25525

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ESKİ ÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ BÖLÜMÜ
HİTİTOLOJİ ANABİLİM DALI

URARTU YAZILI BELGELER KATALOGU

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MARGARET R. PAYNE
No.90/6798

DANIŞMAN: ALİ M. DİNÇOL

İSTANBUL 1993

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı günümüze kadar gelen tüm Urartu çiviyazılı belgelerinin Türkçe çevirilerini bir araya getirmek amacıyla yaptım. Buna benzer kataloglar 1955-1957 yılları arasında F.W.König tarafından, 1960-1971 yılları arasında G.A:Melikişvili tarafından sırasıyla Alman ve Rus dillerinde yapılmıştır. Bu çalışmamda bu eserleri temel olarak aldım. Ayrıca, daha sonra yayınlanmiş olan Urartu yazıtlarını ekledim ve yeni bir sıralama sistemi kullandım. Son olarak 1992 yılında Van Bölge Müzesinde sergilenen, taş üzerinde bulunan Urartu yazıtlarının fotoğraflarını, bahçe ve iç avlunun planlarını ekledim. Bu çalışmamın, Türkiye'de yapılacak Urartu tarihiyle ilgili arıştırmalarda yararlı bir el kitabı olmasını diliyorum.

Konunun seçiminde ve çalışmamın gerçekleşmesinde yardımcı olan danışman hocam sayın Profesör Dr. Ali Dinçol'a, ilgisini gördüğüm ve uyarılarından yararlandığım Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı hocalarından sayın Profesör Dr. Taner Tarhan'a, sayın Profesör Dr. Veli Seven'e ve sayın Aynur Fırat'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca müzelerdeki arıştırmalarım için gerekli izni veren ve teşvik eden Elazığ, Erzurum ve Van bölge arkeoloji müzeleri müdürlerine ve bana yardım eden tüm görevlilere teşekkür etmeyi borc bilirim. Son olarak bilgisayarını veren ve yardımcı olan George Bristow'a ve Türkçemi düzelten herkese teşekkür ederim.

İstanbul 1993
Margaret R. Payne

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1 LUTIPRI'NİN OĞLU SARDURI'NİN YAZITLARI 4
1.1 Yapılar 4

2 SARDURI'NİN OĞLU IŞPUINI'NİN YAZITLARI 5
2.1 Yapılar 5
2.2 Küçük Buluntular 6

3 SARDURI'NİN OĞLU IŞPUINI VE IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA'NIN YAZITLARI 10
3.1 Seferler 10
3.2 Yapılar 13

4 SARDURI'NİN OĞLU IŞPUINI, IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA VE MENUA'NIN OĞLU INUŞPA'NIN YAZITLARI 17
4.1 Yapılar 17

5 IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA VE MENUA'NIN OĞLU INUŞPA'NIN YAZITLARI 18
5.1 Yapılar 18
5.2 Küçük buluntular 18

6 IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA'NIN YAZITLARI 19
6.1 Seferler 19
6.2 Kanallar 25
6.3 Büyük Yapılar- Şehir, Kale, Tanrı Haldi'nin Kapıları ve *Susi* *29*
6.4 Küçük Yapılar- *Sirşini*, Bina, *Aşihuse* tapınağı, *Barzudibiduni* Binası, *Tarmanili* Çeşmesi ve Tahıl Deposu 36
6.5 Steller 39
6.6 Yazıt Parçaları 43
6.7 Küçük Buluntular 44

7 MENUA'NIN OĞLU ILARGIŞTI'NIN YAZITLARI 49
7.1 Seferler 49
7.2 Yapılar 57
7.3 Küçük Buluntular 62

8 ILARGIŞTI'NIN OĞLU ILSARDURI'NİN YAZITLARI 68
8.1 Seferler 68
8.2 Tahıl depoları 74
8.3 Yapılar 77
8.4 Küçük Buluntular 80

9 ILSARDURI'NİN OĞLU RUSA'NIN YAZITLARI 86
9.1 Seferler 86
9.2 Yapılar 87
9.3 Küçük Buluntular 88

10 RUSA'NIN OĞLU ILARGIŞTI'NİN YAZITLARI 91
10.1 Seferler 91
10.2 Yapılar 91
10.3 Küçük Buluntular 93

11 ILARGIŞTI'NİN OĞLU ILRUSA'NIN YAZITLARI 94
11.1 Seferler 94
11.2 Yapılar 94

11.3 Küçük Buluntular 97

12 GEÇ DÖNEM KRALLARININ YAZITLARI 100
12.1 II.Rusa'nın Oğlu III.Sarduri'nin Yazıtları 100
12.2 II.Rusa'nın Oğlu III.Rusa'nin Yazıtları 100
12.3 Erimena'nın Yazıtları 100
12.4 Erimena'nın Oğlu IV.Rusa'nın Yazıtları 101
12.5 Sarduri'nin Oğlu Sarduri'nin Yazıtları 103

13 YAZARI BİLİNMEYEN YAZITLAR 105
13.1 Taş Üzerindeki Yazıtlar 105
13.2 Kil Tabletler 109
13.3 Çanak Çömlekler 112
13.4 Bullalar 116
13.5 Küçük Buluntalar 118

KISALTMALAR 120

BİBLİOGRAFYA 124

EK A Yazıtlar Bulundukları Yerlere Göre 137

EK B *UKN* ile Uyum Listesi 140

EK C *HChI* ile Uyum Listesi 143

EK D Van Bölge Müzesinde bulunan Taş Üzerindeki Urartu Yazıtları 145

LEVHALAR 147

GİRİŞ

a) Urartu Çalışmalar

Urartu dilindeki yazıtlarından günümüze kadar gelenlerin pek fazla olmaması, yazıtlarda anlatılanlarının birbirine benzemesi bu dilin iyi bir şekilde anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca aşağıda değineceğimiz üzere, bir kısmı 1971 yılından sonra değişik ülkelerde ve değişik dergilerde yayınlanmış fakat bir bir el kitabı olacak şekilde bir araya getirilmemiştir. Bunlara ek olarak çevirilerin büyük çoğunluğunun Rusça, Almanca gibi dillerde yapılmış olması, Eskiçağ tarihçileri için olumsuz bir ortam yaratmaktadır. Bundan dolayı günümüze kadar yayınlanan bütün Urartu yazıtlarını bir araya toplayarak bir eksiklığı gidermeye çalıştım.

Bilindiği gibi Urartu dili ilk kez XIX. yüzyılın ortalarında çözülmüştür. Doğuda ilk çalışanların arasında Alişan, Nikolski, Patkanov, Sandalgian, Sarkisian ve Sembatiants, batıda ise Brossert, Grotefend, Guyard, Hyvernat, Jensen, Kaestner, Mordtmann, Morgan, Mühlbachs, Müller, Müller-Simonis, Robert, Sauley, Sayce, Scheil, ve Schulz yer almaktadır. Bunlardan Hyvernat[1], Mordtmann[2], Nikolski[3], Sayce[4], Sandalgian[5] ve Schulz[6] elkitapları hazırlamıştırlar. Bununla birlikte Belck ve Lehmann'ın XIX. yüzyılın en sonunda ve XX. yüzyılın başlarında Doğu Anadolu'ya yaptıkları seferler sonucu oluşturdukları yazıt kolleksiyonları[7] ile bu dilin çözülmesinde büyük bir ilerleme görüldü. Lehmann'ın 1928 yılında yaptığı *Corpus Inscriptionum Chaldicarum* adlı elkitabı uzun bir süre Urartu dilinde yapılan çalışmaların temeli oldu.

1920 ve 1930'larda yapılan Meşçaninov[8], Friedrich[9] ve G.V.Tseretheli'nin[10] koleksiyonları yanısıra ikinci büyük ilerleme Diakonoff'un *Urartskiye Pisma i Dokumenti*[11], König'in *Handbuch der Chaldischen Inschriften*[12] ve Melikişvili'nin *Urartskii klinoobrazniye nadpisi*[13] adlı elkitaplarıyla olmuştur. Özellikle Melikişvili büyük bir özenle, yorum yapmadan,aslına uygun bir çeviri yapmıştır. König'in kitabı dikkatle okununca yer yer sunduğu kopyalar ve transkripsiyonların aslına uymadığı görülür. Örneğin *HChI*[14] 73'ün arka yüzü Elazığ müzesindeki stelin kendisinin var olan arka yüzünde tamamen farklıdır.

Melikişvili'den sonra yeni bir elkitabı yapılmamışsa da yeni yazıtların ortaya çıkması ve çözülmesi, Urartu dilinde az da olsa gelişmeyi sağlamıştır. Bu çalışmaları yapanlar arasında en önde gelenler, Arutyunyan, Diakonoff, Dinçol, Israelyan, Piotrovskii, Salvini ve M. Tseretheli yer almaktadır.

---

1 *Inedites*: H.Hyvernat ve M.M.Müller-Simonis, *Relation de missions Scientifiques*, Paris-Lyons, 1892, s.560-565.

2 A.D.Mordtmann de Aeltere, *ZDMG*, XXVI, 1872, s.456-696; XXXI, 1877, s.406-438.

3 M.V.Nikolski, *MAK*, V, 1896.

4 A.H.Sayce, *JRAS*, 1882-1932.

5 J.Sandaldian, *Les inscriptions cuneiformes Urartiques*, Venise 1900.

6 F.E.Schulz, *JA*, IX, 1840, s.257-323.

7 *Bericht:* W.Belck ve C.F.Lehmann, *SPAW*, 1900, s.619-639, *VBAG*, 1900, s.430-439.

8 *Haldovedeniye*: I.I.Meşçaninov, *Haldovedeniye Istoria drevnego Vana*, Baku, 1927.

9 *Einführung:* J.Freidrich, *Einführung ins Urartaeische*, Leipzig, 1930. J.Freidrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, Berlin, 1932.

10 G.V.Tseretheli, *UPMG*, Tiblis, 1939.

11 I.M.Diakonoff, *UPD*, Moskova/Leningrad, 1963.

12 *HChI*: F.W.König, *Handbuch der Chaldischen Inschriften*, Graz, 1955-1957.

13 G.A.Melikişvili, *Urartskii klinoobrazniye nadpisi*, I, Moskova, 1960; II, *VDI*, no.3, s.227-255, no.4, s.265-293.

14 *Handbuch der Chaldischen Inschriften*

Bunlar arasında Salvini'nin renkli, canlı fakat yeryer yorum yaptığı çeviriler dikkat çekmektedir. Dinçol, Melikişvili gibi yazıtın aslına sadık kalarak sade, yorumsuz ve titiz bir çeviri sunar. Bu tür çeviriler, daha sonra yapılacak yazıt çalışmaları için kolaylık sağlar.

Türkiye'de Ali Dinçol yanında Kemal Balkan, Mustafa Kalaç ve Baki Öğün tarafından çalışmalar yapılmıştır.

b) Metod

Bu çalışmamda bugüne kadar yayınlanmış olan 750'ye yakın yazıtı bir araya getirdim. Sıralama yaparken G.A.Melikişvili'nin çeviri koleksiyonunu temel olarak aldım, ve onun kullandığı sıralama sistemini geliştirerek kullandım. Bununla birlikte yazıtlar çoğaldıkça daha kullanışlı ve genişlemeye elverişli bir sistemin gerekli olduğu ortaya çıktı. İlk başlarda, büyük çoğunluğu krallar tarafından yazdırılan yazıtlar bu kralların egemenlik sürdükleri tarihlere göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Doğal olarak en son sırada adları fazla geçmeyen ve egemenlik tarihleri kesin olmamakla birlikte, geç döneme ait olduğu sanılan kral yazıtları ile üzerinde kral adı geçmeyen yazıtlara yer verilmiştir. Bu son bölümde bulunan yazıtların bazılarında önceleri var olan kral adının, buluntunun bozulması, yıpranması, kırılan parçalarından birinin kaybolması sonucu yok olduğu anlaşılmaktadır. Bir çok yazıtta da buluntunun cinsinden dolayı bir isme gerek görülmediği, bazılarında ise görülen şahıs adının bir krala ait olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum son gruba aldığımız yazıtları kronolojik sıraya koymamızı olanaksız hale getirir. Bu nedenle burada kral adının kırılan parçalarla yok olduğu yazıtların arkasından, sırasıyla, üzerinde hacmı belirtilen büyük kaplar, yani *pithos*'lar, memur veya tüccar gibi kişiler tarafından gönderilen kil tabletler üzerine yazılı mektuplar ve bir mala bağlı mühürlenmiş bullalar yer almaktadır.

Kralları ve yazıtlarını yan yana üç rakamdan oluşan (1.1.1) bir düzende sundum. Birinci sırada yukarıda değinilen kral adları, ikinci sırada yazıt türleri (seferler, inşa yazıtları, küçük buluntular vb.), üçüncü sırada da bu tür yazıtların kaç tane olduğu gösterildi. Böylece ikinci sıralamada otomatik olarak bir buluntu türü ayırımı ortaya çıkmıştır. Özellikle kayayazıtları, stel, taş blok ve taş levhalar ile küçük buluntu olarak bilinen tunç, gümüş, altın, değerli taş ve bullalar arasında farklı konuların işlendiği ortaya çıkmaktadır. Kaya ve taş üzerindeki yazıtlarda kralların çıktıkları seferlere ve kazandığı zaferlere, gerçekleştirdiği yapı projelerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Küçük buluntularda ise genellikle o eşyanın kime ait olduğunu, hangi tanrıya armağan edildiğini gösteren bilgiler yer almaktadır. Çanak çömlek üzerindeki yazıtlar ise sadece o kabın hacmini belirtmektedir. Kil tabletlerde buyruklar ve alış-veriş gibi konular geçmektedirler. Bu kil tabletleri yazdıranlar genellikle krallar değildir.

Yazıtlar dizildikten ve sayıldıktan sonra her bir yazıt için dört ayrı bilgi verilmiştir. Başta yazıtın nerede bulunduğu verilmektedir. Bu yerin o yazıtın asıl konulduğu yer olup olmadığı açık olmayabilir. Kaya yazıtları veya resmi kazılar sonucunda ortaya çıkan parçaların *in situ* bulunduğu düşünülebilir. Diğer yandan steller ve taş blokların bir çoğu Urartu sonrası çağlarda daha başka görevler görmüşlerdir. Örneğin mezar taşı, kilise sunağı, eşik veya yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca kaçak kazılar sonucunda bulunan, müzelere veya özel antika pazarlarına satılan buluntuların nerede bulunduğu genellikle bilinmemektedir. Örneğin bir çok küçük tunç buluntuların Patnos çevresindeki kaçak kazılardan geldiği sanılmaktadır.

Bulunduğu yerden sonra yazıtın yapıldığı malzeme, ondan sonra o yazıt üzerinde yazılan makalelerin bibliyografyası kısaltılmış bir şekilde verilir. Makalenin bibliyografyasından hemen sonra (F,K,T,Ç) şeklinde o makalede sırasıyle yazıtın fotoğrafı, kopyası, transkripsiyonu ve çevirisinin verilip verilmediği belirtilir. Örneğin makalede yalnızca fotoğraf ve çeviri varsa bunu (F,Ç) ile gösterilir. Bu bilgilerin yer yer eksik olması makalede fotoğraf, kopya, transkripsiyon veya çevirinin olmadığı için değil, bazı makaleleri elime geçiremediğim için eksik kalmıştır. Bununla birlikte bu bilgilerin verilmesinde yarar gördüm.

Sonra yazıtın Türkçe çevirisi sunulur.

Bu çalışmada sayısı az olan hiyeroglif yazıtlara yer verilmemekle birlikte, Urartu kralları tarafından yazdırılan yine az sayıdaki Assurca çiviyazılı yazıtlara yer verilmiştir.

Bütün yazıtlardan sonra kısaltmalar listesi ve bibliyoğrafya verilir. Ondan sonra ek olarak yazıtlar, bulundukları yerlere göre sıralanır. İkinci ekte Van Bölge Müzesinde yaptığım araştırmalar sonucunda edindiğim, müzenin bahçesinde ve iç avlusunda sergilenen Urartu yazılı taşların fotoğrafları,

bahçe ve iç avlunun planı ile birlikte sunuldu.

c) Yazıt türleri

İkinci sırada bir krala ait olan yazıtları da kendi içinde konularına göre daha ayrıntılı olarak sınıflandırmak yoluna gittim.

Yazıt türlerinde ilk olarak kralların seferlerini, kazandıkları zaferleri anlatan, bazıları yıllık şeklinde, toplam altmışa yakın sayıda olan ve hem anakaya, hem stel, hem de taş blok üzerinde kazılan yazıtlar yer almaktadır. Bu tür yazıtlara en çok Işpuini ve Menua, Menua, Argişti ve II.Sarduri dönemlerinde rastlanmakta; Rusa, II.Argişti ve II.Rusa dönemlerinde az sayıda görülmektedir. Urartu krallığının kuruluş ve yıkılış dönemlerine ait bu türde yazıtlar henüz elimize geçmemiştir.

Kral seferlerinden sonra inşa yazıtlarını ele aldım. Bu tür yazıtlara en erken dönemden krallığın en geç dönemlerine kadar rastlanmakta, en çok ise Menua, Argişti ve II.Sarduri dönemlerine ait örnekler bulunmaktadır. Bu tür yazıtların bazılarında yapının sadece hangi kral tarafından yaptırıldığı kaydedilir. Bazılarında yazıtı tahrip edenlere karşı bir lanet formülü de bulunur. Bazılarında seyrek olarak tanrılar için gereken kurbanlar sıralanır ya da tanrılardan kralı koruması ve kollaması istenir.

Elimizde bulunan bu türde yaklaşık iki yüz yazıttan yarısı taş blok üzerinde, yüzde yirmi beşi stel üzerinde, geri kalanlar da sütun kaidesi ve anakaya üzerinde yer almaktadır. Bu yazıtlarda, en çok (20-30 kere) üzerine yazılan stelin kendisi, kale, Tanrı Haldi'nin kapıları, kanal, tahıl deposu ve bina gibi konular görülür. *Susi*, tapınak, şehir ile birlikte kale ve grup halindeki bağ, otlak, ekilen tarla ve bahçelerden daha az (10-20 kere) sözedilir. Burç, *barzudibiduni*, göl, çeşme, *sirşini*, *tulurini* ve ormanlar ise en az sayıda geçmektedir. Bazen yapı adları beraber görülmekte, bazen de yazıtın konusunu tek bir yapı oluşturmaktadır. Bunlardan ilki Tanrı Haldi'nin kapıları, kale ve *susi* gibi bir yapı grubunu kapsar, Tanrı Haldi'nin kapıları, kale, şehir, stel, göl, kanal, bağ, otlak ve bahçeleri başka bir grubu kapsar. Genellikle duvar, *sirşini*, bina, tapınak, *barzudibiduni*, çeşme, tahıl deposu, kanal ve stel tek başına yazıtın konusu olarak geçmektedir. İnşa faaliyetlerini anlatan yazıtlarının çoğu Menua'nın krallığı zamanında görülmekle birlikte, biri dışında tahıl depolarının hepsi daha sonraki kralların, özellikle Argişti ve II.Sarduri'nin dönemlerinde yapılmıştır. Kanallar ilk defa Menua'nın krallığı dönemine ait yazıtlarda konu olarak geçmektedir. *Barzudibiduni*, *sirşini*, *tulurini* ve çeşme olduğu sanılan yapılar sadece Menua'nin krallığında bulunmakta olup bunların ne oldukları kesin olarak belirlenebilmiş değildir.

Son olarak küçük buluntuları ele aldım. Bunların büyük çoğunluğu tunçtan yapılan eşyalar ya da kilden yapılmış tabletler, kil bulla veya çanak çömlektir. Bunların dışında bir gümüş tas, bir gümüş kapak, iki taş bonçuk, bir kemik bilezik, bir yüzük ve bir altın levha günümüze kadar gelmiştir.

Tunç buluntuların yaklaşık iki yüz tanesinden aşağı yukarı kırkar tanesi Işpuini, Menua, Argişti ve II.Sarduri dönemlerine aittir. Az sayıda Rusa, II.Argişti, II.Rusa ve IV.Rusa'ya ait örnekler az sayıdadır. Her objenin ne olduğunu kesin olarak saptamak mümkün olmadığı için tunç buluntuları sınıflandırmakta biraz güçlük çektim. Bununla birlikte tas, bakraç, tabak gibi mutfak eşyalarının yaklaşık yetmiş tanesi bilinmektedir. Alınlık, atgözlüğü, gem, çıngırak gibi at koşumu parçalarının yirmiden fazlası günümüze kadar gelmiştir. At arabalarının parçası olduğu sanılan bir ucu kapalı silindir şeklinde tahta sap kaplaması sekiz "flanş", yaklaşık yirmi "umbon" olarak bilinen ortası bombeli yuvarlak disk, Dokuz göğüslük, pul, kemer gibi zırh parça, sekiz miğfer, yirmi sekiz kalkan, on okluk (sadak) ve üç ok parçasının varlığı da bilinmektedir. Süs eşyası olarak iki şamdan, iki zil, bir kaç at ve insan heykeli ve bir kapı sürgüsü vardır.

Tarihlenebilen kil tabletler ilk olarak Rusa'nın krallığı döneminde ortaya çıkmışsa da var olan otuz beş tanesinden yirmi beş tanesinin hangi krala ait olduğu belli olmadığı için tarihlendirme konusunda pek fazla bir şey söylenemez. Bununla birkikte bu söz ettiklerimizden yirmi beş tanesi Toprakkale, Çavuştepe, Karmir-blur ve Bastam'da bulunduklarına göre fazla erken olamazlar.

Aynı şekilde ondokuz bulladan onbeş tanesi üzerinde bir kral adı geçmemektedir. Diğer dört tanesi II. ve IV.Rusa'ya tarihlendirilmektedir. Yine üzerinde ad geçmeyen bu onbeş tanesi Toprakkale, Karmir-blur ve Bastam'da bulunduğuna göre daha geç dönemlere ait oldukları düşünülebilir.

Üzerinde yalnızca hacimleri bulunan ve yüzden fazla sayıda olan çanak çömlek ise Toprakkale, Kevenli, Çavuştepe, Adilcevaz, Altıntepe, Karmir-blur, Davt-blur, Bastam ve Livan'da bulunmuştur.

1 LUTIPRI'NİN OĞLU SARDURI'NİN YAZITLARI

1.1 YAPILAR

1.1.1

Van kalesinin batı eteğindeki Madır (Sardur) Burç adlı yapının batı yüzünde bulunmaktadır. Yapıda kullanılan taş bloklar üzerinde Assurca yazılmıştır.

Sayce, 1 (T,Ç); Jensen, *ZA*, VIII, 1893, s.375-381; Sandalgian, 1-1 (T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, s.62, res.38 (F); *CICh*, 1 (F,T,Ç); *CICh*, ek 17/18, res.2; *UKN*, 1 (T,Ç); *HChI*, 1a (K,T,Ç); G.Wilhelm, *Xenia*, XVII, 1986, s.101-113 (K,T,Ç).

Sarduri Lutiprioğlu, büyük kral, güçlü kral, dünyanın kralı, benzeri olmayan kral, şaşılacak çoban, dik başlı uyruklarla savasmaktan korkmayan kralın yazıtı(dır). Sarduri Lutiprioğlu, kralların kralı, her kraldan haraç almış olan (benim). Sarduri Lutiprioğlu şöyle der: Bu taşları[1] Alniunu kentinden getirttim (ve) bu duvarı yaptırttım.

1.1.2

Van kalesinin batı eteğindeki Madır (Sardur) Burç adlı yapının batı yüzeyinde bulunmaktadır.

Yapıda kullanılan taş bloklar üzerinde olup Assurca yazılmıştır.

Schulz, 1 (K); Sayce, 2, (*JRAS*, 1888, s.6; 1894, s.722) (T,Ç); Jensen, *ZA*, VIII, 1893, s.375-381; Sandalgian, 1-1; C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, s.62, res.39 (F); *Haldovedeniye*, 15 (F,Ç); *CICh*, 2, res.3 s.19-20, tab.40 (F,T,Ç); *UKN*, 2 (T,Ç); *HChI*, 1b (K,T,Ç).

Sarduri Lutiprioğlu, büyük kral, güçlü kral, dünyanın kralı, benzeri olmayan kral, şaşılacak çoban, dik başlı uyruklarla savasmaktan korkmayan kralın yazıtı(dır). Sarduri Lutiprioğlu, kralların kralı, her kraldan haraç almış olan (benim). Sarduri Lutiprioğlu şöyle der: Bu taşları Alniunu kentinden getirttim (ve) bu duvarı yaptırttım.

1.1.3

Van kalesinin batı eteğindeki Madır (Sardur) Burç adlı yapının batı yüzünde bulunmaktadır.

Yapıda kullanılan taş bloklar üzerinde yer almakta olup Assurca yazılmıştır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, s.62, res.40 (F); *CICh*, 3, tab.41 (F,T,Ç); *UKN*, 3 (T,Ç); *HChI*, 1c (K,T,Ç).

Sarduri Lutiprioğlu, büyük kral, ... yazıtı(dır).

1.1.4, 1.1.5, 1.1.6

Van kalesinin batı eteğindeki Madır (Sardur) Burç'un doğu yüzünde bulunmaktadır.

Yapıda kullanılan taş bloklar üzerinde yer almakta olup Assurca yazılmıştır. 1.1.1'in duplikatıdır.

UKN, 319-325; Heinz Otto, *AfO*, XIV, 1941, 1-2, s.94; E. Bilgiç, *TAD*, IX, 1959, s.44-48; *UKN* II, 319-325a,b,c.

Sarduri Lutiprioğlu, büyük kral, güçlü kral, dünyanın kralı, benzeri olmayan kral, şaşılacak çoban, dik başlı uyruklarla savasmaktan korkmayan kralın yazıtı(dır). Sarduri Lutiprioğlu, kralların kralı, her kraldan haraç almış olan (benim). Sarduri Lutiprioğlu şöyle der: Bu taşları Alniunu kentinden getirttim (ve) bu duvarı yaptırdım.

---

[1] Melikişvilli'ne göre, *pulu* hem "taş blok" hem de yapımda kullanılan granit, mermer gibi bazı özel taş tipleri anlamına gelmektedir.

2 SARDURI'NİN OĞLU IŞPUINI'NİN YAZITLARI

2.1 YAPILAR

2.1.1-2.1.7

Van şehrinin 7km. güney batısında, Van gölünün kıyısındaki Elmalık (Zivistan) köyünde bulunmuştur.

Yedi sütun kaidesinde yer almaktadır.

D.H.Müller, *Oesterreichische Monatsschrift für den Orient*, 1886, 8, s.158; Sayce, 4 (T,Ç); Sayce, *ZE*, XXIV, 1892, 2a ve 2b, s.124; Sandalgian, 55 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 12, s.198 (K,Ç) ve 19, s.209 (F,Ç); I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1931, s.29-66 (T,Ç); *CICh*, 4a-f, tab.42 (T,Ç) ve *CICh*, Textband 2, s.130; *Einführung*, 1 (T,Ç); *UPMG*, 1,2,3 (F,K,T,Ç); *UKN*, 4-10 (T,Ç); *HChI*, 4a-f (K,T,Ç).

Işpuini Sadurioğlu bu binayı yaptırdı. (3X)

2.1.8

Van'ın 7km. güney batısında ve Van gölünün kıyısındaki Elmalık'da (Zivistan) bulunmuştur.

Taş bloklar üzerinde bulunan 1 yazıtın 4 parçasıdır.

Sayce, 6, s.120 (*JRAS*, 1893, s.4) (T,Ç); Sandalgian, 54 (T,Ç); *CICh*, 5A-D (T); *UKN*, 11A-D (T,Ç); *HChI*, 3A-D (K,T,Ç).

(Tanrı Quera'ya adanmış bir yapı yada anıt yazıtı olduğu anlaşılmaktadır. König, yazı stilleri bakımından Menua'nın kanal yazıtlarına benzetmektedir.)

2.1.9

Van'ın 7km. güney batısında ve Van gölünün kıyısındaki Elmalık'da (Zivistan) bulunmuştur.

Taş parçası üzerinde bir yazıtın sonu olarak yer almaktadır. Alt kısmının üzerine haç işlenmiştir. Lemann- Haupt'a göre taşın tipi ve yazıtın stili 2.1.8 sayılının aynısıdır. Ona göre, başka bir yerde bulunduğu halde, 2.1.8 sayılı yazıtın bir parçasıdır. Ne varki König yazı ve harf yüksekliği daha büyük görmektadir. Ayrıca König Menua'ya tarihlenmesi uygun görmektedir.

Bericht, 11; *CICh*, 6 (T); *UKN*, 12 (T,Ç); *HChI*, 2 (K,T,Ç).

... Işpuini ...

2.1.10

Melikişvili, Van yakınındaki Oskebak'ta, König ise olasılıkla Elmalık'da (Zivistan) bulunduğunu söylemektedir. Şimdi British Museum'dadır.

Sütun kaidesi üzerinde yer alıp 2.1.1-2.1.7'ye benzemektedir.

N.Adontz, *Histoire d'Armenie*, 1946; *CICh*, no.6A, tab.1 (F,T); *UKN*, 13 (T,Ç); *HChI*, 4g (K,T,Ç).

Işpuini Sadurioğlu bu binayı yaptırdı (3X)

2.1.11

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. doğu kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos'ta (Ziyarettepe) bulunmuştur.

Bazalt sütun kaidesinin iki parçası üzerinde yer almaktadır. Sarmal biçiminde yazılmıştır.

Parça A

Fotoğraf ve kopyası yayınlanmamıştır.

inedites, 26, s.565; Sayce, 69 (T,Ç); Sandalgian, 56 (T,Ç); *CICh*, 7 (T); *UKN*, 14 (T,Ç).

Parça B .

Bugün kendisi Van Müzesinde, estampajı ise Gürcistan Müzesindedir. Fotoğraf ve kopyası yayınlanmamıştır.

CICh, 9 (T); *Bericht*, 13; *UKN*, 16 (F,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 32, s.242; H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, 4, s.268-269.

A ve B

F.W.König, *WZKM*, LII, 1955, 3-4, s.296-297; *HChI*, 5b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Işpuini Sardurioğlu bu ... yaptırdı. Buna benzer görkemli başka hiç bir şey (burada) dikilmemişti. Işpuini Sardurioğlu bu ... yaptırdı.

2.1.12

Van'ın 1.5 km. kuzeyindeki Kalecik (Lesk, Aralesk) köyünde bulunmuştur.

Sütun kaidesi parçası üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 36 (K); Mordtmann, 2; Sayce, 3 (*JRAS*, 1888, s.6; 1893, s.14, 22vd.) (T,Ç); Sandalgian, 53 (T,Ç); *CICh*, 10, tab.42 (F,T); *UKN*, 17 (T,Ç); *HChI*, 5a (K,T,Ç).

Işpuini Sardurioğlu bu kaleyi(?) yaptırdı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Işpuini Sardurioğlu bu binayı[1] yaptırdı. Buna benzer görkemli başka hiç bir şey (burada) yapılmamıştı.

2.1.13

Van'ın 16km. kuzey doğusundaki (Aşağı Anzaf) Aşağı Görüşlü kalesinin yakınında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Kumtaşı sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

P.Hulin, *AS*, X, 1960, 2, s.205-207; *UKN* II, 371 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Işpuini Sardurioğlu bu görkemli(?) binayı yaptırdı. (2X)

2.1.14

Van'ın 7km. kuzey batısındaki ve gölün yanındaki Aşağı (Zivistan) Elmalık kalesinin 250 m. güneyindeki tepenin batı eteğinde ve Cura vadinin doğu yamacı üzerinde bulunmaktadır.

Büyük bir kaya parçasına oyulmuş nişte yer almaktadır.

O.Belli, A.M.Dinçol, *AnAr*, VIII, 1980, s.173-189 (F,K,T,Ç).

Işpuini Sardurioğlu bu bağı kurdu (ve bu) meyva bahçesini kurdu. Egemen olana bu yazıtı yaptırdı.

2.2 KÜÇÜK BULUNTULAR

2.2.1

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[2] bulunmuştur. Bugün Japonya'dadır.

Tunç tasın dış duvarı üzerinde yer almaktadır.

---

1 Melikişvilli'ne göre "saray" anlamına gelebilir.

2 Tanebe olasılıkla Giyimli'de bulunduğunu söylemektedir. Oysa Giyimli definesinde daha çok adak levhası vardi.

K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 4, s.8vd. (F,K).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.2

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[3] bulunmuştur. Bugün Japonya'dadır.

Tunç tasın iç dibinde yer almaktadır.

K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 6, s.8vd. (F,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.3

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[4] bulunmuştur. Bugün srael Müzesindedir.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *Urartu: a Metal Working Center in the First Millennium B.C.E.*, R.Merhav, ed., 1991, s.46 (K,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.4

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[5] bulunmuştur. Üst soldaki parçası Münih antika pazarında meydana çıkmıştır, Üst sağdaki parçası Van Müzesinde, alt parçası ise Tahran'daki Reza Abbasi Müzesindedir.

Tunç at koşum takımından önlüğün üç parçası üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.340-342 (F,K,T,Ç)(üst sağ parçası için); S.Eichler, *AMI Erg.Bd.*, 1984 (üst soldaki parça için); U.Calmeyer-Seidl, *AnAr*, X, 1986, s.309-315 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin eşyası. (2X)

2.2.5

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[6] bulunmuştur. Bugün Japonya'dadır.

Olasılıkla at koşum takımının bir parçası olan menteşele bağlı iki tane tunç kemerin birisinde yer almaktadır.

K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K. şida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 19, s.8vd.(F,K).

Işpuini'nin eşyası.

---

rdi.

3 Tanebe: olasılıkla Giyimli.

4 Belli bu objenin Türkeye'den kaçırıldığını öne sürmektedir.

5 Belli bu parcaların Türkiye'dc kaçak kazilarda bulunduğunu öne sürmektedir.

6 Tanebe: olasılıkla Giyimli.

2.2.6

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?)[7] bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Yuvarlak bombeli tunç obje (umbon) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.178-180 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.7

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Ortası bombeli ve kanatlı güneş sembolu ile çevrili boğa üzerinde duran hava tanrısı ile süslü, 26cm. çapındaki büyük tunç disk (umbon) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.330-334 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.8

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç miğferin sağ yanaklığı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.344-347 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.9

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç miğferin sol yanaklığı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.347 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin ...

2.2.10

Malazgirt'in (Melaş kent) 6km. kuzey doğusunda, Süphan dağının kuzey eteklerinde ve Murat suyunun yakınındaki Patnos civarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Çam kozalağı şeklinde tunç başlı, demir saplı dingil kapağı veya at arabası oku kapağı başı ile sapı ayıran dikdörtgen bir taban üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, E.Kavaklı, *AnAr*, VII, 1979, s.15-18 (F,K,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.11

Münih antika pazarında meydana çıkmıştır. Bugün Japonya'dadır.[8]

---

[7] Belli bu parcaların Türkiye'dc kaçak kazilarda bulunduğunu öne sürmektedir.

[8] Tanebe: olasılıkla Giyimli.

2.2.12

Patnos cıvarında(?)[9] bulunmuştur. Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Yılan başı ve iki koyun ile süslenmiş gümüş situla (bakraç) üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, A, s.182 (F,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.13

Patnos cıvarında(?)[10] bulunmuştur. Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Gümüş tas üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, C, s.183 (F,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.14

Patnos cıvarında(?)[11] bulunmuştur. Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Gümüş tas üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, D, s.183 (F,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.15

Patnos cıvarında(?)[12] bulunmuştur. Fotoğrafı ve elektro-galvanize kopyası Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, E, s.183 (F,T,Ç).

Işpuini'nin deposuna ait.

2.2.16

Münih antika pazarında meydana çıkmıştır. Elektro-galvanik kopyası Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır (Münih Prachistorische Staatssammlung).

Gümüş situla (bakraç) üzerinde olup Assurca yazılmıştır.

M.Salvini, *Assur* 1/8, Dec.1978, s.171-174 (F,K,T,Ç).

Işpuini Sardurioğlu bunu Inuşpua'ya, onun sevgili *kibaru*'suna verdi.

---

[9] Salvini, doğu Türkiye'de bulunduklarını ima etmektedir.

[10] Salvini, doğu Türkiye'de bulunduklarını ima etmektedir.

[11] Salvini, doğu Türkiye'de bulunduklarını ima etmektedir.

[12] Salvini, doğu Türkiye'de bulunduklarını ima etmektedir.

3 SARDURI'NİN OĞLU IŞPUINI VE IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA'NIN YAZITLARI

3.1 SEFERLER

3.1.1

Urmiye gölünün güney batısındaki, Revandiz (Rowanduz) ile Uşnu kasabaları arasındaki yol üzerinde, 2860 m. yüksekliğindeki bir gecitte bulunmaktadır. Bu stelden dolayı geçitin adı Kelişin (mavi taş) geçiti olmuştur. Melikişvili çok kötü ve oldukça okunmaz bir halde bulmuştur.

Büyük bir stel üzerinde, bir yüzü Assurca bir yüzü Urartuca olmak üzere çift dilli bir yazıt olarak yer almaktadır.

J.de Morgan, Fr.Scheil, *RT*, 1893, 14, s.153-166 (K,T,Ç); J.de Morgan, *Mission Scientifique en Perse*, IV, 1.partie, 1896, s.261-283 (F,K,T,Ç); Sayce, 56 (*JRAS*, 1882, s.663vd.; 1885, s.20; 1893 s.32; 1894, s.691vd.; 1901, s.653-656, 1906, s.611vd.) (T,Ç); Sandalgian, 2, 45 (T,Ç); W Belck ve L.Messerschmidt, *Anatole*, I, 1904 (F,K,T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, s.64, res. 42 (F); A. Götze, *ZA*, N.F., V (XXXIX), s.99-128 (T,Ç); V.F.Minorskii, *ZVO*, XXIV, 1917, s.175-193; Ebeling, *AfO*, VI, 1931, s.225-228 (T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Klio*, XXIV, H.1, 1930, s.148-163; *CICh*, 12, tab.3 (F,T),ve *CICh II*, s.132-160; J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, 1932, s.42-46 (T); M.Tseretheli, *RA*, XXX, 1933 (T,Ç) ve *RA*, XLVII, 1953, 3 (T,Ç); *UKN*, 19 (T,Ç); *HChI*, 9 (K,T,Ç); W.C.Benedict, *JAOS*, LXXXI, 1961, s.359-385; M.Salvini, "Parte II, I documenti", P.E.Pecorella, M.Salvini, eds.,*Tra lo Zagros e l'Urmia*, 1984, s.63-64.

Tanrı Haldi önüne, Ardini[1] şehrine geldikleri zaman, Işpuini Sardurioğlu, büyük kral,[2] güçlü kral, dünyanın kralı, Biainili[3] ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı (ve) Menua Işpuinioğlu, bir tapınak[4] yaptırdılar. Tanrı Haldi'ye bir stel diktirdiler. Tapınağın önünde Işpuini Sardurioğlu görkemli silahlar sundu, çok kaliteli büyük baş hayvan(?) sundu, bakır ...lar sundu, bakır kaplar sundu, ... sundu, tekrardan birçok büyük baş hayvan sundu. (Bunları) Tanrı Haldi'nin kapılarına yerleştirdi (ve) egemen olan hayatımızın sevinci olan Tanrı Haldi'ye verdi. 1112 boğa,[5] 9120[6] (kullanışına göre) serbest olan dişi keçi (ve) kuzu ve 12480 büyük dişi keçi, kurban için getirdi. Işpuini Sardurioğlu, büyük kral,[7] güçlü kral, dünyanın kralı, Bianili[8] ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı, Tanrı Haldi önüne, Ardini şehrine geldiği zaman, Tanrı Haldi'nin kuvvetiyle bu kale(?) ... Bunlar Tanrı Haldi'nin kapıları önünde yola kondu. Ardini şehrinin Tanrı Haldi'nin kapılarından (kullanışına göre) serbest sığır sürsünler. Bir şeyler satın aldıkları zaman,[9] Tanrı Haldi önüne, Ardini şehrine geldikleri zaman, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu, Tanrı Haldi'ye büyük baş hayvan, kurban olarak sundular (ve) dediler ki: Her kim Tanrı Haldi'nin kapılarından büyük baş hayvan götürürse,[10] o kişi kendi mahvını hiçe sayar. Her kim başka birininkini götürmeye kalkarsa... (çalmış olanı) koparacak. ... Eğer bir kimse Ardini şehrinde bulunursa ve biri başkasının büyük baş hayvanı Tanrı Haldi'nin kapılarından götürmeye kalktığını

---

1 Musasir

2 "büyük kral" yalnız Assurca metininde geçiyor.

3 Assurca "Nairi".

4 "oturma evi, ev" Assurca *Massaku*

5 yada "büyük baş hayvan".

6 Urartuca "9020".

7 "büyük kral" yalnız Assurca metininde geçmektedir.

8 Assurca "Nairi".

9 Urartuca "bir şeyler icin verdikleri zaman" *UKN* 19 not 79'a göre, "bir şey satın aldıkları zaman" yada "bir şey satın alırlarsa" olarak çevirilebilmektedir.

10 *UKN* 19 not 82'e göre, bu "tapınaktan çalırsa" anlamına gelmektedir.

duyarsa (ve bunu saklarsa), Tanrı Haldi,soysopunu dünya üzerinden yok etsin. Her kim bu stelı bu yerden sökerse, herkim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa (ve) "Gel, tahrip et!" derse, Tanrı Haldi, tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Ardini şehrinin (bütün) tanrıları, soysopunu yeryüzünden yok etsinler.

3.1.2

Van Surb Pogos kilisesinde bulunmuştur. Önceden mezar taşı olarak kullanılmıştır.

ki yüzü yazılı bir stel üzerinde yer almaktadır. Stelin üst parçası 3.1.3'tür. Estampajı Gürcistan Müzesindedir. Melikişvilli, ön yüzünü buradan okumuştur.

Sayce, 31 (T,Ç); Sandalgian, 3 (T,Ç); *CICh*, 13, tab.4,5 (F,T); *UKN*, 20 (F,T,Ç); *HChI*, 6 (K,T,Ç).

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu, Luşa boyunu (ve) Katarza boyunu püskürttüler ... Anaşe şehrine doğru ve büyük Kuquru şehrine doğru yolla çıktılar. Witeruhi boyuna, Luşa boyuna, Katarza boyuna ... ve Etiuhi ülkesinin krallarına karşı, yardıma geldiler.[11] Tanrı Haldi, kendi silahıyla Witeruhi boyuna, Luşa boyuna, Katarza boyuna ve Etiuhi ülkesinin krallarına karşı sefere çıktılar. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür). Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu sefere çıktılar. Witeruhi boyunu, Luşa boyunu, Katarza boyunu ve Etiuhi ülkesinin krallarının takviye birliklerini püskürttüler. ... oradan Anaşe şehrine geldiler. x bin 720 erkek,x bin 670 kadın, x yüz 26 at, 13540 büyük baş hayvan, 20785 küçük baş hayvan, ...

Arka yüzü

... Anaşe şehri ...Uteruhi, Luşa, Katarza ...Etiuhi ülkesinin krallarından takviye birlikleri yardıma geldiler. ... Her kim bu yazıta karşı suç işlerse, her kim (buradan) çalarsa, her kim gömerse, her kim suya atarsa, her kim yerini değiştirirse, her kim güneşten saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırıp "tahrip et" derse, her kim değişik bir şey derse, "Ben yaptım"; Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba ve Tanrı Şivini (onu) bırakmasınlar. Ne adını nede soysopunu, yeryüzünde ...

3.1.3

Van'ın Surb Pogos kilisesinde bulunmaktaydı. 1990'da (Ererin) Dağönü'nden Van Müzesine götürülmüştür. 3.1.2'nin üst parçasıdır.

Bazalt stelin ön ve arka yüzünde yer almaktadır. Arka yüzü daha yayınlanmamıştır.

I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1930, B, 8, s.143-146 (K,T,Ç); *UKN*, 22 (T,Ç); *HChI*, 6 (K,T,Ç).

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdiler. Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Witeruhi boyunu yendi, Luşa boyunu yendi, ve Katarza boyunu yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Luşa boyuna karşı Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu sefere çıktılar. Işpuini güçlüydü, Menua güçlüydü, orduda 66 savaş arabası, ...bin 460 suvari (ve)15760 piyade (vardı).

3.1.4

Van'ın 30km. kuzeyinde, Kasımoğlu (Güşnents) köyünde bulunmaktaydı. Önceden mezar taşı olarak kullanılmıştır.

Stel parçası üzerinde yer almaktadır. 3.1.2 ile 3.1.3'ün duplikatıdır.

CICh, 14, res.4(s.35) (F,T); I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1930, B, 2, s.32-37 (K,T,Ç); *Einführung*, 10, s.51-54 (T,Ç); *UKN*, 21 (T,Ç); *HChI*, 6a (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdiler. Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Witeruhi boyunu yendi, Luşa boyunu yendi, ve Katarza boyunu yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür) Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu Luşa boyuna karşı sefere çıktılar. Işpuini güçlüydü, Menua güçlüydü, orduda 66

---

[11] Witeruhi, Luşa ve Katarza boyları ve onlara bağlı olan Etiuhi küçük beylikleri güney Transkafkasya'da bulunmaktaydılar. Zaman zaman Urartu sınırlara karşı saldırmakta bulunmuştular.

savaş arabası, ...bin 460 suvari (ve)15760 piyade (vardı). Tanrı Haldi, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlunun önünden gitti(?). Witeruhi boyunu, Luşa boyunu ve Katarza boyunu püskürttuler. Anaşe ülkesine kadar ve büyük Kuqura ülkesine kadar yolla çıktılar(?) ...

3.1.5

Ağrı ilindeki Eleskirt'ın yakınında, Arsanias'tan Delibaba geçitine giden yol üzerinde bulunan Toprakkale köyünde bulunmuştur.

İri bir taş blok üzerinde yer almaktadır. Eldeki metin yazıtın yalnızca sol üst parçasıdır.

Metin 3.1.2, 3.1.3 ve 3.1.4'ün duplikatıdır.

N.A.Marr, *Izvestiia RAIMK*, I, 1921, s.51-60 (K,T,Ç); *CICh*, 28 (F,T); *UKN*, 23 (T,Ç); *HChI*, 6b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Luşa boyunu yendi, Katarza boyunu yendi ve Witeruhi boyunu yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu sefere çıktılar. Luşa boyunu ve Katarza boyunu .. püskürttüler. Anaşe şehrine kadar yolculuk yaptılar. ...

3.1.6

Van'ın kuzey doğusundaki Erçek gölünün doğu kıyısındaki (Çarkonis) Karagündüz köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Alt kısmı eksik büyük bir stelin iki tarafında yer almaktadır. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 15, tab.43,44 (F,T); *UKN*, 24 (F,T,Ç); *HChI*, 7 (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*. VIII, 1958, s.237, 3; M.Salvini, "Parte II, I Documenti", P.E.Pecorella, M.Salvini, eds., *Tra lo Zagros E L'Urmia*, 1984, s.57-62, (T,Ç).

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdiler. Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Meişta şehrini yendi. Barşua ülkesini yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür) Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu Meişta şehrine karşı sefere çıktılar. Işpuini güçlüydü, Menua güçlüydü, orduda 106 savaş arabası, 9174 suvari (ve) 2704 piyade (vardı). Tanrı Haldi, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'nun önünden gitti(?). Meişta, Qua, Şaritu ve Nigibi şehirlerini (ve) Barsu ülkesinin (şehirlerini) yendiler. Oradan xbin 483...[12], xbin xyüz x ...[13], xbin6600...[14], 1120 at, 1200[15] büyük baş hayvan, xbin 65[16] deve, xonbin 5000 küçük baş hayvan yolla çıktı(?). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu sefere çıktılar (ve) bunları götürdüler. Ne var ki (fethedilmiş) kaleleri[17] geride bıraktıkları zaman ülkelere pay ettiklerini ...[18] Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdiler. Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Meişta şehrini yendi. Barşua ülkesini yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Meişta şehrine karşı Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu sefere çıktılar. Işpuini güçlüydü. Menua güçlüydü. Orduda 106 savaş arabası (ve) 9174 suvari (vardı).

Arka yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdiler. Tanrı Haldi, kendi silahıyla sefere çıktı. Meişta şehrini yendi. Barşua ülkesini yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür).

---

[12] Salvini: eşek(?).

[13] Salvini: x160 canlı adam.

[14] Salvini: kadın ve çocuk.

[15] Salvini: x200.

[16] Salvini: 365.

[17] Urartuca "sarayları"

[18] *UKN* 24 Melikişvili bu son satırın "Yenilmiş yerlerin ve yağmanın bölünmesi" biçiminde, Salvini ise, "Ayrıca kaleyi işgal ettiği zaman, ordularin bıraktıklarını aldılar." diye çevirmektedirler.

Tanrı Haldi'nin silahı (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu Meişta şehrine karşı sefere çıktılar. Işpuini güçlüydü. Menua güçlüydü. Orduda 106 savaş arabası, 9174 suvari (ve) 2704 piyade (vardı). Tanrı Haldi, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'nun önünden gitti(?). Meişta, Qua, Şaritu ve Nigibi şehirlerini (ve) Barsu ülkesinin (şehirlerini) yendiler. Oradan ... xbin 45(?)3..., xbin6600..., 1120 at, 1200 büyük baş hayvan, xbin 65 deve, xonbin 5000 küçük baş hayvan yolla çıktı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bunları götürdüler. Fethedilmiş kaleleri[19] geride bıraktıkları zaman, ülkelere pay ettiklerini ...[20]

3.1.7

Urmiye gölünün güneybatısındaki Uşna vadisindeki ve Hasanlu yakınındaki Kalatgah barajının duvarında bulunmuştur.

Taş bloğun bir parçası üzerinde yer almaktadır.

Bugün Amerikadaki Pennsylvania Metropolitan Müzesindedir.

M.van Loon, *JNES*, XXXIV, 1975, 3, s.201-207 (F,K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle (ve) Tanrı Teyşeba'nın kudretiyle Işpuini Sardurioğlu, Biainili'nin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı (ve) Menua Işpuinioğlu, Şapagili ülkesine doğru gittikleri zaman, ülkeyi aldılar (ve) kral(ın)ı aldılar. Hem Tanrı Haldi hemde Tanrı Teyşeba için bina yaptırdılar. Şehri ... Tanrı Haldi için, onun Uişe şehri olarak ayırdılar. Şapagili ülkesinin ağaçlarını Tanrı Teyşeba için onun tanrısal ağaçlar olarak ayırdılar. ... taşıdılar.

3.2 YAPILAR

3.2.1

Van şehrinin yakınında bulunan Zimzim dağlarının güney batısındaki bir kayada bulunmaktadır.

Meher kapı veya Çoban kapısı olarak bilinen, kayaya oyulmuş kapı biçimli bir anıtsal kutsal niş içinde yer almaktadır.

Schulz, 17 (K); Mordtmann, 3; Sayce, 5 (*JRAS*, 1888, s.6-9; 1893, s.4,15,22-24) (T,Ç); Sandalgian, 42 (T,Ç); *CICh*, 18, tab.7,8,9,10, (F,T); *UKN*, 27 (T,Ç); *IIChI*, 10 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bu kapıyı yaptırdılar (ve) bir ferman çıkartılar: ... Tanrı Haldi'nın, Tanrı Teyşeba'nın, Tanrı Şivini'nın (ve) bütün tanrıların ... . Kesilmek üzere, Tanrı Haldi'ye 6 keçi yavrusu; kurban olarak Tanrı Haldi'ye 17 boğa (ve) 34 koyun, Tanrı Teyşeba'ya 6 boğa (ve) 12 koyun, Tanrı Şivini'ye 4 boğa (ve) 8 koyun, Tanrı Hutuini'ye 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Turani'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Wa'ya 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Nalaini'ye 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Şebitu'ya 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Arşimela'ya 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Anapşa'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Diduini'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Şelardi'ya[21] 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin silahına 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Atbini'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Quera'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Elipri'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Tarraini'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Adaruta'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı rmuşini'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, ... olan tanrıya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Alaptuşini'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Erina'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Şiniri'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Unina'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Airaini'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Zuzumaru'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Hara'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Araza'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Ziuquni'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Ura'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Arsibedini'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Arni'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin *iniraşe*'sine[22] 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin büyüklüğüne 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin *diruşe*'sine 1 boğa (ve) 2

---

[19] Urartuca "sarayları"

[20] *UKN* 24 Melikişvili bu son satırı yukardaki gibi "Yenilmiş yerlerin ve yağmanın bölünmesi" biçiminde çevirmektedir.

[21] Ay tanrısıdır.

[22] M. Tsereteli bunu "tanrılık" olarak çevirmektedir.

koyun, Tanrı Haldi'nin ordusuna 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Teyşeba ordusuna 2 boğa (ve) 4 koyun, Tanrı Artu'arasawe'ye[23] 2 boğa (ve) 34 koyun, Ardini şehrinin tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, Qumenu şehrinin tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, Tuşpa şehrinin tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin şehrinin tanrılarına 1 boğa (ve) 2 koyun, Arsuniuni[24] şehrinin tanrılarına 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin *daşe*'sine 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Şuba'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin kapılarına 1 boğa (ve) 2 koyun, Eridia[25] şehrinin Tanrı Teyşeba'nın kapılarına 1 boğa (ve) 2 koyun, Wişini şehrinin Tanrı Şivini'nin kapılarına 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Elia'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin merhametine 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Haldi'nin kudretine 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrıların Tanrı Haldi'nin *susi*'sine 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Talapura'ya 1 boğa (ve) 2 koyun, Tanrı Qilibani'ye 1 boğa (ve) 2 koyun, Ülkelerin tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, dağların(?) tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, göllerin tanrısına 1 boğa (ve) 2 koyun, kurbanların tanrısına 2 boğa (ve) 14 koyun, ...'ya 2 boğa (ve) 14 koyun, bütün tanrılara 4 boğa (ve) 18 koyun, Tanrı Haldi'nin sığırlarına (?) 4 koyun, Nişi[ ]ni şehrinin Tanrı Wa'nın kapılarına 2 koyun, dağlara 10 koyun, Tanrıca[26] Arubaini'ye[27] 1 boğa (ve) 1 koyun, Tanrıca Tuşpuea'ya 1 boğa (ve) 1 koyun, Tanrıca Awı'ya 1 boğa , Tanrıca Aia'ya 1 boğa, Tanrıca Sardi'ya 1 boğa, Tanrıca Sinuiardi'ya 2 koyun, Tanrıca Iphari'ya 2 koyun, Tanrıca Barsia'ya 1 koyun, Tanrıca Silia'ya 1 koyun, Tanrıca Ar'a'ya 1 koyun, Tanrıca Adia'ya 1 koyun, Tanrıca Wia'ya 1 koyun, Tanrıca Ainawe'ya[28] 4 koyun, Tanrıca Ardi'ye 2 koyun, Tanrıca Inwanawe'ye[29] 17 koyun. Tanrı Haldi tarafından, bütün tanrılar tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam verilsin![30] Işpuini Sardurioğlu der ki: Menua Işpuinioğlu ... ve bütün tanrılar, 3 boğa (ve) 30 koyun ... Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bir bağın yapılmasını(?) buyurdular. Ayrıca Tanrı Haldi'ye bir bağın yapılmasını(?) buyurdular. (Ondan önce) orada hiç bir şey yapılmamıştı. Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu bir kalenin yapılmasını(?) buyurdular ve bir ferman çıkardılar: Köyler ... olduğu zaman, kurban olarak Tanrı Haldi'ye 3 koyun (ve) bütün (öbür) tanrılara 3 koyun sunulsun. Bir bağ ... olduğu zaman, kurban olarak Tanrı Haldi'ye 3 koyun (ve) bütün (öbür) tanrılara 3 koyun sunulsun. Asma ... (2X)

3.2.2

Van'ın güney doğusunda, Kaper Su irmağının kaynağındaki Salhane köyüne yakın olan Yeşilalıç (Pagan) köyünün yakınında yer alan Aşotakert'te (Aşrut Darga) bulunmaktadır.

Kayaya oyulmuş kapı biçimli bir nişin üst kısmında, kült yazıtı olarak yer almaktadır.

D.H.Müller, *DWAW*, XXXVI, 1888, zweite Abteilung, s.1-26 (F,K,T,Ç); Sayce, *Museon*, V, 1886, s.374-378 (K,T,Ç); Sayce, 58 (*JRAS*, XX, 1888) (T,Ç); Sandalgian, 43 (T,Ç); *CICh*, 16, tab.6 (F,T); *UKN*, 25 (T,Ç); *HChI*, 8 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin *susi*'sini yaptırdılar. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Işpuini Sardurioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı, bir ferman çıkardı: ... Tanrı Haldi için teke kesilsin(?) (ve) Tanrı Haldi'ye, kurban olarak bir boğa getirilsin, Tanrıca Warubani'ye bir inek, Tanrı Haldi'nin kapılarına bir koyun (ve) Tanrı Haldi silahlarına bir koyun. (2X)

3.2.3

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney batısında, Van gölü kıyısındaki Karahan köyünde bir tarlada

---

23 *UKN* 27 not 15'e göre, bu sözcük özel ad değildir.

24 *UKN* 27 not 15'e göre, bu sözcük özel ad olmayabilir.

25 Metinin ikinci yarısında, "Irdia" olarak geçmektedir.

26 Tanrılara keçi yavrusu, boğa ve koyun, küçük tanrılara yalnız koyun, tanrıcalara ise inek ve koyun, küçük tanrıcalara ya inek ya koyun kurban edilmektedir. Tanrıca listesi 'Aruba(i)ni/Warubanı ile başlar ve büyük olasılıkla o Urartu baştanrıcası ve Tanrı Haldi'nin eşidir. Tanrıca Tuşpuea, büyük olasılıkla güneş tanrısı Şivini'nin eşidir. Bununla ilgili, Urartu başkenti olan Tuşpa, güneş tanrısı kultunun en eski bildiğimiz merkezidir.

27 Metinin ikinci yarısında, "Arubani" olarak gemektedir.

28 Ainawe, aini- isiminden gelmektedir.

29 Inuanawe, inuşani- isminden gelmektedir.

30 Urartucası: olsun.

bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, 1, s.8-14 (F,K,T,Ç). M.Salvini, *SMEA*, XXIV, 1980, s.169-180.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye, (ben) Menua Işpuinioğlu büyük Arşuniuini şehrinde Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdım. Bunları Tanrı Ura'nın *teribi* silahına adadı. Arşuniuini şehrinde (önceden) hiç bir şey yapılmamıştı. Menua Işpuinioğlu hem yeni bir kale hem de bir şehir yaptırdı. Yeni bir bağ kurdu, bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Tanrı Ura tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Tanrı Haldi'nin ve Tanrı Ura'nın bağışlayıcılığı *a'anuni* olsun.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye ...

3.2.4

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney batısında, Van gölü kıyısındaki Karahan köyünde bir tarlada bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, 2, s.15-18 (F,K,T,Ç). M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, s.137-169.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye, Işpuini Sardurioğlu büyük Tanrı Haldi'nin şehrinde Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı. Bunu Tanrı Ua'nın *teribi* silahına adadı. Orada Tanrı Haldi'nin (şehrinde önceden) hiç bir şey yapılmamıştı. Işpuini Sardurioğlu hem yeni bir kale yaptırdı hem de yeni bir bağ kurdu, bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Tanrı Ua tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Tanrı Haldi'nin ve Tanrı Ua'nın bağışlayıcılığı *a'anuni* olsun.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu, Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı ...

3.2.5

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney-batısında, Van gölü kıyısındaki Karahan köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, VI, 1978, 5, s.19-22 (F,K,T,Ç).

Tanrı Ua tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Tanrı Haldi'nin ve Tanrı Ua'nın bağışlayıcılığı *a'anuni* olsun.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu büyük Arşuniuni şehrinde Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı. Bunu Tanrı Ua'nın *teribi* silahına adadı. Arşuniuni şehrinde (önceden) hiç bir şey yapılmamıştı. Menua Işpuinioğlu hem yeni bir kale hem de bir şehir yaptırdı. Yeni bir bağ kurdu, bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Tanrı Ua tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın.

3.2.6

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney-batısında, Van gölü kıyısındaki Karahan höyüğünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Üst kısmı kırık, oldukça tahrip olmuş bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr* VI, 1978, 7, s.23-24 (F,K,T,Ç).

... hemde yeni bir bağ kurdu. Bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Tanrı Ura tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Tanrı Haldi'nin ve Tanrı Ura'nın bağışlayıcılığı *eanuni* olsun.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle ...

3.2.7

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney-batısında, Van gölü kıyısındaki Karahan höyüğünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Alt ve üst kısmı kırık bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, VI, 1978, 8 (F,K,T,Ç).

... şehrinde ... Bunu Tanrı Ua'nın *teribi* silahına adadı. Orada Tanrı Haldi'nin şehrinde (önceden) hiç bir şey yapılmamıştı. Işpuini Sardurioğlu hem yeni bir kale hem de yeni bir şehir yaptırdı. Yeni bir bağ kurdu, bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Tanrı Ua tarafından, Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Tanrı Haldi'nin ve Tanrı Ua'nın bağışlayıcılığı *a'anuni* olsun.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu büyük Tanrı Haldi'nin şehrinde Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı. Bunu Tanrı Ua'nın *teribi* silahına adadı. Orada Tanrı Haldi'nin şehrinde (önceden) hiç bir şey yapılmamıştı. Işpuini Sardurioğlu hem yeni bir kale hem de yeni bir şehir yaptırdı. Yeni bir bağ kurdu, bir otlak (ve) yeni bir meyve bahçesi kurdu. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından ...

3.2.8

Van gölünün güney kıyasındaki Göründü (Muçrapert) köyünde bulunup Akdamar adasındaki manastıra götürülmüştür.

Bir temel bloğu üzerinde yer almaktadır.

Belck, *VBAG*, 1901, s.290; N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.112vd., tab.2 (F,K,T,Ç); *CICh*, 17, res.5, s.39 (F,T), *UKN*, 26 (T,Ç); *HChI*, 11 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu ... bu kapıları yaptırdılar. (2X)

3.2.9

Yeri bilinmemektedir. Yalnız fotoğraf negativi Ermenistan Müzesindedir.

Stel üzerinde yer almaktadır.

M.A.Israelyan, *IAN.Arm.SSR ON*, 1961, 10 (F,K,T,Ç); *UKN II*, 382 (T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980.

Ön yüzü

Tanrı Haldi ... Tanrı Haldi ... Menua Işpuinioğlu derki: Tanrı Haldi'nin kapılarını ... kapıları ve ... ve ... diktirdim. ... Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından Tanrı Nala ... olsun. Işpuini Sardurioğlu (ve) Menua Işpuinioğlu'na sağlık ve iyilik hem Tanrı Haldi hem de Tanrı Ua (tarafından) verilsin.

(2X)

Arka yüzü

... steli ben yaptırdım. Menua Işpuinioğlu derki: Tanrı Haldi'ye Arşuniui şehrinde diktirdiğim görkemli(?) bir yazıt diktirdim yani bu steli (ve) bu yazıtı diktirdim. Her kim tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini ve dünyanın (bütün) tanrılar onu (ve) ailesini yeryüzünden yok etsinler.

4 SARDURI'NİN OĞLU IŞUINI, IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA VE MENUA'NIN OĞLU INUŞPUA'NIN YAZITLARI

4.1 YAPILAR

4.1.1

Van kalesinin doğu ucundaki kayalıkta, Tebriz kapısı yanında bulunmaktadır.

Ana kayaya kazılmıştır.

CICh, 11, tab.2 (F,T); *UKN*, 18 (T,Ç); *HChI*, 12 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Işpuini der ki: Ben Sardurioğlu, Menua Işpuinioğlu (ve) Inuşpa Menuaoğlu, Tanrı Haldi'nin *susi*'sini yaptırdık. Tanrı Haldi'nin kapıları...[1] görkemli(?)[2]. Tuşpa şehrının önünde... yaptırdık. Kurban olarak, büyük baş ve küçük baş hayvan getirdik. Tanrı Haldi'nin adına, Tanrı Haldi'nin kapılarının adına olacaklar. Hayat ve büyüklük Işpuini Sardurioğlu, Menua Işpuinioğlu (ve) Inuşpa Menuaoğlu'na verilsin[3].

---

1 *UKN* 18'e göre "yazıt" burada olabilir.

2 *UKN* 18'in Rusçasında, "görkemli" ile "kapılar" aynı halde değildir.

3 Uratuca: olsun.

5 IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA VE MENUA'NIN OĞLU INUŞPUA'NIN YAZITLARI

5.1 YAPILAR

5.1.1

Van'da Kurşunlu camii'de bulunmuştur.

Stelin üst parçasi üzerinde yer almaktadır.

W.Belck, C.F.Lehmann-(Haupt), *ZA*, VII, 1892, s.257-260 (K,T,Ç); Sayce, 80 (*JRAS* 1894) (T,Ç); Sandalgian, 82 (T,Ç); *CICh*, 83, tab.60 (F,T); *UKN*, 93 (T,Ç); *HChI*, 13 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi tarafından, Menua Işpuinioğlu (ve) Inuşpua Menuaoğlu'na yaşam, sevinç ve büyüklük verilsin[1].

Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?).

5.1.2

Van'da Kurşunlu camii'de bulunmuştur. Şimdi Gürcistan Müzesindedir.

Niş biçiminde kazılmış bir stelin üst parçasi üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, II, s.142 (F); *Haldovedeniye*, 8 (K,Ç); J. Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, 5, s.47 (T); *CICh*, 84, res.18 (F,T); *UPMG*, 13, tab.24 (F,K,T,Ç); *UKN*, 94 (T,Ç); *HChI*, 14 (K,T,Ç).

Tanrı Hatuini'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Hatuini tarafından, Menua Işpuinioğlu (ve) Inuşpua Menuaoğlu'na yaşam, sevinç ve büyüklük verilsin[2].

5.1.3

Van gölün guney doğu köşesinde, Bendimahi çayın göle döküldüğü yerde bulunan Karahan köyünde bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Stelin üst parçasında yer almaktadır.

CICh, 85 tab.64 (F,T); *UKN*, 95 (T,Ç); *HChI*, 15 (K,T,Ç).

Tanrı Şivini'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Şivini tarafından, Menua Işpuinioğlu (ve) Inuşpua Menuaoğlu'na yaşam, sevinç ve büyüklük verilsin[3].

5.2 KÜÇÜK BULUNTULAR[4]

---

1 Uratuca: olsun.

2 Uratuca: olsun.

3 Uratuca: olsun.

4 Bu üçlü krallığa ait bronz votif zincire ait halkalar üzerinde yeni yazıtlar Yukarı Anzaf'ta yapılan O.Belli bşk. kazılarda bulunmuş olup A.ve B.Dinçol tarafından yayına hazırlanmaktadır.

6 IŞPUINI'NİN OĞLU MENUA'NIN YAZITLARI

6.1 SEFERLER

6.1.1

Van'ın Surb Pogos kilise'nin duvarında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Ortasında yuvarlak oyuklu kareli bir bazalt bloğun iki yüzünde yer almaktadır. Olasılıkla Menua'nın yıllıklarından bir parçadır.

Schulz, 39 (K); Mordtmann 25; Sayce, 32 (T,Ç); Sayce, *Records of the past*, vol.1, 1888 (T,Ç); Sandalgian, 7 (T,Ç); *CICh*, 19, tab.11 (F,T); *UKN*, 28 (F,T,Ç); *HChI*, 16 (K,T,Ç).

Üst yüzü
Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı, ... yendi.Tanrı Haldi'nin silahı(?) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Menua der ki: [ ]manani ülkesini (ve) Babanahi ülkesini yaktım. Aynı yıl ... Kalibiliani şehrini, ... dere(?), Usasuani ülkesinin Arpuiani şehrini ... Hulmerıini şehrini, Tuşurehi ... Marmani ülkesinin o bölgesinden, Eruni şehrini ... Qirpununi şehrini, Ulibani ülkesini yendim. ... yaktım. Dirgu ülkesini, Işala şehrini ... yendim, ülkesini yaktım. ...'e kadar yolculuk(?) yaptım. Qumenu bölgesinden Assur ülkesine kadar ... 155 insan (bu) yılin insan (sayısı)dır. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm, o sayıdan erkekleri orduya geri gönderdim.

Sağ yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu der ki: ... Mani[1] ülkesine karşı sefere çıktığım zaman, (bu) ülkeyi yakıp yıktım. Savaşçıların o aynı yılında sefere çıktım. ... Şurişilini şehrinin ülkesini (ve) Tarhigamani şehrini yendiler. ... Şadalchini; ... Hatti[2] ülkesindeki kayalık(?) ... bölgesinden, ... Alzini[3] ülkesinin ... bölgesinden, 2113 insan bu yılın insan (sayısı)dır. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm, o sayı içinden erkek olanları orduya geri gönderdim.

6.1.2

Urmiye gölünün güney doğu kıyısına yakın olan, Mianduaba'nın kuzey batısındaki Taştepe'de bulunmuştur.

1890'larda anakayadan koparılmış ve iki büyük parça British Museum'a götürülmüştür. Oysa satırların baş ve son işaretleri olmak üzere, yazıtın bir parçası hala kayalıkta durmaktadır.

CICh, 20, tab.12 (F,T); *UKN*, 29 (T,Ç); *IIChI*, 17 (K,T,Ç); W.Kleiss, *AMI*, NF VII, 1974, s.102vd.; M.Salvini, "Parte II, I Documenti", P.E.Pecorella, M.Salvini, eds., *Tra lo Zagros e l'Urmia*, 1984, s.57-62, (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu kaleyi yaptırdı. Meişta şehrini yendi[4]. Oradan[5] Mana[6] ülkesini yendi. Oradan ...[7] bıraktı(?). Bir takım piyade ... bıraktı(?). Tanrı Haldi önden(?) gitti. Menua der ki: Mana ülkesini yendim. Oradan .. yazıt ...[8] Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua, güçlü kral, büyük

---

1 Mana ülkesi için 6.1.2'ye bkz.

2 Hati ülkesi için 6.1.21'e bkz.

3 Alzi ülkesi için 6.1.24'e bkz.

4 Salvini: yöresinde.

5 Salvini: Ayrıca.

6 Mani ülkesi için 6.1.1'e bkz.

7 Salvini: Canlı erkek.

8 Salvini: ve bu steli Tanrı Haldi'(nin namına) diktirdim.

kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler. ...

6.1.3

Iğdır'ın kuzeyinde, Ağri dağının Aras ırmağına doğru inen kuzey amaçında, yani Aras irmağının sağ kıyısında olan Taşburun ile Karakoyunlu köylerinin arasında ve Taşburun'dan 8km. uzaklıktaki bulunan Solagert kalesinin kalıntıları arasında bulunmuştur. Bugün bu yazıtın parçaları Berlin Müzesindedir.

Büyük bir özenle hazırlanan bu yazıt iri bazalt kayanın yüzüne kazılmıştır.

Kaestner, *BAISSP*, VII, 1864, s.279-280 ve *Melanges Asiatiques*, V, 1864, s.116 (K); Mordtmann, 26; M.Sembatiants, *Ararat*, 1870, s.175-176 (K); Mordtmann, 49, s.434, tab.II (K,T,Ç); Sayce, 34 (T,Ç); Sayce, *Museon*, II, 1883, s.358-364 (T,Ç); Sayce, *JRAS*, 1888, s.11-13; 1894, s.722 (T,Ç); Alişan, *Airarat*, 1890, s.488 (K); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, 3, tab.1, s.417-422 (K,T,Ç); Nikolskii, 1, tab.4 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 6 (T,Ç); *CICh*, 21, tab.13 (F,T); J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, 2, s.46, (T); *Einführung*, 9 (T,Ç); *UKN*, 30 (T,Ç); *HChI*, 21 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı, Erikuahi ülkesini yendi, Luhiuni şehrini[9] yendi, Menua'nın önüne boyun eğdirdi. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Menua der ki: Erikuahi ülkesine geldi. Tanrı Haldi, kimsenin hiç bir zaman zapt etmediği krali Luhiuni şehrini Menua Işpuinioğlu'na verdi. Luhiuni şehrini yendim. Luhiuni şehrini haraç (verme koşulu) altında bağışladım. Menua der ki: her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben Luhiuni şehrini yendim" Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler.

6.1.4

Van gölünün kuzey doğu kıyısındaki (Güsak) Karatavuk'ta bulunmuştur. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 25; *CICh*, 23, tab.22 (F,T); *UKN*, 32 (F,T,Ç); *HChI*, 19a (K,T,Ç).

... Menua Işpuinioğlu Luhiuni şehrinin bu kapılarını yaptırdı ... kral ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle ...

6.1.5

Karatavuk'ta (Güşak) bulunmuştur. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 26; *CICh*, 24, tab.22 (F,T); *UKN*, 33 (F,T,Ç); *HChI*, 19b (K,T,Ç).

... Menua Işpuinioğlu Luhiuni şehrini ... Menua Işpuinioğlu güçlü kral, büyük kral(dır)...

6.1.6

Van gölünün kuzey doğu ucundaki (Bergri) Muradiye'da bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 28; Sayce, 90 (*JRAS*, XXXVIII, 1906) (T);*CICh*, 25, tab.15 (F,T); *UKN*, 34 (T,Ç); *HChI*, 18b (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu der ki: Luhiuni şehrini ... Irekua ...(ki Önceden hiç kimse) almamıştı, Tanrı Haldi (Menua'ya) verdi. Aldım. 1700 ... 3... Tuşpa şehri ...

6.1.7

Muradiye'nin yakınındaki Dzorovank'da bulunmuştur.

Bir taş bloğun, biri dar, biriyse geniş olmak üzere, iki yüzünde yer almaktadır.

---

[9] 6.1.3-6.1.8 yazıtları Erikuahi ülkesini ile Luhiuni şehrini konusundadirlar.

Bericht, 29; *CICh*, 26, res.7 (tab.49-50) (F,T); *UKN*, 35 (T,Ç); *HChI*, 18a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu der ki: İrekuahi boyuna karşı sefere çıktım, yendim. Kimsenin hiç bir zaman (almadığı) ... .Kimilerini öldürdüm, kimilerini götürdüm... Menua Işpuinioğlu...

6.1.8

Van ilinin Muradiye (Bergri) kasabasında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır. Bu yazıt 6.1.7'sinin eşitidir.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, Muradiye 1, s.30,31 (F,K,T,Ç).

Tanrı Haldiinin kudretiyle ... Irekua oymağına karşı ... Kimsenin hiç bir zaman (almadığı) ... Kimilerini öldürdüm ... Menua Işpuinioğlu ... bayanlar ...

6.1.9-6.1.17

Altısı (Kortsod, Körzüt,Zengibar) Uluşar'da, üçüyse (Güsak, Köşk) Karatavuk'ta bulunmak üzere Uluşar kalesindeki tapınaktan gelmiştir.

Dokuz bazalt blok üzerinde yer almaktadır..

Blok 1 ve 6 Van Müzesindedir. Blok 4 rizalit bloktur ve ahır köşetaşı olarak kullanılmaktadır, 2, 3 ve 5 ise ev duvarında bulunmaktaydı. Blok 1-6 tapınak girişinin sol duvarında yer almaktaydı, blok 3 ise niş şeklindeki bir bastion kapsamaktaydı. Blok 7,8 ve 9 Köşk'teki bir ev duvarında bulunmaktadır. Bunlar 1-6'ların kopyasıdır. Ayrıca 6.1.4, 6.1.5, 6.1.6, 6.1.7 ve 6.1.10'un duplikatı oluşmaktadır. Blok 7-9 ve ayrıca 6.1.10 olasılıkla aynı tapınakta arka duvarda yada girişte bulunan iki ayrı kopyaların parçılarıdır.

A.M.Dinçol, *IM*, XXVI, 1976, s.19-30 (K,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, 1980, s167.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu derki: Tanrı Haldi'nin kapıları *ahubiu* olmazlar[10]. Tanrı Haldi'nin kapılarını ben yaptirdım[11]. Tanrı Haldi'nin huzuruna çıkıp[12] tapındım. ... Irekua oymağına[13] karşı sefere çıktım. Luhiuni şehrini, Irekua oymağının ülkesini[14] kuşattım[15]. Etiuni şehrini[16] yok ettim. Menua Işpuinioğlu derki: Hiç kimsenin (önceden) kuşatmadığı Irekua oymağının Krali Luhiuni şehrini, Tanrı Haldi, Menua Işpuinioğlu'na verdi ve öylece Luhiuni şehrini kuşattı. O yıl 50bin, x yüz xx insanın haraç olarak verilmesi koşulu altında Etiuni ülkesini bıraktı. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. 1733 at, 7616 büyük baş hayvan, 15320 küçük baş hayvan, kralın aldıkları bunlardır fakat savaşçıların aldıkları ...[17] Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tuşpa şehrine ... Her zaman kral ... güçlü kadın (kralice?) ...[18] Menua Işpuinioğlu, Luhiuni şehrini Tuşpa şehri ile(?) ... Kadınlar ... erkekler ... Aelia şehri ... Siad ülkesinin 'Altuquia şehri ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.1.18

Van gölünün kuzey doğu köşesindeki Muradiye yakınındaki (Tarr) Yalındüz köyünde bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Geniş yüzü dar yüzünün bir devamı olmak üzere, bir taş bloğun her iki yüzünde yer almaktadır.

---

[10] Salvini: kapılarının temelini yaptığım zaman.

[11] Salvini: yaptığım zaman.

[12] Salvini: secde edip.

[13] Salvini: ülkesi.

[14] Salvini: Irequi ülkesinin Luihuni şehrini.

[15] Salvini: yendim.

[16] Etiuni şehri 6.1.18'de geçmektedir.

[17] Salvini: Bunlar krala sunuldu, başkalar savaşçılara verilmiş olabilir(?).

[18] Salvini: Menua Işpuinioğlu derki:(Önceden) Tuşpa şehrinin haremine bu kadar kadın hiç getirilmemişti.

Yandaki taşlarda yazıt oldukça kırık şekilde devam etmektedir.

Bericht, 33; *CICh*, 30, tab.23 (F,T); *UKN*, 38 (T,Ç); *HChI*, 20 (K,T,Ç).

... Tanrı Haldi'nin kapıları ... ülkesi, Etiuni[19] ülkesi ... Tanrı Haldi, Menua'ya (verdi). ... atlar, 7616 büyük baş hayvan ...[20]

6.1.19

Erzurum yöresindeki Hasankale ile Delibaba arasında bulunan Eşek İlyas köyünün yakınındaki Yazılıtaş'ta bulunmaktadır.

Bir kaya üzerinde yer almaktadır.

Estampajı ve fotoğrafı yoktur.

Schulz, 42 (K); Mordtmann, 24; Robert, s.121-145 (K,T,Ç); Sayce, 30 (*JRAS*, 1888, s.10; 1893, s.25-26) (T,Ç); Alişan, *Ararat*, 1890, s.539 (K); Sandalgian, 5 (T,Ç); *CICh* 27 (T); *UKN*, 36 (T,Ç); *HChI*, 23 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) güçlü bir ülke olan Diauehi'ye karşı sefere çıktı, yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Menua der ki: Diauehe ülkesini yendim. Krali şehir olan Şasilu'yu[21], savaşta yendim, ülkeyi yıktım, kaleleri (yerle bir ettim). Şaşeti ülkesine, Zua şehrine kadar ulaştım. Utuhai şehrini ... . Menua der ki: Diauehi'nin kralı Utupurşini, önüme çıktı, ayaklar(ımı) kucakladı, yere kapandı. Merhamet(?) uzattım(?). Haraç (ödeme koşulu) altında hayatını bağışladım. Altın ve gümüş verdi. Haraç verdi. Ona geri dönen tutukluları, tümüyle serbest bıraktı(?). Menua der ki:[22] ... Oradan iki kral, (yani) Baltulhi boyunun ülkesininki (ve) Haldiriulhi şehrinin ülkesininkini aldım. O ülkeye özgü olan tahkimatlı kaleleri elde ettim. Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey söylerse, "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar onu güneş altından yok etsinler. ...

6.1.20

Erzurum yöresinde, Sarıkamış'ın 35km. güney batısında, Kars ile Erzurum arasındaki yol üzerindeki (Zivin) Süngürtaş'ta bulunmaktadır. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

İki parçası var olan, üst kısmı kopmuş büyük bir stel

üzerinde yer almaktadır.

I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1931, s.69-73 ve *IAN*, VII, 1933, s.407-412 (K,T,Ç); *UPMG*. 10,11, (F,K,T,Ç); *UKN*, 37 (F,T,Ç); *HChI*, 24 (K,T,Ç).

... Menua der ki: Şaşilu[23] şehrini yendim. Bu yazıtı, egemenim olan Tanrı Haldi'ye diktirdim. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim örterse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar onu güneş altından yok etsinler. ...

6.1.21

Murat-su (doğu Fırat) nehrinin sağ kıyısındaki Elazığ'a bağlı Palu ilçe merkezinin 1 km. doğusunda

---

[19] Etiuni şehri 6.1.9-6.1.17'de geçmektedir.

[20] *UKN* 38 not 7'e göre, metin, yarmanın bölünmesi ve tutukluların başlarına gelecekleri konusunda devam etmiş olmalıdır. Boşluklarda, olasılıkla Etiuni'ye çıkılan sefer ve orada Tanrı Haldi'nin tapınağın yapılması hakkında cümleler vardır.

[21] Şaşilu şehri 6.1.20'de geçmektedir.

[22] Argiştini'nin 7.1.2 B1 yazıtında bu cümlelere benzeyenlerle rastlamaktayız. O yazıtta da Diau(e)hi ülkesine karşı savaş konusu geçmektedir. Ayrıca o yazıtta Diau(e)hi ülkesinden, Urartu ordusu için atların alınacağı anlaşılmaktadır. Buna göre önümüzdeki yazıt, atların ordu icin haraç olarak verilmesi konusunda devam etmiş olmalıdır. Böylece Urartu garnizon kentlerin olup olmadığı ortaya konmaktadır.

[23] Şaşili şehri 6.1.19'de geçmektedir.

bulunmaktadır.

İri bir kayaya kazılmış büyük bir nişin içinde yer almaktadır.

A.H.Layard, *Inscriptions in the Cuiniform Character from Assyrian Monuments*, 1851, tab.74 (K); Sayce, 33 (*JRAS*, 1888 s.11; *JRAS*, 1893, s.26vd.) (T,Ç); Mordtmann, 29; Sandalgian, 8 (T,Ç); *CICh*, 31, tab.45,46 (F,T); *UKN*, 39 (T,Ç); D.H.Müller, *DWAW*, XXXVI, s.14vd.; *HChI*, 25 (K,T,Ç); K.Köroğlu, A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.123-129 (F).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı, Şebeteriani şehrinin ülkesini yendi, Huzana şehrinin ülkesini yendi. Şupani şehrini yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Şebeteria şehrinin ülkesini yendi. Huzana şehrinin ülkesini yendi. Şupani şehrini yendi. Hati[24] ülkesine dek ulaştı. Tanrı Haldi'ye bu yazıtı diktirdi. Şebeteria şehrinde Tanrı Haldi'ye bir tapınak(?) yaptırdı. Şebeteria şehrinde ... Meliteialhe şehrinin kralını haraç (ödeme koşulu) altında hayatını bağışladı. Tanrı Haldi büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesi kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar onu güneş altından yok etsinler. ...

6.1.22

Muş ovasında ve Muş'un 18km.doğusundaki (Tremerd) Alazlı'da bulunmuştur. Önce mezartaşı olarak kullanılmıştır. Gürcistan Müzesinde her üçünün estampajı vardır.

Tek bir stelin üç parçası olarak yer almaktadır.

Sayce, 35A (*JRAS*, 1888, s.13) (T,Ç); Sandalgian, 9 (T,Ç); *CICh*, 32 (T) tab.51 ve 24, (F:B parça);*UKN*, 40, res.11-14 (F,T,Ç); *HChI*, 27 ve 28 (K,T,Ç).

Sağ yüzü

Parça A

... Alau[ ] ülkes(?)... Urmeuhi ülkesine karşı... Alau[ ] ülkesi(?)... onları tard ettim... öldürdüm... Urşa[ ] şehrini... ülkeyi yendim...Urmeuhi ülkesine karşı... kopardım... ülkeden... gittim...

Parça B

... 400 şehir, öldürdüm... yaktırdım... kaleler... Qulmeri şehri[25] ... kale yaptırdım... boyun eğdirdim... yerine koydum... ülke... hayatını bağışladım...

Parça C

... kopardım...

Arka yüzü

Parça B

Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Her kim değişik bir şey dersa: "Ben yaptım", yok etsinler, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba,

Parça C

Tanrı Şivini, (ve bütün) tanrılar, onu güneş altından...

6.1.23

Muş'ta bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir

Yazıt, üstü kopuk bir stelin her dört yüzünde yer almaktadır.

I.I.Meşçaninov, *DAN*, V,1930, s.206-210 (K,T,Ç); *UPMG*, 9 (F,K,T,Ç); *UKN*, 41 (T,Ç); *HChI*, 26 (K,T,Ç).

---

[24] Hatti ülkesi 6.1.1'te geçmektedir.

[25] Qulmeri şehri 6.1.23'te geçmektedir.

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Menua der ki: ...

Sağ yüzü
... haraç (ödeme koşulu) altında hayatını bağışladım. Yazıt diktirdim. Qulmeri şehrini[26] ... dört ülkeleri, oradan...

Arka yüzü
... Ataune şehri. Urme ülkesine karşı sefere çıktım. Urme ülkesini yendim. Bu yazıtı diktirdim. Arhi ülkesi üzerine...

Sol yüzü
... Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu ve aile(si)ni güneşin altından yok etsinler.

6.1.24

Patnos'un iki km. kuzey batısında, Anzavurtepe'de bulunmaktadır.

Urartu kalede, girerken tapinak kapısının sağ tarafında, duvarın dış cephesinde bulunan bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

K.Balkan, *Anadolu*, V, 1960, 1, s.99-158, res.31-34; *UKN II*, 372 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı. Aludiri şehri için, egemenlik için bir kale yaptırdı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nın buyruğu üzerinde babasının tahtına oturduğu zaman, Şatiru ülkesi ayaklandı. Tanri Haldi kendi silahıyla sefere çıktı. Huradinaku şehrini aldı, Gidimaru şehrini aldı, Şatiru ülkesini aldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu sefere çıktı. Huradinaku şehrini aldı. Giamaru şehrini aldı. Şatiru ülkesini (ve) Tarzu'anana şehrini aldı. Buştu ülkesine (ve) Malmali ülkesine doğru ilerledi. Krallar hiç bir zaman Huradinaku şehrini yenmemişti, hiç kimse onu yağma etmemişti. Tanrı Haldı onu Menua Işpuinioğluna verdi. Haradinaku şehrini yendi (ve) yerle bir etti. Aynı yıl Alzi ülkesinde ayaklanma oldu. Tanrı Haldi sefere çıktı. Menua Işpuinioğlu icin Qutume şehrini yerle bir ettı, Alzi ülkesini[27] aldı, Şaşnu ülkesini aldı. Qutume şehrinde bir kale yaptırdı. Tanrı Haldi... Tanrı Teyseba, Tanrı Şivini (ve butun) dünyanin tanrılar... Sebze bahçeleri... Meyve bahçeleri... Şurilipi ülkesinde... Menua'nın krallığına(?) ait (olayları) taşa yazdı(?).

6.1.25

Patnos'un iki km. kuzey batısında, Anzavurtepe'de bulunmaktadır.

Urartu kalede, girerken tapinak kapısının sol tarafında, duvarın dış cephesinde bulunan bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

K.Balkan, *Anadolu*, V, 1960, 2; *UKN II*, 373 (T,Ç).

(6.1.24'ün tekrarlanmasıdır.)

6.1.26

Elazığ (Harput)'un Kızılkale'sinden, Palu'nun 29 km kuzey batısında, Mazgırtın doğusunda, Peri suyun sağ kıyısındaki Bağın (Balin) köyüne götürülmüştür. Parça A, Elazığ Müzesinde, parça B ise, Bağın'ın ırmağın ötesinde bulunan ortaçağa ait kalesinin duvar içinde bulunmaktadır. Huntingdon'a göre parça B stelın üst kısmıdır.

İki parçalı bazalt stel olarak yer almaktadır.

VBAG, 1900, s.572-574 (T); Basmadjian, *Banaser*, IV, s.282-292; E.Huntingdon, *ZE*, XXXIII, 1901, s.174vd.; Sandalgian, 46, A (T,Ç); *CICh*, 33AB, res.10,12 (s.65) (F,T); *UKN*, 42 (T,Ç); *HChI*, 73 (K,T,Ç); H-P. Schaefer, *IM*, XXIII/XXIV, 1973/1974, s.33-37 (K,T,Ç).

---

[26] Qulmeri şehri 6.1.22'te geçmektedir.

[27] Alzini ülkesi 6.1.1'de geçmektedir.

Ön yüzü
Parça A
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Orada, vali (olarak) Titiani'yi atadım.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle...

Parça B
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?).

Arka yüzü
Parça A
Orada, Titia'yı vali olarak atadım.

Menua derki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar on güneşin altından yok etsinler...

6.2 KANALLAR

6.2.1-6.2.15. Başkenti olan Tuşpa şehrine, Menua tarafından içme ve sulama amacıyla getirilmiş (Şamram suyu) Menua kanalı üzerinde bulunan yazıtlardır. 6.2.1-6.2.5, 14 satırlıktır. 5.2.6, 9 satırlıktır. 6.2.7-6.2.10, 4 satırlıktır. 6.2.11-6.2.15, 3 satırlıktır.

6.2.1

Sarmansuyu (Edremit) yakınındaki Kadembastı (Katepanths), Şamran suyunun yanında ve bir kalenin kalıntılarının yakınında bulunmaktadır.

Kaya üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 19 (K); Mordtmann, 8; Robert, s.112-113 (K,T,Ç); Sayce, 22 (T,Ç); Sandalgian, 14 (T,Ç); *CICh*, 34, tab.17 (F,T); Müller-Simonis, s.252-253; *UKN*, 43 (T,Ç); *HChl*, 29a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben bu kanalı açtım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu güneşin altından yok etsinler...

6.2.2

Sarmansuyu'nda (Edremit) bir bahçede bulunmaktadır.

İri bir kayada yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.135,150(no.12a) (K,T,Ç); Müller-Simonis, *Du Caucase au Golfe Pers que a Travers l'Armenie, le Kurdistan et la Mesopotamie*, Paris-Lyon, 1892, s.252 ve 270 (F); Sayce, 73 (*JRAS*, XXV, 1893) (T,Ç); Sandalgian, 14 (T,Ç); *CICh*, 35 (T); *Einführung*, 8 (T,Ç); *UKN*, 44 (T,Ç); *HChl*, 29b (K,T,Ç).

(6.2.1'in tekrarıdır.)

6.2.3

Van'ın güneyindeki Hayats-Dzor'da Yukarı Kaymaz (Meşçinkert) köyünde bulunmaktadır.

Kaya üzerinde yer almaktadır.

Ne estampajı nede fotoğrafı vardır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, 14, s.125; *CICh*, 36 (T); *UKN*, 45 (T,Ç); *HChl*, 29c (K,T,Ç).

(6.2.1'in tekrarıdır.)

6.2.4

Hayats-Dzor'daki Bakımlı (İşhanigom) köyünde bulunmaktadır.

Çok tahrip bir durumda, bir kayada yer almaktadır. Üçü okunabilir durumda olan dört satır halinde günümüze ulaşmıştır. Ne estampajı nede fotoğrafı vardır.

CICh, 37 (T); *UKN*, 46 (T,Ç); *HChI*, 29d (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır)...

(6.2.1'in tekrarıdır.)

6.2.5

Sarmansuyu (Edremit) yakınındaki bir vadide, Şamram kanalı altında bulunmaktadır.

Büyük bir kaya bloğu üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.151(12c), s.125 ve 136(12b) (K); Sayce, 74 (*JRAS*, 1898) (T,Ç); Sandalgian, 15 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 14 (K,Ç); *CICh*, 38, tab.18 (F,T); J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeller*, 4, s.47 (T); *UKN*, 47 (T,Ç); *HChI*, 29e (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır). Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben bu kanalı açtım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu güneşin altından yok etsinler...

(9 satırlık, 6.2.1'in tekrarıdır.)

6.2.6

Sarmansuyu'nda (Edremit) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.125(no12d), 134 ve 149,(K,T,Ç); Sayce, 72 (*JRAS*, 1893) (T,Ç) ; Sandalgian, 16 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 1 (K,Ç); *CICh*, 39 (T); *UKN*, 48 (T,Ç); *HChI*, 30a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır).

(4 satırlık)

6.2.7

(İşhanigom) Bakımlı'da bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.123(no.13), 134, 139 ve 150 (A); Sandalgian, 16 (T,Ç); *CICh*, 40 tab.52 (F,T); *Einführung*, 2 (T,Ç); *UKN*, 49 (T,Ç); *HChI*, 30b (K,T,Ç).

(6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.8

(İşhanigom) Bakımlı'da Şamran suyu'nun duvarında *in-situ* bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 41, tab.52 (F,T); *UKN*, 50 (T,Ç); *HChI*, 30c (K,T,Ç).

(6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.9

(Kathepanths) Kadembastı'da Şamran suyu'nun destek duvarının alt kısmı içinde in-situ bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 42, tab.53 (F,T); *UKN*, 51 (T,Ç); *HChI*, 30d (K,T,Ç).

(6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.10

Sarmansuyu'nda (Edremit) bir bahçede bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.125(no.12b), 134, 149 (K,T,Ç); Sayce, 71 (*JRAS*, 1893) (T,Ç); Sandalgian, 16*; *Haldovedeniye*, 1 (T,P); *CICh*, 43, tab.54 (F,T); *UKN*, 52 (T,Ç); *HChI*, 30e (K,T,Ç).

(6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.11

(Katepanths) Kadembastı'da bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.140 (K,T,Ç); Sandalgian, 16**(?); *CICh*, 44, tab.52 (F,T); *UKN*, 53 (T,Ç); *HChI*, 30f (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır).

(3 satırlık, 6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.12

(Katepanths) Kadembastı'da bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Sandalgian 16**(?); *CICh*, 45, tab.55 (F,T); *UKN*, 54 (T,Ç); *HChI*, 30g (K,T,Ç).

(3 satırlık, 6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.13

(Katepanths) Kadembastı'da bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 45A, tab.52 (F,T); *UKN*, 55 (T,Ç); *HChI*, 30h (K,T,Ç).

(3 satırlık, 6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.14

Hayats-Dzor'da, (Engil)Dönemeç ve Maşpak arasında bir yan vadide bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Ne estampajı nede kopyası vardır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXXVI, 1904, s.488vd. (ve s.765'e bkz) (T); *CICh*, 46 (T); *UKN*, 56 (T,Ç); *HChI*, 30i (K,T,Ç).

(3 satırlık, 6.2.6'nın tekrarıdır.)

6.2.15

Sarmansuyu (Edremit) yöresinde bulunan Kadembastı'da (Katepants), Şamram suyu yanında bulunmaktadır.

Kaba bir şekilde düzletilmiş bir kireçtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 15, (K); Sayce, 23 (T,Ç); Sandalgian, 18 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 10 (K,Ç); *Einführung*, 4 (T,Ç); *CICh*, 57, tab.22 (F,T); *UKN*, 111 (T,Ç); *HChI*, 40 (K,T,Ç).

Bu bağ Menua'nın kızı Tariria'nın(dır). Adı "Taririahinili"(dir) (2X)

6.2.16

Van gölünün kuzey doğusunda, (Bergri) Muradiye'de bulunmuştur.

Stelin iki parçasında yer almaktadır.

CICh, 47; tab.54 (F,T); *UKN*, 57 (T,Ç); *HChI*, 32 (K,T,Ç).

... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben bu kanalı açtım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar (onu) yok etsinler...

6.2.17

Erciş'in 10 km. kuzey doğusunda, Artsovaberd (Tırmaklı?) kilisesinde bir nişta bulunmaktaydı.

Stel üzerinde yer almaktadır.

CICh, 48, tab.25 (F,T); *UKN*, 58 (T,Ç); *HChI*, 33 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı ülkede açtı. Ali şehrinin yöresinden, Querainili (şehrinin?)[28] Taramanili yöresinden, Dainalitini'ye[29] kadar götürttü. ... Menua hem bu kanalı açtı, hem de bir şehir yaptırdı.

6.2.18

Malazgirt'in 30km. güney batısında, Adalak'ta (Ada) bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

Adalak'tan hem Malazgirt'e hem de Hotanlu'ya bir kanal açılmıştı. Bu yazıtın hangi kanala ilişkin olduğu belli değildir.

CICh, 49, tab.54 (F,T); *UKN*, 59 (T,Ç); *HChI*, 34 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu kanalı açtı. Adı "Menua kanalı"(dır). Menua Vadisine kadar[30], Uliş[ ]nı şehrine kadar, ... şehrine kadar götürttü(?)... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.2.19

Malazgirt'ın 30km. güney batısındaki Adalak'a yakın olan Hotanlu'da bulunmuştur.

Stelin üst parçasında yer almaktadır. Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 50, res.13, tab.77 (F,T); *UKN*, 60 (F,T,Ç);

HChI, 35 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu der ki: kanalı Menizaiani şehrine kadar açtım. Adı "Menua kanalı"(dır). Uqu'a(ni) bölgesine (ve) Zuguhe şehrinin, Irnuni şehrinin (ve) Abasini şehrinin (bölgelerine) çok lutüf gösterdi.[31]

6.2.20

Malazgirt'ın 10 km. kuzey doğusunda, Patnos yolu üzerinde ve Kızılkaya ırmağı yakınında Kaçaklar'da (Marmüs) bulunmuştur.

Stelin alt parçasında yer almaktadır.

---

[28] Tanrı Quera hatırasına adlandırıldı-*UKN* 58 not2.

[29] Melikişvili: Bir nehir türü?

[30] Melikişvili: Menua'nın vadisine kadar?

[31] Melikişvili: iyilik etti? (yani, kanal cümlenin öznesi oluşabilir.)

CICh, 51 (T), tab.54 (F); *UKN*, 61 (T,Ç); *HChI*, 37,38 (K,T,Ç).

Ön yüzü
... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

Arka yüzü

Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben bu kanalı açtım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu güneşin altından yok etsinler...

6.2.21

Van gölünün güney kıyısına yakın olan Akdamar adasında bulunmuştur.

Oldukça iyi bir şekilde biçimlendirilmiş yuvarlak bir taş üzerinde yer almaktadır. Bu taş bir stelin üst kısmından yapılmıştı.

Bu taş, gölün güney kıyısındaki anakaya tipine benzediğine ve yazıt kanal konusunda olduğuna göre, olasılıkla (Horkum) Dilkaya'dan gelmiş olması söz konusudur.

Schulz, 20,21 (K); Mordtmann, 9,10; P.N.Sarkisian, *Mestnosti Bolşoi i Maloi Armenii*, 1864, 29,29A, s.278, res.VII ve VIII (K); Sayce, 29 (T,Ç); Sandalgian, 4, 84, (T,Ç); N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1920, s.115vd., tab.3 (F,K,T,Ç); *CICh*, 52, tab.56 (F,T); *UKN*, 62 (T,Ç); *HChI*, 31 (K,T,Ç).

Sağ yüzü
Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu...

Arka yüzü
... Ahiuni şehrinin önünde... Erinu ülkesine, Menuahinili şehrine; nehire kadar götürttüm. Aidu(ni) ülkesinin bölgesi boyunca(?), kanalı açtım. Uişi(ni) şehrinin bölgesi boyunca(?) kanalı açtım. Menua der ki...

6.2.22

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney batısında, Van gölü kıyısında bulunan Karahan köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, 3, s.19-23 (F,K,T,Ç).

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye, Menua Işpuinioğlu bu steli adadı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı(dır).

Arka yüzü
Bu kanalı açtırdım. Bu şehri surlarla çevirttim. "Menuahinili" adını verdim. Orada hiç bir şey yapılmamıştı. Ahaliyi sürüp getirdim, oraya yerleştirdim. Menua derki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa ...

6.3 BÜYÜK YAPILAR- ŞEHİR, KALE, TANRI HALDI'NİN KAPILARI VE *SUSI*

6.3.1

Muradiye yakınındaki (Körzüt) Uluşar'daki bir değirmende bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 58, tab.56 (F,T); *UKN*, 67 (T,Ç); *HChI*, 42 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğuyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.2

Erzurum ilinin Delibaba köyü'nde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatiants, *Ararat*, 1910, s.192 (K,T); N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.125-132, tab.5 (F,K,T,Ç); *CICh*, 59, tab.58 (F,T); *UKN*, 68 (T,Ç); *HChI*, 43 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğuyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.3

Erzurum yakınındaki Pasinler'de (Hasankale) bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Fr.de Sauley, *Voyage au Tour de la Mer Morte*, 1853, tab.2 (K); Sayce, 35 (T,Ç); Alişan, *Airarat*, s.26 (K); Sandalgian, 62 (T,Ç); W.Belck, *VBAG*, 1901, s.452vd., res.4 (F,T,Ç); *CICh*, 60,61, tab.23 (F,T); *UKN*, 69 (T,Ç); *HChI*, 44 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğuyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.4

Ağrı ilinin Eleşkirt ilçesine bağlı Pirabat köyünde bulunmuştur. Şimdi Erzurum Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.Başgelen, *Arkeoloji ve Sanat*, XXVIII-XXX, s.16 (F); A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.137-139 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli kaleyi yaptırdı. Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.5

Ağrı ilinin Eleşkirt ilçesine bağlı Pirabat köyünde bulunmuştur. Şimdi Erzurum Müzesindedir.

İki taş blok üzerinde yer almaktadır.

6.3.4'ün duplikatıdır.

N.Başgelen, *Arkeoloji ve Sanat*, XXVIII-XXX, s.16 (F); A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.137-139 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli kaleyi yaptırdı. Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.6

Van şehrinin 5 km. kuzey doğusunda bulunan (Şuşanths, Susanis) Kevenli köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir bazalt blok üzerinde yazıtın ilk üç satır Assur dilinde, son üç satır ise Urartu dilinde yazılmıştır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, s.24-30 (F,K,T,Ç); M.Salvini, *Studia Mediterranea Piero Meriggi dicata*, I , O. Carruba, ed., 1979 (T,Ç); I.M.Diakonoff, *HA-DV*, V, 1988 ve *AMI*, XXII, 1989, 5, s.95-102.

Assurca
Egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kulesini[32] yaptırdı. Ura ülkesi karşısındaki Arşuniunu[33] şehrinde, Tanrı Haldi'nin kapılarını, bitimine (varıncayı) dek[34] yaptırdı.

Urartuca
Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldinin kapıları tarafından Menua Işpuinioğlu'na yaşam bağışlansın. Menua Işpuinioğlu'nun görkemi ve kudreti olsun.

6.3.7

Patnos yakınındaki Anzavurtepe Urartu kalesinin tapınağının dış cephesinde bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Balkan, *Anadolu*, V, 1960, 3, s.99-158; *UKN II*, 374 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua, Audiri şehrinde görkemli(?) bir kale yaptırdı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, Audiri şehrinde Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı.

6.3.8

Patnos'ta (Ziyarettepe) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır

R. Werner, *JCS*, VIII, 1954, 3, s.96-97; König, *WZKM*, LII, 1955, 3-4, s.302; *UKN*, ek1; *HChI*, 135 (K,T,Ç); *UKN II*, 375 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.9

Van ovasının kuzey doğu ucunda, Bendimahi çayı ovasındaki Karatavuk'ta (Guşak, Kösk) bulunmuştur.

Stel üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 56, tab.19 (F,T); *UKN*, 65 (F,T,Ç); *HChI*, 41 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdığı zaman (ayrıca) görkemli(?) bir kale yaptırdı (ve ona) "Tanrı Haldi'nin şehri" adını saptadı. Bu bağı diktirdi, bir bahçe diktirdi, Adı "Menua'nın bağı"(dır)[35]. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua der ki: Bağ *teşule* olduğu zaman Tanrı Haldi'ye 1 boğa (ve) 3 koyun kurban olarak sunulsun (ve) Tanrı Haldi'nin kapılarında törenler (dizlendiği) gibi, aynı şekilde yazıtın önünde[36] dizlensinler(?). Bağ kurulması *'ahule* olduğu zaman, bir bayram(?) Tanrı Haldi için, Tanrı Haldi'nin kapılarının önünde (ve) bir bayram(?) Tanrı 'Arubani için (ile) bir bayram(?) Tanrı Haldi için yazıtın önünde dizlensin(?).

6.3.10

Van ovasının kuzey doğu ucunda, Bendimahi çayı ovasındaki (Güşak, Köşk) Karatavuk'ta bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

---

32 Salvini, "tapınak kulesi" diye çevirip *susi* ile eşitlemektedir.

33 Arşuniu(ni) şehri için ayrıca 6.3.29 ile 6.5.3'e bkz.

34 Diakonoff, *limiddu* "çevre, bitim" anlaminda kabul etmemekte, öylece "Tanrı Haldi'nin kapılarını, onun *limiddu* ile, yaptırdı" şeklinde çevirmektedir.

35 veya: "Menua'nın", bağın adı(dır).

36 veya: hem Tanrı Haldi'nin kapılarında hemde yazıtın önünde.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 70, tab.62 (F,T); *UKN*, 66 (F,T,Ç); *HChI*, 58 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu binayi yaptırdı. Ayrıca bir kale yaptırdı. "Tanrı Haldi'nin şehri" adını verdi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğuyle, Menua güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.11

Taşburun yakınında Solakert kalesinde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Metinin başka parçaları olup olmadığı konusunda görüş birliği yoktur.[37]

M.Sembatiants, *Ararat*, 1886, s.492 (K); D.H.Müller, *WZKM*, II, 1887, 2 s.216vd. (K,T,Ç); Sayce, 66 (*JRAS*, XX, 1888, s.41vd.) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, 3, tab.1, s.422-424 (K,T,Ç); Nikolskii, 2 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 41 (T,Ç); *CICh*, 22, tab.5 (F,T); *UKN*, 31 (T,Ç); *HChI*, 22 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua'nın Irkuahe ülkesini ...tığı zaman, bu yeri Menua yaptırdı. Tanrı Haldi'nin kapılarını (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. Menua der ki: ... yaptırdım. Kurdum. ...[38]

6.3.12

Ağrıdağı'nın yakınında ve Aras ırmağının kolu olan Karaçayın kaynağına yakın bulunan ve Taşburun'dan 5km uzakta, Solakert'ten 12 km. doğusundaki (Quellhaupt, Parakata) Başbulak kalesinin duvarında bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Ne estampajı nede fotoğrafı elimizdedir.

M.Sembotiants, *Ararat*, 1886, s.491-493; M.V.Nikolskii, *Tr. Vostonoi Komissi*, I, 1893, 3, s.424-426 (K,T,Ç); Sayce, 81 (*JRAS*, 1894, s.708vd.) (T,Ç); Nikolskii, 3 (K,T,Ç); Sandalgian, 60 (T,Ç); *UKN*, 70 (T,Ç); *HChI*, 45 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu görkemli(?) binayı yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. "Menuahinili"[39] adını verdi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.13

Patnos'ta bulunmuştur. Şimdi Van Müzesindedir.

Stel üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek2; *IIChI*, 136 (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 17; H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, 4, s.271 (K,T,Ç); *UKN II*, 376 (ön yüzü) (T,Ç).

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu steli diktirdi(?). Ayrıca Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye, bu steli Menua Işpuinioğlu diktirdi (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. "Menuahinili"[40] adını verdi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

---

[37] Irkuahe ülkesi için 6.1'lerdeki Menua'nın seferlerine bkz.

[38] *UKN* 31 not 5'e göre, "onun adını "Menuahinili" olarak verdim (yani kurdum)" diye tamamlanabilmektedir. Bu yazıt, Menua'nın saldırdığı Erikuahı (Irkuahe, Irkua) ülksinin şehri olan Luhiuni'de yaptırdığı bir tapınak, Tanrı Haldi'nin kapıları, kale vs. konusundadır.

[39] Menuahinili için ayrıca 6.3.13'e bkz.

[40] Menuahinili için ayrıca 6.3.12'e bkz.

Arka yüzü
Menua derki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, onu güneşin altından yok etsin...

6.3.14

Van'ın 10km. kuzey doğusundaki Yukarı Görüşlü (Anzaf) kalesinin yamaçında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kalker blok üzerinde yer almaktadır.

P.Hulin, *AS* X 1960, 1, s.205-207; *UKN II*, 378 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, egemen olan Tanrı Haldi'ye, bir *susi* binası yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı.

6.3.15

Van'ın doğusunda, Erçek yolu üzerinde (Anzaf) Görüşlü köyünde, Yukarı Görüşlü kalesinin eteğinde bulunmuştur.

Ön ve yan yüzü yazılmış bir köşe taş bloğu üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 63, tab.48 (F,T); *UPMG*, 8 (F,K,T,Ç); *UKN*, 71 (F,T,Ç); *HChI*, 46 (K,T,Ç).

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu *susi* binasını yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. (2X)

Yan yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu *susi* binasını yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı.

6.3.16

Malazgirt'ta bulunmaktaydı.

Sol ve ön yüzü yazılı bir köşe taş bloğu üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Devlet Müzesindedir.

Scheil, *RT*, 18, 1896, s.75-77 (K,T,Ç); Sandalgian, 61 (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Zapiski Klassiçeskogo Otdeleniya Imp. Russkogo Archeologiçeskogo Obşçestva*, VI, 1910, s.182-184 (F,K,T,Ç); J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, 3b, s.47; *Einführung*, 6 (T,Ç); *CICh*, 64,65, tab.55,59 (F,K,T); *UKN*, 72 (F,T,Ç); *HChI*, 47 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu *susi* binasını yaptırdı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu *susi* binasını yaptırdı.

6.3.17

Van'ın 19km. doğusunda, Varak dağların eteklerindeki Sarmaç'ta (Kohbants, Kobanis) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 80 (K); Mordtmann, 20; Sayce, 17 (*JRAS*, 1893, s.4) (T,Ç); Sandalgian, 58 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 9 (K,Ç); J.Friedrich, *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, 8a, s.46; *Einführung*, 5 (T,Ç); *CICh*, 66, tab.60 (F,Ç); *UKN*, 73 (T,Ç); *HChI*, 48 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu *susi* binasını yaptırdı, Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı (ve) bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. (2X)

6.3.18

Van yakınındaki (Susanis, Şusants) Kevenli'de bulunmuştur.

Sütun kaidesi parçasında yer almaktadır.

Schulz, 23 (K); Mordtmann, 20; Sayce, 13,9 (T,Ç); Sandalgian, 11,12 (T,Ç); *CICh*, 69; *UKN*, 78 (T,Ç); *HChI*, 57 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bir *tulurini* binası (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı (ve) hiç bir şeyin (önceden) yapılmadığı bir yerde bir şehir yaptırdı.

6.3.19

Malazgirt ilinin Bostankaya tepesinde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 71, tab.61 (F,T); *UKN*, 79 (T,Ç); *HChI*, 39 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu binayı yaptırdı. İçi 900 *aqarqi* (ölçüsü) hacmindedir. Görkemli(?) bir kale yaptırdı. Güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.20

İran'da Urmiye gölünün batısında, İran-Türkiye sınırına yakın Uşnuye'de bulunmaktadır.

İki parçalı bir taş üzerine. Küçüğü Tahran Eski Çağ Müzesinde bulunmaktadır. Büyüğü eski eser pazarında kaybolduğu halde, fotoğraf ve kopyası müze müdürünün elindedir.

J.Friedrich, *AMI*, N.F. II, 1969, s.121vd.; *UKN II*, 379 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu *barzudibiduni* binasını yaptırdı. Adı "Menua'nın *barzudibiduni* binası"(dır). Görkemli(?) bir kale yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.21

Van'ın doğusunda ve Varak dağların üzerindeki (Yedikilise) Bakraçlı'da bulunmuştur.

Büyük bazalt stelin üst parçası.

Sayce, 75 (*JRAS*, 1893) (T,Ç); Sandalgian, 10 (T,Ç); *Einführung*, 3 (T,C); *CICh*, 82 (T,Ç); *UKN*, 91 (T,Ç); *HChI*, 64anm. (K,T,Ç).[41]

Menua Işpuinioğlu bu şehri yaptırdı, bu yazıtı diktirdi(?). Menua Işpuinioğlu, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.3.22

Van'ın 4km. doğusundaki (Kohbants, Kobanis) Sarmaç köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir köşe taş bloğu üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 31 (K); Mordtmann, 21; Sayce, 18 (*JRAS*, 1893, s.4 (T,Ç); Sandalgian, 59 (T,Ç); *CICh*, 67 (T); E.Bilgiç, *TAD*, IX, 1959, 1, s.47vd., res.XLIIIA,B; *UKN*, 75 (T,Ç); *HChI*,49a (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 40, s.244; H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, 4, s.269; *UKN* II, 377 (T,Ç).[42]

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını görkemli(?) yaptırdı.

Sağ yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını görkemli(?) yaptırdı.

---

[41] König'e göre 6.3.21, 6.5.5 ve 6.5.6 aynı eserdir. *HChI* 64 dipnotuna bkz.

[42] Güterbock ve Hulin'e göre *UKN* 75 ile *UKN* II 377 aynı taştır.

6.3.23

Van yakınındaki Kevenli'de (Susanths[43]) bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Üçgen şekli bir taşın iki yüzünde yer almaktadır.

UPMG, 23 (F,K); J.Friedrich, *AfO*, XIII H4/5, 1940, s.238-239, (T,Ç);I.M.Diakonov, *EV*, IV, s.102vd. (K,T,Ç); M.A.Israelian, *IAN ArmSSR*, 1955, 11, s.81; Schulz, 24 (K); N.Sarkisian, *Mestnosti Bolbşoi i Maloi Armenii*, tab. s.257'de, res.4 (K); Sayce, 8 (T,Ç); Mordtmann, 13,28; Sandalgian, 65 (T,Ç); *Bericht*, 95; *CICh*, 105, tab.63 (F,T); C.F.Lehmann-Haupt, *WZKM*, LXV, 3, s.168; G.A.Melikişvili, *VDI*, 1953, 2, s.306; *UKN*, 74,121 (T,Ç); *HChI*, 49b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı.

6.3.24

Akdamar adasının karşısındaki (Muhrapert) Göründü köyünün yakınındaki (Norköh) Hasbey'de, daha sonra Akdamar adasında bulunmuştur.

Bir köşe taş bloğu üzerinde yer almaktadır.

CICh, 68; UKN, 76 (T,Ç); *HChI*, 50a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını görkemli(?) yaptırdı.

6.3.25

Akdamar adasının karşısındaki (Muhrapert) Göründü köyünün yakınındaki (Norköh) Hasbey'in 10 km. kuzeyindeki bir tepebaşında bulunmuştur. Akdamar manıstırına getirilmiştir.

Bir köşe taş bloğunun ön ve sağ yüzleri üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.113vd., tab.1,2,3 (F,K,T,Ç); *CICh*, 68A, tab.61 (F,T); *UKN*, 77 (T,Ç); *HChI*, 50b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını görkemli(?) yaptırdı. Muşini şehri ...

6.3.26

Van'ın doğusunda, Varak dağların eteklerinde, ikisi Kevenli'nin 8 km. uzağındaki Bostaniçi (Sihke) köyünde, biriyse Karmiravor-Vank'ta bulunmuştular.[44]

Büyük bir yazıtın yanyan sıralayan en baş ve olasılıkla en son taş bloklarıdır.

Bugün her üçü Gürcistan Müzesindedir.

UPMG, 15,16,17, tab.25 (F,K,T); Schulz, 26 (K); Sayce, 7,10,16 (*JRAS*, 1888, s.9) (T,Ç); P.Müller-Simonis, *Du Caucase au Golfe Persique a Travers de l'Armenie, le Kurdistan et la Mesopotamie*, 1892, s.269 (F); Sandalgian, 74,76,78 (T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, II, s.53 (F); *CICh*, 86,101, tab.63,57 (F,T); *UKN*, 96 (T); *HChI*, 76B,C,D (K,T,Ç).

(Menua tarafından yapılmış "bu görkemli kapılar" diye adlandırılan bir binadan ve ayrıca Tanrı Haldi yada onun tapınağı ile ilgili kurbanlardan söz ediliyor. Düz bir çeviri olanaksızdır.)

6.3.27

Van'ın doğusundaki Varak dağların eteğındeki Bostaniçi'de (Sihke) bulunmuştur.[45]

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 11 (T,Ç); Sandalgian, 46 (T,Ç); *CICh*, 102, tab.57 (F,T); *UPMG*, 14 (F,K,T); *UKN*, 97. (T); *HChI*, 76A (K,T,Ç).

---

[43] *UKN* 74'te Tutan olarak yazılmaktadır.

[44] König'e göre Kevenli'den (Susanths), Bostaniçi'ye (Sihke) getirilmiştir.

[45] König'e göre Kevenli'den (Susanths), Bostaniçi'ye (Sihke) getirilmiştir.

(6.3.26 ile bağlıdır. Yine Tanrı Haldi'nin kapılarına yapılacak kurbanlar konusundadır. Ayrıca Tanrı Haldi'nin kapılarından (krala) yaşam verilmesi istenir.)

6.3.28

Van'ın doğusundaki Varak dağların eteğındeki (Susanis, Susanths) Kevenli köyünde bulunmuştur.[46]

İki taş blok üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 25,26 (K); Mordtmann, 14,15; Sayce, 12 (*JRAS*, 1888, s.9; 1893, s.24) (T,Ç); Sandalgian, 79 (T,Ç); *CICh*, 104 (T); *UKN*, 98 (T); *HChI*, 76E (K,T,Ç).

(Olasılıkla 6.3.26'nın düplikatıdır.)

6.3.29

Kevenli'de (Susanis, Susanths) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Parça halindeki bir bazalt bloğun ön ve sağ yüzleri üzerinde yer almaktadır.

CICh, 106,107 (T); *Bericht*, 97; *UKN*, 122 ve 123 (T,Ç); *HChI*, 49c (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı.

6.3.30

Kevenli (Susanis, Susanths) kilisesinde bulunmuştur.

Bir bazalt blok parçasını ön ve sağ yüzleri üzerinde yer almaktadır.

Mordtmann 16, Sayce 13 (*JRAS*, 1882, s.505); *HChI*, 49d (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 27, s.26; H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, s.269.[47]

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu Tanrı Haldi'nin kapılarını yaptırdı.

6.4 KÜÇÜK YAPILAR- *SIRŞINI*, BİNA, *AŞIHUSE* TAPINAĞI, *BARZUDIBIDUNI* BİNASI, *TARMANILI* ÇEŞMESİ VE TAHİL DEPOSU.

6.4.1

Van kalesinin kuzey tarafında, bir kaya salonunun giriş kısmında bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 16 (K); Mordtmann, 7; Sayce, 21 (*JRAS*, 1888, s.10; 1893, s.4,25; 1894, s.719) (T,Ç); Sandalgian, 13 (T,Ç); *CICh*, 53, tab.47 (F,T); *UKN*, 63 (T,Ç); *HChI*, 60 (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu yeri *sirşini* yaptırdı. Menua der ki: ... Menua der ki: Her kim (kurbanlık) boğaları oradan sürerse, her kim bir yere kaldırırsa, her kim büyük baş hayvanları(?) oradan çalarsa, her kim bu yazıta karşı suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba (ve) Tanrı Şivini onu güneşin altından yok etsinler...

6.4.2

Van kalesinde bulunmaktadır.

İç duvarındaki bir taş üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesinde.

Bericht, 56, res. s.622'da (F); *Haldovedeniye*, 18 (F,Ç); *CICh*, 54, tab.51 (F,T); *UPMG*, 7 (F,K,T); *UKN*, 64 (T,Ç); *HChI*, 61 (K,T,Ç).

---

[46] König'e göre Kevenli'den (Susanths), Bostaniçi'ye (Sikhe) getirildi. Schultz Kevenli (Susanths) kilisesinde kopya yapmıştır.

[47] Güterbock'a göre Hulin 27 eşit *HChI* 49d, Hulin kendisine göre 27 eşit 49c. 49c ile 49d'nin bir taş yoksa iki ayrı taş olması söz konusudur.

Menua Işpuinioğlu bu yeri *sirşine* yaptırdı. Menua der ki: ...

6.4.3

Van'da bulunmuştur.

Sütun kaidesi parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 72, tab.55 (F,T); *UKN*, 80 (T,Ç); *HChI*, 52 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu binayı yaptırdı.

6.4.4

Kaynağı bilinmeyen bu yazıt olasılıkla Van'da bulunmuştur. Bugün British Museum'da bulunmaktadır.

Taş levha üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 24 (T,Ç); Sandalgian, 44 (T,Ç); *CICh*, 73, tab.61 (F,T); *UKN*, 81 (T,Ç); *HChI*, 51 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu binayı yaptırdı ...

6.4.5

Van yakınındaki Oskebak'ta bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir

Kumtaşı sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

Lehmann-Haupt, *ZE*, XXXVI, 1904, s.488 (T,Ç); *CICh*, 74, tab.42, (F,T); *UKN*, 82 (T,Ç); *HChI*, 53a (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu binayı yaptırdı. (3X)

6.4.6

Van'da bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

I.I.Meçşaninov, *DAN*, V, 1931, 4, s.33-34 (T,Ç); *CICh*, 77, tab.59 (F,T); *UPMG*, 4 (F,K,T,Ç); *UKN*, 85 (T,Ç); *HChI*, 53b (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu binayı yaptırdı. (3X)

6.4.7

Van doğusundaki Varak dağındaki (Yedi kilise, Varak kilise) Bakraçlı'da bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

A.D.Mordtmann, *ZDMG*, XXXI, 1877, 47, s.432 (K,T,Ç); Sayce, 14 (*JRAS*, 1888, s.9; 1893, s.4) (T,Ç); Sandalgian, 63 (T,Ç); I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1931, s.35-36, 6 (T,Ç); *CICh*, 75, tab.63 (F,T); *UPMG*, 6 (F,K,T,Ç); *UKN*, 83 (T,Ç); *HChI*, 54a (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu tapınağı(?) yaptırdı. (3X)

6.4.8

Van'da bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 15 (*JRAS*, 1893, s.4) (T,Ç); Sandalgian, 63; I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1931, s.34-35, 5 (T,Ç); *CICh*, 76, tab.43 (F,T); *UPMG*, 5 (F,K,T,Ç); *UKN*, 84 (T,Ç); *HChI*, 54b (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu tapınağı(?) yaptırdı. (3X)

6.4.9

Bakımlı (İşanikom) yakınındaki Horkum'da bulunmuştur.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

CICh, 78, tab.61 (F,T); *UKN*, 86 (T,Ç); *HChI*, 54c (K,T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu tapınağı(?) yaptırdı. (2X)

6.4.10, 6.4.11

Suphan dağının kuzey eteğindeki Patnos'ta (Ziyarettepe) değirmen taşı olarak kullanılmıştır. Bugün Van Müzesindedir.

İki bazalt sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Sayce, 23 (*JRAS*, 1893, s.3vd.); Belck, *ZE*, XXİV, 1892, 4a,b s.124; *Bericht*, 79; *CICh*, 100, tab.63 (F,T); *Inedites*, XXIV, s.564; F.W.König, *WZKM*, LII; P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 10,38; *UKN*, 87 (F,T,Ç); *HChI*, 53d,137a,c* (K,T,Ç); K.Balkan, *Anadolu*, V, 1960, s.106; H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, s.270.

Menua Işpuinioğlu bu tapınağı(?) yaptırdı. (3X)

6.4.12

Suphan dağının kuzey eteğindeki Patnos'ta (Ziyarettepe) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt sütun kaidesinin iki parçası üzerinde yer almaktadır.

Parça A
Sayce, 70 (T,Ç); W.Belck, *VBAG*, 1895, s.611; Sandalgian, 57 (T;Ç); *CICh*, 8 (T); *UKN*, 15 (T,Ç).

Parça B
CICh, 99 tab.52 (F,T); *UKN*, 118 (T,Ç); *UKN*, ek3 (T,Ç); *UKN II*, 380 (T,Ç); *HChI*, 137.

Parca A ile B
Belck, *ZE*, XXIV, 1892, 1, s.124; *Bericht*, 13; *Inedites*, 25, s.265; F.W.König, *WZKM*, LII, 1955, 3,4, s.295; *HChI*, 53c (K,T,Ç); *HChI*, 137b (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 15; *UKN II*, 15 (T,Ç); *UKN II*, 118 (T,Ç).

Menua Işpuinioğlu bu tapınağı(?)[48] yaptırdı. (3X)

6.4.13

Van' 30 km. doğusunda, Keşis gölünün Karahan bulunduğu vadisindeki Değirmen köyünde bulunmuştur.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

CICh, 166; *Bericht*, 144; *Inedites*, 8; *UKN*, 299 (T,Ç); *HChI*, 55c (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu *barzudibiduni* binası[49] yaptırdı. Adı "Menua'nın *barzudibiduni* binası"(dır).

6.4.14

Van'ın 10 kuzey doğusundaki (Anzaf) Görüşlü köyünde bulunmuştur. Şimdi Berlin Müzesindedir.

Büyük yassı bir kireçtaş üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Assyriologische und Archaeologische Studien, H.V.Hilprecht, gewidmet* Leipzig, 1909, s.259vd. (K,T); *CICh*, 79, tab.58 (F,T); *UKN*, 88 (T,Ç); *HChI*, 55a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu *barzudibiduni* binasını yaptırdı.

6.4.15

Sarmaç'ta (Kohbants, Kobanis) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir bazalt bloğun her dört yüzünde yer almaktadır.

---

[48] *UKN* II, 15 ve 118'e göre "binayı"

[49] Ayrıca *barzudibiduni* binası için 6.3.20'ye bkz.

Schulz, 32-35 (K); Mordtmann, 22; Sayce, 19 (*JRAS*, 1888, s.9vd.; 1893, s.24vd.) (T,Ç); Sandalgian, 77 (T,Ç); *CICh*, 80, tab.20; P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 12, s.235-244; *UKN*, 89 (T,Ç); *HChI*, 56 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu *barzudibiduni* binasını yaptırdı. Adı "Menua'nın *barzudibiduni* binası"(dır). Tanrı Haldi güçlü, bütün tanrılar (arasın)da güçlü(dür). Tanrı Haldi tarafından savaşçıya bağışlanan(?) güç, Menua'ya bağışlansın(?). ... Her kim (bu yazıtı) tahrip ederse, her kim ..., her kim yerinden sökerse, her kim saklarsa, Tanrı Haldi onu güneşin altından yok etsin.

6.4.16

(Yedikilise) Bakraçlı'da bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 28 (K); Mordtmann, 19; P.N.Sarkisian, *Mestnosti Bolşoi i Maloi Armenii*, 1864 (erm.) tab. s.257'de, res.3 (K); Sayce, 25 ve 26 (T,); Sandalgian, 64 (T,Ç); *CICh*, 81 (T); *UKN*, 90 (T,Ç); *HChI*, 55b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu *barzudibiduni* binasını yaptırdı. Adı "Menua'nın *barzudibiduni* binası"(dır). Menua'nın konutu(dur).

6.4.17

Van kalesi'nın kuzey eteğinde ve Hazine kapısının biraz batısında bulunmaktadır.

Üç pano şeklinde yazılmış ana kaya yazıtıdır.

Schulz, 13-15 (K); Robert, s.82-111 (K,T,Ç); Mordtmann, 4,5,6; Sayce, 20 (*JRAS*, 1888, s.10) (T,Ç); Sandalgian, 75 (T,Ç); *CICh*, 87a-c (T) tab.49,50; *UKN*, 92a-c (T,Ç); *HChI*, 59a-c (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu bu çeşmeyi(?) ... yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua Işpuinioğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu güneşin altından yok etsinler. ... (3X)

6.4.18

Uşnaviyeh'in 18km. kuzeyinde, Urmiye yolunda ve Kasemlu çayının yakınındaki Ain-e Rum'da bulunmaktadır.

Ana kayadaki bir nişte yer almaktadır. Yazıt, sol duvarında bir kere, sağ duvarında bir kere ve arka duvarında iki kere tekrarlanmaktadır.

W.Kleiss, *AMI*, N.F. V, 1972, s.149-151; M.Salvini, "Parte II, I documenti", P.E.Pecorella,M.Salvini, eds., *Tra lo Zagros e l'Urmia*, 1984, s.71-76, (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, büyük kral, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Menua bu çeşmeyi(?) yaptırdı. (4X)

6.4.19

Van kalesi üzerinde bulunan ve Horhor nişi olarak bilinen bir nişte bulunmaktadır.

Anakayada yer almaktadır.

M.Salvini, *Belleten*, CXLVII, 1973, 1, s.279-280 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Menua Işpuinioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 23100 *kapi* (ölçüsü vardır).

6.5 STELLER

6.5.1

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney batısında, Van gölü kıyısında bulunan Karahan köyünde bulunmuştur. Şimdi Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın I, 1978, 4, s.23-24 (F,K,T,Ç).

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu steli adadı. Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı' Haldi'ye Menua Işpuinioğlu ...

6.5.2

Van ilinin Muradiye ilçesinin güney batısında, Van gölü kıyısında bulunan Karahan köyünde bulunmuştur. Şimdi Van Müzesindedir.

Bazalt stel üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, VI, 1978, 6, s.22-23 (F,K,T,Ç).

Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse, "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu güneşin altından yok etsinler. Bundan böyle barış içinde yaşamasın, ne burada nede başka yerde, her nereye götürülürse.

6.5.3

Van gölün güney doğusundaki Muradiye'de (Bergri) bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Stelin alt parçası üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 89 (*JRAS*, 1908) (T,Ç); *Bericht*, 32; Sandalgian, *Handes Amsorea* (erm.), 1913, s.408-409 (T,Ç); *CICh*, 29, tab.16 (F,T); *UKN*, 99 (T,Ç); *HChI*, 74 (K,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, 1980, s.169-180.

Ön yüzü
...Tanrı Haldi'nin merhameti ...[50]

Arka yüzü
Menua Işpuinioğlu der ki:Tanrı Haldi'nin görkemli(?) bir yazıtını diktirdim. Diktirdiğim Arşuniuni[51] şehrinin bu yazıtını, diktirdiğim bu steli (ve) bu yazıtı, her kim tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) dünyanın tanrılar, (onu) ve onun dünyadaki soysopunu yok etsinler.

6.5.4

Van'da bulunmuştur.

Stel parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 89, tab.65 (F,T); *UKN*, 101 (T,Ç); *HChI*, 63 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, egemen olan Tanrı Haldi'ye Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.5

Van'ın doğusundaki Varak dağların üzerindeki (Varak kilise, Yedikilise) Bakraçlı'da bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stelin üst parçası üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 29 (A); Mordtmann, 17; N.Sargisan, *Mestnosti Bolşoi i Maloi Armenii*, 1864, (erm.), tab. s.257'de, res.1 (A); Sayce, 26(1) (T,Ç); Sandalgian, 85 (T,Ç); N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.98vd., tab.1 (F,K,T,Ç); *CICh*, 90, tab.40 (F,T); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 2, s.237; *UKN*, 102 (T,Ç); *HChI*,64 (K,T,Ç).

---

[50] 3.2.3, 3.2.4 ve 3.2.9'a bkz.

[51] Arşuniuni şehri için 6.3.6 ve 6.3.29'a bkz.

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, egemen olan Tanrı Haldi'ye, bu yazıtı diktirdi(?). Menua Işpuinioğlu, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.5.6

Van'ın doğusundaki Varak dağların üzerindeki (Varak kilise, Yedikilise) Bakraçlı'da bulunmuştur.

Bazalt stelin üst parçası üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 75 (*JRAS*, 1893) (T,Ç); Sandalgian, 87 (T,Ç); *CICh*, 97 (T); *UKN*, 109 (T,Ç); *HChI*, 64anm. (K,T,Ç).[52]

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, egemen olan Tanrı Haldi'ye ...

6.5.7

Van'ın doğusundaki Varak dağların üzerindeki (Varak kilise, Yedikilise) Bakraçlı'da bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel parçası üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 27 (A); Mordtmann, 18; N.Sargisan, *Mestnosti Bolşoi i Maloi Armenii*, 1864 (erm.), tab. s.257'de, res.2 (A); Robert, s.118 (K,T,Ç); Sayce, 26(2) (T,Ç); Sandalgian, 86 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 7 (K,Ç); *CICh* 91, tab.69 (F,T); Hulin, *AS*, VIII, 1958, 19, s.241; *UKN*, 103 (T,Ç); *HChI*, 65 (K,T,Ç).

Tanrı Teyşeba'ya Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Menua Işpuinioğlu, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.5.8

Van gölünün kuzey doğusundaki Erciş'in kuzeyindeki Artsvaberd'de, Tuzcu ovasına doğru giderken bulunmuştur.

Stel üzerinde yer almaktadır.

CICh, 92, tab.25 (F,T); *UKN*, 104 (T,Ç); *HChI*, 66 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Tanrı Elipuri'ye Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.9

Patnos'un 6km. kuzeyindeki Kızılkaya kilise avlusunda bulunmuştur.

Sağlam dört metrelik bir stel üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

CICh, 93, tab.21 (F,T); *UKN*, 105 (F,T,Ç); *HChI*, 67 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, egemen olan Tanrı Haldi'ye bu yazıtı diktirdi(?). Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.10

Patnos'un 32km. doğusunda, Erciş yolunda bulunmuştur.

Stel üzerinde yer almaktadır.

CICh, 94, tab.65 (F,T); *UKN*, 106 (T,Ç); *HChI*,68 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi ve Tanrı Quera'ya Menua Işpuinioğlu bu yazıtı diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.11

Karahan'da bulunmuştur.

---

[52] König'e göre 6.3.21, 6.5.5 ve 6.5.6 aynı yazıttır. *HChI* 64 dipnotuna bkz.

Bazalt stel parçası üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 27 (T,Ç); Sandalgian, 83 (T,Ç); Belck, *VBAG*, 1901, s.285; *CICh*, 95; *UKN*, 107 (T,Ç); *HChI*, 69 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye bu yazıtı Menua Işpuinioğlu diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.12

Van pazarında bulunmuştur.

Stel parçası üzerinde yer almaktadır. 6.5.11'in duplikatıdır.

Schulz, 37 (K); Mordtmann, 23; Sayce, *JRAS*, 1882, XIV, s.535, örnek 1 (T); Sandalgian, 81 (T,Ç); *CICh*, 96 (T); *UKN*, 108 (T,Ç); *HChI*, 71 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle bu yazıtı Menua Işpuinioğlu diktirdi(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

6.5.13

Karagündüz(?) köyünde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.[53]

Stelin alt parçası üzerinde[54] yer almaktadır.

UKN, ek5; *HChI*, 139 (T,Ç); *UKN II*, 383 (T,Ç).

Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim değişik bir şey derse: "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu ve ailesini güneşin altından yok etsinler.

6.5.14

Van'ın 10km. doğusundaki Görüşlü'de (Anzaf) bulunmuştur.

Stel parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 98, tab.24 (F,T); *UKN*, 119 (T,Ç); *HChI*, 72 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.5.15

Karahan'da bulunmuştur.

Stel parçası üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 16 (T,Ç); Sandalgian, 74 (T,Ç); *CICh*, 103, tab.58 (F,T); *UKN*, 120 (T,Ç); *HChI*, 70 (K,T,Ç).

...Menua Işpuinioğlu...

6.5.16

Malazgirt'te bulunmuştur.

Stel üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 88 (*JRAS*, 1806, s.633-634) (T,Ç); *CICh*, 109 (T); *UKN*, 125 (T,Ç); *HChI*, 36 (K,T,Ç).

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, büyük kral...

Arka yüzü
...(her kim) sökerse... her kim bir başkasına... her kim değişik bir şey...

---

[53] Hulin'e göre Van Açık Hava Müzesinde bulunmaktaydı. Yazar ise bu parçayı bugünkü Van Bölge Müzesinde bulamamıştır.

[54] Melikişvili'ne göre sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

6.5.17

Van'ın 9km. doğusunda, (Amsorea) Toprakkale ile Varak dağlarının arasındaki vadide bulunan Kesis gölü suyu yanında bulunan Bostaniçi (Sihke) köyünde bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Küçük bir stelin iki yüzünde yer almaktadır.

Schulz, 22 (K); Mordtmann, 11; Sayce, 28 (T,Ç); Sandalgian, 17 (T;Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *ZDMG*, 58, 1904, s.817vd. (K,T); Sandalgian, *Handes Amsorya* (erm.), 1913, s.393-395 (T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, s.53 (F); I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1929, II, s.31-38; 1931, VI, H.45, s.210vd. (K,T,Ç); I.I.Meşçaninov, *AfO*, VI, 1931, s.210vd.; *CICh*, 55, s.164-166, tab.57 (F,T); *UPMG*, 12 (F,K,T); M.Tseretheli, *NHI*, s.42-43; J.Friedrich, *Caucasica*, VIII, 1, s.133,146; J.Friedrich, *OLZ*, 1935, s.430-431, M.Tseretheli, *RA*, XXXII, 3, s.80; I.M.Diakonov, *EV*, IV, 1950, s.115-116; *UKN*, 110 (T,Ç); *HChI*, 75 (K,T,Ç).

Ön yüzü
Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua Işpuinioğlu der ki: Bu yerden Menua'nın bindiği[55] Arsibini adlı bır at 22 *lokot*[56] atladı.

Arka yüzü
Menua der ki: Her kim bu yazıtı yerinden sökerse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba (ve) Tanrı Şivini, onu, ailesini (ve) soysopunu güneşin altından yok etsinler.

6.6 YAZIT PARÇALARI

6.6.1-6.6.15

Van kalesinde bulunmaktadır.

Orta çağ kale duvarları içine örtülen onbeş taş blok üzerinde yazıt parçaları yer almaktadır.

H.Otto, *AfO*, XIV, 1941-1944, s.94; M.Salvini, *Belleten*, CXLVII, 1973, S.280-285 (F,T).

(Çeviri yapılmaz. "insan" ve "büyük baş hayvan" sözcükler geçmektedir.)

6.6.16

İran'daki Rızaiye'nin güneyinde Uşnuiyeh yolunda bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

E.V.Schuller, *AMI*, V, 1972, 38, s.122-125 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi'nın büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, büyük kral, güçlü kral, ... kral ...

6.6.17

Patnos yakınında, Erciş yolundaki (Kamışvan) Değirmendüzü'nde bulunmuştur.[57]

Stelin kareli taş altlığı üzerinde yer almaktadır.

R.Werner, *JCS*, VIII, 1954, 3, s.96vd. (F); *HChI*, 140; *UKN*, ek6, *UKN II*, 384 (T,Ç), H.G.Güterbock, *JNES*, XXII, 1963, s.271.

Menua der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa...

6.6.18

Van ilindeki (Hayats-Dzor) Gürpınar ovasındaki terk edilmiş Guganis köyünde bulunmuştur. Bugün

---

[55] Urartuca: Menua altında.

[56] Diakonov: Urartu uzunluk ölçesi olan lokot, 0,51-0,52m. uzunluğunde olan Assur lokot ile eşit olarak alınırsa, 22 lokot aşağı yukarı 11m.20cm. olmaktadır.

[57] Güterbock ve Werner'e göre Van Açık Hava Müzesinde bulunmaktaydı. Ne varki yazar onu bugünkü Van Bölge Müzesinde bulamamıştır.

Van Müzesindedir.

Bazalt sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

HChI, 138; *UKN*, ek4; *UKN II*, 381 (T,Ç); *AfO*, XVII, 36, s.30; P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 36, s.242; A.M.Dinçol, *AnAr*, IX, 1983, s.387-391.

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Menua Işpuinioğlu, güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

6.6.19

Van gölünün kuzey doğu ucundaki Karahan'da bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

CICh, 108, tab.64 (F,T); *UKN*, 124 (T,Ç); *HChI*, 62b (K,T,Ç).

Menua... dedi ki: ...kurdum...

6.6.20

Van pazarında bulunmuştur.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 110 (T); *UKN*, 126 (T); *HChI*, 78 (K,T,Ç).

(Menua adı ve kral sözcüğü var.)

6.6.21

Elmalık'ta (Zıvistan) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 8, s.237; *UKN II*, 385 (T,Ç).

Menua... olsun...

6.6.22

Van gölünün 30 km. kuzey batısıında Dağönü,nde (Ererin) bulunmuştur.[58] Bugün Van Müzesindedir.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 88, tab.58 (F,T); *UKN*, 100 (T,Ç); *HChI*, 62a (K,T,Ç); A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, ek yayın 1, 1978, s.34(tk.), s.73(alm.) (F).

Menua Işpuinioğlu dedi ki: *amei*[59] diktirdiğim yazıtı ki...

6.7 KÜÇÜK BULUNTULAR

6.7.1

Patnos cıvarında(?) bulunmuştur.[60] Bugün İsrael Müzesindedir.

Tunç şamdan üzerinde yer almaktadır.

R.Merhav, A.Ruder, *Anatolian Iron Ages, British İnstitute of Archaeology at Ankara Monograph 13*, A.Çilingiroğlu, D.H.French, eds., 1991 (Ç); O.Belli, *Urartu a Metal Working Center in the First Millennium B.C.E.*, R.Merhav, ed., 1991 (F,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye bu şamdanı Menua Işpuinioğlu adadı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Menua, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı(dır).

---

[58] König, yanlış olarak, Ererin Hoşap suyu üzerinde bulmaktadır.

[59] M. Tseretheli: *amei* "burada" anlamındadır.

[60] Belli bu obje'nin doğu Türkiye'deki kaçak kazılarda bulunduğu sanmaktadır.

6.7.2-6.7.7

Erivan'in yakınındaki (Kızıltepe) Karmir-blur'da bulunmuştur.

1947 kazılar süresinde 25 sayılı konutta bulunan, alt yüzlerinden yazılı 97 tünç tastan altı tanesinde Menua'nın adı geçmektedir.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, 1952, s.55 (K,T,Ç); *UKN*, 112-117 (T,Ç); *HChI*, 40A (K,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.8

Patnos cıvarında(?) bulunmuştur.[61] Bugün Japonya'dadır.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 5 (F,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.9

Patnos(?) cıvarında bulunmuştur.[62]

Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kollcksiyonundadır.

Gümüş tas üzerinde iç içe iki daire şeklinde yazılmıştır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, F, s.183 (F,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.10

Patnos(?) cıvarında bulunmuştur.[63] Bugün Foroughi Kollcksiyonundadır.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, N, s.184 (F,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.11

MÜnih antika pazarından Japonya'ya satılmıştır.[64]

At arabası oku yada dingili kaplaması sanılan üç parçalı dışbükey uclu tunç "flanş" (bir ucu kapalı, öbür ucu açık silindir) üzerinde yer almaktadır. Ucun ortasında rozet deseni görünmektedir.

U.Seidl, *AMI*, XIII, 1980, B1, s.69 (F,K,T,Ç); K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 14 (F,K).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.12

Münih antika pazarından Japonya'ya satılmıştır.[65]

---

[61] Tanebe bunun Giyimli' de bulunduğunu sanmaktadır. Bununla birlikte Giyimli hazinesinin çoğu adak levhasıydı.

[62] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[63] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[64] Tanebe bunun Giyimli' de bulunduğunu sanmaktadır. Bununla birlikte Giyimli hazinesinin çoğu adak levhasıydı.

[65] Tanebe bunun Giyimli' de bulunduğunu sanmaktadır. Bununla birlikte Giyimli hazinesinin çoğu adak levhasıydı.

At arabası oku yada dingili kaplaması sanılan üç parçalı dışbükey uclu tunç "flanş" (bir ucu kapalı, öbür ucu açık silindir) üzerinde yer almaktadır. Ucun ortasında rozet deseni görünmektedir.

U.Seidl, *AMI*, 13, 1980, B2, s.70 (F,K,T,Ç); K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 15 (F,K).

Menua'nın nesnesi.

6.7.13

MÖnih antika pazarından Japonya'ya satılmıştır.[66]

At arabası oku yada dingili kaplaması sanılan iki parçalı dışbükey uclu tunç "flanş" (bir ucu kapalı, öbür ucu açık silindir) üzerinde yer almaktadır. Ucun ortasında rozet deseni görünmektedir.

U.Seidl, *AMI*, 13, 1980, B3, s.71 (F,K,T,Ç). K.Tanabe, A.Hori, T.Hayşi, S.Miyaşita ve K.Işida, *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, 1982, 16 (F,K).

Menua'nın eşyası.

6.7.14

Van Müzesinde bulunmaktadır.

Ortası bombeli yuvarlak tunç obje (umbon?) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.180-181 (F,K,T,Ç).

Menua'nın.

6.7.15

Karmir-blur'da bulunmuştur.

1952 kazıları süresinde bulunan koşum takımı parçası (umbon?) üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.74vd.; *UKN*, 118a (T,Ç); *HChI*, 40B (K,T,Ç).

Menua'nın eşyası.[67].

6,7,16

Karmir-blur'da bulunmuştur.

1952 kazılar süresinde bulunan koşum takımından bir tunç at gemi üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, res.1, s.74; *UKN*, 118b (T,Ç); *HChI*, 40C (K,T,Ç).

Menua'nın.

6.7.17

Karmir-blur'da bulunmuştur.

1952 kazılar süresinde bulunan koşum takımından tunç bir at gemi üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, res.3, s.74; *UKN*, 118c (T,Ç); *HChI*, 40C (K,T,Ç).

Menua'nın.

6.7.18

Patnos(?) cıvarında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Oynar yanaklıklı tunç at geminin her iki yanaklığı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.373-376 (F,K,T,Ç).

---

[66] Tanebe bunun Giyimli' de bulunduğunu sanmaktadır. Bununla birlikte Giyimli hazinesinin çoğu adak levhasıydı.

[67] Piotrovskii: *surişi evi*, ahır.

Menua'nın eşyası.

6.7.19

Patnos(?) civarında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç at gemi yanaklığı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.376-377 (F,K,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

6.7.20

Bugün Gaziantep Müzesinde bulunmaktadır

Oynar yanaklıklı at geminin her iki yanaklık üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.378-380 (F,K,T,Ç).

Menua'nın.

6.7.21

Süphan dağının kuzey eteklerinde yer alan Dizgin kale yakınındaki nekropollerde yapılan kaçak kazılar sonucunda ele geçtiği sanılmaktadır. Bugün Van Müzesinde bulunmaktadır.

Tunç at çıngırağı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.201-202 (F,K,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

6.7.22

Van kalesinin 1km. kuzey doğusunda bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç zırh göğüslüğü üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.362-364 (F,K,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

6.7.23

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[68] Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Tunç at gözlüğü üzerinde, bir koyun deseni altında yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, G, s.183-184 (F,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

6.7.24

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[69] Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Tunç at gözlüğü üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, H, s.184 (F,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.25

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[70] Fotoğrafı Münih Prehistorik Devlet Kolleksiyonundadır.

Tunç at alınlığı üzerinde yer almaktadır.

---

[68] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[69] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[70] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, I, s.184 (F,T,Ç).

Menua'nın deposuna ait.

6.7.26

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[71] Bugün Tahran Müzesindedir.

Tunç at gözlüğü üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, L, s.184 (F,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

6.7.27

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[72] Bugün Foroughi Kolleksyonundadır.

Tunç at gözlüğü üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, M, s.184 (F,T,Ç).

(Okunulmaz durumda).

6.7.28

Patnos(?) civarında bulunmuştur.[73] Bugün Borowski Kolleksyonundadır.

Tunç at gözlüğü üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, XXII, 1980, O, s.184 (F,T,Ç).

Menua'nın eşyası.

---

[71] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[72] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

[73] Salvini bu objenin doğu Türkiye'de yapılan kaçak kazılarda ortaya çıktığını sanmaktadır.

7 MENUA'NIN OĞLU ARGIŞTI'NİN YAZITLARI

7.1 SEFERLER

7.1.1

Van kalesinin batı ucunun güney tarafında, "Kral Argişti odaları" adlandırılan bir odaya doğru inen merdivenlerin solunda bulunmaktadır.

"Horhor" denen anakayasına kazılmış olup "Horhor yıllığı" olarak bilinir. Yazıt bir kaç sütuna bölünür. Büyük bir parça, Van şehrinin bir bombardimanı sebebiyle bozulmuştur. 1 sütunun üst kısmı küçük bir niş içinde bulunmaktadır. Van'daki Surb Sahak kilisesinde bulunan düplikatı okunmasında yardımcı olmuştur. VII. sütun dışında yazıtın estampajı Paris'teki Louvre'da bulunmaktadır.

W.Belck, *VBAG*, 1901, s.296vd.; N.V.Arutyunyan, *EV*, VII, 1953, s.81-119; Sandalgian, 19 (T,Ç); *UKN*, 127, res.23-39 (F,T,Ç); *HChI*, 80 (K,T,Ç).

I.Sütun
s.1-30'un estampajı Gürcistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Schulz, 2 (K); Mordtmann, 30; Robert, s.169-176 (K,T,Ç); Sayce, 37 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.3; 1893, s.28); Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.117-119 (Ç).

II.Sütun
Estampajı Gürcistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Schulz, 3 (K); Mordtmann, 32; Sayce, 38 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.3; 1893, s.28); St. Guyard, *JA*, XIII, 1883, s.518-519; Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.119-122 (Ç).

III.Sütun
Schulz, 4 (K); Mordtmann, 33; Sayce, 39 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.15-16; 1893, s.28,); St. Guyard, *JA*, XIII, 1883, s.519; Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.122-125 (Ç).

IV.Sütun
Schulz, 5 (K); Mordtmann, 34; Sayce, 40 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.16); St. Guyard, *JA*, XIII, 1883, s.519-520; Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.125-128 (Ç); *Haldovedeniye*, 11, s.21-55 (K,Ç); *Einführung*, 2, s.14-41 (T,Ç).

V.Sütun
Estampajı Gürcistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Schulz, 6 (K); Mordtmann, 35; Sayce, 43 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.19); St. Guyard, *JA*, XIII, 1883, s,520; Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.129-132 (Ç).

VI.Sütun
Estampajı Gürcistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Schulz, 7 (K); Mordtmann, 36; Sayce, 41 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.16-17); St. Guyard, *JA*, XIII, 1883, s.520; Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.128-129 (Ç).

VII.Sütun(?)
Sayce, 42 (T,Ç) (*JRAS*, 1888, s.19).

VIII.Sütun
Estampajı Gürcistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Schulz, 8 (K); Mordtmann, 38; Fr.de Sauley, *Recherches sur l'Ecriture Cuneiforme Assyrienne Inscriptions de Van*, 1848 (K); Sayce, 44 (T,Ç); D.H.Müller, *DWAW*, XXXVI, 1888, s.23-26 (T,Ç); Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890, s.132-133 (Ç).

I.Sütun
... Argişti der ki: ...Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, (ve) Tanrı Şivini'ye , tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Aynı yıl yine(?) savaşçılar topladım (ve)

Diawehi (ülkesine) karşı (ve) Diawehi'nin kralı Mannudubi'ne karşı sefere çıktım. Şeriazi ülkesini yendim. Şehirleri yaktım, kaleleri yerle bir ettim. Pute şehrinin güneyindeki, Biani ülkesine (ve) Huşani ülkesine kadar ilerledim(?). Tariuni ülkesinin bölgesini(?) bıraktım. Eriahi ülkesine vardım. Apuni ülkesine karşı sefere çıktım. Urieiuni şehrini (ve) krali Witeruhi şehrini yendim. 19.255 delikanlı, 10.140 canlı savaşçı, 23.280 kadın, toplam 52.675 kişi, (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 1.104 at, 35.015 büyük baş hayvan (ve) 1x1.829 küçük baş hayvan sürdürdüm. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl (zarfında) yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Abilianehi ülkesini, Aniştirgahe ülkesini, Quarzani (ve) Ultuza ülkesini yendi, (onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti(?). Argişti der ki: Etiuni ülkesini yendim, ... ülkesine (ve) Uduri-Etiuhi ülkesine kadar ilerledim(?). Erkek ve kadınları sürüp çıkardım. Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya (ve) Tanrı Şivini'ye, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Aynı yıl Umelu ülkesine karşı sefere çıktım. Uriani ülkesini (ve) Teirtubi ülkesini yendim. Muruzu'yu yendim. Bir kayalıkta tahkimatlı kaleyi güç kullanarak aldım. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Krali Ubarugilduni şehrini yendim... Ku[ ]rupira(?) ülkesine (ve) Tarra ülkesine kadar ilerledim... şehrine karşı sefere çıktım... Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım... Irkiuni ülkesini yendim... kadar ilerledim... Artarmu ülkesine karşı sefere çıktım... güç kullanarak. (Onları) dışarıya attım... Şehirler[1]... kadar ilerledim... kadar... 3(?)... 11.000... kadın... toplam 20.279 kişi, (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm.

II.Sütun

1.280... at, ... büyük baş hayvan (ve) 126.000 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl (zarfında) yaptım. Argişti güçlü kral, büyük kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Hati ülkesini yendi, (kral) Hilaruada'nın ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi, ordunun önünden gitti(?). Hati ülkesine karşı sefere çıktım. Niribai ülkesinin vadisini(?) yendim, ... ülkesinin tahkimatlı [ ]urmani şehrini güç kullanarak aldım. Krali [ ]adani şehrini yendim. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Hati ülkesine karşı sefere çıktım. Tuatchini boyunun ülkesinin bölgesini(?) (ve) Melitea şehrinin güney (tarafını) bıraktım. Meliaini nehrinin havzası(?) *siri* altındaki Pitcira[2] şehrine, Marmuani[3] ülkesine (ve) Qa[ ]ani ülkesine kadar ilerledim(?). Erkek ve kadınları götürdüm. Kaleleri yerle bir ettim, şehirleri yaktım. 2.539 delikanlı, 8.698 canlı erkek (ve) 18.047 kadınları götürdüm, toplam 29.284 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. ... at, 17.962 büyük baş hayvan (ve) ... küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl (zarfında) yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Etiuni ülkesini yendi, Qihuni şehrinin ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı, Tanrı Haldi önden gitti(?). Argişti der ki: Gölün kıyalarında(?) bulunan Qihuni şehrinin ülkesini yendim. Alıştu ülkesine kadar ilerledim(?). Erkek (ve) kadınları götürdüm. Tanrı Haldi'nin buyruğuyla Argişti Menuaoğlu der ki: Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması için, Irpuni şehrini kurdum. Yer kır idi, orada hiç bir şey yapılmamıştı. Büyük işler yaptım orada. Oraya Hati ülkesinin (ve) Şupani ülkesinin 6(?).600 savaşçıları iskan ettirdim. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Argişti Menuaoğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Aynı yıl Uburdu ülkesine karşı sefere çıktım. Uburdalhi ülkesinin kralı Is[ ]luburani'den(?) ülkesini aldım. Krali Irdua şehrini (ve) *nuluştubi* Wişuşini ülkesini yendim. Oradan erkek ve kadınları götürdüm. Orada Hahi ülkesine karşı sefere

---

[1] Olasılıkla "yaktım".

[2] Pitura/Pitru şehri Assur kaynaklarda sıksık bahsedilir, ve Urartu merkezinin güney batısında bulunurdu.

[3] Marmarni ülkesi 5.1.1'de geçiyor.

çıktım. Kaleleri yerle bir ettim, şehirleri yaktım. Bi[ ]hau[ ]zuni şehrinin halkını (da) yaktım. 8.648 delikanlı, 2.655 canlı erkek (ve) 8.497 kadın, toplam 19.790 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 232 at, x.803 büyük baş hayvan (ve) 11.626(?) küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Assur ordularını yendi Arsitani ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Argişti Menuaoğlu der ki: Assur ordular için[4]

III.Sütun

...ülkem *aşdu*. Savaşçılar topladım. Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti der ki: Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Dadi (ülkesi) önünde *ari tabzi*, dağlık Kulaşini ülkesi. ... 20.000 11.439 erkek orada öldürdüm. Savaşçılar topladım, kendi ülkemden götürdüm. Aynı yıl, Menabşuni şehrine (ve) Duqama şehrine karşı sefere çıktım. Ülkenin krali ... şehrini yendim. ...Buştu ülkesinin Şarara şehrini yendim. ... Babilu şehrinin ülkesine karşı, ... Baruata ülkesine (ve) Barşua ülkesine karşı sefere çıktım. Barşua ülkesini yok ettim. Şehirler yaktım. ...5(?).040 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. ...at, ...9(?)87 büyük baş hayvan (ve) 11. ...5... küçük baş hayvan (da sürüp çıkardım). Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl (zarfında) yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Assur ordularını yendi. Buştu ülkesini (ve) Tariuni ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Kaleler yaptırdım, Şurişilini ülkesini hoşlandırdım(?). Assur ordularına ülkem *aşdu*. Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle komutanlar sefere yolladım(?). Assuru tard ettim. ... yaptım. Dada ülkemden komutan ... *amubi*. Aynı yıl, ...ülkesine (ve) ... ülkesine karşı sefere çıktım. Arhue ülkesinin orada ... krali ... şehrinden (ve) 60 (daha) şehirden erkek (ve) kadınları esir aldım(?). Buştu ülkesine karşı sefere çıktım. ... Aburzani şehrini, [ ]gini şehrini (ve) Qaduqaniuni şehrini yendim. ... ülkesini yendım. Argişti der ki: ... dağlık Mana ülkesine kadar ilerledim(?). 18.827 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 606 at, 184 deve, 6.257 büyük baş hayvan (ve) 33.203 küçük baş hayvan (da sürüp çıkardım). Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Iani ülkesini yendi. Mana ülkesini (ve) Buştu ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: *Surhani* savaşçilar topladım. Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük yardımıyla istediğim(?) için yalvardım(?). Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nın büyüklüğüyle Iani ülkesine karşı sefere çıktım. Ülkeyi yendım, kaleleri yerlebır ettim (ve) şehirleri yaktım. Eratele şehrini (ve başka bir) Eratele şehrini yendim. Oradan erkek (ve) kadınları götürdüm. Aynı yıl, Mana ülkesine karşı ... (ve) Buştu ülkesine karşı sefere çıktım. Tura[ ][5] nehir ... kayalıktaki(?) tahkimatlı kaleyi(?) güç kullanarak aldım. Oradan erkek (ve) kadınları götürdüm. ... kadar ilerledim(?).

IV. sütun

18.243 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 790 ... at, 100 deve, 22.529 büyük baş hayvan (ve) 86.830 küçük baş hayvan (da sürüp çıkardım). Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesini (ve) Irkiuni ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nın büyüklüğüyle Mana ülkesine karşı

---

[4] Bu cümle doğrudan doğruya III.sütun başında devam etmektedir.

[5] *UKN* 127 III not 18'e göre Buştu ülkesiyle ilgili Tura nehri, olasılıkla Assur kaynaklarda Turnat, bugünse Diyala adlı ırmaktır.. O halde Buştu ülkesinin güney bölgesi Diyala ırmağının yukarı kısmına kadar uzanmış olmalıdır. Urartu yazıtlarında geçen yer adları için, Diakonoff ve Kaşkai, *Geographical names according to Urartian texts*, 1981'e bkz.

sefere çıktım. Irkuini Ülkesini yendım. Assur dağlarına(?) kadar ilerledim(?). 6.471 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 286 at, 2.251 büyük baş hayvan (ve) 8.205 küçük baş hayvan (da sürüp çıkardım). Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesini yendi (ve) Buştu ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nın büyüklüğüyle Buştu ülkesine karşı sefere çıktım. Aşqaia Ülkesinin vadisini(?) (ve) Ugiştini ülkesinin Şatiraragani bölgesini yendim. Uşini ülkesinin güney (tarafını) bıraktım. Dağlık Alateie ülkesine kadar ilerledim(?). Ülkeyi yaktım, şehirleri yerle bir ettim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 7.873 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 290(?) at, 101 deve, 4.909 büyük baş hayvan (ve) 19.550 küçük baş hayvan (da) sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesinin ordularını yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: ... Argiştihini yaptım. Nehirden(?) Aza ülkesine bir kanal açtım. ... Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti der ki: ... ordunun bir bölüğü(?) ... Mana ülkesine geldi. Tanrı Haldi'nın büyüklüğüyle ...

V.Sütun

...Argişti der ki: ...tard ettim, kaleleri yendim. O yerde(?) ... ülkeyi harap ettim, şehirleri yaktım. 3.270 kişi (o yılın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 170 at, 62 deve, 2.411 büyük baş hayvan (ve) 6.140 küçük baş hayvan (da) sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Tuaratsini ülkesinin vadisini(?) (ve) Gurqu ülkesine kadar yendi. Mana ülkesinin ordularını yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Argişti der ki: Tanrı Haldi bana hem *hututuhi* hemde savaş bağışladı(?) ... Dainalatini'den bir kanal açtım. Krallığa zenginlik getirdim. Argisti Menuaoğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Savaşçılar topladım. Mana ülkesine karşı sefere çıktım. Ülkeyi harap ettim, şehirleri yaktım. Buştu ülkesinin Wihika şehrine kadar ilerledim(?). Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 13.979 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 308 at, 8.x21 büyük baş hayvan (ve) 32.538 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesini yendi. Etiuni ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: Mana ülkesine karşı sefere çıktım, Ülkeyi harap ettim, şehirleri yaktım. Tahkimatlı, krali Şimerihadiri şehrini güç kullanarak yendim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Argişti der ki: *Aştiv* Etiuni ülkesinin Ardini şehrinden *zirbilani* duydum. Aynı yıl yine ordular topladım. Argisti Menuaoğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Etiuni ülkesine karşı sefere çıktım. Eriahi ülkesini (ve) Katarza ülkesini yendim. İsqigugulu ülkesine kadar ilerledim(?). Oradan Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları götürdüm. Argişti der ki: Tanrı Haldi büyüklüğüyle Witeruhi ülkesine karşı sefere çıktım. Witeruhi ülkesini yendim, Ülkeyi harap ettim, şehirleri yaktım. ... Amegu[ ] şehrini ... Witeruhi ülkesini ... yazıt diktirdim ... krali(?) ... geri vererek(?) ... altında(?) ... Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 1.2xx at, 29.504 büyük baş hayvan (ve) 6x.xxx küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Dağlık Tariuni ülkesini yendi. ... yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi büyüklüğüyle Argişti der ki: Tariuni ülkesine karşı sefere çıktım. Tahkimatlı onbir kale güç kullanarak yendim. Tanrı Haldi'ye ... orada ... Argisti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi bana hem *hututuhi* hemde savaş bağışladı(?) Bir çok yapı (ve) kale yakıp yıktım. Orada bir yazıt diktirdim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Argişti der ki: Aynı yıl

VI.Sütun
üçüncü kez savaşçılar topladım. Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına tanrısal büyüklük (yardımıyla) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Urme ülkesine karşı sefere çıktım. Urme ülkesini yendim, Ülkeyi harap ettim. ... ülkesine kadar ilerledim(?). ... şehirleri yaktım. Oradan Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları götürdüm. Toplam 24(?).813 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 25 at, x.744 büyük baş hayvan (ve) 48.825 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Argişti Menuaoğlu der ki: Tanrı Haldi uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Tahta çıktığım zaman Tanrı Haldi'nin verdiği *ui aldinie* 7.566 büyük baş hayvan (ve) 51.878 küçük baş hayvan (idi). Argişti der ki: Bunu her yıl *uiabi*. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Bihurani şehrini *qabqarulubi* ettiğim zaman *asunini* Bihurani şehri *harharu* Bamni dağı güneşe kadar *murumuriahininani* .Ben Bamni dağını yıktım. Ben Bihurani şehrini yendim.

VII.Sütun(?)
Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: ... Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı.

VIII.Sütun
Argişti Menuaoğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırıp, "Gel, boz!" derse, her kim değişik bir şey derse: "Ben yaptım", Her kim bu yerden birşey götürüp, bir yerde saklarsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, onu ailesini(?) (ve) soysopunu güneşin altından yok etsinler...

7.1.2

Van'ın Surb Sahak kilisesinde bulunmuştur.

Tek bir stelin parçaları sanılan iki stel parçası üzerinde yer almaktadır. Olasılıkla parça A stelin üst, parça B alt kısmıdır. Horhor yazıtı ile karşılaştırıldığında A ile B arasında başka bir parçanın gerekli olduğu görülür. Yazıt parça A'nın her dört yüzünde, parça B'nin yalnız ön ve arka yüzlerinde yer almaktadır. Bu yazıt yeryer Horhor yazıtın düplikatıdır.

Belck, *VBAG*, 1901, s.298-299; *UKN*, 128A,B (T,Ç); *HChI*, 81,82 (K,T,Ç).

A1 (sağ yüzü)
Sayce, 46 (*JRAS*,1888, s.18; 1893, s.29) (T;Ç); Sandalgian, 21 (T,Ç); *CICh*, 112 A1, tab.26 (F).

A2 (arka yüzü)
CICh, 112 A2, tab.27 (F).

Horhor yazıtı VI satır 25-41'in düplikatıdır.

A3 (ön yüzü)
CICh, 112 A3, tab.29 (F).

A4 (sol yüzü)
CICh, 112 A4, tab.27 (F).

satır 13-26, Horhor yazıtı V satır 80-VI satır 6'nin düplikatıdır.

B1
Sayce, 45 (*JRAS*, 1888, s.17vd.; 1893, s.29) (T,Ç); Sayce, *Records of the Past*, IV, 1890 s.134-136 (Ç); Sandalgian, 20 (T,Ç); *CICh*, 112 B1, tab.26 (F).

B2
CICh, 112 B2, tab.28 (F).

Horhor yazıtı VI satır 24-74'ün düplikatıdır.

A1
Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Diauhi ülkesi(nin kralı) Utupurşini'yi yendı. Abnulwani ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Argişti der ki: Diauhi (ülkesi) yine(?) ayaklandı. Savaşçılar topladım (ve) Diauhi (ülkesi)ne karşı çıktım. *Aribi* ordum önünde göründü. ... Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Biainili ülkesinin (bütün)

tanrılarına, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istedığım(?) için yalvardım(?). ...

B1

Bia... ülkesine (ve) Huşani ülkesine kadar ilerledim. Didi ülkesine (ve) Zua şehrine karşı sefere çıktım. Diauhi ülkesinin krali Zua şehrini yaktım. Zua şehrinde bir yazıt diktim. Aşqalaşi ülkesine doğru, ülke kapısından(?) geçtim. 105 kale yerle bir ettim (ve) 453 şehir yaktım. Oradan üç ülke kopardım (ve onların) halkını benim ülkeme kattım: Ğada ülkesini, Aşqalaşi ülkesini (ve) Şaşilu şehrinin ülkesini. 15(?).181 delikanlı, 2.734 erkek, 10(?).604 kadın, 4.426 at, 10(?).478 büyük baş hayvan, 73.770 küçük baş hayvan (sürüp çıkardım). 4 kral hadım ettirdim(?): Şaşki, Ardarakihi, Baltulhi (ve) Qabiluhi (boyların krallarını). Yerlerine valiler atadım. Diauhi'nin kralını esir ettim. Haraç (verme koşulu) altında yaşamını bağışladım. Diauhi'li Argişti'ye bu haraç verdi: 41 mina saf(?) altın, 37 mina gümüş, ... 10.000 mina bakır, 1.000 binek, 300 büyük baş hayvan, ... 10.000 küçük baş hayvan. Bu haracı ... Diauhi (ülkesi)ne her yıl versin diye buyurdum: ... mina saf(?) altın, 10.000 mina bakır, ... (baş) boğa, 100 (baş) inek, 500 (baş) koyun, 300 binek, ...

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Etiuni ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Tanrı Haldı önden gitti. Argişti der ki: Diauhi (ülkesi)'nin (kralının) yardımına gelen kralları yok ettim. Bir yıl icinde Luşa ülkesini, Kartarza ülkesini, Eriahi ülkesini (ve) Gulutali ülkesini yendim. Witeruhi ülkesini yendim. Apuni ülkesine kadar ilerledim(?). Luşa ülkesinin kralını hadım ettirdim. Iga ülkesinin kralını boyun eğdirdim (ve) yerinde bıraktım. Argişti'ye haraç verdi. ...

A2

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Etiuni ülkesini yendi. Qihuni ülkesinin şehrini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Tanrı Haldı önden gitti. Argişti der ki: Gölün kıyısında(?) bulunan(?) Qihuni ülkesinin şehrini yendim. Alištu şehrine kadar ilerledim(?). Kadın (ve) erkekleri sürdüdüm. Tanrı Haldi'nin buyruğuyla Argişti Menuaoğlu der ki: Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması için, Irpuni şehrini yaptırdım. Yer kır idi(ve) orada hiç bir şey yapılmamıştı. Orada büyük isler yaptım. Hate ve Şupani ülkelerinden 6(?).600 savaşçı oraya yerleştırdım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istedığım(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Aynı yıl Uburda ülkesine karşı sefere çıktım. Uburdalhi'nin kralı, İş[ ]huburani'den ülkesini kazandım. ...

B2

...Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istedığım(?) için yalvardım(?). ... Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Mami ülkesine karşı sefere çıktım. İrkuini ülkesini yendim. Assur dağlarına kadar ilerledim(?). 6.481 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. 286 at, 2.251 büyük baş hayvan ve 8.205 küçük baş hayvan (sürüp çıkardım).Argişti der ki Tanrı Haldi üğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesini yendi. Buştu ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istedığım(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Argişti Menuaoğlu der ki:Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Buştu ülkesine sefere çıktım. Aşkaia ülkesinin vadisini(?) yendim. Ugiştini ülkesinin Şatiraragani bölgesini bıraktım. Uşini ülkesinin güney tarafındaki dağlık Alateie ülkesine kadar ilerledim(?). Ülkeyi yaktım, şehirleri harap ettim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 7.873 kişi (o) yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 2(?)90(?) at, 101 deve 4.909 büyük baş hayvan ve 19.550 küçük baş hayvan da (sürüp çıkardım). Argişti der ki: Tanrı Haldi üğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesinin ordusunu yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: ... Argiştihinili'yi kurdum.Nehirden(?) Aza ülkesine kadar bir kanal açtırdım. ...

A3

Egemen olan Tanrı Haldi'ye,Menua İşpuinioğlu bu yazıtı diktirdi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Arğişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin

hükümdarı(dır). Argisti der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırıp "Gel, tahrip et!" derse, her kim değişik bir şey derse, "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini(ve bütün) tanrılar, onu (ve) aile(si)ni güneşin altından yok etsinler... Tanrı Haldi'nin kudretiyle (ve) Tanrı Haldi'nin buyruğuyla, Tanrı Haldi Argişti Menuaoğlu'na krallığı verdiği zaman, ataların tahtına çıktı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Argişti der ki: [...]unini ayaklandı. Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. ... ülkesini yendi. (Onları) Argişti önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü. Tanrı Haldi'nin...[6]

A4

Tanrı Haldi, kendi tanrısal(?) *iniriaşe*'sini sunduğu zaman, tanrılara *taramu* evreni güçlendirdiği zaman, Tanrı Haldi'ye ... orada bir yazıt diktirdim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Argişti der ki: Aynı yıl üçüncü kere(?) savaşçılar topladım. Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini(ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, tanrısal büyüklük (yardımıyla) istedığım(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Urme ülkesine sefere çıktım. Urme ülkesini yendim, ülkeyi harap ettim. ... kadar ilerledim(?).

7.1.3[7]

Van'da bulunmuştur. Bugün Gürcistan Devlet Müzesindedir.

Zafer yazıtı olarak iki taş blok halindeki çok büyük bir stelde yer almaktadır. Yazıtta üç ülkenin yenilgesi anlatılmaktadır.

G.V. Tseretheli, *UPMG*, 19,20, tab.27 (F,K,T,Ç); J.Friedrich, *AfO*, XIII, H.4/5, 1940, s.238; *UKN*, 129,a,b,(T); *HChI*, 83,84 (K,T,Ç).

Parça A'da "huzurunda", "göründü", ve olasılıkla "önüne çıktı" sözcükleri geçmektedir. Parça B'de ise "Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba Tanrı Şivini(ve bütün) tanrılara, tanrısal büyüklük (yardımıyla yapmak) istedigim için yalvardım," formülü geçmektedir.

7.1.4

Kars ilindeki Sarıkamış'tan 5 km. uzaklıkta, ormanda, yapı kalıntıları arasında bulunmuştur. Daha sonra bir cami duvarı içine örülmüştür. Şimdi Gürcistan Devlet Müzesindedir. Çok tahrip olmuş durumdadır.

Taş blok halindeki bir stelin alt kısmı üzerinde yer almaktadır.

M.V.Nikolskii, *Archeologiçeskie Izv. i Zametki*, 1893, 12 (K,T,Ç); Sayce, 84 (*JRAS*, 1894, s.711-713) (T,Ç); Nikolskii, 21 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 23 (T,Ç); *UPMG*, 18 (F,K,T,Ç); *UKN*, 130 (F,T,Ç); *HChI*, 89 (K,T,Ç).

...Ahuriani şehrini, Aştuhini şehrinin(?) ülkesini yendim. ...tahil deposu(?) tüm(?) Aştuhini şehri için. Etiuni ülkesini(?) tamamen yendim. Güçlü ordular geldiler... Argişti der ki: Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini(ve bütün) tanrılara yalvardım. Tanrılar bana kulak verdiler. Püskürttüm.. Qa[ ] şehrine kadar *asuni* kovaladım. *hatubi*(?) orada ... yüz ... 20 ... yüz ... yaktım. x50 ... 6bin ... kadın. Tanrı Haldi büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainılı ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Argişti der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba (ve) Tanrı Şiviniyok etsinler...

7.1.5

Erivan'ın 20 km. kuzey doğusunda, Erivan ile Sevan gölü arasındaki yol üzerindeki Elar köyü yakınında bulunmaktadır.

Ondokuzuncu yüzyılda bir yer sarsıntısı tarafından oldukça bozulmuş büyük bir kaya blok üzerinde yer almaktadır..

---

6 "büyüklüğüyle" yada 'güçüyle"

7 Bu yazıt, Güney Transkafkasyada bulunan Etiuni, Gulutahi ile Aniştirgae ülkelerinin adları geçtigine, ve I Argişti bu ülkelere karşı sefer yaptığına göre, adı geçmedigi halde, I Argişti krallığına tarihlenmektedir. Bu üç ülkelerin yenilmesi anılmaktadır.

M. Sembatiants, *Hambavaber Rusio* (erm.), LIII, 1863 (K); M. Sembatiants, *Topographie von Gelark'uni* (erm.), 1895, s.750; Sayce, 36 (T,Ç); K.P.Patkanov, *JMNP*, 1883 (K); Alişan, *Şirak Airarat*, 1881, s.290 (A); Mordtmann, 31; Nikolskii, 6, tab.25 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 24 (T,Ç); *Haldovedenie*, 2 (T,Ç); *UKN*, 131 (T,Ç); *HChI*, 85 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Etiuni ülkesini yendi. Tanrı Haldi güçlü, Tanrı Haldi'nin silahı (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'n'n kudretiyle Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Uluani ülkesini (ve) Darani şehrinin ülkesini yendi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.1.6

Leninakan (Gümrü, Aleksandrapol) yakınındaki Aragatts (Alagöz) dağının kuzey batısındaki yamacında ve Karan-gu ırmağı üzerinde bulunan Gulidjan köyünün yakınında bulunmaktadır.

Yazıt, ırmağın yanındaki anakayada, bir niş içinde yer almaktadır.

Sayce, *Museon*, III, 1884, s.222-225 (K,T,Ç); Sayce, 61, (*JRAS*, 1888) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostochnoi Komissii*, s.430-431 (K,T,Ç); Nikolskii, 7, tab.18 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 37 (T,Ç); *CICH*, tab.60 (F); *UKN*, 132 (T,Ç); E.Rösler, *VBAG*, XXXIV, 1902, s.243; *HChI*, 87 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi, kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Quliaini ülkesini yendi. Argişti önünde yere çaldı. Tanrı Haldi önden gitti. Argişti der ki: Quliai ülkesini (ve) Durubani şehrini yendi.

7.1.7

Leninakan'ın (Gümrü, Aleksandrapol) 8km. kuzey batısındaki Kanlıca köyünün yakınında ve Ahurgan ırmağının (Arpa çayı) sol kıyasında bulunmaktadır.

Anakayaya kazılmıştır.[8] Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

J.Kaestner, *BAISSP*, V, 1863, s.430, VII, 1864, s.278; J.Kaestner, *Melanges Asiatiques*, 4, s.674, 5, s.116 (K); Mordtmann, 37; Alişan, *Şirak Airarat*, 1881, s.154 (K); Sayce, 47 (T,Ç); K.P.Patkanov, *JMNP*, 1883 (K); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostochnoi Komissii*, s.427-428 (K,T,Ç); Nikolskii, 5, tab.21 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 22 (T,Ç); E.Rössler, *VBAG*, XXXIV, 1902, s.243 (F); *Haldovedenie*, 16 (F,Ç); *UKN*, 133 (F,T,Ç); *HChI*, 88 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Argişti der ki: Eriahi ülkesini yendim. Irdaniu şehrini (ve) Işqigulu ülkesine kadar yendim.

7.1.8

Sevan gölünün kuzey batı ucunda,Gökçay'ın kuzey batı kıyısında, Zanga çayı ile birleştirdiği yerde ve Sevan şehrinden bir kaç km. uzaklıkta bulunan (Lçaşen) Ortaklı köyünün yakınında ve Sevan ile Nor-Beyazit arasındaki yol üzerinde bulunmaktadır.

Okunması artık güç olan büyük bir kaya üzerinde yer almaktadır.

M. Sembatiants, *Ararat*, 1883, s.534-535 (K); M. Sembatiants, *Topographie von Gelark'uni* (erm.), 1895, tab.5, s.768; Sayce, *Museon*, III, 1884, s.222-225, (K,T,Ç); Sayce, 60, (*JRAS*, 1888,s.25; 1893, s.33; 1894, s.718) (T,Ç); W.Belck ve C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXIV, 1892, s.149 (K); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostochnoi Komissii*, s.432-433 (K,T,Ç); Nikolskii, 8, tab.26, 2, tab.27 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 36 (T,Ç); *UKN*, 134 (T,Ç); *HChI*, 86 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Qiehuni şehrinin ülkesini yendim. Iştikuniu şehrine kadar ilerledim(?) Gölün *şana* yanındaki ... Argişti, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.1.9

Erivan yakınındaki Garna'da bulunmuştur.

Küçük stel üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, *Materiali Sessii Posvaşçennoi Itogam Arch. Jeog. Issledovanii 1964 goda v SSSR*,

---

[8] König'e göre bu yazıtın yakınında çok yüksek bir kayada daha okumamış bir yazit vardır.

1965, s.171; N.V.Arutyunyan, *IFJ*, 1966, 2, s.296-297; N.V.Arutyunyan, *Zemledelie i Skotovodstro Urartu*, 1964, 146, s.51; *UKN II*, 386 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti der ki: Giarnia ülkesinin önderi Silu'yu yendim. Düşman dağlardan geri döndüğüm zaman erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım.

7.1.10

Armavir höyüğünün yakınındaki Tepedibi köyünde bulunmuştur. Bugün Eçmiazin'de bulunmaktadır.

Biri yazıtın başı, öbürüyse sonu oluşan iki taş blok üzerinde yer almaktadır. Ortadaki bloklar eksiktir. Olasılıkla 7.1.1, 7.1.2, 7.2.1 ve 7.2.2 ile bağlantılıdır.

M. Sembatiants, *Ararat*, 1886, s.138 (taşB), 1886, s.491-494, (taşA) (K); A.D.Mordtmann, *ZDMG*, XXXI, 1877, 48, s.443 (taşB) (K,T,P); Sayce, 54 (taşB) (T,Ç), 68 (taşA) (*JRAS*, 1888, 43-45, s.20; 1893, s.33 (taşB); 1911, s.54-58 (taşA)) (T,Ç); K.P.Patkanov, *JMNP*, 1883 (K); D.H.Müller, *WZKM*, 1887, 1, s.213-219 (K,T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi komissii*, 10 (taşA), s.438-442 (F,K,T,Ç); Nikolskii, 10 (taşA), 11 (taşB), tab.7,8 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 80 (T,Ç); *UKN*, 142 (T,Ç); *HChI*, 98A,B (K,T,Ç).

(İki kere bahsedilen Argişti Menuaoğlu ile ilgilidir. "Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle... Argiştihinili'de düşman olan Aza ülkesi...", başlıyor. Bir kaç kişinin adları geçmektedir- Urbika, Purunurda, Şeluini. Ayrıca "tahil" "tarlası", "et", "yazıt" ve "boğa" sözcükleri geçmektedir. Kanal açılmış bir ülkenin halklarından alınan haraç söz konusudur.)

7.1.11

Kars ilindeki Hanak ilçesinde, Ortakent'in 2km. kuzey doğusunda ve Morev ırmağının yanında bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol ve B.Dinçol, *Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in honour of Sedat Alp*, s.109-117 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi sefere çıktı. Onun silahı yenici(dir). Düşman ülkesi olan Tariu ülkesini yendi.[9] ... Argişti önünde yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür). ... Argişti Menuaoğlu sefere çıktı. Tanrı Haldi önden gitti. Argişti derki: Tariu ülkesini yendim. ... Huşa ülkesine kadar (ve) Bia ülkesine kadar ilerledim. Aşqalaşi ülkesine gittim. Tanrı Haldi'nin buyruğuyla Argişti derki: Diawehi ülkesinin kralı göründü ve (haraç) verdi. Önümde[10] Ahuria şehri ... dışarıya attım. ... Qu[Juni şehrini ... Orada 72.080 beseli büyük baş hayvan, 7.000 ... 11 ... Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 6 kale yerle bir ettim. 50 şehir yaktım. Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı (der ki:) Herkim bu yazıtı tahrip ederse Tanrı Haldi (ve) Tanrı Quera yok etsinler. O güneşin altında[11] artık yaşamasın(?).

7.2 YAPILAR

7.2.1

Aras (Araxes) ırmağinin sol kıyısında, Sardarabad'a giden kanalın başlangıcında ve Armavir'den 20km. batıda bulunan Karakale'nin kalıntılarının yakınında bulunmaktadır.

Anakayadan kopmuş büyük bir kaya üzerinde yer almaktadır.

M.V.Nikolskii, *Ararat*, 1895, s.205; Nikolskii, 24, tab.11 (F,K,T,Ç); W. Belck, *VBAG*, 1896, s.309-315 (T,Ç); Sandalgian, 47 (T,Ç); *UKN*, 136 (T,Ç); *HChI*, 90 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu kanalı açtırdı. (O) yer boştu. Hiç kimse orada bulunmuyordu. Tanrı Haldi buyruğuyla Argişti bu kanalı açtırdı. Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

---

[9] veya: Tanrı Haldi kendi silahıyla sefere çıktı. Tariu ülkesini yendi ... yendi.

[10] veya, "önümde göründü", 7.1.2 A1'e bkz.

[11] veya: Tanrı Haldi (ve) Tanrı Quera onu güneşin altından yok etsinler.

7.2.2

Armavir'in 5km. doğusundaki Sardarabad köyüne yakın olan Armavir höyükte bulunmuştur. Şimdi Eçmiazin'dedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.V.Nikolskii, *Ararat*, 1892, s.555; M.V.Nikolskii, *Mişak* (erm.), LXXXXV 22auğ.1892 (Ç); Sayce, 77 (*JRAS*, 1893) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, I, s.434-437 (K,T,Ç); Nikolskii, 9, tab.10 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 25 (T,Ç); *CICh*, tab.29 (F); *UKN*, 137 (T,Ç); *HChI*, 91 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Argişti Menuaoğlu der ki: Görkemli(?) bir kale yaptırdım. "Argiştihinili" adını verdim. (O) yer çoraktı. Orada hiç bir şey yapılmamıştı. Irmaktan(?) dört kanal açtırdım. Üzüm bağı ve meyva bahçesi diktirdim. (Bu) icraatları orada yaptırdım. Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.3

Arin-Berd'de bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, CXIII, 3/1970, s.108; *UKN II*, 389 (T,Ç); M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971, s.245-248 (T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Argişti Menuaoğlu görkemli(?) bir kale yaptırdı. "Irbuni" adını verdi. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması(?) için (yapıldı). Argişti der ki: (O) yer çoraktı. Orada güçlü icraatlar yaptırdım. Argişti güçlü kraldır.

7.2.4

Erivan kuzey doğusundaki Arin Berd (Kanlı tepe) höyüğünde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

K.L.Oganesyan, *IAN*, 1951, 8, s.75-88 (F,T); M.A.Israelyan, *IAN*, 1951, s.89-99 (T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur. II*, s.52 (T). *UKN*, 138 (T,Ç); *HChI*, 91A (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. "Irpuni" adını verdim. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastirilması(?) için (yapıldı). Argişti der ki: (O) yer çoraktı. Orada güçlü icraatlar yaptırdım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.5

Erivan yakınındaki Arin-Berd'de bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek11; *UKN II*, 387.

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. "Irpuni" adını verdim. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması(?) için (yapıldı). Argişti der ki: (O) yer çoraktı. Orada güçlü icraatlar yaptırdım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.6

Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 5, s.21-24 (F,T,Ç); N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesian, *VDI*, CXIII, 3/1970, 3, s.108; *UKN II*, 388 (T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Argişti Menuaoğlu bu binayı (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdı. "Irbuni" adını verdi. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması(?) için (yapıldı). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.7

Erivan yakınındaki Arin-Berd'deki (Kanlı tepe) Urartu şehrinin kapısının hemen solunda gelen duvarında bulunmuştur.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır.

M.A.Israelyan, *IFJ*, II, 1958, 2, s.204-208; *UKN*, ek10 (T,Ç); *UKN II*, 390 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu görkemli(?) kaleyi yaptırdı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.8

Van'da bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZDMG*, LVIII, 1904, s.819-820 (T); *CICh*, tab.42 (F); *UKN*, 135 (T,Ç); *HChI*, 95 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Menuaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 10.000 *kapi* (ölçüsü vardır).

7.2.9

Erivan yakınındaki Arin-Berd (Kanlı tepe) höyüğünde, bir Urartu yapısının kalıntıları arasında bulunmuştur.

Kübikçe açık mavi rengi püskürük bir bazalt bloğun en düz kesilmiş yüzünde yer almaktadır.

M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçni komissii*, II, 1896, s.24-27 (F,K,T,Ç); Nikolskii 22, tab.23; Sandalgian, 26 (T,Ç); *UKN*, 139 (T,Ç); *HChI*, 96 (K,T,Ç).

Argişti Menuaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 10.000 *kapi* (ölçüsü vardır).

7.2.10

1959 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok(?) üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek12; *UKN II*, 398.

(tahıl deposu yapılması konusunda, 7.2.9'un duplikatıdır.)

7.2.11

1961 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

UKN II, 399.

(tahıl deposu yapılması konusunda, 7.2.9'un duplikatıdır.)

7.2.12

1966 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

UKN II, 400.

(tahıl deposu yapılması konusundadır.)

7.2.13

1968 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok(?) üzerinde yer almaktadır.

UKN II, 401.

Argişti Menuaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 10.000 *kapi* (ölçüsü vardır).

7.2.14

Patnos'un 2km. kuzey batısındaki Anzavur tepe kalesinde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Balkan, *Anadolu*, V, 1960, 4 (K,T,Ç), *UKN II*, 402 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Menuaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 32.045[12] *kapi* (ölçüsü vardır).

7.2.15

Erivan yakınındaki Arin-berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 3/1970, 2, s.107, M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971, 2, s.245 (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 1.100 *kapi* (ölçüsü vardır).

7.2.16

Armavir'in 16km. güneyinde, Aras (Araxes) ırmağının sağ kıyısındaki Kazancı köyünde bulunmuştur.

Bazalt sütun kaidesinde yer almaktadır.

M.Sembatiants, *Ararat*, 1886, s.493 (K); M.Sembatiants, *Topographie von Gelark'uni* (erm.), 1895, s.227; D.H.Müller, *WZKM*, I, 1887, s.213-219, (K,T,Ç); Sayce, 67 (*JRAS*, 1888) (T,Ç); Alişan, *Airarat*, 1890, s.126 (K); M.V.Nikolslii, *Tr. Vostoçnoi komissii*, I, s.427, tab.32 (K,T,Ç); Nikolslii, 4 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 66 (T,Ç); *UKN*, 140 (T,Ç); *HChI*, 92 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu binayı yaptırdı.

7.2.17

Armavir yakınında ve Aras (Araxes) ırmağının sol kıyısındaki Şahriar köyünde bulunmuştur.

Mavi renkli bazalt sütun kaidesinde yer almaktadır.

M.Sembatiants, *Ararat*, 1896, s.512 (K); K.J.Basmadjyan, *Actes du Onzieme Congres International des Orientalistes*, Paris, 1899, I, s.257-259 (K,T,Ç); Sayce, *JRAS*, 1901, s.648; Lehmann-Haupt, *VBAG*, XXXII, 1900, s.572, 5 (T); Belck, *VBAG*, XXXIII, 1901, 14, s.286vd.; Sandalgian, 26a (T,Ç); B.B.Piotrovskii, *DAN*, B, 1931, s.25-28 (K,T,Ç); *UKN*, 141 (T,Ç); *HChI*, 93 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu binayı yaptırdı.

7.2.18-7.2.21

1967 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Argişti sarayındaki dört tane sütun kaidesinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 3/1970, 1, s.107; M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 6 (F,T,Ç); *UKN II*, 391-394 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu bu binayı yaptırdı.

7.2.22

1968 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 1970, s.109; *UKN II*, 395 (T,Ç); M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971, s.245-248 (T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Argişti Menuaoğlu bu binayı yaptırdı. Argişti derki...

---

[12] Balkan: 31.045

7.2.23, 7.2.24

1956 yılında Erivan yakınındaki Arin-Berd'de (Kanlı tepe) bulunmaktadır.

Biri iç kalesinin girişinin solunda, öbürüyse sağında olmak üzere, duvarda *in situ* bulunan iki taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.A.Israelyan, *IAN ArmSSR, ON*, 1957, IX, s.93-104; J.Friedrich, *AfO*, XVIII, 1958, s.341; Friedrich, *AfO*, XIX, 1960, s.32; *UKN*, ek8,ek9 (T,Ç); *UKN II*, 396,397 (T,Ç).

Tanrı Ivarşa'ya Argişti Menuaoğlu bu *susi* binasını yaptırdı. Argişti der ki: (O) yer çoraktı, Orada hiç bir şey yapılmamıştı. Argişti, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.25

Van'ın 10km. kuzey doğusunda, gölden 2km. uzaklıktakı (Leşk, Analeşk) Kalecik köyünde, tepenin batı kiklopik duvar icinde bulunmuştur. Oradan parçalanıp Tiflis'e götürüldüğü halde müzesinde bulunmamaktadır.

Bir yassı taş blok üzerinde yer almaktadır.Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

N.A.Marr, *Izvestiya Imp. Akademii Nauk*, VI, 1915, 16, s.1731-1738 (F,K,T,Ç); I.I.Meşçaninov, *AfO*, VII, H.5/6, 1932, s.263-266; *UKN*, 153 (F,T,Ç); *HChI*, 94 (K,T,Ç).

Argişti derki: bu...

7.2.26[13]

(Hayats-Dzor) Gürpınar ovasındaki terk edilmiş (Gügants) Guganis köyünde bulunmuştur.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

N.Adontz, *Histoire d'Armenie*, 1946; W.Belck, *ZE*, XXIV, 1892, 19, s.125; *Bericht*, 145; W.Belck, *VBAG*, 1901, s.321; *UKN*, 154 (T); *HChI*, inc.26, (K,T,Ç), A.M.Dinçol, B.Dinçol, O.Belli, *AnAr*, IX, 1983.

(Üc satırda aynı söz tekrarlanır, "[Arg]iştini" adı okunabilir. Olasılıkla bu Rusa'oğlu II Argişti'nin adıdır.)

7.2.27

Patnos yakınındaki Anzavur tepesinde bulunmuştur.

Bir taş blok(?) üzerinde yer almaktadır.

M.J.Mellink, *AJA*, LXVII, 1963, 2, s.183; *UKN II*, 403.

("tapınak" konusundadır.)

7.2.28

Ermenistan Devlet Müzesinde bulunmaktadır.

Bir taş blok(?) üzerinde yer almaktadır.

M.A.Israelyan, *VONO*, IX, 1970, s.79-82; *UKN II*, 416a (T;Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti, güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.2.29

Van şehrinin 16 km. doğusundaki Yukarı Görüşlü (Anzaf) kalesinin yakınındaki bir ev duvarında bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Belleten*, CXLVII, 1973, s.279-287 (F,T).

---

[13] Dinçol, bu yazıt olasılıkla 6.6.18 ile eşit, ve 6.6.8'te "Menua Işpuinioğlu" adı değil "Argişti" adı olduğunu öne sürmektedir.

(Çeviri yapılamaz)

7.3 KÜÇÜK BULUNTULAR

7.3.1

1940 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

M.Israelyan, *TKM*, II, 1947, s.215vd. (T,Ç); B.B.Piotrovskii, *EV*, II, 1948, s.84; *EV* III, 1949, s.88-89 (K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.51 (T); *UKN*, 144 (T,Ç); *HChI*, 99a (T,Ç).

Bu kalkan Argişti Menuaoğlu'nun deposuna (aittir). Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Argişti Menuaoğlu bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.3.2

1950 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.51 (T,Ç); *UKN*, 145 (T,Ç); *HChI*, 99b (T,Ç).

Bu kalkan Argişti Menuaoğlu'nun deposuna (aittir). Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irpuni şehrinde adadı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.3.3

1951 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.51 (T); *UKN*, 146 (T,Ç); *HChI*, 99A (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irpuni şehrinde adadı. Argişti Menuaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). (2X)

7.3.4

1951 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Boğa ve aslan desenli tunç kalkan üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.51 (T); *UKN*, 147 (T,Ç); *HChI*, 99B (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irpuni şehrinde adadı. Argişti, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

(2X)

7.3.5

1952 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan parçaları üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.75; *UKN*, 147a (T,Ç); *HChI*, 99C (T,C).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irpuni şehrinde adadı. Argişti, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

(2X)

7.3.6

1952 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde tek satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.75; *UKN*, 147b (T,Ç); *HChI*, 99D (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irepuni şehrinde adadı. Argişti, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

7.3.7

1962 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kalkan üzerinde tek satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XVII, 1966, s.3-4; *UKN II*, 405 (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan Tanrı Haldi'ye Irebuni şehrinde adadı...

7.3.8

1957 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Aslan ve boğala süslenmiş tunç kalkan üzerinde tek satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

UKN, ek68 (T,Ç)); *UKN II*, 406 (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu kalkanı egemen olan ... adadı. Tanrı Haldi ...

7.3.9

1946 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur. Şimdi Ermenistan Devlet Müzesindedir.

Kalkanın tunç bir parçası üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.64 (T); *UKN*, 150a (T,Ç); *HChI*, 99E (K,T,Ç).

...Menuaoğlu'nun...

7.3.10

1950 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kalkanın tunç "umbon"u üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.62,64 (K,T,Ç); *UKN*, 150 (T,Ç); *HChI*, 101a (K,T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

7.3.11

Van Müzesinde bulunmaktadır.

Boğa başıyla süslü ortası bombeli ve delikli 5.3cm çaplı yuvarlak tunç obje(umbon) üzerinde yer almaktadır. Delik içinde *in-situ* perçin bulunmaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.181-182 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin.

7.3.12

1950 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç miğfer üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.50 (T,Ç); *UKN*, 148 (T,Ç); *HChI*, 100A (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, bu miğferi egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı.

7.3.13

1953 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç miğfer üzerinde yer almaktadır.

UKN, 148a (T,Ç);

Argişti Menuaoğlu, bu miğferi egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı.

7.3.14

1958 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç miğfer parçası üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek77 (T,Ç); *UKN II*, 407 (T,Ç).

...bu miğferi Argişti...

7.3.15

Bulunduğu yer bilinmemekle birlikte şimdi Berlin Müzesindedir.

Miğfer üzerinde yer almaktadır. Stil olarak Karmir-blur'da bulunan miğferlere benzemektedir.

W. Nagel, *AfO*, XIX, 1960, s.144-147 (F,K,Ç); *UKN II*, 416 (T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

7.3.16

1950 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç okluk üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.50 (T,Ç); *UKN*, 149 (T,Ç); *HChI*, 100B (T,Ç).

Argişti, onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye adadı.

7.3.17

1952 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Altı tane tunç okluktan bir tane üzerinde iki satırlık yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.73-77; *HChI*, 100E; *UKN*, ek79 (T); *UKN II*, 408 (T,Ç).

Argişti Menuaoğlu, egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı.

7.3.18

1956 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç okluk üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek67 (T); *UKN II*, 415 (T,Ç).

Argişti

7.3.19

1952 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Okluk[14] üzerinde iki satırlık bir yazıt halinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii,

EV, IX, 1954, s.75; (T,Ç); *UKN*, 149b (T,Ç); *HChI*, 100D (T,Ç).

Argişti, egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı.

7.3.20

Van kalesinin 1km. kuzey doğusunda bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç zırh göğüslüğü üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.364-366 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin deposuna ait.

---

[14] König: ok ucu.

7.3.21

Van kalesinin 1km. kuzey doğusunda bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç zırh göğüslüğü üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IX, 1983, s.366-367 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin deposuna ait.

7.3.22

1952 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç zırh pulu üzerinde iki satırlık bir yazıt yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.75-76; B.B.Piotrovskii, *UPD*, s.5; *UKN*, 149a (T,Ç); *HChI*, 100C (ön yüzü), 101d (arka yüzü) (K,T,Ç); *UKN II*, 149a (T,Ç).

Ön (dış) yüzü

Argişti, bu zırhı egemen olan Tanrı Haldi'ye adadı.

Arka (iç) yüzü

Argişti'nin.

7.3.23

1955 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Yuvarlak tunç pul üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek 61 (T,Ç); *UKN II*, 410 (T,Ç).

Argişti'nin eşyası

7.3.24

1954 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç eyer kolanı üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek17 (T,Ç); *UKN II*, 412

Argişti'nin eşyası.

7.3.25

1954 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç eyer kolanı yada kemer üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek18 (T,Ç); *UKN II*, 413

Argişti'nin eşyası.

7.3.26(a-x)

1954 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

104 yuvarlak disk gibi tunç koşum takım parçasının bazıları üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek 16 (T,Ç); *UKN II*, 411a-x.

Argişti'nin eşyası.

7.3.27

Suphan dağının kuzey eteklerinde yer alan Dizgin Kale yakınındaki nekropollerde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

9cm yükseklikteki tunç at çıngırağı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.203-204 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

7.3.28

1949 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.55-56 (K,T,Ç); *UKN*, 151 (T,Ç); *IIChI*, 101b (K,T,Ç).

Argişti'nin deposuna ait.

7.3.29

1949 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da 29 no.lu odasında bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.55-56 (K,T,Ç); *UKN*, 152 (T,Ç); *IIChI*, 101c (K,T,Ç).

Argişti'nin.

7.3.30

1963 yılında Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Üst kısmında yuvarlak bir oyuk olan küçük tunç davul şeklindeki bir şeyin duvarında yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XVII, 1966, s.3vd.; *UKN II*, 409 (T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye, *Şaei* Argişti Menuaoğlu, Irbuni şehri yapıldığı zaman, bu (tahta) *isiqi*'yi yaptırdı.

7.3.31

Erivan yakınındaki Karmir-blur'da bulunmuştur.

Dört tane yıldız çizgili, desenli ve üstünde altın elma yada nar biçimli bir şeyle süslenmiş gümüş bir kapak üzerinde yazıt kalıntıları yer almaktadır.

UKN, ek 65 (T,Ç); *UKN II*, 414 (T,Ç).

... Argişti Menuaoğlu ... yaptı ...

7.3.32

İran'da Nahicevan sınırının yakınındaki Alişar'da bulunmuştur. Şimdi Hermitaj'dadır.

Küçük zil üzerinde yer almaktadır.

UKN, 149c (T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

7.3.33

Van Müzesindedir.

Delikli taş boncuk üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E.Kavaklı, *AnAr*, VIII, 1980, s.231-232 (F,K,T,Ç).

Tanrı Uarubani'ye Argişti sundu. Eriahi (Ülkesinden) getirdi.

7.3.34

Armavir'deki Molla Bayazet (Bambakaşat) köyünde bulunmuştu. Oradan Eçmiazin'e götürülmüşür. Bugün estampajı ve kendisi Moskova'daki Rus Arkeoloji Cemiyetinin elindedir. Orada M.V.Nikolski tarafından sahte olarak nitelendirilmiştir. W.Belck ise ayrı bir estampajını yapmıştı. Onun tarafından hakiki olarak gösterilmiştir.

Tuğla üzerinde yer almaktadır.

M.V.Nikolski, *Ararat*, 1895, s.348; W.Belck, *VBAG*, 1896, s.609; 1897, s.315-317; *HChI*, 98a (K,T,Ç); *UKN II*, 404 (T).

Tanrı Haldi'n'n büyüklüğüyle Argişti Menuaoğlu der ki: ... Argiştihinili'yi yaptırdığım zaman yer boştu ... Argişti Menuaoğlu ... [15]

[15] Olasılıkla 7.1.10'un düplikatıdır.

8 ARGIŞTI'NİN OĞLU II. SARDURI'NİN YAZITLARI

8.1 SEFERLER

8.1.1

Niş ve kaide *in-situ* Van kalesinin kuzey yamacında, stel ise bugün 6 büyük parça ve 22 kadar küçük parça halinde Van Müzesinde bulunmaktadır.

Hazine kapısı ve Analı kız olarak bilinen anakayaya kazılmış bir niş ile içinde bulunan stel ve kaide üzerinde yedi tane yazıt yer almaktadır.

M.de Tseretheli, *Die neuen haldischen Inschriften Konig Sardurs von Urartu (um 750v.Chr.)*, (ve *SBAW*, V, 1927/1928), tez, Heidelberg, 1928; *AfO*, XIII, 1939, s.90, 14, 1941, s.87-95; *Asia*, feb.1939, s.74-90; *AJSL*, LVI, s.169vd.; *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnografya Dergisi*, IV, 1940, s.179-191; *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, LXXVIII, 1940, s.31vd.; P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 4,11,23,25,35,37, s.237-243.

Nişin doğu (sol) duvarı
Schulz, 12 (K); N. Sargisyan, *Mestnosti Bolşoi i Maloi Armenii*, Venedik, 1864 (erm.), tab. s.263'te, res.VI (K); Robert, s.146-168 (K,T,Ç); Sayce, 93,49 (*JRAS*, 1888, s.4, 18vd.; 1893, s.29) (T,Ç); Sandalgian, 27 (T,Ç); N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, s.42-43, tab.A, XIV (F,K,T); M.Tseretheli, *NHI*, A (K,T,Ç); *CICh*, 132, tab.32 (F); Sayce, *JRAS*, 1929, s.298-303 (T,Ç); *UKN*, 155A (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Stelin ön (güney) yüzü
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 2, s.47-48, tab.C, XI (F,K,T,Ç); M.Tseretheli, *NHI*, C (K,T,Ç); *CICh*, 132A, tab.34(ve tab.33'e bkz.) (F); Sayce, 95 (*JRAS*, 1929) (T,Ç); *UKN*, 155C (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Stelin arka (kuzey) yüzü
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 4, s.51-53, tab.E, XII (F,K,T,Ç); *Haldovedeniye*, 23 (F); M.Tseretheli, *NHI*, E (T,Ç); *CICh*, 132A, tab.35 (F); Sayce, 97 (*JRAS*, 1929), (T,Ç); *Einführung*, 12 (T,Ç); *UKN*, 155E (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Stelin sol (batı) yüzü
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 1, s.46-47, tab.B, XII (F,K,T,Ç); M.Tseretheli, *NHI*, B (T,Ç); *CICh*, 132A, tab.35 (F); Sayce, 94 (*JRAS*, 1929) (T,Ç); J. Friedrich, *Kleinasiatische Sprachedenkmaeler*, 6, s.48, (T); *UKN*, 155B (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Stelin sağ (doğu) yüzü
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 3, s.49-51, tab.D, XI (F,K,T,Ç); M.Tseretheli, *NHI*, D (T,Ç); *CICh*, 132A, tab.34 (F); Sayce, 96 (*JRAS*, 1929) (T,Ç); *UKN*, 155D (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Stel kaidesinin ön yüzü
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 5, s.53-55, tab.F, XIII (F,K,T,Ç); *Haldovedeniye*, 5 (K,T,Ç-s.21-26'da); M.Tseretheli, *NHI* F (T,Ç); *CICh*, 132A, tab.36(ve tab. 33'e bkz.) (F); Sayce, 98 (*JRAS*, 1929) (T,Ç); *UKN*, 155F (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Nişin güney (arka) duvarı
N.A.Marr, I.Orbeli, *AE*, 4, s.55-56, tab.G, XIV (F,K,T,Ç); M.Tseretheli, *NHI* G (T,Ç); *CICh*, 132B, tab.37(ve tab. 33'e bkz.) (F); Sayce, 99 (*JRAS*, 1929) (T,Ç); *UKN*, 155G (T,Ç); *HChI*, 103 (K,T,Ç).

Nişin doğu (sol) duvarı
Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Mana ülkesini yendi. Sarduri Argiştioğlu'nun önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: Babilu ülkesine karşı sefere çıktım. Babilu ülkesini yendim. Baruata ülkesine kadar ilerledim(?). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri der ki: Üç tahkimatlı kale yendim. Güç kullanarak yendim. Bir gün içinde yirmi üç şehir ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi

tahrip ettim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 8.135 erkek, 25.000 kadın (ve) 6.000 savaşçı götürdüm. 2.500 at, 12.300 büyük baş hayvan (ve) 32.100 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Bu(nlar) krala yeterdi fakat ülkeyi terk ettiğim zaman savaşçıların aldıklarını ayrı aldılar. Aynı yıl ikinci kere(?), Etiuni ülkesine (ve) Liki ülkesine karşı, sefere çıktım. Abiani (boyunun) tahkimatlı krali Edia şehrini, güç kullanarak, yendim. Irkua (boyunun) tahkimatlı krali Iruia şehrini, güç kullanarak, yendim. Weirda (boyunun) tahkimatlı krali şehri Irdua, güç kullanarak, yendim. Puinialhi şehrinin kralını esir ettim. Haraç (ödeme koşulu) altında, Sarduri'ye haraç vermesiyle, hayatını bağışladım. Ülkedeki bu dört kaleyi yendim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 3.500 delikanlı, 15(?).000 kadın (ve) 4.000 savaşçı sürüp çıkardım. 8.525 büyük baş hayvan sürüp çıkardım. 18.000 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Aynı yıl üçüncü kere(?), Urme ülkesine karşı, sefere çıktım. Onbir kale yenip yerle bir ettim. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. 1.100 delikanlı, 6.500 kadın, 2.000 erkek, 2.538 büyük baş hayvan (ve) 8.000 küçük baş hayvan götürdüm. Sarduri Argiştioğlu der ki: Böyle kahramanlık(ları) üç ülkede bir yıl zarfında yaptım. Toplam 12.735 erkek götürdüm, 12.000 savaşçı sürüp çıkardım, 25.00 at sürüp çıkardım, 23.335 büyük baş hayvan (ve) 58.100 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Tanrı Haldi'nin uğruna Sarduri Argiştioğlu bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptı.

Stelin ön yüzü

... Qulha ülkesine karşı sefere çıktım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Huşalhi ülkesinin kralı Hahani'yi (ve) halk(ın)ı orada esir aldım, sürüp çıkardım (ve) benim ülkeme iskan ettirtim. Sarduri der ki: Aynı yıl ordular(ım) Abilianihi ülkesine karşı sefere çıktılar. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle bir gün icinde ülkeyi ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Oradan erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Tanrı Haldı'nin uğruna böyle kahramanlık(ları) orada yaptım. x.810 delikanlı, 3.496 canlı erkek, (ve) 6(?).408 kadın götürdüm. Toplam 9.904 kişi sürüp çıkardım. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. (Ayrıca) 65 at, x.090 büyük baş hayvan (ve) 10.897 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Tanrı Haldı'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Eriahi ülkesinin kralını yendi. Abilianihi ülkesini yendi. Sarduri Argiştioğlu'nun önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: Eriahi ülkesine karşı sefere çıktım. Eriahi ülkesini yendim. Bir gün içinde (onu) ele geçirdim. Baba(sı ve) büyük baba(sı)nın yaptığı, zenginliğin bulunduğu (ve Urartu) kralları hiç el koymasınlar diye gizlenmiş depolar vardı. Tanrı Haldı'nin tanrısal büyüklüğüyle ben 1(?)50 gizlenmiş depo aldım. Erkek (ve) kadın esirler aldım. Oradan bir sürü(?) sığır getirdim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Geri döndüğümde Abilianihi ülkesine karşı sefere çıktım. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Abilianihi'nin kralı Murini geldi. Sarduri'nin ayaklarına sarıldı (ve) yere kapandı. Merhamet ettim. Yerine yerleştirdim. Haraç (ödeme koşulu) altında hayatını bağışladım. Sarduri Argiştioğlu der ki: Tanrı Haldı'nin uğruna bu kahramanlık(ları) orada yaptım. 7.150 kişi o yıl(ın insan sayısıdır). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. (Ayrıca) 500 at, 8.560 büyük baş hayvan (ve) 25.170 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Bu krala yeterdi fakat ülkeyi terk ettiğim zaman, savaşçıların aldıklarını ayrı götürdüler. Sarduri der ki: Tanrı Haldı'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Ruishiani ülkesinin kralı Rashuni'yi yendi. Etiuhi ülkesinin *iganihi* kralı Diusini'yi yendi. Sarduri Argiştioğlu'nun önüne yere çaldı. Sarduri der ki...

Stelin arka yüzü

... orayı ziyaret(?) et(me)di. Sarduri Argiştioğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, düşman ülkelerinde tanrısal büyüklük yardımıyla (yapmak) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar kulak verdiler. Bana yol gösterdiler. Yola koyuldum. Puluadi ülkesine karşı sefere çıktım. (Düşman ordusu) savaş için önüme geçti. (Onları) geri attım. Libliuni şehrine kadar kovaladım(?). Tahkimatlı krali Libliuni şehrini güç kullanarak yendim. Orada bir yazıt diktirdim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Erkek (ve) kadınları oradan sürüp çıkardım. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması(?) için orada kaleler yaptırdım. Ülkeyi benim ülkeme ekledim. Sarduri der ki: Aynı yıl üçüncü kere(?) sefere çıktım: Eriahi ülkesine karşı. Ülkeyi yendim. Şehirleri yakıp yıktım. Ülkeyi tahrip ettim. Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Kaleler yaptırdım. Ülkeyi benim ülkeme ekledim. Tanrı Haldı'nin büyüklüğüyle Sarduri der ki: Böyle kahramanlık(ları) orada yaptım. Oradan 6.436 delikanlı aldım. 15.553 kadın sürüp çıkardım, toplam 21.989 kişi(dir). Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. (Ayrıca) 1.613 at, 115 deve, 16.529 büyük baş hayvan (ve) 37.685 küçük baş hayvan sürüp çıkardım.

Sarduri der ki: Tanrı Haldi'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Qumahahali ülkesini yendi (ve) Sarduri Argiştioğlu'nun önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) da güçlü(dür). Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: Qumahalhi ülkesinin kralı Kuştaşpili bağımsızdı(?). Hiç bir (Urartu?) kralı orayı ziyaret(?) etmemişti. Sarduri Argiştioğlu der ki: Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, düşman ülkelerinde tanrısal büyüklük yardımıyla (yapmak) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar kulak verdiler. Bana yol gösterdiler. Qumahahali ülkesine karşı sefere çıktım. Tahkimatlı krali Wita şehrini güç kullanarak yendim. Göl (bölgesin)deki krali Halpa şehrini yendim. Krali Paralani şehrini aldım. (Qumahalhi ülkesinin kralını Kuştapili) huzuruma çıktı (ve) yere kapandı. (Onu) kaldırdım. Bana haraç verdi: 40 mina saf(?) altın, 800 mina gümüş, 3.000 giyisi, 2.000 bakır kalkan, 1.535 bakır kase...

Stelin sol yüzü

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. ... ülkesini yendi. Sarduri Argiştioğlu'nun önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: Yolla koyuldum. Mana ülkesine karşı sefere çıktım. Ülkeyi yendim. Şehirleri yakıp yerle bir ettim. Ülkeyi tahrip ettim. Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Tahkimatlı Darbani şehrinin kalesini güç kullanarak yendim. *Irdi* adamları orada bıraktım. Ülkeyi benim ülkeme ekledim. Aynı yıl üçüncü kere(?), Eriahi ülkesine karşı savaşçılar yolladım. Ülkeyi yendiler. Şehirleri yakıp yerle bir ettiler. Ülkeyi tahrip ettiler. Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları sürüp çıkardılar. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri der ki: Orada böyle kahramanlık(ları) yaptım. 3.225 delikanlı (ve) 4.928 kadın götürdüm, toplam 8.153 kişi. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. (Ayrıca) 412 at, 6.665 büyük baş hayvan (ve) 25.735 küçük baş hayvan (sürüp çıkardım). Sarduri Argiştioğlu der ki: Tanrı Haldi'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım. Sarduri Argiştioğlu der ki...

Stelin sağ yüzü

...Sarduri der ki: Qulha ülkesine karşı sefere çıktım. Ülkeyi ... Qulhahali ülkesinin tahkimatlı krali Ildamuşa şehrini güç kullanarak yendim. Halkını yaktım. Qülha ülkesinin (sadece) orada bulunan tip *irdi* adamlarını öldürdüm. Demir bir mühür (damgasını) hazırlattım. Ildamuşa şehrinde bir yazıt diktirdim. Şehirleri yakıp yıktım. Ülkeyi tahrip ettim. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Aynı yıl üçüncü kere sefere çıktım: Witiruhi ülkesine karşı. Üç vali çağrıldı. Üç yerde sefer açtım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle ülkeyi kuşattım(?).Tek bir gün içinde ele geçirdim, ülkeyi tahrip ettim. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Uraiani ülkesinde kale yaptırdım. Orada *irdi* adamı bıraktım. Witiruhi ülkesinin *şia* adamını oraya yerleştirdim. Sarduri der ki: Böyle kahramanlık(ları) yaptım. 8.100 delikanlı götürdüm. 9.100 kadınları sürüp çıkardım, toplam 17.200 kişi. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı aldım. (Ayrıca) 1.500 at, 17.300 büyük baş hayvan (ve) 31.600 küçük baş hayvan sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Tanrı Haldi'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Weduri-Etiuni ülkesinde dört kral yendi. kral Arquqiu, kral Kamaniu (ve) kral Lueruniu ...

Stel kaidesinin ön yüzü

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Sarduri Argiştioğlu der ki: ... savaşçılar topladım. Egemen olan Tanrı Haldi'ye, Tanrı Teyşeba'ya, Tanrı Şivini'ye (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, düşman ülkesinde tanrısal büyüklük yardımıyla (yapmak) istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar kulak verdiler. Sarduri der ki: Etiuni ülkesine doğru yola koyuldum. Etiuni ülkesine doğru çıktığım(?) zaman(?) Eriahi ilinin güneydeki Quriani ülkesini bıraktım. Igani ülkesine karşı sefere çıktım. Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Igani ülkesinin kralı Qaparuni'yi yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı(?) da güçlü(dür). Sarduri sefere çıktı. Sarduri der ki: Bir gün içinde 35 kale (ve) 200 şehir ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Biainili ülkesine erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Aynı yıl Puzunia ülkesine, Alqania şehrine (ve) Sudala şehrine karşı sefere çıktım. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Geri dönüşümde Eriahi ülkesine karşı sefere çıktım. Şehirleri yaktım. Erkek (ve) kadınları oradan götürdüm. Oradan geri döndüm (ve) Işteluani ülkesine, Qadiaini ülkesine, Apuni ülkesine (ve) Abilianihi'ye karşı sefere çıktım. Sarduri der ki: Ben ordular yolladım(?). Hiç bir valiye çagrılmadan(?) tek bir bölükle(?) Welikuni ülkesine karşı sefere çıktım. Welikuni ülkesini yendim. Güç kullanarak yirmi iki tahkimatlı kale yendim. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Erkek (ve) kadınları Biainili ülkesine götürdüm. Sarduri der ki: Welikuhi ülkesinin kralı Nidini, huzuruma çıktı. Yere kapandı. Esir ettim. Haraç (ödeme koşulu) altında, Sarduri'ye haraç vermesiyle, hayatını bağışladım. Sarduri der ki:

Aynı yıl üçüncü kere(?), Arquqiw ülkesine karşı, sefere çıktım. Arquqiw ülkesini, Adahuni ülkesini, Luipruni ülkesini, Eşuma ülkesini, Kamniw ülkesini, Qu'albani ülkesini Uhuni ülkesini (ve) Teriani ülkesini yendim. Güç kullanarak yirmi tane tahkimatlı kale yendim. Bir gün içinde 120 şehir ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettim. Şehirleri yaktım. Ülkeyi tahrip ettim. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Silahımın(?) önünden kaçan(?) (ve) Uşkiani dağını(?) (ve) Bamni dağini(?) işgal(?) eden o halkı çevirdim (ve) öldürdüm. Öbür kaçanları Tanrı Teyşeba yaktı. Sarduri der ki: Savaşçılarıma, kendileri için, erkek (ve) kadınları geri verdim. Sarduri der ki: Böyle kahramanlık(ları) orada yaptım. 10.000 erkek aldım, 4.600 canlı erkek (ve) 23,200 kadınları sürüp çıkardım, toplam 37.800 kişi. Kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. 3.500 at sürüp çıkardım, 40.353 büyük baş hayvan (ve) 214.700 küçük baş hayvan (sürüp çıkardım). Sarduri der ki: Tanrı Haldi'nin uğruna bu kahramanlıkları bir yıl zarfında yaptım.

Nişin güney (arka) duvarı
Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu der ki: Tanrı Haldı bana krallığı verdiği (ve) atalarıma ait krallık yerine[1] çıktığım zaman, bu kurbanı(?) *ini işiuşe*[2] krallık(?) için(?)[3] sunup yok ettim: 92 savaş arabası, 3.600 binek (ve) 352.011 savaşçı hem süvari hemde piyade; bu kurbanı(?) ordular için[4] sunup yok ettim. Her ne *isiuşe*[5] ise (onu) bertaraf ettim. 121 kişi, 10.408 at, 132 katır, 12.321 inek (ve) 9.036 boğa- toplam 21.357 büyük baş hayvan, 35.467 küçük baş hayvan, 2.114 savaş silahı, 1.332 yay, 47,970 ok, 1.022.133 *kapi* (ölcüsü) arpa, 111 *aqaqi* (hacmi) şarap, 86 *aqarqi* 7 *tirişi* (hacmi) *mankalı* tereyağı, 7.079 mina bakır (ve) *ururdi* halkı için(?)[6] 336 esir yok ettim. Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.1.2

Van'ın Surb Pogos kilisesi içinde bulunmuştur. Bir parçası Van Müzesindedir.

Altı eksik olan bazalt bir stelin iki parçası üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Schulz, 38 (K); Sayce, 48 (*JRAS*, 1888,s.18; 1893, s,5,29) (T,Ç); Mordtmann, 41; Sarkisyan, tab. s.260'da, res.V (K), Sandalgian, 48 (T,Ç); I:I.Meşçaninov, *IAN SSSR*, VII, 1932, s.161-166 (F,T,Ç); *CICh*, 129, tab.30,31 (F); *UKN*, 156 (F,T,Ç); *HChI*, 102 (K,T,Ç); P.Hulin, *AS*, VIII, 1958, 22, s.242.

Ön yüzü (sol ve sağ olmak üzere iki parçanın birlesimidir.)
Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu yazıtı diktirdi. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Sarduri der ki: Bir buyruk verdim ... (Kurban olarak) Tanrı Haldi'ye bir koyun (ve) Sarduri'(nin) tanrısına bir koyun sunulsun. Sarduri der ki: Her kim bu yazıtı atarsa, her kim saklarsa, her kim bu yazıta karşı suç işlerse, her kim bir başkasına bunları yaptırıp "Gel, yok et!" derse, her kim değişik bir şey derse: "Ben yaptım", Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar onu (ve) ailesini ... güneşin altından yok etsinler. ... Sarduri Argiştioğlu der ki: Tanrı Haldı bana krallığı verdiği (ve) atalarıma ait krallık yere[7] çıktığım zaman, Tanrı Haldi bana hem *hututuhi* hemde savaş hemde *ipşuşe* sundu. Tanrı Haldi'nin kudretiyle aynı yıl ... savaşçılar ...

Arka yüzü (sol yanı)
Estampajı Gürcistan Müzesinde, fotoğrafı *UKN*, res.43.

... Tanrı Haldi ... (haraç ödemesi koşulu altında) hayatını bağışladım ... Sarduri ...oradan ... boyun eğdirdim ... Tanrı Haldı, Tanrı Teyşeba, Tanrı Sivini (ve bütün) tanrılara, tanrısal büyüklük yardımıyla istediğim için yalvardım. ... Bana yol gösterdiler. ... Tumişki şehri ... Tanrı Haldi ... o gün sefere çıktım.

---

1 yani "tahtına"

2 olasılıkla "fazla"

3 veya "içinden"

4 veya "arasından"

5 veya "fazla"

6 veya "arasından"

7 yani: tahta.

... güneydeki şehir ... ülkenin ili(?) ... şehire kadar ... 50 savaş arabasına el koydum. ... 39 kale ... savaşın ... Sasini şehrini ... güç kullanarak aldım. ... Erkek (ve) kadınları oradan götürdüm. ... kaleyı yakıp yıktım. ... Sarduri der ki: ... Melitea şehri ... geldi. ... Melitea şehrinin kralı ... yere kapandı ... haraç (ödemesi koşulu) altında hayatını bağışladım.

Sol yüzü
gittim. ... arkaya attım. ... şehiri(?) yendim. ... gitti ... Rihaşa ülkesi ... ülkesi ... Hura şehri ...savaşta geldiler(?). ... Bi[ ] şehrini yendim. ... ülke ... yakıp yıktım. Başateni'yi hadım ettim(?). Bir sürü(?) sığır(?) oradan götürdüm. Erkek (ve) kadınları sürüp çıkardım. Orada bir yazıt diktirdim. 12.610 delikanlı, 1.829 erkek (ve) 7.751 kadın, toplam 22.190 kişi götürdüm. kimilerini öldürdüm, kimilerini canlı götürdüm. (ayrıca) 352 at, 5.747 büyük baş hayvan (ve) 19.062 küçük baş hayvan (sürüp çıkardım). Bu krala yeterdi fakat savaşçıların aldıklarını ayrı aldılar.

Sağ yüzü (üst ve alt olarak iki parça oluşuyor.)
Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Welikuhi ülkesinin kralı Murinu'yu yendı. Tulihu şehrinin ülkesinin kralı olan (ve) Luehu boyundan (gelen) Şinalibi'yi yendi. Assur kralı Adadinirari'oğlu Aşşurnirari'yi yendi. Arme ülkesini yendi. (Bu) ülkenin krali Nihiria şehrini yendi. Onları Sardurioğlu Argişti'nin önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: Welikuhi ülkesine karşı sefere çıktım. (Bu) ülkeyi tamamen yendim. Bir gün içinde ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettım. Şehirleri yaktım. Krali [ ]riw şehrini ...

8.1.3

Fırat ırmağının sol (doğu) kıyısında, Malatya-Elazığ yolunun yakınında ve Kömürhan köyü ile İzoğlu köyü arasındaki Habibuşağı Urartu kalesinde bulunmaktadır. Oysa bugün baraj suları altındadır. Bu en batıda bildiğimiz Urartu yazıtıdır.

Irmağa bakan ve anakayaya kazılmış dikdörtgen bir nişin arka duvarında yer almaktadır. 8.1.2 Surb Pogos stelinin arka yüzünün duplikatıdır.

Mühlbachs, *Monatsberichte über die Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*, I, 1840, s.70-75; G.F.Grotefend, *Original Papers Read before the Syrio-Egyptian Society of London*, I, 1845, s.125vd. ; Sayce, 50 (*JRAS*,1888, s.19) (T,Ç); Sandalgian, 30 (T,Ç); T.Beran, *IM*, VII, 1957, s.133-145 (F,T,Ç); M.Kalaç, *Belleten*, VII, 1956, s.349-354 (F,T,Ç); *HChI* (*AfO*, VIII, 1957), 104; *UKN*, 158 (T,Ç); M.Van Loon, *AS Presented to H.G.Güterbock*, 1974, s.187-194 (F,T,Ç).

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?)[8] sefere çıktı. Melitealhi ülkesinin[9] kralını Şaha'oğlu Hilaruada'yı yendi. Sarduri Argiştioglu'nun önüne yere çaldı. Tanrı Haldi güçlü(dür), Tanrı Haldi'nin silahı(?) (da) güçlü(dür). Sarduri Argiştioglu sefere çıktı. Sarduri der ki: ... idi.[10] Orada hiç bir kral *kauri*[11] . Egemen olan Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Biainili ülkesinin (bütün) tanrılarına, tanrısal[12] büyüklük yardımıyla istediğim(?) için yalvardım(?). Tanrılar bana kulak verdiler. Bana yol gösterdiler. Tumciski şehrinin önünde savaşta[13] *kadi*[14]. Aynı gün ülkeye karşı sefere çıktım. Qalani ülkesinin ilini(?) bıraktım[15]. Dağlık Karnişi ülkesinin güneydeki Melitea şehrine[16] kadar ilerledim(?). Muşani ülkesini (ve) *asuni* Zapşa şehrine[17] kadar ilerledim(?). Bir gün içinde 14 kale (ve) 80(?) şehir ele geçirdim. Kaleleri yerle bir ettım. Şehirleri yaktım. 50 savaş arabasına el koydum. Savaştan geri

---

[8] Van Loon: Tanrı Haldi sefere çıktı. Onun silahı ... yendi.

[9] Van Loon: Melitea'lıların.

[10] Van Loon: Fırat irmağı temiz bir yer idi.

[11] Van Loon: Oradan geçen hiç bir kral yoktu.

[12] Van Loon: prenslerin.

[13] Van Loon: savaşcıların arasında.

[14] Van Loon: geçtim.

[15] Van Loon: "güneyinden geçtim", *salmathi* için ayrıca M.Salvini, "Einige neue urartaeisch-hurritsche Wortgleichungen", *Orientalia* 39, 1970, III s.409-410'a bkz.

[16] Van Loon: Melitea şehrinin kuzeyindeki Karnişi dağ zincirine.

[17] Van Loon: Zabşa şehrinin ötesindeki Muşani ülkesine.

döndüm. Sasini şehrini kuşattım(?). Tahkimatlı krali Hilaruada şehrini[18] güç kullanarak yendim. Sığır(?)[19], erkek (ve) kadınları oradan sürüp çıkardım. Sarduri der ki: Yola koyuldum[20]. Melitea şehri alınsın(?)[21] diye buyurdum(?). Hilaruada huzuruma çıktı, yere kapandı, ayak(larıma) sarıldı. Merhamet ettim(?).[22] (Oradan) altın (ve) gümüş götürdüm. Biaainili ülkesine bir sürü(?) sığır(?)[23] götürdüm. Haraç (ödemesi koşulu) altında hayatını bağışladım. Dokuz kale oradan kazanıp kendi ülkeme ekledim: Hazani, Gaurahi, Tumişki, Asini, Maninu, Aruşi, Qulbitarrini, Taşe, Queraitaşe[24] (ve) Melviani şehirlerinkini. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Sarduri der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırıp "Gel, tahrip et!" derse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler. ...[25]

8.1.4

Van gölünün kuzey batısındaki Bingöl dağı'nın batı tepe zirvesindeki Bingöl kalesinde bulunmuştur.

Stel üzerinde dokuz satırlık bir yazıt yer almaktadır.

Lynch, *Armenia*, 1901, 2, s.73, Anm.1; C.F.Lehmann-(Haupt), *Armenien*, II, s.728vd.; C.F.Lehmann-(Haupt), *VBAG*, 1901, s.422-424 (T); *UKN*, 157 (T,Ç); *HChI*, 107 (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu bu yazıtı diktirdi ... Aluşi[]a ülkesine kadar ...

(Olasılıkla bu bölgeye çıkılan bir sefer konusundadır.)

8.1.5

Ardahan bölgesinde ve Çaldır gölünün 2km. güney batısındaki Taşköprü'de bulunmaktadır.

Ana kaya üzerinde yer almaktadır.

Gürcistan Müzesinde alçısı ve estampajı vardır.

N.A.Marr, *Zapiski Kavkasskogo Muzeya*, B-I, 1919 (F,K,T,Ç); Sayce, 100 (*JRAS*, 1929, s.335) (T,Ç); I.I.Meşçaninov, *AfO*, VII, H.4, 1931, s.160-164; *Einführung*, VII, s.37 (T,Ç); CICh, Textband, Lfg.II, 1935, s.128-129 (T); *UKN*, 159 (F,T,Ç); *HChI*, 108 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Sarduri Argiştioğlu der ki: Uhimeaşu ülkesini yendiğim zaman, o seferin geri dönüşünde, Makaltuni şehrini yendim. Erkek (ve) kadınları Biainili ülkesine sürüp çıkardım.

8.1.6

Sevan gölünün güney batı kıyısındaki Atamhan köyünde ve Gökçay'ın güney batısında bir yükseklikte bulunmuştur. Bugün Gürcistan Müzesindedir.

Anakayada yer almaktadır.

M.Sembatyants, *Hambavalier Russe* (erm.), 1863, 53 (K); M.Sembatyants, *Topographie von Gelark'uni* (erm.) 1895, tab.3, s.760,761; M.Sembatyants, *Zap. Obtsestva lyubiteli Kavkazskoi archeologii*, I, 1875, tab.3, (F), K.P.Patkonov, *Otkripih v Predelah Rossii*, 1883 (*JMNP*, 1883) (K); J.de Morgan, *Mission Scientifique au Caucase*, Paris, 1889, 2, res.8; Sayce, 53 (*JRAS*, 1888, s.657vd.; 1893, s.31-32) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi komissii*, I, 1895, s.450-451 (K,T,Ç); Nikolskii, 16, tab.28 (F,K,T,Ç);

---

[18] Van Loon: Hilaruada'nın krali şehrini.

[19] I.M.Diakonoff, *Iazyki Drevnei Perednei Azii*, Moskova, 1967, s.77, satır 22; ve bundan aktararak Van Loon s.193: Mal.

[20] Van Loon: Girdim.

[21] Van Loon: Kuşatılsın.

[22] Van Loon: kendimi merhametli gösterdim.

[23] Van Loon: Yağma olarak mal.

[24] Beran, *IM*, VII, 1957, s.133-145'ten aktarma yaparak, Van Loon: (yani) Quera'nın Taşe'si.

[25] Van Loon: Ona sığınacak(?) (yer) bulmasınlar. Ne tanrısal ne de kişisel varlık, onun bir yere gitmesine izin versin.

Sandalgian, 29 (T,Ç); G.Tseretheli, *UPMG*, 21, tab.28 (F,K,T,Ç); *UKN*, 160 (T,Ç); *HChI*, 106 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin buyruğuyla, Sarduri Argiştioğlu der ki: Tulihu şehrini, krali Luehu boyunun Sinalibi şehrini güç kullanarak yendim. Sinalibiyi, kralı (ve) halkını sürüp çıkardım. Uduru-Eti(u)ni'ye[26] kadar ilerledim.

8.1.7

Sevan gölünün güney kıyısında ve Gökçay'ın güney doğusundaki Zagalu köyü'nde bulunmaktadır.

Büyük bir kaya bloğu üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatyants, *Ararat* , 1883, s.53 (K); M.Sembatyants, *Topographie von Gelark'uni* (erm.), 1895, tab.4, s.762,763; M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, I, s.448-449 (K,T,Ç); M.V.Nikolskii, *Archeologiçeskiye Izv. i Zametki*, 1893, 12 (K,T,Ç); Sayce, 82 (*JRAS*, 1894) (T,Ç); Nikolskii, 15, tab.29 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 28 (T,Ç); *Haldovedeniye*, 4 (K,T,Ç); *CICh*, 134, tab.53 (F); *UKN*, 161 (T,Ç); *HChI*, 105 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi kendi silahıyla(?) sefere çıktı. Arquqi(w) ülkesini yendi. Sarduri der ki: Sefere çıktım (ve) Arquqi(w) ülkesini yendim. Urtehini ülkesine kadar ilerledim. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, ülkelerin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.1.8

İran'ın Azerbaycan bölgesinde, Ahar'ın 30 km. batısında ve Varzaqan"ın 8km doğusundaki, Seqendel köyünün dışında Libliuni Urartu önceki kalesinde bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

M.J.Maşkur, *Daneş* (farsça), 1950, 5,6, tab.2; G.A.Melikişvili, *VDI*, III, 1960; G.A.Melikişvili, *Vostoçnom Sbornik* I, 1960. (gürcüce); *UKN*, ek13, (F,T,Ç); M.J.Maşkoor, *The History of Urartu and the Discovery of a few Urartian Inscriptions in Iranian Azerbaijan* ,Tahran, 1966; *UKN* II, 417 (T,Ç); M.Salvini, *FS. B.B.Piotrovskii*, 1981, s.69-73; M.Salvini, *AMI*, XV, 1982, s.97-98 (F,K,T,Ç,).

Tanrı Haldi kendi silahıyla sefere çıktı. Dağlık Puluadi[27] ülkesinin kralı Kadiaw'ı(?)[28] yendi. Tanrı Haldi güçlü(dür). Tanrı Haldi'nin silahı (da) güçlü(dür). Sarduri Argiştioğlu sefere çıktı. Sarduri der ki: 21 kale yendim, 45(?)[29] şehir bir gün içinde ele geçirdim. Tahkimatlı krali Libliuni şehrini, güç kullanarak yendim. Sarduri, güçlü kral, büyük kral, ülkelerin kralı, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.2 TAHIL DEPOLARI

8.2.1

Erivan kuzeyindeki Arin-berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, CXIII, 1970, 6, s.110 (F,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 4, s.13 (F,T,Ç); *UKN II*, 419 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu tapınağı yaptırdı (ve) bu tahıl depolarını kurdu. Yazıtın bir[30] yanında içinde(kilerin) 12.600 BANEŞ[31] (ölçüsü vardır). Yazıtın öbür yanında

---

[26] Sevan gölü bölgesinin genel adıdır.

[27] Puluadi ülkesi ve başkenti olan Libliuni II Sarduri'nin yıllığında geçmektedir. Bu yazıt, ana kayaya yazıldığına göre, o ülkeyi bu bölgeye saptamaktadır.

[28] Salvini: Puluadi kralı Ultudiau(ni)'yi veBanşadi(ni) ülkesini.

[29] veya 44.

[30] "bir ... öbür", veya "sağ ... sol". M.Salvini, "Einige neue urartaische-hurritische Wortgleichungen", *Orientalia*, 39, 1970, 3, 409-410.

[31] Salvini BANEŞ, *kapi* ile eşitlemektedir, *SMEA*, IX, 1969, s.20'ye bkz.

icinde(kilerin) 11.600 BANEŞ (ölçüsü vardır). Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.2.2

Erivan kuzeyindeki Arin Berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur. Bugün kendisi Eçmiazin'de, kopyası ise Oxford'daki Ashmolean Museum'dedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

K.Oganesyan, *IAN ArmSSR ON*, 1951, 8, s.75-88 (F,Ç); M. Israelyan, *IAN ArmSSR ON*, 1951, 8, s.89-99 (T,Ç); *UKN*, 164 (T,Ç); *HChI*, 111c (T,Ç).

Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 5.100 *kapi* (ölçüsü vardır). Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, ülkelerin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.2.3

Erivan kuzeyindeki Arin-berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 1970, 7, s.110 (F,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 1, s.9 (F,T,Ç); *UKN II*, 420 (T,Ç).

Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 10.100 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.4

Erivan kuzeyindeki Arin-berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 1970, 9, s.111 (F,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 2, s.11 (F,T,Ç); *UKN II*, 421 (T,Ç).

Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. ...

8.2.5

Erivan kuzeyindeki Arin-berd'de (Kanlı tepe) bulunmuştur.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, 1970, 8, s.111 (F,T,Ç); M.Salvini, *SMEA*, IX, 1969, 3, s.12 (F,T,Ç); *UKN II*, 422 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 10.100 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.6

Patnos yakınıdaki Anzavur tepe'de bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Balkan, *Anadolu*, V, 1960, 5; *UKN II*, 423 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 17.020 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.7

Malazgırt'ın 6km.kuzey doğusundaki Patnos'ta bulunmuştur.

Yuvarlakça yassı bir taş üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Scheil, *RT*, XVII, 1895, s.78-80 (K,T,Ç); Sandalgian, 33; *CICh*, tab.53 (F); *UKN*, 162 (F,T,Ç); *HChI*, 111a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 18.4xx *kapi* (ölçüsü

vardır).

8.2.8

Van yakınındaki Hoşap ırmağının kuzeyinde ve Mahmudiye (Hoşap) köyünün 15km. kuzey doğusundaki bir vadi de bulunan Astvatsaşen kalıntılarında bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktaydı.

D.H.Müller, *Oesterreichische Monatsschrift für den Orient*, 1885, 1, s.24 (T,Ç); D.H.Müller, *DWAW*, XXXVI, 1888, s.15-16 (K,T,Ç); Sayce, 62 (*JRAS*, 1888) (T,Ç); Sandalgian, 34 (T,Ç); *UKN*, 163 (T,Ç); *HChI*, 111b (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 15.3xx *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.9

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 1, s.96 (F,K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 5800 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.10

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 2, s.97 (F,K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 5000 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.11

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 3, s.98 (F,K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 6500 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.12

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 4, s.99 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 5400 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.13

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 5, s.99-100 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 13200 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.14

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol. *Anadolu*, XXI, 1978/80, 6, s.100-101 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 8000 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.2.15

Van gölünün 30 km. doğusunda bulunan Çavuştepe'deki Uçkale'nin doğu ucunda yer alan tapınak depoları içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 7, s.101-102 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 13000 *kapi* (ölçüsü vardır).

8.3 YAPILAR

8.3.1

Armavir höyügünden 2km. uzaklıktaki Molla Beyazet'te bulunmuştur. Bugün Eçmiazin'dedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatyants, *Ararat*, 1881, s.606 (K); Patkanoff, *Museon*, I, 1882, 4; M.V.Nikolskii, *Archeologiçeskiye Izv.i Zametki*, 1893, 12 (K,T,Ç); Sayce, 83 (*JRAS* 1893) (T,Ç); Nikolskii, 20, tab.14 (T,Ç); Sandalgian, 68 (T,Ç); *UKN*, 166 (T,Ç); *HChI*, 114 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye bu ... Sarduri Argiştioglu ... görkemli bir kale yaptırdı. ... Sarduri Argiştioglu ...

8.3.2

Armavir höyüğünde yer alan bir Urartu yapının kalıntıları arasında bulunmuştur.[32]

Büyük bir taş blok üzerinde yazıtın sonu yer almaktadır. Başı ayrı bir taşa yazılmıştır.

M.V.Nikolskii, *Izvestiya Imperatorskoi Archeologiçeskoi kommissii*, XXXVII, 1910, s.I-XIII, tab.1 (F,K,T,Ç); Sayce 91 (*JRAS*, 191, s.49-54), *UKN*, 169 (T,C); *HChI*, 117 (K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu der ki: Kral, ki ..., sonradan hükümdar(?) olacak, bu kaleyi ne bıraksın ne bozsun nede bu işlerin her hangi birisine zarar versin. ... Sarduri der ki: Her kim bu kaleyi bırakırsa, her kim yerle bir ederse, her kim bu işlerin her hangisine zarar verirse, her kim bu işlerin her hangisini bozarsa, her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırıp "Gel, tahrip et!" derse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar onu (ve) soysopunu güneşin altından yok etsinler. ...

8.3.3

Armavir'in 5 km. güneyinde, Araxes (Aras) ırmağının sol kıyasındaki Canfida köyünde bulunmuştur.

Basamak şeklindeki bir taş blok üzerinde bir yazıtın başı yer almaktadır. Sağdaki taşta devam etmektedir.

A.Kalantar, *Oragir, KODA* (erm.), IV, 1930, (F,K,T,Ç); G.A.Kapantsyan, *Nor Ugi* (erm.), II-III, 1929, s.298-303 (T,Ç); I.I.Meşçaninov, *IAN SSSR*, VII, 1932, 9, s.859-866 (K,T,Ç); *CICh*, Textband, Lfg. II, 129 (T); M.Israelyan, *TKM*, 1948, s.205-215 (T,Ç); *UKN*, 170 (T,Ç); *HChI*, 115 (K,T,Ç).

Sarduri der ki: Kral, ki ..., sonradan hükümdar(?) olacak, ... bu işlerın hiç birine zarar vermesin. ... *guni* diktirdim. Kale yaptırdım. ... Sarduri ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral,

---

[32] König'e göre Erivan'da bulunmuştur.

büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). ... ele geçirdim. Sarduri ...

8.3.4

Armavir'de bulunmuştur. Bugün kendisi Eçmiazin'de ve kopyası Oxford Ashmolean Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatyants, *Ararat*, 1883 s.242-243 (K); Sayce, *Museon*, II, 1883, s.358-364 (T,Ç); Sayce, 65 (*JRAS*, 1888, s.30-32; 1893, s.33) (T,Ç); Alişan, *Airarat*, 1890 s.152 (K); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, I, no.3, s.443-445, tab.13, (F,K,T,Ç); Nikolskii, 12, tab.12 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 67 (T,Ç); *UKN*, 165 (T,Ç); *HChI*, 113 (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye, bu binayı Sarduri Argiştioğlu yaptırdı, Tanrı Haldi'nin görkemli kapılarını diktirdi (ve) onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye adadı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri, güçlü kral, büyük kral, ülkelerin kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.3.5

Armavir blur'da (tepede) bulunmuştur. Bugün Ermenistan Devlet Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır. Uzun bir yazıtın orta parçasıdır. Sol, sağ, üst ve alttaki bloklarda devam etmektedir.

M.Sembatyants, *Ararat*, 1886, s.24vd. (K); Sayce, *Museon*, V, 1886, s.377-378(K,T,Ç); Sayce, 59 (*JRAS*, 1888) (T,Ç); Alişan, *Airarat*, 1890, s.153 (K); M.V.Nikolslii, *Tr. Vostoçnoi Komissii*, I, s.441-453 (F,K,T,Ç); Nikolslii, 17, tab.9 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 51 (T,Ç); *CICh*, 121, tab.62 (F) *UKN*, 143 (T); N.V.Arutyunyan, *Novyae Urarskie Nadpisi Karmir-blura*, 1966, s.65-74 (K,T,Ç); *HChI*, 97 (K,T.Ç).

... Tanrı Haldi'nin kapıları için ... (tapınak) yapılmış olduğu zaman Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin. Tanrı Haldi'ye boğa (ve) Tanrı 'Arubaini'ye inek kurban edilsin. (Tapınak) yapılmış (ve) döşenmiş(?) olduğu zaman, Tanrı Haldi'ye koyun kesilsin. Tanrı Haldi'ye koyun (ve) Tanrı 'Arubaini'ye inek kurban edilsin. ... Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin. Tanrı Haldi'ye boğa, Tanrı Tayşeba'ya koyun (ve) Tanrı Şivini'ye koyun kurban edilsin. Orada yer çoraktı ...[33]

8.3.6

Nor-Armavir yakınındaki Davti-blur'da bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, *VDI*, 1966, no.3; *UKN* II, 418 (T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu *susi* binasını ve Tanrı Haldi'nin görkemli(?) kapılarını yaptırdı. Tanrı Haldi ... dikti, kurban sundu(?). Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri der ki: ... Tanrı Haldi bana büyüklük verdiği gibi(?), ben ... önümde ülkenin yıkılmasını ... Tanrı Haldı kapılarını yaptım ve ... yeni bir üzüm bağı ve meyve bahçesi diktirdim. Yeni bir ekilecek tarla orada diktirdim. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Sarduri'ye yaşam, büyüklük, güç, hoşluk, kudret, sevinç, ... (ve) mutlu, sevinçli, *siprugini* günler verilsin. Krallığı güneşin altında düşman ülkelerine karşı güçlü(?) kurdu, Sarduri Argiştioğlu.

8.3.7

Van gölünün kuzey kıyısının yakındaki Erciş'in kuzey doğusunda bulunmuştur.

Karataş veya İlantaşı adlandırılan anakaya üzerinde yer almaktadır.

Schulz, 40 (K); Sayce, 51 I (T,Ç); Sandalgian, 32 (T,Ç); *UKN*, 167 (T,Ç); *HChI*, 110 (K,T,Ç).

---

[33] Bu yazıt, 11.2.3'ün yardımıyle, N.V.Arutyunyan tarafından tamamlanmıştır. Ayrıca, M.V.Nikolskii, C.F.Lehmann-Haupt ve G.A.Melikişvili'ye karşıt, Arutyunyan, 11.2.3'ün baş satırı 8.3.4'e çok yakından benzediği için, önümüzdeki yazıtı II Sarduri'ye tarihlendirmekte ve 8.3.4 ile 8.3.5'in olasılıkla tek bir yazıtın iki parçasi olduğunu, 11.2.3'ün bunlara dayanarak yazıldığını öne sürmektedir.

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu bu üzüm bağını yaptırdı. Sarduri der ki: Kral, ki ..., sonradan hükümdar(?) olacak. Hiç ... "Sarduri" adlı *terihune*'yi Sarduri'nin üzüm bağından çalmasın. Her kim ... çalarsa ... versin. Sarduri der ki: Sarduri der ki: Her kim çalarsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler.

8.3.8

Van gölünün kuzey kıyısında, Erçiş'in 5km. kuzey doğusunda 8.3.7'nin 200 metre batısında bulunmaktadır.

Karataş olarak bilinen anakayanın üzerinde yer almaktadır.

W.Belck, *VBAG*, 1901, s.301-302; Schulz, 41 (K); Mordtmann, 43; Sayce, 51 süt.III (*JRAS*, 1888, s.19vd.) (T,Ç); Sandalgian, 49 (T,Ç); *UKN*, 168 (T,Ç); *HChI*, 109 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioglu der ki: Tanrı Haldi bana krallığı verdiği zaman, ataların krali yerine çıktım. Aynı yıl ... diktirdim ... Sarduri ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.3.9

Armavir höyügün kuzey batı eteğindeki Molla Beyazit'te bulunmuştur. Bugün Eçmiazin'dedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır. Üç büyük ya da altı küçük üstüste konmuş blok üzerinde büyük bir yazıt yazılmıştır. Bunlardan ortadaki bloğun sağ tarafı kalmaktadır. Olasılıkla aynı yapıda bu yazıt iki üç kere tekrarlanmıştır.

M.Sembatyants, *Ararat*, 1881, s.604 (K); K.P.Patkanov, *Museon*, I, 1882, s.541-547 (K); K.P.Patkanov, *JMNP*, 1883 (K); Sayce, *Museon*, II, 1883, s.4-9 (T,Ç); Sayce, 63 (*JRAS*, 1888) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi komissii*, I, no.3 s.445-446, tab.13 (F,K,T,Ç); Nikolskii, 13 (F,K,T,Ç); I.I.Meşçaninov, *IAN*, VII, 1932, s.348; Sandalgian, 50 (T,Ç); *UKN*, 171 (T;Ç); *HChI*, 116c (K,T,Ç)

... | |ra tarafından, Sarduri Argiştioğlu'na yaşam, büyüklük, ... hoşluk, güç, sevinç, *wanişe*, ... (ve) mutlu, sevinçli, *siprugini* günler verilsin. Sarduri, krallığı güneşin altında düşman ülkelerine karşı güçlü(?) kurdu. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Argiştioğlu.

8.3.10

Biri Armavir höyüğünün kuzey batısındaki Molla Bayazit'te, öbürüyse Armavir kuzeyindeki Talis (Arug) köyünde bulunmuştur.

İkincisi bazalt olmak üzere, iki taş blok üzerinde yer almaktadır.[34] Yazıt olasılıkla iki veya üç kere tekrarlanmaktadır. Üçer blok oluşan iki sıra taş blok üzerinde yazılan bu yazıtın alt sırasının ikinci ve üçüncü bloğu vardır.

Molla Beyazet bloğu

M.Sembatyants, *Ararat*, 1881, s.605 (K); K.P.Patkanov, *Museon*, I, 1882, s.541-547 (K); K.P.Patkanov, *JMNP*, 1883 (K); Sayce, *Museon*, II, 1883, s.4-9 (T,Ç); Sayce, 64 (*JRAS*, 1888, s.33) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi komissii*, I no.3 s.446, tab.13 (F,K,T,Ç); Nikolskii, 14 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 31 (T,Ç); *UKN*, 172 (T;Ç), *HChI*, 116a (K,T,Ç).

Taliş bloğu

I.I.Meşçaninov, "Novaya haldskaya nadpis iz sel. Taliş", *IAN SSSR Otd. ON*, VII, 1932, 4, s.341-348 (K,T,Ç); *UKN*, 172 (T,Ç); *HChI*, 116b (K,T,Ç).

... şehirde yeni bir üzüm bağı ve meyve bahçesi diktirdim. ... Orada güçlü işler yaptırdım. Tanrı Haldi tarafından, Tanrı Haldi'nin kapıları tarafından, Sarduri Argiştioğlu'na yaşam, büyüklük, ... hoşluk, güç, sevinç, *wanişe*, ... (ve) mutlu, sevinçli, *siprugini* günler verilsin. Sarduri, krallığı güneşin altında ... düşman ülkelerine karşı güçlü(?) kurdu.

---

[34] König'e göre bu taşlar ne birbirine ne de 8.3.9'a aittirler.

8.3.11

Erzurum ilinin Pasinler ilçesindeki ve Aras ırmağının bir kolundaki (Avnik) Güzelhisar köyünün hemen kuzeyinde, dağdaki bir Urartu kalesinin kalıntılar arasından götürülüp mezar taşı olarak kullanılmıştır, Daha sonra bir caminin dış duvarına örülmüştür. Şimdi Erzurum Müzesindedir.

Stel üzerinde yer almaktadır.

W.Orthmann, *AfO* XXII, 1968/69, s.77-78 (F,T); *UKN* II, 426 (T,Ç); N.Aydın, *Belleten*, LV, 213, Aug. 1991, s.323-329 (F,K,T,Ç).

... yaşam(?)(ının önemin)den dolayı(?) (onu) oradan uzaklaştırdı(?). Sarduri Argiştioğlu, güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.4 KÜÇÜK BULUNTULAR

8.4.1

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan parçası üzerinde tek satırlık bir yazıt yer almktadır.

UKN, 173 (T,Ç); *HChI*, 112 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu kalkanı adadı. Sarduri, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.4.2

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan parçası üzerinde tek satırlık bir yazıt yer almktadır.

UKN, 173a (T,Ç); *HChI*, 112 var.1 (K,T,Ç).

Sarduri, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.4.3

1953 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Aslan ve boğa bezekli tunç kalkan üzerinde tek satırlık bir yazıt yer almktadır.

UKN, 173b (T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu kalkanı adadı. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

8.4.4

1947 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Dinsel hayvan, at binici ve savaş arabası ile süslenmiş bir tunç miğferin alt kenarında yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, III, 1949, s.89 (K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, I, 1950, res.40,40a,b,v; B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, 1952, s.50 (T,Ç); B.B.Piotrovskii, *VDI*, 1948, IV, s.150'de res.8,9; *UKN*, 174 (T,Ç); *HChI*, 112a (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu miğferi yaşam için adadı.

8.4.5

1958 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç miğfer üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek78 (T,Ç); *UKN II*, 427 (T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu miğferi adadı.

8.4.6

Karmir-blur'da bulunmuştur.

Okluk parçası üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *UPD*, s.5; *UKN II*, 428 (T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Sarduri Argiştioğlu bu okluğu adadı.

8.4.7

1948 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Süvari ve savaş arabası ile bezekli bir tunç okluğun üst parçası üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, III, 1949, s.89 (K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, I, 1950, tab.14,15(F): B.B.Piotrovskii, *Karmir blur*, II, 1952, s.50 (T,Ç); *UKN*, 175 (T,Ç); *HChI*, 112b (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Sarduri adadı.

8.4.8

1940 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç okluk üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.50 (T,Ç); *UKN*, 176 (T,Ç); *HChI*, 112c (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Sarduri adadı.

8.4.9

Karmir-blur'da bulunmuştur.

Assur stilinde yapılan tunç okluk üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek60 (T); *UKN II*, 442 (T).

Sarduri

8.4.10, 8.4.11

1952 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

İki tane tunç ok ucu[35] üzerinde iki satırlık yazıt yer almaktadır.

UKN, 176a,b (T,Ç); *HChI*, 112d (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri adadı.

8.4.12

1952 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç ok sapının kenarlarında Üç tane dört satırlık yazıt yer almaktadır. Bu ok Sarduri'e ait tunç bir okluğun içinde bulunan 37 oktan biridir.

F.W.König, *Archiv für Völkerkunde*, IX, 1954, s.65; B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.76 (K,T,Ç); *HChI*, 112e (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Sarduri adadı.

8.4.13

Alanya Müzesinde bulunmaktadır.

Tunç kemer üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, H-J Kellner, *AnAr*, X, 1986, 1, s.320-321 (F,K,T,Ç).

Sarduri'nin.

---

[35] König'e göre ok sapının kenarında yer almaktadır.

(Olasılıkla 8.4.14'nin bir parçasıdır).

8.4.14

İstanbul Müzesinde bulunmaktadır.

Tunç kemer üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, H-J Kellner, *AnAr*, X, 1986, 1, s.320-321 (F,K,T,Ç).

Argiştioğlu'nun.

(Olasılıkla 8.4.119'un bir parçasıdır).

8.4.15

İstanbul Müzesinde bulunmaktadır.

Tunç kemer üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, H-J Kellner, *AnAr*, X, 1986, 2, s.321-322 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.16

Patnos civarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesinde dır.

Tunç kemer üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, H-J Kellner, *AnAr*, X, 1986, 3, s.322-324 (F,K,T,Ç).

Sarduri ....

8.4.17

1950 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç umbon üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.62,64 (K,T,Ç); *UKN*, 260 (T,Ç); *IIChI*, 112D (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.18

1950 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç umbon üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.62,64 (K,T,Ç); *UKN*, 261 (T,Ç); *HChI*, 112A (K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.19

1950 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç umbon üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.62,64 (K,T,Ç); *UKN*, 262 (T,Ç); *HChI*, 112B (K,T,Ç).

Sarduri'nin eşyası.

8.4.20

1950 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç umbon üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.62,64 (K,T,Ç); *UKN*, 263 (T,Ç); *HChI*, 112B (K,T,Ç).

Sarduri'nin eşyası.

8.4.25-8.4.26

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Altı tane üstleri düğmeli tunç at umbon'u üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek23 (T); *UKN II*, 435-440 (T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.27(a-x)

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

On tane tunç at koşum takımının parçasının bazıları üzerinde yazıt yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek19 (T); *UKN II*, 432a-x. (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.28(a-x)

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

19 tane tunç ve demir at geminin bazıları üzerinde yazıt yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek22 (T); *UKN II*, 433a-x. (T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.29

Tunç at gözlüğü üzerinde yer almaktadır.

Patnos cıvarında(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.192-193 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.30

Patnos yöresinde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç "flanş" (at arabası oku veya dingili kaplayan bir ucu kapalı, öbür ucu açık silindir) başının hemen altındaki dikdörtgen bir taban üzerinde yer almaktadır.

O,Belli ve E.Kavaklı, *AnAr*, VII, 1979, s.18-20 (F,K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.31

Tahran Müzesinde bulunmaktadır.

Üç parçalı düz uclu tunç "flanş" (at arabası oku veya dingili kaplayan bir ucu kapalı, bir ucu açık silindir) üzerinde yer almaktadır.

U.Seidl, *AMI*, XIII, 1980, B4, s.72 (F,K,T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.32

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç "flanş" (at arabası oku veya dingili kaplayan bir ucu kapalı, bir ucu açık silindir) üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Issledovaniya po Istorii Kulturi Narodov Vostoka, FS. I.A.Orbeli*, 1960, s.121-122; *UKN*, ek71 (T); *UKN II*, 429 (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.33-8.4.46

1949 yılında Karmir-blur'da 25 no'lu odada bulunmuştur.

14 tane tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, I, 1950, tab.10 (F); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, 1952, s.55-56,59 (K,T,Ç); *UKN*, 177-90 (T,Ç); *HChI*, 112C (K,T,Ç).

Sarduri'nin deposuna ait.

8.4.47

1949 yılında Karmir-blur'da 25 no'lu odada bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç). B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.55-56(K,T,Ç); *UKN*, 191 (T,Ç); *HChI*, 112E (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.48

1949 yılında Karmir-blur'da 25 no'lu odada bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç). B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.55-56 (K,T,Ç); *UKN*, 192 (T,Ç); *HChI*, 112E (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.49-8.4.115

1949 yılında Karmir-blur'da 25 no'lu odada bulunmuştur.

67 tane tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç). B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.56-59 (K,T,Ç); *UKN*, 193-259 (T,Ç); *HChI*, 112D (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.116, 8.4.117

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Ortası kule, ağaç ve aslan başı ile bezekli iki tunç tas üzerinde yer almaktadır.

UKN, 259a-b (T,Ç); *HChI*, 112D (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.118

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

UKN, 259c (T,Ç); *HChI*, 112D (K,T,Ç).

Sarduri'nin.

8.4.119

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Aslan başı bezekli tunç kazan kulbu üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Issledovaniya po Istorii Kulturi Narodov Vostoka, FS. I.A.Orbeli*, 1960, s.121; *UKN*, ek70 (T); *UKN* II, 430 (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.120

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Küçük tunç zil üzerinde, bir çerçeve içinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek24 (T); *UKN* II, 441 (T,Ç).

Sarduri.

8.4.121(a-x)

1956 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Küçük tunç at heykelciği üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek66 (T); *UKN II*, 431a-x (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

8.4.122(a-x)

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

19 tane küçük tunç insan heykelciği üzerinde yer almaktadır.

UKN, ek20 (T,Ç); *UKN II*, 434a-x (T,Ç).

Sarduri Argiştioğlu'nun.

9 II. SARDURI'NİN OĞLU RUSA'NIN YAZITLARI

9.1 SEFERLER

9.1.1

Irak'ta, Urmia gölünün güney batısındaki dağlarda, Revanduz ile Uşne arasındaki yol üzerinde ve Revanduz'dan 35 km. uzaklıktaki Topzava köyünün 1km. dışında, Sidekan köyüne giden yol üzerinde bulunmuştur.

Doğu ve güney yüzlerinde Urartuca, batı ve kuzey yüzlerinde Assurca duplikatı olmak üzere, çift dilli bir yazıt, Kel-i-gaun steli üzerinde yer almaktadır. Stel kaidesi hala in-situ'dur. Ayrıca ikinci çift dilli duplikatı Mergeh Karvan steli üzerindedir.

Bericht, 128, s.631-632 (T,Ç); C.F.Lehmann-(Haupt), *ZDMG*, LVIII, 1904, s.834vd. (K); Sayce, *JRAS*, 1906, s.625vd. (T,Ç); Sandalgian, *Handes Amsorea* (erm.), 1913, s.395-402 (T,Ç); M.Tseretheli, *RA*, XLIV, 1950, 4, s.185-192; XLV, 1951, 1, s.3-20; 4, s.195-208, tab.2); *UKN*, 264 (T,Ç); *HChI*, 122 (K,T,Ç); M.Salvini, *Tra lo Zagros e l'Urmia*, P.E.Pecorella, M.Salvini (eds.), 1984, s.79-95 (K,T,Ç).

Doğu yüzü (Urartuca) ve Batı yüzü (Assurca)
Rusa Sardurıoğlu der ki: Ardini (Musasir) şehrinin kralı Urzana, önüme çıktı. Onun bütün ordusunun beslenmesine baktım. Bu (yaptığım) iyilik sebebiyle, Tanrı Haldinin buyruğuyla (ve) Rusa'nın bayındırlığı için anayol üzerinde tapınaklar yaptırdım. Urzana'yı veli atadım (ve) Ardini (Musasir) şehrinde yerleştirdim. Aynı yıl ben, Rusa Sardurioğlu Ardini (Musasir) şehrine geldim. Urzana'yı krali atalarının yüksek tahtları üzerine oturttum. ... Urzana, tanrıların önünde, tanrıların tapınağında, benim huzurumda kurbanlar sundu. Aynı zamanda kapıda egemen olan Tanrı Haldi'ye bir tapınak, onun tanrısallığına bir konut yaptırdım. Urzana (bana) yedek kuvvet ... ona özgü bir tür savaş arabası verdi. Yedek kuvveti aldım (ve) Tanrı Haldi'nin buyruğuyla ben, Rusa, Assur ülkesinin şehirlerine karşı geldım (ve) yerle bir ettim. Bundan sonra Urzana elimden tuttu. Ona baktım ... onu krallık (sürecek) yerine oturttum. Ardini (Musasir) şehrinin halkı (bu törende)ydiler. Buyurduğum bağışların tümünü Ardini (Musasir) şehrine verdım. Ardini (Musasir) şehrinin halkı icin bayram kutladım. Ondan sonra kendi ülkeme geri gittim. Rusa, Tanrı Haldi'nin hizmetçisi (ve) halkın sadık çobanı, Tanrı Haldi'nin kudretiyle (ve) orduların güçüyle savaştan korkmadı. Tanrı Haldi bana ömrüm boyunca güç, yetki (ve) sevinç verdi. Biainili ülkesini yönettim (ve) düşman ülkesini bastırdım. Tanrılar bana sevinç dolu uzun günler verdi (ve) sevinçli günler ...

(Kuzey yüzü (Urartuca)) Bundan sonra, güneyde[1] barış sağlanmıstır.

(Güney yüzü (Assurca)) Her kim tahrip ederse, her kim suç işlerse, (her kim) bunları yaparsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar, tohumunu (ve) adını bırakmasınlar!

9.1.2

İran'ın Azerbeycan bölgesinde bulunan Kelişin gecitinden 7km. uzaklıkta, Mergeh Karvan köyünün vadisinde bulunmuştur.

Stel üzerinde yer almaktadır.

W.Kleiss, *AMI*, NF X, 1977, s.81vd.; M.Salvini, *Tra lo Zagros e l'Urmia*, P.E.Pecorella,M.Salvini (eds.), 1984, s.79-95 (K,T,Ç).

(9.1.1'in duplikatıdır.)

9.1.3

Sevan gölünün batı kıyasındaki Nor-Bayazet'a yakın olan Berdi-gluch tepesinin kalesinde bulunmaktadır.

---

[1] Salvini, Orientalia, 39,1970,s.409-411'e bkz.

Yazıt kale duvarına örtülen bir köşe taşın iki yüzünde yer almaktadır.

T Avdalbegyan, *Gitut'yan yevarvesti institut telekagir* (erm.), II, 1927, s.203-209 (F); A.Kalantar, *Oragir*, *KODA*, III, 1927, s.41-57; I.I.Meşçaninov, *DAN*, V, 1928, s.168-175 (K,T,Ç); K.G.Kapantsyan, *Gitut'yan yevarvesti institut telekagir* (erm.), IV, 1930 ,s.75-108 (F,K,T,Ç); I.I.Meşçaninov ,*AfO*, 1931, VI, s.273-279 (F,K,T,Ç); J.Friedrich, *Archiv Orientali*, III, 1931, 2, s.257-271 (T,Ç); J.Friedrich, *Kleineasiatische Sprachedenkmaeler*, 7, s.49, (T); Sayce, 101 (*JRAS*, 1932, s.593-595) (T,Ç); *UKN*, 265 (T,Ç); *HChI*, 119 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Rusa Sardurioğlu der ki: Velikuhi ülkesinin kralını yendim, esir ettim (ve) ülke(sin)den sürdüm. Orada vali bıraktım. Tanrı Haldi'nin kapılarını (ve) görkemli(?) bir kale yaptırdım. "Tanrı Haldi'nin şehri" adını verdim. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkesinin bastırılması(?) için (yaptırdım). Rusa Sardurioğlu, Biainili ülkesini yöneten güçlü kral(dır).

9.1.4

Sevan gölünün güney batı kıyasında ve Otsapent dağının eteklerindeki Tsovinar (Kolagran) köyüne yakın bir Urartu kalesinin kalıntılarının yanında bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

Estampajı Ermenistan Devlet Müzesindedir.

M.Sembatyants, *Hambavaber Rusio* , 1863, 53 (K); M.Sembatyants, *Topographie von Gelark'uni*, 1895, tab.2, s.754,755; Sayce, 55 (*JRAS*, 1894, s.713vd.; 1929, s.336) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Archeologiçeskiye Izv. i Zametki*, 1893, 12 (K,T,Ç); Nikolskii, 18 (F,K,T,Ç); Sandalgian, 35 (T,Ç); Sandalgian, *Handes Amsorea*, 1894, s.69-70, A.Kalantar, *Oragir*, *KODA* (erm.), 3, 1927, tab.II; K.G.Kapantsyan, *Haldskaya Nadpis' Rusa I iz Kelankrana*, 1931 (T,Ç). I.I.Meşçaninov, *IAN SSSR*, VII, 1932, B, s.79-90 (K,T,Ç); J.Friedrich, "Die urartaeische Inschriften von Kolagran", *Melanges Linguistiques offerts a Mr. Holger Pedersen*, (ve *Acta Jutlandica*, IX, 1937) (T,Ç); I.I.Meşçaninov, *VDI*, 1937, 1, s.77 (Ç); *UKN*, 266 (T,Ç); *HChI*, 118 (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'nin tanrısal kudretiyle Rusa Sardurioğlu der ki: Tek bir seferde bu ülkeleri ele geçirdim. Gölün beri tarafından, Adahu, Veliku, Lueru(ve) Arquqiv ülkelerinin krallarını (ve) gölün ötesinden, yüksek dağlardan Gurqumeli, Şanatua, Teriwişa, Rişua, []zwa, Aria, Zama, Irqima, Ela, Erieltua, Aidamaniw, Guria, Alzira, Pirua, Şila, Widua, Ateza, Eria (ve) Azamerum, ülkelerinin ondokuz krallarını boyun eğdirdim. Toplam yirmi üç kralların hepsini(?) tek bir yıl zarfında ele geçirdim. Erkek (ve) kadınları Biainili ülkesine sürüp çıkardım. Haraç (toplama) yılına geldim.[2] Bu kaleleri bu ülke(?) için yaptırdım. ...Tanrı Tayşeba'nın görkemli(?) kalesini yaptırdım. "Tanrı Tayşeba'nın şehri" adını verdim. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkelerinin bastırılması(?) için (yaptırdım).Rusa der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse ...

9.2 YAPILAR

9.2.1

İran'ın doğu Azerbaycan bölgesindeki Rezaiyeh'e yakın olan Mahmut Abad tepesinde bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *AMI*, X, 1977, s.125-136 (F,T,Ç); I.M.Diakonoff, *AMI*, XXII, 4, s.90 (T,Ç); M.Salvini, *Tra lo Zagros e l'Urmia*, P.E.Pecorella, M.Salvini (eds.), 1984, s.77-78 (T,Ç).

Rusa Sardurioğlu der ki: Burada kurban kurallarını buyurdum[3]: Krallar sefere çıkacakları[4] zaman Tanrı Şebitu'ya bir boğa ve bir koyun, Tanrı Artu'arasau'ya bir koyun (ve) Tanrı Şebitu'nun kapılarına bir koyun kurban edilsin. Yeni temeller(?) olduğu zaman Tanrı Şebitu'ya bir koyun kurban edilsin. *Susi*

---

[2] Bunun anlamı açık değildir. "Yıllık haraç (toplamaya) hasrettim/karar verdim." anlamı olasılıkla.

[3] Salvini: (Bu) kutsal yazıtı diktirdim.

[4] Salvini: sefer planladığı.

tapınağın bir şeyi yıkıldığı zaman (bu aynı kurban) edilsin. ... olmasın. Kült kapısı(?) yeni yapıldığı(?)[5] zaman Şebitu'ya bir koyun kurban edilsin. Rusa, Tanrı Şebitu'nun hizmetçisi (ve) Tanrı Şebitu karşisinda vasal(?)dır. Rusa ... vasal(?)[6]. Rusa Sardurioğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, güneşin altından ...

9.2.2

Van'da bulunmaktadır. Kendisi ve estampajı Gürcistan Devlet Müzesindedir.

Bir stelin üst parçası olan yuvarlakça bir taş üzerinde yer almaktadır.[7]

CICh, tab.41 (F),; *Bericht*, 126 (T,Ç); C.F.Lehmann-(Haupt), *Armenien*, II, s.193vd. (T); *Haldovedeniye*, 13,20 (F,K,Ç); *UPMG*, 22,. tab.18 (F,K,T,Ç); *UKN*, 267, res.46(F,T,Ç); *HChI*, 120 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Teyşeba'ya, Rusa Sardurioğlu, adı Wedipi olan bu yazıtı kendi yaşamı için diktirdi(?). Rusa Sardurioğlu.

9.3 KÜÇÜK BULUNTULAR

9.3.1

Karmir-blur'da 1950 yılında bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.53 (T,Ç); *UKN*, 269 (T,Ç); *HChI*, 120a (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa Sardurioğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Sardurioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

9.3.2

Münih Müzesinde bulunmaktadır.

Tunç kemer üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, H-J Kellner, *AnAr*, X, 1986, 4, s.324-326 (F,K,T,Ç).

Rusa'nın eşyası.

9.3.3-9.3.7

1949 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Ortası kule, ağaç ve aslan başı bezekli beş tane tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, s.56-61 (K,T,Ç); *UKN*, 270-274 (T,Ç); *HChI*, 130B (K,T,Ç).

Rusa'nın[8] deposuna ait.

9.3.8-9.3.11

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Ortası kule ve ağaç bezekli dört tane tunç tas üzerinde yer almaktadır.

UKN, 274a-c[9] (T,C); *HChI*, 130B (K,T,Ç).

---

5 Salvini: Yeni temel taşı yerleştirildiği.

6 Salvini: her zaman onun vasalı olsun.

7 Melikişvili bu taşı 11.2.3 olan Keşiş gölü yazıtın bir parçasının olabildiğini düşünüp Keşiş gölü yazıtı I. Rusa'ya tarihlendirmektedir.

8 B.B.Piotrovskii bunları I.Rusa'ya tarihlendirmektedir.

Rusa'nın deposuna ait.

9.3.12

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç tas üzerinde yer almaktadır.

UKN, 274d (T,Ç); *HChI*, 130B (K,T,Ç).

Rusa'nın deposuna ait.

9.3.13

Toprakkale'de bulunmuştur.

Şamdan ayağında ve kasesinde yer almaktadır.

H.Hoffmann ve J.Friedrich, *ZDMG*, CXI (N.F.XXXVI), 1961, Ht.2 (F,K,T,Ç); *UKN* II, 443 (T,Ç).

Ayağında
Rusa'nin şamdanı. Rusa'nın deposuna ait.

Kasesinde
Rusa'nın deposuna ait.

9.3.14

Bastam'da bulunmaktadır

Kil tablet üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, W.Kleiss (ed.), 1973, 1, s.118-123 (K,T,Ç); I.M.Diakonoff, *AMI*, XXII, 1989, 2, s.84-88 (T,Ç).

Ön yüzü
Kral der ki: Mühürcü Işpiliuqu'ya, kale işçisi Lubşuiani hakkında, (şu) sözü de: Kral korunur(?). (Bu) söz Yaşam Tanrısına hoş(?) (gelir). Gerçekten(?)[10] *uduwe* korusu(?) tartışılır(?). Lubşuiani kale işçisine bıraksaydım[11]. Adiabdi, rakibi, ... aldı. (Her ikisi?) Aisuapzuni şehrinde memurdurlar[12]. Şimdi kararım (şöyledir): *Uduwe* korusunu(?) Adiabdi'(den) al

Arka yüzü
(ve) Lubşuiani'ye (geri) ver.

Mühür
Rusa Sardurioğlu,
Prensin mührü.

9.3.15

Bastam'da bulunmaktadır

Kil tablet üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, W.Kleiss (ed.), 1973, 2, s.124-125 (K,T,Ç); I.M.Diakonoff, *AMI*, XXII, 1989, 3, s.88-90 (T,Ç).

Ön yüzü
Kral der ki: Kale işçisi Lubşuiani'ne (şu) buyruğu ver ki: *Amerieşi* halkı[13] üçer tane eşya, birer tane[14]

---

9 *UKN* s.460'taki nota göre bunların dört tane örneği vardır.

10 Diakonoff: itaat et; kral tanrı(nın önünde) yaşam(ın icin) dua etsın, gerçekten.

11 Diakonoff: Onun yalvışıyla, kale işçisi Lupşusi (Lupşuiuni)'ye bahçe bağışladım.

12 Diakonoff: Abzu şehrinin valisi karar verdi (?kontrol etti).

13 Diakonoff: Kale işçisi Lupsuşi (Lupşuiuni)'ye de: buradaki Özgür edilenler hakkında buyruğu (şöyle):

insan versinler. ki: *Halbi* halkı ikişer tane eşya, birer tane[15] insan versinler. Herkese, bir günde bu ... buyruğumdur[16].

Arka yüzü
Mühür
Rusa Sardurioğlu,
Prensin mührü.

---

[14] Diakonoff: Kişi başına üç ekmek sunulsun.

[15] Diakonoff: Bekar olan büyük oğul varsa, kişi başına iki ekmek sunulsun.

[16] Diakonoff: İlk günden itibaren onun buyruğu yürütülsün.

10 RUSA'NIN OĞLU II.ARGIŞTI'NİN YAZITLARI

10.1 SEFERLER

10.1.1

İran'ın Azerbaycan bölgesindeki Savelan dağların güney eteklerinde ve Ardebil ile Tabriz arasındaki yolun yukarısında, Sarab'ın 12km. kuzeyinde, Zagan dağında bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

Estampajı ABD'nin Michigan Üniversitesindedir.

W.C.Benedict, *JCS*, XIX, 1965, 2, s.35-40 (F,K,T,Ç); *UKN II*, 445 (T,Ç satır1-10).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Rusaoğlu der ki: Arhu ülkesine karşı sefere çıktım. ... Uşula ülkesini (ve) Buqu ülkesini yendim. Muna nehrine kadar ilerledim. Oradan geri döndüm. Gir ülkesini, Gituha(ni) ülkesini (ve) Tu'işdu ülkesini yendim. Rutum(ni) şehrini ele geçirdim. Yendigim ülkeleri haraç (ödeme koşulu) altında bıraktım. Ayrıca bu kaleyi güç kullanarak aldım (ve yeniden) yaptım. "Argişti-irdu"[1] adını verdim. Biainili ülkesinin güçlendirilmesi (ve) düşman ülkelerinin bastırılması için (yaptım). Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti, güçlü kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Argişti der ki: Her kim ad(ım)ı tahrip ederse, her kim bu yazıta karşı suç işlerse, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler.

10.1.2

İran'ın Azerbaycan bölgesindeki Savelan dağların güney eteklerinde, Erdebil ile Tebriz arasındaki yolun yukarısında ve Sarab'ın 20km. kuzey doğusunda, Kırkızlar (Naştıvan) köyünün yakınında bulunmaktadır.

Anakaya üzerinde yer almaktadır.

Estampajı ABD'nin Michigan Üniversitesindedir.

W.C.Benedict, *JCS*, XIX, 1965, 1, s.35-40 (F,K,T,Ç); *UKN II*, 446 (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle Argişti Rusaoğlu der ki: ... ülkesini (ve) ... ülkesini yendim. ...Muna nehrine kadar ilerledim. Oradan geri döndüm. Girdu ülkesini, Gituha ülkesini Tu'işdu ülkesini (ve) ayrıca ... şehrini yendim. Şehri güç kullanarak aldım. Aldığım ülkeleri haraç (ödeme koşulu) altında bıraktım. Argişti der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse ...

10.2 YAPILAR

10.2.1

Erciş yakınındaki Çelebi bağı'nın camiinin kapısının önünde bulunmaktadır.

Büyük bir stelin iki yüzünün üst kısmında yer almaktadır. Yazıt 10.2.2'ne çok yakından benzemektedir. Olasılıkla her ikisi Erciş'in yakınındaki Urartu şehrinin kalıntılarındandır.

W.Belck, *VBAG*, XXXIII, 1901, s.284-328; *Bericht*, 130; J.Friedrich, *WZKM*, XXXXVII, 1940, s.190 ve s.190 Anm.4; J.Friedrich, *Orientalia*, IX, 1940, s.215; *UKN*, 275; *HChI*, 125 (K,T,Ç).

(Ön yüzü 43 satırlıktır. satır 1-35, 10.2.2'nin ön yüzünün duplikatıdır. Arka yüzü 38 satırlıktır.)

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Argişti Rusaoğlu bu steli yaşam için diktirdi(?). Tanrılar bana merhamet

---

[1] Argişti'nin vasalı.

(gösterdikleri ve) güç verdikleri (gibi), Tanrı Haldi tarafından Argişti Rusaoğlu'na iyilik(?) ile birlikte(?) mutluluk(?), yaşam, sevinç (ve) büyüklük verilsin. Tanrı Haldi'nin tanrısal büyüklüğüyle Tanrı Haldi'nin hizmetçi Argişti Rusaoğlu der ki: Tanrı Haldi'nin tanrısal kudretiyle ... ki bana hükümranlığı(?) geri verdi(?), ki bana güçlü bir krallık verdi. Krali tahtlara çıktım. ... bana krali ağacı *şuguki* dikti[2]. ... Egemen olan Tanrı Haldi bana *hututuhi* ve savaş sundu. ... çoban ... Argişti der ki: Taktumnia şehri ... Yer çorak(?) idi, hiç *absiei* yoktu orada. Ne ekilmiş tarla, ne uzum bağı, ne meyve bahçesi ne de kanal orada yapılmıştı. Tanrı Haldi bana buyruk(?) verdiğine göre(?) ... Bu gölü Airi ülkesinin dağlarından (akan) ırmaklar(ın suyu) ile (ve bu) gölü dağlarda yaptım. Bu gölü dolduran dağlar, Amuni, Budua, Nagilia, Şalatara, (ve) Ura(e) dağlık bölgelerinden idi. Argişti der ki: (Önceden) hiç bir şey olmayan bu gölün yerinde ... Hiç bir kanal olmayan o yerde ... orada var idi ... Argişti(hinili?) ...

Arka yüzü

... Argişti'nin yerinin tanrısına bir koyun, Argişti'nin yerinin tanrısına bir inek, ... 6 tirusi şarap ... boş ... Sular aktığı zaman, Tanrı Haldi'ye beslenmiş bir koyun, Tanrı Teyşeba bir koyun, Tanrı Şivini'ye bir koyun, Tanrıca 'Arubaini'ye bir koyun, ... tanrılarına bir koyun, Inua tanrılarına bir koyun, Argişti'nin yerinin tanrısına bir koyun kurban edilsin.

10.2.2

Erciş yakınındaki (Haki) Topraklı köyünde bulunmuştur.

Büyük bir stelin iki yüzünde yer almaktadır. 10.2.1'in varyantıdır.

Bericht, 131; *CICh*, tab.39; *UKN*, 276 (T,Ç); *HChI*, 124 (K,T,Ç).

Ön yüzü

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Argışti Rusaoğlu bu steli yaşam için diktirdi(?). Tanrılar bana merhamet (gösterdikleri ve) güç verdikleri (gibi), Tanrı Haldi tarafından Argişti Rusaoğlu'na iyilik(?) ile birlikte(?) mutluluk(?), yaşam, sevinç (ve) büyüklük verilsın. Tanrı Haldi'nin tanrısal büyüklüğüyle Tanrı Haldi'nin hizmetçi Argişti Rusaoğlu der ki: Tanrı Haldi'nin tanrısal kudretiyle ... ki bana hükümranlığı(?) geri verdi(?), ki bana güçlü bir krallık verdi. Krali tahtlara çıktım. ... bana krali ağacı *şuguki* dikti[3]. ... Egemen olan Tanrı Haldi bana *hututuhi* ve savaş sundu. ... çoban ... Argişti der ki: Taktumnia şehri ... Yer çorak(?) idi, hiç *absiei* yoktu orada. Ne ekilmiş tarla, ne uzum bağı, ne meyve bahçesi ne de kanal orada yapılmıştı. Tanrı Haldi bana buyruk(?) verdiğine göre(?) ... göl yaptım. ...

Arka yüzü

... orada şehir yaptım. Orada şehirler ele geçirdim(?) Artarap'sa ülkesinin önünde, Argiştihinili (şehrinde) *udiguni* adamı yaptım. Argişti Rusaoğlu der ki: Bu kanal bu şehirlerin sulanması(?) için olsun. ... bu şehirler için ... Gölden akan su olsun. Bu vadi'nin sulanması olsun. ... Argişti der ki: Irmak şehirlerinki su ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Argişti Rusaoğlu, güçlü kral, Biainili ülkesinin kralı, Tanrı Haldi'nin hizmetçi, halkın sadık çobanı (ki) Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle ... savaştan korkmadı. Argişti der ki: Her kim bu yazıtı buradan kaldırırsa, ...

10.2.3

Van'ın Haykavarik mahallesinde bulunmuştur.

Küçük mavi-yeşil bir stel üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *ZE*, XXXVI, 1904, s.489-490 (T); C.F.Lehmann-(Haupt), *ZDMG*, LVIII, 1904, s.815vd. (F,T); Sayce, 87 (*JRAS*, 1906) (T,Ç); Sandalgian, *Handes Amsorea* (erm.) 1913, s.404-405 (T,Ç); M.Tseretheli, *RA*, 1936, s.125 (T,Ç); *UKN*, 277 (T,Ç); *HChI*, 123 (K,T,Ç).

Argişti Rusaoğlu, bu yerden Gilurani'nin ormanın önünden, Işpilini Batuoğlu'nun bahçesine kadar, 950 lokat, ok attı.

---

2 asa *şuguki* yerine koydu?

3 asa *şuguki* yerine koydu?

10.3 KÜÇÜK BULUNTULAR

10.3.1

Patnos yöresinde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Ortası bombeli yuvarlak tunç obje (umbon) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.182-183 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin.

10.3.2

Kuzey batı İran bölgesinde yer alan Urartu nekropollerinde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Ortası bombeli yuvarlak tunç obje (umbon) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.183-185 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

10.3.3

Patnos yöresinde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç at alınlığı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.193-198 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin.

10.3.4

Patnos yöresinde(?) bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Tunç at çıngırağı üzerinde yer almaktadır.

O.Belli, *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.204-206 (F,K,T,Ç).

Argişti'nin eşyası.

10.3.5

Yukarı Anzaf'ta bulunmuştur.

Tunç okluk (sadak) üzerinde yer almaktadır.

O.Belli bşk. kazılarda bulunmuştur. A.ve B.Dinçol tarafından yayınlanacaktır.

11 II. ARGIŞTI'NİN OĞLU II. RUSA'NIN YAZITLARI

11.1 SEFERLER

11.1.1

Olasılıkla Van gölünün kuzey batı kıyasındaki Adilcevaz'ın 4km. batısındaki Kafirkale Urartu kalesinin kalıntılarında bulunmuştur. Bugün Adilcevaz ilk okul bahçesindedir.

Taş bloğu üzerinde yer almaktadır. Yazıtın sağ ya da alt sağdaki parçası kapsamaktadır. Soldaki ve olasılıkla üstteki bloklarda devam etmektedır.

Estampajı Gürcistan Müzesindedir.

Belck, *VBAG*, 1901, s.312; *Bericht*, 133, s.625, res.2; C.F.Lehmann-(Haupt), *ZDMG*, LVIII, 1904, s.841, G.A.Melikişvili, *SAN GruzSSR*, XI, 1950, 10, s.683-690 (K,T,Ç). J.Friedrich, *ZDMG*, CV, 1955, 65-70; *UKN*, 278, res.49 (F,T,Ç); *HChI*, 128 (K,T,Ç), B.Öğün, *Türk Tarih Kongresi*, VI, 1967, s.65-71.

... bu işler ...Ziuquni[1] ülkesinin Tanrı Haldi'nin şehrini Rusa Argistioğlu yaptırdı. Rusa Argistioğlu der ki: Düşman ülkesinden kadınlar götürdüm. ... Muşkini, Hati (ve) Halitu ülkelerinden halk(?) ... bu kale, ayrıca bu (kaleyı çeviren?) şehirleri ... bu kaleye ekledim. Hiç bir zaman ... bunların her hangisine (hiç kimse kötülük etmesin). Rusa Argiştioğlu der ki: Tanrı Haldi bana sundu(?) ... Tanrı Haldi için bu güçlü işleri yaptım. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, Biainili ülkesinin kralı, ülkelerin kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

11.1.2

Van gölünün batısında, Fırat nehrinin yakınında bulunan (Mazgırt) Kaleköy yakınındaki kaledeki bir kaya oda içinde, girişin sol yanında bulunmaktadır.

Ana kaya üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 134; C.F.Lehmann-(Haupt), *Armenien einst und jetzt*, I,1910, s,471; *UKN*, 279 (T); *HChI*, 127 (K,T,Ç); H-P.Schaffer, *SMEA*, XVIII, 1977, s.249-269 (T).

(Yazit eksikli olduğundan dolayı çeviri yapılmamıştır. Olasılıkla kült yazıtıdır.)

11.2 YAPILAR

11.2.1

İran'da bulunan Maku kasabasının 16km. güney batısındaki harabelerde bulunmuştur. N.A.Marr Bastam'dan geldiğini öne sürer.

Taş levha üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 92 (*JRAS*, 1912, s.107-112) (K,T,Ç); Sandalgian, *Handes Amsorea* (erm.), 1913, s.405-406 (T,Ç); N.A.Marr, *ZVO*, XXV, 1921; s.1-54, (F,K,T,Ç); *Haldovedeniye*, 3,17 (F,T,Ç); A.Payazat, *Klyuç haldskogo yazka* (erm.), 1935/6, s.101; *UKN*, 280 (T,Ç); *HChI*, 129 (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa Argiştioğlu bu tapınağı yaptırdı. Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Rusa Argiştioğlu der ki: Kaya(?) dik(?) idi. Hiç bir şey orada yapılmamıştı. Tanrı Haldi'nin buyruğu üzerine(?) ben yaptım. "Rusa'nın küçük şehri" adını verdım. Rusa Argiştioğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim sokarsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar (onu) yok etsinler. Adı bile(?) güneşin altında olmasın. Rusa Argiştioğlu, güçlü kral, ülkelerin kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

---

[1] Ziuquni veya Ziuhuni, Adilcevaz bölgesidir.

11.2.2

Erivan'ın yakınındaki Eçmiazin'a yakın olan Zvartnots'ta bulunmuştur. Şimdi Eçmiazin'in Ripsime kilisesindedir.

Stel üzerinde yer almaktadır.

Piotrovskii bu stelin Teişebaini (Karmir-blur) şehrinden gelmiş olduğunu öne sürer. Yazıt, II.Rusa'nın o bölgedeki işleri konusundadır.

M.Sembatiants, *Ararat*, 1900, s.380 (K); K.Basmacyan, *RT*, XXIII, 1901; V.S.Golenişçeya, *ZVO*, XIII, 1901, s.686-692; W.Belck, *VBAG*, 1901, s.224-226; K.Basmacyan, *Banaşer*, 1901, s.33-40; Sayce, 86, (*JRAS*, 1900) (T,Ç); Sandalgian, 38 (T,Ç); C.F.Lehmann (Haupt), *ZDMG*, LVI, 1902, s.101-115; W.Belck, *ZDMG*, LVIII, 1904, s.161-197; D.Talbot-Rice, *Antiquity*, dec.1932, res.III; *Haldovedeniye*, 22 (F); B.B.Piotrovskii, *Istoriya i Kultur Urartu*, 1944, s.132-133; *UKN*, 281 (T,Ç); *HChI*, 126 (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Rusa Argiştioğlu bu steli diktirdi. Tanrı Haldi'nin kudretiyle, Rusa Argiştioğlu der ki: Quarlini vadisinin(?) yeri ekilmemiş(?) idi. Orada hiç bir şey yoktu. Tanrı Haldi'nin buyurduğuna göre(?) ben bu üzüm bağını diktirdim. Ekilecek tarla(ve) meyve bağının orada yapılmasını(?) buyurdum. Orada bir şehrinin yapılmasını(?) üzerime aldım. Ildarunia ırmağından bir kanal açtirdim. Adı "Umeşini" idi. Rusa'nın bu vadisinde bir kimse kanala her hangi bir şey sulattığı zaman, Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin (ve) Tanrı Haldi'ye koyun, Tanrı Teyşeba'ya koyun (ve) Tanrı Şivini'ye koyun kurban edilsin. *şehadie* tanrı *aniqu*. Sular, her hangi bir şey *eşia siuli* zaman, Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin (ve) Tanrı Haldi'ye koyun, Tanrı Teyşeba'ya koyun (ve) Tanrı Şivini'ye koyun kurban edilsin. *şehadie* tanrı *aniqu*. Rusa Argiştioğlu, güçlü kral, büyük kral, dünyanın kralı, Biainili ülkesinin kralı, kralların kralı, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır). Rusa Argiştioğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim yerinden sokarsa, her kim toprağa gömerse, her kim suya atarsa, her kim değişik bir şey derse: "Ben yaptım", her kim ad(ım)ı tahrip ederse (ve) kendi adını koyarsa, ister Biainili ülkesi(nden) ister düşman ülkesi(nden olsun), Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve bütün) tanrılar ne adını ne ailesini nede soysopunu dünyada bıraksınlar.

11.2.3

Van'ın 23km. doğusundaki Toni köyünün 6km. doğusundaki yapma Keşiş gölünün yakınında bulunmuştur. Kendisi Berlin Müzesinde, Estampajı ise Gürcistan Müzesindedir.

Üstü eksik bir stel üzerinde yer almaktadır. Kaidesi bir kaya bloğu uzerinde işlemiştir.

Yazıt, olasılıkla Toprakkale'de bulunan Rusahinili şehrini sulamak amacıyla yapılan bu göl konusundadır.

Belck, *ZE*, XXIV, 1892, s.141-147, 151 (K); Belck, *VBAG*, 1901, s.305-306; Sayce, 79 (*JRAS*, 1894, s.718-721) (T,Ç); Sandalgian, 39, (T,Ç); *CICh*, tab. 38 (F); *UKN*, 268, res.5,6 (F,T,Ç); *HChI*, 121 (K,T,Ç).

... dağlar yüksek. Kanallar ve hendekler için su ... ettim. "Rusa gölü" adını verdim. Oradan çorak yer olan Rusahinili'ye kanal açtım. Biainili ülkesi ... (ve) düşman ülkelerinin ... idi. Rusa der ki: Rusahinili yaptığım zaman (ve) bu gölü açtığım zaman buyruk verdim: Tuşpa şehrinin halkı ...Rusahinili önündeki yeri ve öyle bir göl yerini ... çorak (ve) dikilmemiş(?) idi. O halk ki ... Rusa der ki: O yerde üzüm bağı, orman (ve) ekilecek tarla diktirdim. Orada büyük işler yaptım. Bu göl Rusahinili şehrinin sulaması(?) için olsun. ... Alaini nehrinden akan su Rusahinili'ye. Bir miktar su Alaini ırmagı (yolu) ile Tuşpa şehri için ... bir miktar su Rusahinili için ... bir miktarı ise fazla ...

11.2.4

Karmir-blur'daki *susi* tapınağının kapısının sol dış[2] tarafında bulunmaktadır.

Üç bazalt blok üzerinde yer almaktadır. Birinci taş ikincisine dik acıdadır. Dördüncü taş eksiktir.

N.V.Arutyunyan, *Noviye urartskiye nadpisi Karmir-blura*, 1966, 1 (satır 1-11) (K,T,Ç); *UKN II*, 448 (satır 1-11) (T,Ç); Salvini, *AMI*, XII, 1979, s.249-269, Teile A.

---

[2] Arutyunyan, bu taşların, kapının ya iç ya da dış tarafında, Salvini ise yalnız dış tarafında olabildiğini ortaya koymaktadır.

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Rusa Argiştioğlu bu *susi* binasını yaptırdı (ve) Aza ülkesinin Teişebaini şehrinin Tanrı Haldi'nin görkemli(?) kapılarını yaptırdı (ve) Tanrı Haldi'ye adadı. Rusa der ki: Kaya(?) dik(?) idi. Yer çoraktı. Hiç bir şey orada yapılmamıştı. Tanrı Haldi bana krallığı verdiği zaman ataların atanmış(?) krali yerine çıktım. Tanrı Haldi'nin bu görkemli(?) kapılarını yaptırdım. Tanrı Haldi için, Tanrı Haldi'nin kapıları için, güçlü kral (ve) dünyanın (ve) Biainili ülkesinin kralı (olan) Rusa Argiştioğlu'na yaşam, sevinç, (ve) büyüklük ile birlikte yetki(?), güç (ve) kudret verilsin. Rusa der ki: Tanrı Haldi'nin kapıları için, gerçekten(?) buyruk çıkardım(?): Yeni(?) tapınakta(?) Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin (ve) Tanrı Haldi'ye boğa, Tanrı Teyşeba'ya koyun (ve) Tanrı Şivini'ye koyun kurban edilsin. *şehadie* tanrı *aniqu*. Tanrıca 'Arubaini'ye inek, Tanrı Haldi'nin silahlarına koyun, Tanrı Haldi'nin kapılarına koyun (ve) Tanrı Iarşa'ya koyun kurban edilsin. Rusa der ki: Tanrı Haldi için, *siliştili* onun kapıları *alzinai*. Tanrı Haldi'nin kapıları için(?) ... (tapınak) yapıldığı zaman Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin (ve) Tanrı Haldi'ye boğa (ve) Tanrıca 'Arubaini'ye inek kurban edilsin. (Tapınak) yapılıp döşendiği(?) zaman Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin (ve) Tanrı Haldi'ye boğa kurban edilsin.

11.2.5

Karmir-blur'daki *susi* tapınağının kapısının sağ dış[3] tarafında bulunmaktadır.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, *Noviye Urartskiye Nadpisi Karmir-blura*, 2 (K,T,Ç); *UKN II*, 449 (T,Ç); Salvini, *AMI*, XII, 1979, s.249-269, teile B.

(Yazıt 11.2.9 olan Adilcevaz'da bulunan yazıtın yardımıyla tamamlanır. Çeviri yoktur.)

11.2.6

Karmir-blur'daki *susi* tapınağının kapısının sağ dış[4] tarafında bulunmaktadır.

Beş bazalt blok üzerinde yer almaktadır. Birinci bloğun önünde bir(?) blok daha vardı. Beşinci blok kapı köşe taşı şeklindedir. Dördüncü blok ise, beşincisine yamadır.

N.V.Arutyunyan, *Noviye Urartskiye Nadpisi Karmir-blura*, 1 (satir 12-22) (K,T,Ç); *UKN II*, 448 (satır 12-22) (T,Ç); Salvini, *AMI*, XII, 1979, s.249-269, teile C.

... Tanrıca 'Arubaini'ye inek (kurban edilsin.) Tanrı Haldi'nin küçük tapınağı bittiği(??) zaman Tanrı Haldi'ye keçi yavrusu kesilsin. ... orada koyulsunlar. Çorak yer *esimesi elmuşe* olmasın. ... Tanrı Haldi'nin kapılarından koyun ... Tanrı Haldi binasına ... Tanrı Haldi (ve) Tanrıca 'Arubaini önünde ... kurban edilsin. küçük tapınak ... Küçük tapınak *susi* önünde dikilir. ... Tanrı Haldi'nin kapıları önünde kurban edilsin. Kral ... Tanrı Haldi'nin kapıları önünde kurban edilsin. Tanrı Haldi'nin kapılarından Rusa'ya tüm *zieldi*'yi (ve) yüreği verilsinler. ... Kral Teişebaini şehrinde olduğu zaman ... kurban edilince krala *barzani*'yi (ve) *zieldi*'yi verilsinler. ...

11.2.7

Erivan yakınındaki Karmir-blur'daki *susi* tapınağının kapısının sağ dış[5] tarafında bulunmaktadır.

Bir bazalt bloğu ve iki parca üzerinde yer almaktadır.

ortadaki blok
K.G.Kafadaryan, *Izvestiia Instituta Istorii i Literaturi Arm.SSR* (erm.), II, 1937, s.222-236 (F,K,T,Ç); K.G.Kafadaryan, *I Arm FAN SSSR*, III, 1940, s.26-36 (K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Istoriya i Kultura Urartu*, 1944, s.158 (K); B.B.Piotrovskii, *VDI*, 1948, 4, s.145 (F); B.B.Piotrovskii, Karmir-blur, I, 1950, s.15 (K); *UKN*, 284 (T,Ç); *HChI*, 128A (K,T,Ç).

---

[3] Arutyunyan, bu taşın kapının ya iç ya da dış tarafında olabildiğini ve yazıtı 11.2.6'nın devamı olduğunu, Salvini ise taşın yalnız dış tarafında olabileceğini ve yazıtın 11.2.4'ün devamı olduğunu ortaya koymaktadır.

[4] Arutyunyan bu taşların 11.2.4'ün hemen altında dizildiğini ve devamı olduğunu, Salvini ise taşın yalnız kapının iç tarafında ve yazıtın 11.2.5'in devamı olduğunu ortaya koymaktadır.

[5] Arutyunyan bu taşların 11.2.5'in hemen altında dizildiğini ve devamı olduğunu, Salvini ise taşın yalnız kapının iç tarafında ve yazıtın 11.2.6'nın devamı olduğunu ortaya koymaktadır.

Her üç parça

N.V.Arutyunyan, *Noviye Urartskiye Nadpisi Karmir-blura*, 1966, 3 (K,T,Ç); *UKN II*, 450 (T,Ç); Salvini, *AMI*, XII, 1979, s.249-269, teile D.

... hiç kimse bu şeylerin her hangisini bozmasın. ... dana(??) vermesin. (Kurbanlık boğa) küçük olmasın. (Bunları) gerçekten kurdum(??). Rusa Argiştioğlu der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse, her kim saklarsa, her kim bir başkasına bunları yaptırırsa, her kim "Ben yaptım" derse, ... her kim bu yerden kaldırırsa, Tanrı Haldi, Tanrı Teyşeba, Tanrı Şivini (ve) Tanrı Marduk (onu) yok etsinler. Ne adı ne de ailesi güneş altında (bulunsun). ...

11.2.8

Karmir-blur'da 1939 yılında bulunmuştur. Bugün Ermenistan Devlet Müzesindedir.

Bir taş blok parçası üzerinde yer almaktadır. Olasılıkla 11.2.7'nin bir parçasıdır.

K.F.Kafadaryan, *I Arm FAN*, 1940, s.28-29; N.V.Arutyunyan, *Noviye Urartskiye Nadpisi Karmir-blura*, 1966, no.2-x (K,T); *UKN*, 318; *HChI*, inc.30; *UKN II*, 318 (T); Salvini, *AMI*, XII, 1979, s.249-269, teile D.

(Çeviri yapılmamıştır)

11.2.9

Van gölünün kuzey kıyasında (ve) Suphan dağının güneyindeki Adilcevaz'ın batısında, Ahlat yolu ile göl arasında, Urartu döneminden sonra yapılmış bir duvar içinde bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

P.Hulin, *AS*, IX, 1959, 1, s.189-196 (K,T,Ç); N.V.Arutyunyan, *Noviye Urartskiye Nadpisi Karmir-blura*, 1966, 4, s.52-53, 77-78 (K,T); *UKN II*, 451 (T);

(Çeviri yapılmamıştır)

11.2.10

Van gölünün kuzey kıyasında (ve) Suphan dağının güneyindeki Adilcevaz'ın batısında, Ahlat yolu ile göl arasında, Urartu döneminden sonra yapılmış bir duvar içinde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

P.Hulin, *AS*, IX, 1959, 2, s.189-196 (K,T,Ç); *UKN II*, 452 (T);

(Çeviri yapılmamıştır)

11.2.11

Adilcevaz'da bulunmaktadır.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

E.Bilgiç, B.Öğün, *Anadolu*, IX, 1965, s.18, tab.XXIV (Ç); *UKN II*, 453 a-x (Ç).

Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle, Rusa Argiştioğlu bu içki kurbanı kült yerini yaptırdı. Zemini bakımsız bir durumdaydı.[6] ... değildi. Ben Rusa yaptırdım. Her kim bu yazıtı tahrip ederse, ...her hangi bir yere ... Tanrı Haldi'nin bana emanet ettigi şeyleri ... ederse, Tanrı Şivini tarafından yok edilsin.

11.3 KÜÇÜK BULUNTULAR

11.3.1

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Bir tunç kalkanın iki parçasının dış kenarında, dairesel tek satırlık yazıt olarak yer almaktadır.

---

[6] Bu parçanın Urartucası yayınlanmamıştır. Olasılıkla "Rusa Argiştioğlu bu uzum bağı yaptırdı. Yer çoraktı." olarak çevrilebilmektedir.

Sayce, 52 (*JRAS*, 1882, s.654); Sandalgian, 71; C.F.Lehmann-(Haupt), *ZA*, IX, 1894, s.95; R.D.Barnett, *Irak*, XII, part 1, 1950, s.7; *UKN*, 282 (T,Ç); *HChI*, 130(bir kısmı) (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Rusa Argiştioğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Argiştioğlu, güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

11.3.2

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *AS*, XXII, A5, s.168 (F,T,Ç).

... gelecek yaşamı için armağan etti. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Rusa Argiştioğlu güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

11.3.3

1946 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kapı sürgüsünün bir parçası olan iri tunç mil üzerinde yer almaktadır. Mil, 46 santimetre uzunluktadır. Her iki ucunda, biri 13 santimetre öbürüyse 7 santimetre çapta olmak üzere, halka bulunmaktadır. Yazıt halkaların büyük olanın dış yüzeyinde yer almaktadır.

M.Israelyan, *TKM*, II, 1947, s.222vd. (T,Ç); B.B.Piotrovskii, *KSIIMK*, XXI, 1947, s.14, res.2 (F); B.B.Piotrovskii, *VDI*, 1948, IV, s.145,146, res.2 (F); B.B.Piotrovskii, *EV*, II, 1948, s.83-85 (K); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, I, 1950, m, res.3 (F); *UKN*, 283 (T,Ç); *HChI*, 130A (K,T,Ç).

Rusa Argiştioğlu'nun deposunun. Teişebaini şehrinin.

11.3.4

Karmir-blur'da 1949 yılında bulunmuştur.

Ortasında üç tane hieroglif işaret bulunan tunç tas üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, V, 1951, s.111 (F,K,T,Ç); B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur*, II, 1952, s.61,63; *UKN*, 285 (T,Ç); *HChI*, 130C (K,T,Ç).

Rusa'nın[7] küçük şehrinin.

11.3.5

Toprakkale'de[8] bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesindedir.

Kil tablettir.[9]

Bericht, 135, s.1-11; Lehmann-(Haupt), *VBAG*, 1900, s.666; Lehmann-(Haupt), *Verhandl. d.XIII Int. Oriental-Kongresses*, 1902, s.134(6); Sayce, *JRAS*, 1906, s,621 Anm.1, s.630 Anm.1; Lehmann-(Haupt), *Materialen*, 36, s.105, res.77a,b (F); *Haldovedeniye*, 21, s.244 (F); *UKN*, 286; *UPD*, 12; *HChI*, 131 (K,T,Ç); *UKN II*, 286 (T,Ç); M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 3.1.2, s.131-134 (K.T); I.I.Diakonoff, *VDI*, 1988 ve *AMI*, XXII, 1989, s.99.

Ön yüzü

Rusa Argiştioğlu şehirde olduğu o yıl,İşquguli[10] ülkesinin kralı yaşlı Şaga'nın oğlu Mana ülkesine Aka bölgesine geldiği zaman Tanrı Haldi, Qilbanika ülkesinin önündeki Rusahinili şehrinde beni yüksek tahta kral olarak oturttu.

---

[7] B.B.Piotrovskii'ne bu tas I.Rusa'ya, Melikişvili ise, "Rusa'nın küçük şehri" ayrıca 11.2.1'de geçtiği için, ve bununla birlikte hem yazıtın türünden hemde tasın Assur stilinde yapıldığından dolayı,onu II.Rusa'ya tarihlendirmektedir.

[8] Rusahinili.

[9] Lehmann-(Haupt)'a göre yazıt Işkigulu ülkesinin kralından II.Rusa'ya mektuptur.

[10] Ermenistandaki Leninakan (Gümrü) kasabasının bölgesidir. Lehmann-(Haupt)'a göre yazıt İşqigulu 'nun Rusahinili şehrinin yapılması konusundadır.

(104 *tardaşe* adamı (ve) 1009 *kiri* adamı): toplam 1113 *mari*[11] adamı;
3784 harem ağası[12]: (2409 erkek, 119 muhasip, 68 dokumacı kadın (ve) 1188 UR-ZIR adamı[13]);
300 silahlı adam[14];
90 serbest adam[15];

arka yüzü
168 saray hizmetçisi[16]: (108 saray harem ağası[17], 35 *halbio* adam[18], 10 şarapçı[19] (ve) 15 *şipika* adamı);
52 *unqaita*[20] adamı: (15 Ubiabi'nin önünde duranlar[21], 7 katırcı, 20 *garurda* adamı (ve) 10 Pulio'lular).
Toplam 5507 adam (vardı).

11.3.6(a-x)

1975 yılında Bastam'daki yukarı kalesinde, bir yangının kalıntılarında bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, W.Kleiss (ed.), 1, s.133-136 (K,T,Ç).

Bu Rusa'nın mühürü.

11.3.7(a-x)

Bastam'da bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 1.1, s.125-126 (T,Ç).

Bu, Rusa Argiştioğlu'nun mühürü(dür).

11.3.8

Bastam'da bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 3.1.1ve 3.1.3, s.130-131 ve 134-135 (Ba78-146) (K.T).

Rusa Argıştioğlu'nun Qilba dağı karşısındaki Rusahinili'de tahtta oturduğu o yıl, tahta parçaları ... marangozlar ... Ala ülkesinin küçük Rusa şehrinde (sergilendı).

---

11 okumuş(?).W.Kleiss (ed.),

12 Diakanoff: "hadım". Diakanoff, bu sayı önden gelen bir toplam olduğunu farkına varmaktadır.

13 Diakanoff: (avcı) köpekçi.

14 Diakanoff: "kılıç".

15 Diakanoff: (yerli) halk.

16 Diakanoff: önden gelen bir toplam.

17 Diakanoff: saray hadımı.

18 Diakanoff: bekar(?).

19 Diakanoff: asma çiftçi veya kase götürücü.

20 Diakanoff: UKU *qaita*, "geçiçi olarak var/yok olan(?)". Diakanoff bu sayı önden gelen bir toplam olarak nitelendirmektedir.

21 Diakanoff: Ubiabe'nin yetkisi altında olanlar.

12. GEÇ DÖNEM KRALLARININ YAZITLARI

12.1 IL.RUSA'NIN OĞLU III.SARDURI'NİN YAZITLARI

12.1.1

1956 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

N.V.Arutyunyan, *IFJ*, 1958, 3, s.201-213; N.V.Arutyunyan, *FS. Johannes Friedrich*, 1959, s.35-51; *UKN*, ek64 (T); O.O.Karagözyan, *IAN ArmSSR ON*, 1960, 10, s.80-81; *UPD*, 1; *UKN II*, 455 (T,Ç).

Sarduri Rusaoğlu bir buyruk verdi: ... Quduna ülkesindeki toprak ...Didi boyudan bir memur (ve) Abilianihi boyundan bir taşçı, stelin ...(hazırlanmasına) baktılar.

silindir mühür baskısı
Rusa Sarduri.

12.2 IL.RUSA'NIN OĞLU III.RUSA'NIN YAZITLARI

12.2.1

1955 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablet üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Vanskoye Tsarstvo*, 1959, tab.XXXIII; *UKN*, ek63; *UPD*, 4 (T); *UKN II*, 456 (T,Ç).

Rusa(??) buyruk verdi ki: Mühür tutucu ...'li adama, baş çoban Kulu hakkında söyle: Yaşam tanrın hoş(?) olsun gerçekten(?). ... olan Tata, kız kaçırdı. Gönüllü geri vermez. Şimdi, efendi, yap! gönder! bul! ver!

silindir mühür baskısı
Rusa Rusaoğlu. Yazıcının mührü.

12.2.2

1951 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Bulla lejandıdır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, IX, 1954, s.76-77,res.5; B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, 1952, s.23; N.V.Arutyunyan, *IFJ*, 1960, 1; *UKN*, 277a (T,Ç).*UKN II*, 277a (T,Ç); *HChI*, 123A (K,T,Ç).

Rusa'nın mührü, Rusa'nın kalesi.

12.3 ERIMENA'NIN YAZITLARI

12.3.1

1977 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

UPD, 3; *UKN II*, 457 (T,Ç).

Ön yüzü
Kral der ki: Temizleyici Haldi-ordusu'na Aluani'li ekmekçiler hakkında söyle: Yaşam tanrın hoş(?) olsun gerçekten(?). Tek kızımı Muidai'ya evlendirdim. Şimdi saraydan kral ekmekçiyi Aluani'ye geri verdi. Geçikmeden

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Arka yüzü
gönder! ver! ...

Mühür
Erimena ...

12.4 ERIMENA'NIN OĞLU IV RUSA'NIN YAZITLARI

12.4.1

Arin-berd'de bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

N.V.Arutyunyan, K.L.Oganesyan, *VDI*, III, 1970, 10, s.111; (F,T,Ç); *UKN II*, 458 (T,Ç); M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971, 10, s.250 (T,Ç).

Rusa Erimenaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 6.848 *kapi* (ölçüsü tahıl vardır).

12.4.2

Armavir tepesinin dibinde bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatyants, *Ararat*, 1869, s.138 (K); M.V.Nikolskii, *Archaeologiçeskiye Izv. i Zametki*, 1893, 12, (K,T,Ç); Sayce, 85 (JRAS, 1893) (T,Ç); M.V.Nikolskii, *Tr. Vostoçnoi, Komissii*, t.1, 1896, s.26, (F,K,T,Ç); Nikolskii, 19, (F,K,T,Ç); Sandalgian, 40, (T,Ç); *Haldovedeniye*, 6, tab.14,3 (K,T,Ç); *UKN*, 288 (T,Ç); *HChI*, 132 (K,T,Ç).

Rusa Erimenaoğlu bu tahıl deposunu yaptırdı. Orada 1.432 *kapi* (ölçüsü tahıl vardır).

12.4.3

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Boğa desenli kalkan üzerinde yer almaktadır.

A.Erzen, *AnAr*, 1962, II, s.406 (Ç); *UKN II*, 458a (T,Ç).

Tanrı Haldi'nin kudretiyle ... Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti. Tanrı Haldı'nin büyüklüğüyle Rusa Erimenaoğlu, güçlü kral, ... Tuşpa şehrinin hükümdarıdır.

12.4.4

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç kalkan parçası üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, II, s.858; C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, IX, 1894, 2, s.96 (K,T); Sayce, 52 (*JRAS*, 1882, s.656,657,); Sandalgian, 70,72; R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.13 (K,T,Ç); *UKN*, 287 (T); *HChI*, 133e (K,T,Ç).

Rusa Erimenaoğlu, güçlü kral, büyük kral, Duşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.5

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesindedir.

Tunç kalkan parçaları üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, VII, 1892, 1, s.265 (K,T); C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, s.99, tab.70; Sayce (*JRAS* 1893, s.30vd.); Sandalgian, 73; *UKN*, 289 (T,Ç); *HChI*, 133b (K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı armağan etti ...

12.4.6

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesindedir.

Tunç kalkanın üç parcasının iç yüzünde yer almaktadır.[1]

C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, VII, 1892, 2, s.265 (K,T); Sayce, *JRAS*, 1893, s.30vd,; Sandalgian, 73; *UKN*, 290 (T,Ç); *HChI*, 133a (K,T,Ç).

Tanrı Haldi'ye ... Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti...

12.4.7

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesindedir.

Kalkan parçası üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, VII, 1892, 3, s.266 (K); *UKN*, 291 (T,Ç); *HChI*, 133c (K,T,Ç).

Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.8

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Kalkan üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 52 (*JRAS*, 1882, s.655); Sandalgian, 69; C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, IX, 1894, s.96, (K); R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.14-15 (K,T,Ç); *UKN*, 292 (T,Ç); *HChI*, 133d (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.9

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

C.H.Lehmann-Haupt, *ZA*, 1894, s.96 (K,T); R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.13-14; *UKN*, 293 (T,Ç); *HChI*, 133var.1 (K,T,Ç).

Onun egemeni olan Tanrı Haldi'ye Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı yaşam için armağan etti. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Tuşpa şehrinin güçlü kralı(dır).

12.4.10

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Büyük kalkanın dört parçası üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.15; *UKN*, 294 (T,Ç); *HChI*, 133var.2 (K,T,Ç).

Erimenaoğlu, yaşam için güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.11

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir. Yalnız Barnett bu parçaları sonradan British Museum'de bulamamıştır.

Kalkan sanılan yuvarlak bir şeyin üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 52 (*JRAS*, 1882, s.653-654); Sandalgian, 71; C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, IX, 1894, s.96 (K,T); R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.7-8 (K,T,Ç); *UKN*, 295 (T,Ç); *HChI*, 133f (K,T,Ç).

... Rusa ... yaşam için. Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Erimenaoğlu, güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.12

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç frizin iki parçası üzerinde yer almaktadır.

---

[1] Lehmann-Haupt'a göre 12.4.5 ile 12.4.6 tek bir kalkan oluşmaktadır.

parça A[2]
Sayce, 52 (*JRAS*, 1882, s.656vd.); Sandalgian, 71; C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, IX, 1894, s.95 (K,T) (ve *ZA*, VII, 1892, s.267, *VBAG*, 1895, s.95vd.'a bkz.); R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.7; *UKN*, 296a (T,Ç); *HChI*, 130 (K,T,Ç).

parça B (Rozet ve diz çökmüş boğa motifli tunç friz parçası)
Sayce, *JRAS*, 1888, s.20; C.F.Lehmann-Haupt, *ZA*, IX, 1894, s.98-99; C.F.Lehmann-Haupt, *Materialen*, s.99; R.D.Barnett, *Iraq*, XII, 1950, s.16, tab.VIII; *UKN*, 296b (T); *HChI*, 134 (K,T,Ç).

parça A
Egemen olan Tanrı Haldi'ye Hi[ ] ülkesinin şehrinin ... Rusa Erimenaoğlu ... bu ... Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Rusa Erimenaoğlu güçlü kral, büyük kral, Tuşpa şehrinin güçlü kralı(dır).

parça B
(Çeviri yapılmamıştır)

12.4.13

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *AS*, XXII, A3, s.166-168 (F,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı gelecek yaşamı için armağan etti. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Rusa Erimenaoğlu güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.14

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir

Tunç Kalkan üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *AS*, XXII, A6, s.168 (F,T,Ç).

... (gelecek) yaşamı için armağan etti. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Rusa Erimenaoğlu güçlü kral Tuşpa şehri'nin hükümdarı(dır).

12.4.15

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *AS*, XXII, A7, s.168 (F,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa Erimenaoğlu bu kalkanı (gelecekteki) yaşamı için armağan etti. Tanrı Haldi'nin kudretiyle Rusa Erimenaoğlu güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

12.4.16

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün British Museum'dedir.

Tunç okluk üzerinde yer almaktadır.

R.D.Barnett, *AS*, XXII, B2, s.170 (F,K,T,Ç).

Egemen olan Tanrı Haldi'ye Rusa ...

12.5 SARDURİ'NİN OĞLU SARDURİ'NİN YAZITLARI

12.5.1

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç kalkan üzerinde yer almaktadır.

---

[2] Sayce ve Melikişvili parça A'nın bir friz parçası, König ise 11.3.1 no'lu kalkanın bir parçası olduğunu kabul etmektedirler.

UKN, ek69 (T); B.B.Piotrovskii, *UPD*, s.6; I.M.Diakonov, *UPD*, s.65; *UKN II*, 459 (T,Ç).

Yaşam için Tanrı Haldi'nin büyüklüğüyle Sarduri Sardurioğlu, güçlü kral, büyük kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı armağan etti.

12.5.2

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

UPD, 5; *UKN II*, 460 (T,Ç).

Ön yüzü
...Abiliuquni ...ev ... bana ... küçük ... ülkenin kölesi olan oğlu ...

Arka yüzü
Yap, git, hepsini geri ...ver, ara, ... tohum ekici.

Mühür
Sarduri Sarduri'oğlu.

12.5.3

Bastam'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

M.Salvini, *Bastam I*, W.Kleiss (ed.), 1973, s.125-127 (K,T,Ç).

Ön yüzü
Şeini buyruk verdi: Şei[ ] memura (ve) X mühürcüye, Ma[ ]ni, yönetici hakkında (şöyle) de: Yaşam tanrın hoş(?) olsun, gerçekten(?).

Arka yüzü
... memur ... kral ...

Mühür
Sarduri Sardurioğlu.

13 YAZARI BİLİNMEYEN YAZITLAR

13.1 TAŞ ÜZERİNDEKİ YAZITLAR

13.1.1

Van gölünün kuzey batısındaki Adilcevaz kalesinin kapısında bulunmuştur.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadir.

Estampajı Gürcistan Devlet Müzesindedir.

B*ericht*, 147, s.626; C.F.Lehmann (Haupt), *VBAG*, 1898, s.573; G.A.Melişkişvili, *SAN GruzSSR*", XII, 2, 1951 (A,T); *UKN*, 300, res.50 (F,T); *HChI*, inc.1 (K,T,Ç).

(Bu yazıt II Rusa'nın yazdığı 11.1.1 ile birlikte aynı duvarda bulunduğu için Lehmann-Haupt bu krala bağlamaktadır. Olasılıkla bir kralın Adilcevaz bölgesindeki faaliyetleri konusundadır. Başı eksik olan bu yazıtın içinde lanet formülü geçmektedir. Oysa yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez.)

13.1.2

Van'dan 23km. doğuda ve Keşiş gölünü doğudan sınırlayan dağların üzerindeki Ekece (Kaissaran) köyünde bulunmaktadır.

Ana kaya üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-(Haupt), *VBAG*, 1898, s.578 (T); C.F.Lehmann-(Haupt), *SPAW*, 1899, s.120 (T); Sandalgian, 44, A (T,Ç); C.F.Lehmann-Haupt, *Huschardzan-Festschrift aus Anlass des 100 jaehrigen Bestandes der Mechitharisten-Kongregation in Wien*, 1911, s.253-257 (F,K,T); *CICh*, 168, tab.41 (F); *UKN*, 301 (T,Ç); *HChI*, 79 (K,T,Ç).

Tanrı Haldiının şehrinin yazıtı. Tanrı Haldiının *alziniei* şehrinin yazıtı ...

13.1.3

Van gölünün kuzey doğu ucundaki Karatavuk (Güşak) köyünde bulunmuştur. Bugün Berlin'de.

İki taş parçası üzerinde yer almaktadır.

UKN, 306a (T); *HChI*, inc.6 (K,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.4

Van'ın yanindaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien*, 4, res.46a, s.76; C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, II, s.584; *UKN*, 306b; *HChI*, inc.7a (K,T).[1]

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.5

Van'ın yanindaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

Lehmann-Haupt, *Materialen*, 5, res.46b(sol), s.76; *UKN*, 307 (T); *HChI*, inc.7b (K,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

---

[1] *Armenien* ve *UKN*'de bu taş'ın Güşak'ta bulunduğu yazılmaktadır.

13.1.6

Van'ın yanindaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

Lehmann-Haupt, *Materialen*, 5, res.46b(sağ), s.76; *HChI*, inc.7c (K,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.7

Van'ın yanindaki Toprakkale'nin batı yamacında bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, b, s.118-119, tab.IV, res.7; *UKN*, 308 (T,Ç); *HChI*, inc.7d (K,T).

bull

tree(?)

13.1.8

Van'ın yanindaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, e, s.118-120; *UKN*, 309; *HChI*, inc.7e (K,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.9

Hoşap vadisindeki Boldağ'ındaki Çavuştepe'de (Haykaberd, Asbaşin) bulunmuştur.

Üç taş parçası üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.118-120, tab.IV, res.1,2,3; *UKN*, 310a-c (T,Ç); *HChI*, inc.3a-c (K,T).

a: keçi yavrusu ... koyun(?) ...

b: ... 3 ... 2bin 4 ... 4yüz ...

c: ...

13.1.10

Hoşap vadisindeki Boldağ'ındaki Çavuştepe'de (Haykaberd, Asbaşin) bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 150; *UKN*, 303; *HChI*, inc.3d.

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.11

Van gölünün 30 km. doğusundaki Çavuştepe'de, Urartu şehir duvarın güneyinde, bir tapınakta bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Bir kumtaşı blok üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XXI, 1978/80, 8, s.102-103 (F,K,T,Ç).

... Assur kralı ...

13.1.12

Bostaniçi (Sikhe) kilisesinde bulunmuştur.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

Sayce, 11a (*JRAS*,1894, s.717) (T,Ç); Sandalgian, 38 (T,Ç); *UKN*, 311a-c (T,Ç); *HChI*, 77a (K,T,Ç).

... saray adamı, köle ... ev, 3551 binici ... öte kıyıda ...

13.1.13

Van gölünün güney kıyısında, Vastan yakınındaki Karataş köyünde, bir mağarada bulunmuştur.

Bir mermer parçası üzerinde yer almaktadır. 13.1.11'in tekrarıdır.

Mordtmann, 50; A.D.Mordtmann, *ZDMG*, XXXI, 1877, 50, s.437-438 tab.1 (K,T,Ç); Sandalgian, 38 (T,Ç); *UKN*, 311a-c (T,Ç); *HChI*, 77b (K,T,Ç).

... saray adamı, köle ... ev, 3551 binici ... öte kıyıda ...

13.1.14

Van kalesinin güney yamacında bulunmaktadır.

Anakayaya kazılmış bir nişin sol ve sağ yüzlerinde Assur dilinde yazılmıştır. Yazı stili I Sarduri' nin yazıtının stiline benzediği için, Lehmann-Haupt bu krala tarihlendirmektedir.

Bericht, 143; C.F.Lehmann-Haupt, *Materialen*, 48, s.63; *UKN*, 297-298.

(Sağ yüzünde 19 satır, sol yüzünde ise 5 satırın kalıntıları bulunmaktadır. Kultla ilgili bir kurban listesidir.)

13.1.15

Kevenli'de (Susants) bulunmuştur. Bugün Berlin'dedir.

Bir taş blok üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 149; *UKN*, 302; *HChI*, inc.2.

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.16-13.1.21

Karahan köyünde bir ev duvarında bulunmuştur. Bugün Berlin'dedir.

Altı taş parçası üzerinde yer almaktadır.

UKN, 304a-f; *HChI*, inc.4a-f.

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.22-13.1.26

Karmirvor-Vank'ta bulunmuştur. Bugün Berlin'de.

Beş taş parçası üzerinde yer almaktadır.

VBAG, 1901, s.288; *UKN*, 305a-e; *HChI*, inc.5 (K).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.27[2]

İstanbul Müzesindedir. Nereden geldiği belli değildir.

Bir bazalt blok üzerinde yer almaktadır.

UKN, 312; *HChI*, inc.8 (K).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.28

Yalındüz'de (Tarr) bulunmuştur. Bugün İstanbul Müzesindedir.

Bir taş parçası üzerinde yer almaktadır.

UKN, 313; *HChI*, inc.9 (K).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

---

[2] König bu yazıtın 6.3.3 ile aynı olabildiğini sanmaktadır.

13.1.29

Bitlis'te bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Ufak bir stelin alt parçası üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.137-141 (F,T,Ç).

Ön yüzü
... yaptım ... x.560 ... insan ... kimini öldürdüm, kimini canlı götürdüm, erkek olanlarını savaşçılara verdim, ... sürup çıkardım(?).

Arka yüzü
Her kim bu yazıtı tahrip ederse her kim kırarsa, Tanrı Haldi (ve bütün) tanrılar onu güneşin altından yok etsinler ...

13.1.30

Geldiği yer belli değil. Bugün Van Müzesindedir.

Stel(?) parçası üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.137-141 (F,T,Ç).

bu ... yeni bağ ...kurdum ...yeni şehri sahiplendim ...

13.1.31

Geldiği yer belli değildir. Bugün Van Müzesindedir.

Bazalt stel(?) parçası üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *AnAr*, XI, 1989, s.137-141 (F,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.32

Van ilinin Muradiye kasabasında bulunmuştur. Bugün Van Müzesindedir.

Kırık bir bazalt stelin tahrip olan bir parçası üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, E Kavaklı, *AnAr ek yayın 1*, 1978, Muradiye 2 (F,K,T,Ç).

(Lanet formülünün son satırlarıdır. Taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.33

Geldiği yer belli değil.

Stel(?) parçası üzerinde yer almaktadır.

Fotoğrafı Erivan Müzesi arşivindedir.[3]

M.A.Israelyan, *VONO*, XII, 1970, s.75-84; *UKN II*, 382a (T); M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971 s.250 (T,Ç); I.M.Diakonoff, *HA-DV*, V, 1988 ve *AMI*, XXII, 1989, s.82-84 (T,Ç).

... (gelecek için) adı verilsin. Her kim izin almadan[4] bozarsa(?), her kim yenilemek istemezse, tahta çıkacak olan karşılığını versin (ki) Tanrı Haldi (ve bütün) tanrılar onu (krali) yerinde otturtsunlar.[5]

13.1.34

Geldiği yer belli değildir.

---

[3] Bu negativ bir kaç Menua krallığına ait negativlerin arasında bulunduğuna göre Melikişvili o döneme tarihlendirmektedir.

[4] "yoksa"

[5] König'e göre sözcüklerin yarısı başka bir yerde bulunmadığı için çeviri yapılamaz. Verildiği çeviri Diakonov'undur.

Sütun kaidesi üzerinde yer almaktadır.

Fotoğraf negativiErivan Müzesi arşivindedir. Negativte yalnız kaidenin bir tarafı görünmektedir.

M.A.Israelyan, *VONO*, 1970, s.75-84 (T,Ç); M.Salvini, *ZA*, LXI, 1971 (T,Ç).

... güçlü kral, Tuşpa şehrinin hükümdarı(dır).

13.1.35

Geldiği yer belli değildir.

Mermer parçası üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.123-124; B.V.Farmakovskogo, *Material po Arheologii Rossii*, XXXIV, 1914, 6, tab.XVII; *UKN*, 314; *HChI*, inc.10 (K,T).

Argişti

13.1.36

Armavir'de bulunmuştur. Bugün Armavir Müzesindedir.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

CICh, 127; M.Sembatiants, *Ararat*, 1886, s.27 (A); Nikolskii, 23 tab.14,2 (F,K,T); *UKN*, 315 (T); *HChI*, inc.27 (K,T).

13.1.37

Armavir höyüğünde bulunmuştur.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

M.Sembatiants, *Ararat*, 1885, s.416 (K); *UKN*, 316 (T,Ç); *HChI*, inc.28 (inc.28).

... adını verdim ... diktim ... şehir ...

13.1.38

Armavir höyüğünde bulunmuştur. Bugün Ermenistan Devlet Müzesindedir.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

M.A.Israelyan, *Istoricheskii Armavir po Urartskim Nadpisyam* (erm.), 1948; *UKN*, 317 (T); *HChI*, inc.29(K,T).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.1.39

Bastam'da, büyük terasın Haldi Tapınağında bulunmuştur.

Taş parçası üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI*, V, 1972, 37 (F,T,Ç).

(Yazıt, taşın bozulması nedeniyle çevrilemez)

13.2 KİL TABLETLER

13.2.1

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün Amerika'dadır.

15x7cm. büyüklükteki bir kil tablettir.

*Inedit*es, VI; Sayce, 78 *(JRAS*, 1893, s.15); Sandalgian, 52; *Bericht*, 158; *VBAG*, 1895, s.610; C.F.Lehmann-Haupt, *Materialen*, s.105; C.F.Lehmann-Haupt, *Armenian* II, s.585. *UKN*, 326 (T,Ç); *HChI*, inc.11 (K,T,Ç).

Ön yüzü

Tanrı ... 7 boğa, 2 büyük koyun, ... 3 boğa, 3 inek, 5 büyük koyun. Toplam 3 inek 5 büyük koyun. 1

inek(?) için. 1(?) boğa ... 3 boğa, 3 inek, 6 büyük koyun. Toplam 3 boğa, 3 inek, 6 büyük koyun. ... için ... inek ...

Arka yüzü

... 3 boğa, canlı fillerin 5 *tardini*'si, 5 büyük koyun. Toplam 3 boğa, 5 inek, 5 büyük koyun. 1 üzüm bağı(?) için. 3 boğa, 1 inek, 1 gün ... 2 boğa, 2 inek, 5 büyük koyun. Toplam 29 boğa, 13 inek ,20 büyük koyun. ... Şupa şehri ...Şupa şehrinde 10 inek, 6.000 ev(?) (binici? binek?) ...Şupa şehrinde 1.000 ev.

13.2.2

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Lehmann-Haupt ve Belck'in gezisinde bulunan bir kil tablettir. Her iki tarafında üç sütün yazı vardır.

Bericht, 159; C.F.Lehmann-Haupt, *Materialen*, 37, s.106, res.78a,b (F); *UKN* 327; *HChI*, inc.12 (K,T,Ç).

(Sayılar vardır)

13.2.3

Lehmann-Haupt ve Belck'in gezisinde Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Kil tabletin iki parçasıdır.

Bericht, 160, 161(?); C.F Lehmann Haupt, *Materialen*, 38a,b, s.107, res.79a,b (F); *UKN*, 328; *HChI*, Inc.13 (K,T,Ç); UPD, 15; *UKN* II, 328, (T).

(Sayılar vardır)

13.2.4

Lehmann-Haupt ve Belck'in gezisinde Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Kil tablet parçasıdır. Tabletin ön yüzünün alt parçası ve arka yüzünün küçük bir parçası var.

Bericht, 162(?); C.F Lehmann-Haupt, *Materialen*, 38c, s.107, res.79c (F); *UKN*, 329; *HChI*, Inc.14 (K,T,Ç); UPD, 16; *UKN* II, 329, (T).

(Sayılar vardır)

13.2.5-13.2.10

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Lehmann-Haupt ve Belck'in gezisinde bulunan 6 tane kil tablet üzerindeki damga mühür baskıları yer almaktadır.

Bericht, 163,164, s.626; C.F Lehmann-Haupt, *Materialen*, 39, s.107-108, res.80; *Armenien I*, s.222,261,323 ve *II*, s.245,580; *UKN* 334-339; *IIChI*, inc.15-19 (K,T,Ç).

... Rusa ... mühür ...

13.2.11, 13.2.12

Van yakınındaki Çavuştepe'de bulunmuştur. Bugün İstanbul müzesindedir.

İki kil tablettir.

M.J.Mellink, AJA, LXX, 1966, 3, s.281; *UKN* II, 465,466.

(Yayınlar henüz yapılmamıştır. Olasılıklı Dinçol tarafından yapılacaktır.)

13.2.13

1946 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablet parçasıdır.

I.M.Diakonov, *EV*, II, 1948, parça A, s.86-87 (K,T); *VDI*, 1948, 4, s.146 (F); *UKN*, 330 (T); *HChI*, inc.31 (K,T).

(Yazıt, tablet bozulduğu için çevrilemez)

13.2.14

1946 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

I.M.Diakonov, *EV*, II, 1948, inc.31 parça B, s.86-87 (K,T); *VDI*, 1948, 4, s.146 (F); *UKN*, 331 (T); *HChI*, inc.32 (K,T).

(Yazıt, tablet bozulduğu için çevrilemez)

13.2.15

1946 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

I.M.Diakonoff, *EV*, II, 1948, inc.31, parça B, s.87-88 (K,T); I.M.Diakonoff, *KSIIMK*, XXI, 1947, s.14, res.2 (F); *VDI*, 1948, 4, s.146 (F); *UKN*, 332 (T); *HChI*, inc.33 (K,T).

(Yazıt, tablet bozulduğu için çevrilemez)

13.2.16

1949 yılında Kar[6]mir-blur'de bulunmuştur.

Kil tablettir.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur I*, 1950, tab.11, B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, 1952, s.75-76; *UKN*, 333 (T); *HChI*, inc.34 (K,T); *UPD*, 2; *UKN II*, 333 (T).

(Tabletin altı kırık ve ortası okunmaz halinde. Arkasında hem silindir mühür hemde damga mühürün baskısı vardır.)

Ön yüzü
... büyrük gönderilmiş ... 1 at ... 6 boğa, 1 savaşçı için, uzum bağında ... sundum, fakat şehirde değildi. ... getirdim.

Arka yüzü
... Sarduri Rusaoğlu'nun mührü.

13.2.17

1947 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tabletin üst parçasıdır.

UPD, 6; *UKN II*, 461 (T,Ç).

TUR-tata buyruk getirdi: ... küçük kedi ...

13.2.18

1955 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tabletin üst parçasıdır.

N.V.Arutyunyan, *VDI*, 1957, 3, s.144-149; B.B.Piotrovskii, *Vanskoe Tsarstro*, 1959, tab. XXII,; *UKN*, ek62 (T,Ç); *UPD*, 10; *UKN II*, 463 (T,Ç).

'Aza boyunun ülkesinde(ki) Tanri 'A'nın şehrine: 26 dana postu ... 12 yün kumaş, 14 yün ... 198 dana(?) postu(?), 26 yün kumas, 172 koç postu, 18 dişi keçi postu.

13.2.19

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Kil tabletin üst parçasıdır.

UPD, 7; *UKN II*, 462 (T,Ç).

---

6 . koyun 1-*hi* ...

Ön yüzü
Inuş-şala buyruk verdi: Vali Urma'ya söyle: Tohum ekici Aliau (ve) Urkia'lı Alunata (konusunda), Hoş(?) ... yaşam tanrısı savaşsın(?). İki *siardia* adamı yani Haldi'nin-ordusu (ve) Uradı (hakkında) buyurdum. Kralin önüne ... götürdüm: Krala 1 at, 1 büyük ..., 1 ..., 1 ..., 30 ... aleti, 20 ... (ve) 2 ...; (Bu) şeyler (kazançtı). Arte dağına kadar ... gitti. Oradan (gelen) kazanç 5 Sipa'lı *ahupa* adamı, Irdiu ülkesinin oğulları ... Şu tamam(dır). Uradi'yi sorguya çek(?). ... 3 gün bekledim. Haldi'nin-ordusu geç kaldı(?). Şimdi ... 1 at kaçırdı.Oradan (bu) bölge'ye götürdüm. Sipa'yı kralin önüne bulundurdum.

Arka yüzü
... kralin önünde, hiç bir şey ...yerleştirdim. ... ülke'ye bu kişi ... Şimdi efendi(sin)e ... onları götürdüm. ... yap! Bu kişi ki ... onları götürdüm. Söyle ki: ... buyrukları ver! ... aleti. Ayrıca bu öbür kişi ... bu binaya onları götürdüm. Söyle ki: ... kralın önüne çıksın! ... götürdüm. ... Bu kişi ...

Mühür
Yazıcı'nın mührü.

13.2.20-13.2.24

1957 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Beş tane kil tablettir.

UKN, ek72-76.

(Yazıtlar, tabletler bozulduğu için çevrilemez)

13.2.25

İran'daki Bastam'da bulunmuştur.

Kil tablettir.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 2, s.129 (K.T).

13.3 ÇANAK ÇÖMLEKLER

13.3.1(a-x)

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Büyük çanak çömlek *karasi* kap parçaları üzerinde hacim ölçüleri yer almaktadır.

C.F.Lehmann-Haupt, *Materialen*. s.111 vd., 45 (F); C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien*, II, s.473,560,585 (F); N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.20 ,tab.IV, 8, (F,K,T); *Haldovedeniye*, tab.24, s.265; *UKN*, 340a-x (T); *HChI*, inc.20a-y (K,T).

a) *7 aqarqi*
b) *x aqarqi* *5 tirusi*
c) *7 aqarqi*
d) *4 tirusi*

13.3.2

Van doğusundaki Varak dağların eteğindeki (Susants) Kevenli'de bulunmuştur.

Kap parçası üzerinde yer almaktadır.

VBAG, 1901, s.288; *UKN*, 341 (T); *HChI*, inc.35.

1 aqarqi *x (tirusi)*

13.3.3

Van doğusundaki Varak dağların eteğindeki (Susants) Kevenli'de bulunmuştur.

Kap üzerinde yer almaktadır.

Inedites, VII, Delitzsch, 183; *Bericht*, 179, *HChI*, Inc.21, tab.101 (K,T); *UKN II*, 504 (T).

3 aqarqi *6 (tirusi)*

13.3.4-13.3.6

Van'ın 30km. doğusunda ve Hoşab vadisinde bulunan Çavuştepe'de (Haikaberd) bulunmuştur.

3 kapın 4 parçası üzerinde yer almaktadır.

N.A.Marr, *ZVO*, XXIV, 1917, s.120-121, tab.IV, 4-6 (F,K,T); *Haldovedeniye*, 24, s.265 (F); *UKN*, 342-344, (T); *HChI*, inc.22a-c (K,T).

5) *x tirusi*
6) *x tirusi*
7) *8 tirusi*

13.3.7-13.3.22

Van merkezinin 30 km. doğusundaki Çavuştepe'de bulunmuştur.

16 büyük kap üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XVIII, 1974, 1, s.105-109 (T).

9) *x aqarqi* *7*
10) *x aqarqi* *4 terusi*
11) *x aqarqi* *6 terusi*
12) *6/7(?) aqarqi* *2*
13) *terusi* *1 arusi*
14) *x aqarqi* *6 terusi*
15) *6 aqarqi* *x*
16) *x terusi*
17) *x aqarqi* *6 terusi*
18) *x terusi* *1 arusi*
19) *x aqarqi* *x*
20) *x aqarqi* *6 terusi*
21) *x terusi*
22) *x terusi*
23) *x aqarqi* *x terusi*
24) *6 aqarqi*

13.3.23

Van merkezinin 30 km. doğusundaki Çavuştepe'de bulunmuştur.

Hieroglif işaretlerle birlikte büyük kap üzerinde yer almaktadır.

A.M.Dinçol, *Anadolu*, XVIII, 1974, 3, s.113 (T).

8 aqarqi

13.3.24(a-x)

1964 yılında Van gölünün kuzey kıyısındaki Adilcevaz'ta bulunmuştur.

Kaplar üzerinde yer almaktadır.

E.Bilgiç, B.Öğün, *Anatolia*, VIII, 1965, tab.4-5; *UKN II*, 505a-x.

4 aqarqi *4 tirusi*

13.3.25-13.3.41

1965 yılında Van gölünün kuzey kıyısındaki Adilcevaz'ta bulunmuştur.

17 kap üzerinde yer almaktadır.

E.Bilgiç, B.Öğün, *Anatolia*, IX, 1966, tab.XIII-XIV; *UKN II*, 506-522 (T).

27) *4 aqarqi* *1 tirusi 1/2*
28) *4 aqarqi* *5 tirusi*

29) *4 aqarqi* *5 tirusi 1/2*
30) *4 aqarqi* *2 tirusi*
31) *4 aqarqi* *4 tirusi*
32) *3 aqarqi* *4 tirusi 1/2*
33) *3 aqarqi* *5 tirusi 1/2*
34) *4 aqarqi* *1 tirusi*
35) *4 aqarqi* *5 tirusi 1/2*
36) *4 aqarqi*
37) *4 aqarqi* *2 tirusi 1/2*
38) *7 aqarqi* *2 tirusi*
39) *6 aqarqi* *4 tirusi*
40) *4 aqarqi* *4 tirusi*
41) *3 aqarqi* *3 tirusi*
42) *7 aqarqi* *3 tirusi 1/2*
43) *5 aqarqi* *5 tirusi*

13.3.42

Van gölünün kuzey kıyısındaki Adilcevaz'da bulunmuştur. Bugün Ankara Müzesindedir.

Tam bir kap üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI* 5, 1972, 31 (F,K,T,Ç).

3 aqarqi *2 terusi 1/2(?).*

13.3.43-13.3.62

1949 yılında Karmir-blur'da şarap deposu olarak kullanılan büyük bir salon içinde bulunmuştur.

82 kaptan, 1 tane üzerinde yazıt vardir. 53 tane üzerinde hieroglif yazısı yer almaktadır, 20 tane üzerinde çivi yazısı yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, s.67 (K); *UKN*, 345-364 (Ç); *HChI*, inc.36a-n (K,T).

46) *1 aqarqi* *4 tirusi 1/2* *1 aqarqi* *5 tirusi 1/2*
47) *1 aqarqi* *5 tirusi*
48) *3 aqarqi*
49) *3 aqarqi* *2 tirusi*
50) *3 aqarqi* *4 tirusi*
51) *3 aqarqi* *6 tirusi*
52) *3 aqarqi* *7 tirusi*
53) *3 aqarqi* *7 tirusi 1/2*
54) *3 aqarqi* *8 tirusi*
55) *4 aqarqi*
56) *4 aqarqi* *6 tirusi*
57) *4 aqarqi* *7 tirusi*
58) *4 aqarqi* *7 tirusi 1/2*

13.3.63-13.3.97

1951 yılında Karmir-blur'da üç depo içinde bulunmuştur.

35 büyük kap üzerinde yer almaktdır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek25-59 (T); B.B.Piotrovskii, *UPD*, s.6, res.8; *UKN II*, 467-501 (T).

66) *4 aqarqi* *1 tirusi*
67) *3 aqarqi* *4 tirusi 1/2*
68) *4 aqarqi* *1 tirusi*
69) *3 aqarqi* *7 tirusi*
70) *3 aqarqi* *5 tirusi*
71) *3 aqarqi 1/2*
72) *3 aqarqi* *4 tirusi 1/2*
73) *3 aqarqi*

74) *4 aqarqi 1/2*
75) *3 aqarqi 3 tirusi*
76) *3 aqarqi 6 tirusi 1/2*
77) *3 aqarqi 4 tirusi*
78) *3 aqarqi 5 tirusi*
79) *4 aqarqi 1 tirusi*
80) *x aqarqi 4(tirusi)*
81) *3 aqarqi 1/2*
82) *4 aqarqi 3 tirusi 1/2*
83) *4 aqarqi*
84) *4 aqarqi 1 tirusi 1/2*
85) *3 aqarqi 8 tirusi 1/2*
86) *4 aqarqi 1 tirusi 1/2*
87) *3 aqarqi 8 tirusi 1/2*
88) *3 aqarqi 8 tirusi*
89) *(x aqarqi) 4 tirusi 1/2*
90) *4 aqarqi 1/2*
91) *3 aqarqi 7 tirusi 1/2*
92) *3 aqarqi 5 tirusi*
93) *3 aqarqi 6 tirusi 1/2*
94) *3 aqarqi 3(tirusı)*
95) *3 aqarqi 5 tirusi 1/2*
96) *4 aqarqi (x tirusi)*
97) *4 aqarqi 3 tirusi*
980 *(x aqarqi) 1 tirusi*
99) *(x aqarqi) 4 tirusi*
100) *(x aqarqi) 2 tirusi 1/2*

13.3.98(a-x)

1959 yılında Arin-berd'de bulunmuştur.

Kaplar üzerinde ölçüler yer almaktadır.

UKN, ek, s.456; K.L.Oganesyan, *SA*, III, 1960; *UKN II*, 502a-x.

13.3.99(a-x)

Davt-blur'da bulunmuştur.

68 kapın kimileri üzerinde ölçüler yer almaktadır.

A.A.Martirosyan, *SA*, IV, 1967, s.228; *UKN II*, 503a-x.

13.3.100

İran'ın batı Azerbaycan bölgesindeki Marand yakınındaki Livar kalesinde bulunmuştur.

Kap kulbu üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI* V, 1972, 34 (F,K,T).

3 (aqarqi)

13.3.101

İrandaki Bastam'da bulunmuştur.

Kap parçası üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI* V, 1972, 30 (F,T,Ç).

2x aqarqi 3 terusi

13.3.102-13.3.104

İran'daki Bastam'da Salon yapısında bulunmuştur.

Kap üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, W.Kleiss (ed.), *Bastam II*, 4, s.140 (K.T).

Rusa'nın küçük şehri.

13.4 BULLALAR

13.4.1

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur. Bugün Berlin Yakındoğu Müzesindedir

Alt yüzü desenli bir kil bullanın yan yüzlerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *FB*, XX/XXI, 1980, s.271-272 (F,K,T,Ç).

Ardini şehrinden (gelen) saban öküzünün mühürlenmiş fışı.

13.4.2

1947 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Bulla üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, 1952, s.47-48; *UKN*, 370; *HChI*, inc.39 (K,T,Ç).

(çeviri verilmemektedir)

13.4.3

Bastam'da, Yerleşme Evleri'de, d odasındaki yanma çukurunda bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI*, 5, 1972, 35 (F,K,T).

(Çeviri yoktur.)

13.4.4

Bastam'da, Salon yapısında bulunmuştur.

Kil bulla parçası üzerinde yer almaktadır.

E.v.Schuler, *AMI*, 5, 1972, 36, s.58vd. (F,K,T); M.Salvini, *Bastam I*, 2C(Ba70/40), s.133-136 (K,T,Ç).

x ...

2 ...

3 tablet

1/2 ...

1 ...

10 ...

13.4.5

1975 yılında Bastam'daki yerleşmede bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, 2A(Ba75/56), s.133-136 (K,T,Ç).

2 tablet

13.4.6

1975 yılında Bastam'daki yerleşmede bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, 2B(Ba75/57), s.133-136 (K,T,Ç).

61 tablet

13.4.7

1975 yılında Bastam'daki yukarı kalesinde bulunmuştur.

Aslan motifli bir kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, 3(Ba75/64), s.133-136 (K,T,Ç).

(Rusai-URU-TUR'un bir ithal şirketi konusundadır)

13.4.8

1977 yılında Bastam'daki yerleşmede bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam I*, 3(Ba77/147), s.133-136 (K,T,Ç).

(Rusai-URU-TUR'un bir ithal şirketi konusundadır)

13.4.9(a-x)

Bastam'da bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 1.2 A3,A4,A5, s.126-129 (T).

Prensin mührü

13.4.10

Bastam'da bulunmuştur.

Kil bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 3.2(Ba78-139), s.138 (K.T,Ç).

Iqisa'lı Ina'nın evi.

13.4.11

Bastam'da bulunmuştur.

Bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 3.3(Ba78-423), s.139-140 (K.T).

Ala'a ülkesinin küçük Rusa şehrindeki saray memurları.

13.4.12

Bastam'da bulunmuştur.

Bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 5 (Ba78-1284), s.140-144 (K.T).

100 tablet

13.4.13, 13.4.14

Bastam'da bulunmuştur.

Bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, *Bastam II*, W.Kleiss (ed.), 5 (Ba78-1281 ve Ba78-1283), s.140-144 (K.T).

tablet

13.4.15

Bastam'da bulunmuştur.

Bulla üzerinde yer almaktadır.

M.Salvini, W.Kleiss (ed.), *Bastam II*, 6, s.140-144 (K.T).

30 mühür

13.5 KÜÇÜK BULUNTULAR

13.5.1

Van yakınındaki Toprakkale'de bulunmuştur.

Kemik bilezik üzerinde yer almaktadır.

Bericht, 178 (T); *VBAG*, 1900, s.445,614 (T), C.F.Lehmann-(Haupt), *Materialen*, 13, s.83 (K,T); C.F.Lehmann-(Haupt), *Armenien*, II, s.584-585 (K,T); *UKN*, 365 (T); *HChI*, inc.24 (K,T,Ç).

Paqaia ülkesi ...

13.5.2

Patnos'taki Anzavur tepe'de bulunmuştur.

Yüzük üzerinde yer almaktadır.

M.J.Mellink, *AJA*, LXIX, 1965, 2, s.142; *UKN II*, 526.

13.5.3-13.5.9

Üçü Van'da, dördü Karmirvor-Vank'ta bulunmakta üzere 7 parçadır![7]

UKN, 366a-g; *HChI*, inc.23 (K,T,Ç).

... orada ...

13.5.10

Armavir höyük'te bulunmuştur.

Değerli taş üzerinde olasılıkla taklit bir yazıt yer almaktadır.

UKN, 367(?); *HChI*, inc.25 (K,T,Ç).

Menua(?)

13.5.11

1940 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Tunç muska üzerinde, beş satılık büyücülük yazısı yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Istoria i Kultura Urartu*, 1944, s.168;171, B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur I*, s.77; *UKN*, 368 (T); *HChI*, inc.37 (K,T,Ç).

Büyücü söz, Sağlık(?) ... onun egemeni olana.

13.5.12

1954 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur.

Insan bezekli altın levha üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *EV*, XI, 1956; *UKN*, ek21 (T), *UKN II*, 464 (T).

---

[7] Nelerin parçaları belli değildir!

13.5.13

1946 yılında Karmir-blur'da bulunmuştur. Bugün Hermitaj'dadır.

Tunç kalkan umbon'u üzerinde yer almaktadır.

B.B.Piotrovskii, *Karmir Blur II*, 1952, s.47-48; *UKN*, 369; *HChI*, inc.38.

(Çeviri yoktur.)

KISALTMALAR

ABIIU	I.M.Diakonoff, "Assyrio-babilonskie istoçniki po istorii Urartu", *VDI*, 1951, no2,3,4.
AE	N.A.Marr ve I.Orbeli, *Archeologiçeskoya Ekspeditsiya 1916 goda v Van.*, Petersburg, 1922.
AfO	*Archiv für Orientforschung,*
AGGW	*Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philologisch-historische Klasse.*
Alişan, *Airarat*	L.V.M.Alişan, *Şirak Airarat* (erm.) Venedig, 1881
AnAr	*Anadolu Araştırmaları.*
Ararat	*Ararat* (erm.).
AL	Fr.Delitzsch, *Assyrische Lesestücke,* 1912.
AMI	*Archaeologische Mitteilungen aus Iran.*
ARAB	D.D.Luckenhill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I,II, Chicago, 1926-1927.
Arch.Or.	*Archiv Orientalia.*
AS	*Anatolian Studies.*
BAISSP	*Bulletin de l'Academie imperiale des science de St.Petersbourg,* ser.1-4 (IAN'le devam edildi).
Banaşer	*Banaşer, Handes hnaksosakan, patmakan, lezovabanakan yev knnakan.*
Belleten	*Türk Tarih Kurumu Belleteni.*
Bericht	W.Belck, C.F.Lehmann, "Bericht über die Ergebnisse der von Dr.W.Belck und Dr.C.F.Lehmann 1898/99 ausgeführten Forschungsreise in Armenien", *SPAW* Berlin, 1900, s.619-639; *VBGAUE*, 1900 ,s.430-439.
BiOr	*Bibliotheca Orientalis.*
Caucasica	*Caucasica, Zeitschrift für die Erforschung der Sprachen und Kulturen des Kaukasus und Armeniens,* Leipzig, 1924-34
CICh	C.F.Lehmann-Haupt, *Corpus Inscriptionum Chaldicarum*, Berlin, I: 1928, II: 1935.
DAN	*Dokladi Rosiiskoi Akademii Nauk* Leningrad, 1924-1925; *Dokladi Akademii Nauk SSSR.*
DV	*Drevnii Vostok.*
DWAW	*Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe.*
Einführung	J.Freidrich, *Einführung ins Urartaeische.* (Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft, Jhg. 37,3), Leipzig, 1933.
EV	*Epigrafika Vostoka.*
FB	*Forschungen und Berichte- Staatlichemuseer zu Berlin.*
HA/DV	*Hin Aravelk/ Drevnii Vostok.*
Haldovedeniye	I.I.Meşçaninov, *Haldovedeniye Istoria drevnego Vana ...*, Baku, 1927 (*Trudy*

	obşçestva Obsledovaniya i Izuçeniya Azerbaydjana X).
Handes Amsorya	*Handes Amsorya, Monatschrift für armenischen Philologie.*
HChI	F.W.König, *Handbuch der chaldischen Inschriften.* (*AfO*, Beiheft 8), I,II, Graz, 1955-1957, 276s., 128res.; Neudruck der Ausgabe, Osnabrück, 1967.
IAK	*Izvestiya (Imperatorsoi) Arheologiçeskoi Komissii. IRAIMK* ile devam edilmiştir.
IAN	ser.5-6: *Izvestiya (Imperatorskoi) Akademii Nauk*, 1894-1927; ser.7: *Izvestiya Akademii nauk SSR, Otdelenie obşçestvenniç nauk* ve *Izvestiya Akademii nauk SSR, Otdelenie lituraturi i iazika.*
IAN Arm SSR	*Izvestiya Akademii nauk Armianskoi SSR, Obşçestvennye Nauki.*
I Arm FAN	*Izvestiya armyanskogo filiala Akademii nauk SSSR.*
IFJ	*Istorico-filologiçeskii jurnal* (erm.).
IINI Arm Telekagir	*Izvestiya Instituta nauk i isk usstv SSR Armenii/ HSXH patkowtyan yev grakano wt yan institowti.*
IM	*İstanbuler Mitteilungen.*
Inedites	H.Hyvernat, "Inscriptions inedites" (I-XXX), Muller-Simonis'te, s.560-565.
IRAIMK	*Izvestiya Rossiiskoi Akademii Istorii Materialnoi Kulturi.*
JA	*Journal Asiatique.*
JAOS	*Journal of the American Oriental Society.*
JCS	*Journal of Cunieform Studies.*
JMNP	*Jurnal Miniserstva Napodnogo Prosveşçeniya.*
JNES	*Journal of Near Eastern Studies.*
JRAS	*Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland.*
Karmir Blur	Akedemiya Nauk Armanskoi SSSR. Archeologiçeskie Raskopki v Armenii, no.1: B.B.Piotrovskii, *Karmir-Blur*, I, 1950; II, 1952.
KODA	*Oragir, Komiteta Ohrani drevnostei Armenii/ Oragir HSXH hnowtyownneri pahpanowtyan komiteyt.*
KSIA	*Kratkiye soobşçeniya o dochladach i poleviç issledovaniyaç instituta Archeolojii*
KSIIMK	*Kratkiye soobşçeniya o dochladach i poleviç issledovaniyaç instituta istorii materialnoi kulturı.*
Lehmann-(Haupt), *Armenien*	C.F.Lehmann-Haupt, *Armenien einst und jetzt. Reisen und forschungen*, Berlin/Leipzig, I: 1910, II: 1926, III: 1931.
Lehmann-(Haupt), *Materialien*	C.F.Lehmann-Haupt, *Materialien zur aelteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens.* (*Abhandlungen der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Cottingen, Philogisch-historische Klasse*, N.F.IX, 3, 1907)
Lynch, *Armenia*	H.F.B.Lynch, *Armenia, travels and Studies*, London, 1901 (*I:The Russian Provinces, II:The Turkish Provinces*).
MAK	*Materialy po Archeologii Kavkaza sobrannye ekspeditsiami imparatorskogo moskovskogo arkheologiçeskogo obşçestva.*
Mordtmann	A.D.Mordtmann de Aeltere, "Entzifferung und Erklaerung der armenischen Keilinschriften von Van und Umgegend", *ZDMG*, XXVI, 1872, s.456-696 (1-46); A.D.Mordtmann de Aeltere, "Über die Keilinschriften von Armenien", *ZDMG*, XXXI, 1877, s.406-438 (47-50).

Müller-Simonis	*Relation des missons scientifiques de MM. H.Hyvernat et P.Müller-Simonis (1888-1889)*, Paris-Lyons, 1892.
Nikolskii	M.V.Nikolskii, *Klinoobrazniya nadpisi zakavkazya, (MAK*, V.) Moscow, 1896.
M.Tseretheli, *NHI*	M.von Tseretheli, *Die neuen haldischen Inschriften Königs Sardurs von Urartu*, Heidelberg, 1928.
OLZ	*Orientalistische Literaturzeitung.*
RA	*Revue d'Assyriologie.*
RAIMK	*Rossiiskaya Akademiya istorii materialnoi kultur.*
RHA	*Revue Hittite et Asianique.*
RLA	*Reallexikon der Assyriologie.*
Robert	L.de Robert, *Etude philologique sur les inscriptions cuneiformes de l'Armenie*, Paris, 1876.
RT	*Recueil de travaux relatifs a la philologie et a l'archeologie egyptiennes et assyriennes.*
SA	*Soviyetskaya Archeologiya*
SAN Gruz SSR	*Soobşçeniya Akademii nauk Gruzinskoi SSR.*
Sandalgian	J.Sandalgian, *Les inscriptions cuneiformes Urartiques*, Venise, 1900.
Sarkisian	P.N.Sarkisian, *Topographie de l'Armenie- Mineure et de l'Armenie- Majeure* (erm), Venise, 1864.
Sayce	A.H.Sayce, "The Cuneiform Inscriptions of Van", *JRAS*, 1882, nos.1-57, s.377-732; 1888, nos.58-68, s.1-48; 1893, nos.69-79, s.1-39; 1894, nos.80-85,55,56, s.691-732; 1901, no.86, s.645-660; 1906, nos.87-90,52,56, s.611-653; 1911 no.91, s.49-63; 1912, no.92, s.107-112; 1914, no.93, s.75-77; 1929, 93-100, s.297-336; 1932, no.101, s.593-595.
SK	*Sovetskaya kniga.*
SPAW	*Sitzungsberichte der Könglich Preussischen Akademie der Wissenschaften.*
Schulz	F.E.Schulz, "Memoires sur le lac de Van et ses environs", *JA*, IX, Paris, 1840, s.257-323.
SMEA	*Studi Miceni ed Egeo-Anatolici.*
TAD	*Türk Arkeoloji Dergisi.*
TGAI	*Gitutyan avarvesta institut Telekagir.*
TIAM	*Trud Instituta Azka i Mişleniya.*
TKM	*Trudi Kabineta imeni N.A.Marra, Erivanskogo Gosudarstvennogo universitata imeni V.M.Molotova.*
Tr. Vostoçnoi Komissii	*Drevnosti Vostoçniya, Trudy Vostoçnoi Komissii Imparatorskogo Moskovskogo Archeologiçesko Obşçetsva.*
UKN	G.A.Melikişvili, *Urartskii klinoobraznye nadpisi*, (VDI, 1953, 1, s.299-324; 2, s.249- 308; 3, s.229-277; 4, s.175-252) Moskova, 1960
UKN II	G.A.Melikişvili, "Urartskii klinoobraznye nadpisi, II", *VDI*, 1971, no.3, s.227-255; no.4, s.265-293.
UPD	I.M.Diakonoff, *Urartskiye Pisma i Dokumenti*, Moskova/Leningrad, 1963.
UPMG	G.W.Tseretheli, *Urartskie pamyatniki Museya Gruzii/ The Urartian monuments in the Georgian Museum.* Gruzinskii Filial Akademii nauk SSSR, Tiblis, 1939.

VBAG/VBGAEU	*Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, ZE* içinde bulunmaktadır.
VDI	*Vestnik Drevnei Istorii.*
VONO/VONAN Arm SSR	*Vestnik Obşçestvennuck, Nauk ArmSSC*
WZKM	*Wiener Zeitschrift für die Kunde des orgenlandes.*
ZA	*Zeitschrift für Assyriologie.*
ZDMG	*Zeitschrift der Deutschen Morgenlaendischen Gesellschaft.*
ZE	*Zeitschrift für Ethnologie.*
ZVO	*Zapiski Vostoçnogo Otdeleniya Russkogo Archeologiçeskogo Obşçestva.*

BİBLİOĞRAFYA

Adontz, N., *Histoire d'Armenie: Les origins, du X^c Siecle au VI^c (av. J.C)*, Paris, 1946.

Alişan, L.V.M., *Şirak* (erm.), Venedik, 1881.

Alişan, L.V.M., *Ararat* (erm.), Venedik, 1890.

Arutyunyan, N.V., "Horhorskaya letopis Argişti I", *EV*, VII, 1953, s.81-119.

Arutyunyan, N.V., "Novonaidennaia klinolisnaya tabletka iz raskopok Karmir-blura", *VDI*, 1957, 3, s.144-149, 2res.

Arutyunyan, N.V., "Novaya klinolisnaya tabletka iz raskopok Karmir-blura", *FS Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958*, Heidelberg, 1959, s.35-51.

Arutyunyan, N.V., *Zemledelie i Skotovodstro Urartu*, Erivan, 1964.

Arutyunyan, N.V., "Novaya Urartskaya Nadpis iz Raskopok Garne", *Materiali Sessii Posvyaşçennoi Itogam Archeol. i Etnogr. Issledovanii 1964 goda. v SSSR*, Baku, 1965, s.171.

Arutyunyan, N.V., *Novye Urartskiye Nadpisi Karmir-Blura*, Erivan, 1966.

Arutyunyan, N.V., "Novaya Urartskaya Nadpis iz Davti-blura", *VDI*, 1966, 3, s.91-105.

Arutyunyan, N.V., "Interpretatsii urartskoi nadpisi iz Hagi / On the Interpretation of the Urartian Inscription in Hagi.", *HA-DV*, III, Erivan, 1978, s.153-167, (İngl. özet s.270-273).

Arutyunyan, N.V., "Novanaidyennaya klinopis Argişti II, (II. Argişti'ye ait yeni bulunan bir yazıt.) (erm.)", *IFJ*, III, 1979, s.93-104, 2res.

Arutyunyan, N.V., "Le Pays *Iştikuniu* d'une Inscription Cuneiforme Ourartienne et sa Localisation", *SMEA*, XXIV, 1982, s.229-232.

Arutyunyan, N.V., "La Nouvelle Inscription Ourarteenne Decouverte en Armenie Sovietique", H.Klengel (ed.), *Gesellschaft und Kultur im alten Vorderasien*, Berlin, 1982. s.89-93, res.15-16.

Arutyunyan, N.V., "A New Urartu İnscription from Sisian", *HA/DV*, IV, Erivan, 1983, s.195-220 (ing. özet s.304-308)

Arutyunyan, N.V., "Zur Lesung und Interpretation der urartaeischen Inschrift aus Lçeşen", *Kupturnoe Naspedie Vostoka*, s.106-111.

Arutyunyan, N.V., K.L.Oganesjan, "Noviye Urartskie Nadpisi iz Erebuni/ New Urartian Inscription from Erebuni", *VDI*, CXIII, 1970, 3, s.107-112, 10res. (ing. özet).

Avdalbegyan, T., "Nor beyazdi noragyowtsepagirnow nrahnagitakan mijavayare" (erm.), *TGAI*, II, 1927, s.203-219, 2res.

Aydın, N., "Güzelhisar Urartu Kitabesi", *Belleten*, LV, 213, Auğ 91, s.323-329.

Balkan, K., "Ein Urartaeischer Tempel auf Anzavurtepe bei Patnos und hier entdeckete Inschriften", *Anatolia*, V, 1960, s.99-131 (Almanca), s.133-158 (Türkçe), res.31-34.

Barnett, R.D., "The excavations of the British Museum at Toprakkale near Van", *Iraq*, XII, 1950, s.1-43; "Addenda", Iraq, XVI, 1954, s.3-22.

Barnett, R.D., "More Adenda from Toprakkale", *AS*, XXII, 1972, s.163-178.

Basmadjian, K.Y., "Note on the Van Inscriptions", *JRAS*, 1897, s.579-583.

Basmadjian, K.Y., *Inscription cuneiforme vannique de Manazkert*, Venedik, 1897.

Basmadjian, K.Y., "Une nouvelle inscription Armeniaque ou Vannique", *Actes du onzieme Congres International des Orientalistes, (Paris, 1899)*, I, s.257-259.

Basmadjian, K.Y., "Hnaksosakan Zovartnoç ekeleçioç beverajei menal i Lzel-lala", *Banaser*, IV, 1899, Paris, s.289-292.

Basmadjian, K.Y., "La stele de Zouarthnotz", *RT*, XX, III, 1901; s.145-151.

Basmadjian, K.Y., "Une nouvelle inscription vanniğue trouvees a Qizil-Qale", *JA* ser.9, XIX, 1902, s.137-140.

Basmadjian, K.Y., "Quelques observations sur l'inscription de Kelischin", *JA* ser.10, I, 1903, s.554-555.

Basmadjian, K.Y., U.Mkrian, "The cuneiform inscriptions of Van", *Amenoun Tareçoyç*, XX, Venedik, 1926, s.528-531.

Başgelen, N., "Doğu Anadolu'dan Demir çağına ait bazı yeni bulgular, 1 Kitabeler- kaya tüneller. *Arkeoloji ve Sanat*, XXVIII-XXX, s.15-18.

Belck, W., "Bauten und Bauart der Chalder", *VBGAUE*, XXVII, 1895, s.601-616

Belck, W., "Eine Canal-Inschrift Argistis I", *VBGAUE*, XXVIII, 1896, s.309-315.

Belck, W., "Eine chaldische Backstein-Inschrift", *VBGAUE*, XXVIII, 1896, s.315-321.

Belck, W., ""Die Rusas-Stele von Topzana (Sidikan)", *ZE*, XXXI, 1899, s.99-132.

Belck, W., "Die Keil-Inschriften in der Tigris-Quellgrotte und über einige andere Ergebnisse der armenischen Expedition", *VBGAUE*, 1900, s.433-466.

Belck, W., "Eine in Russisch-Armenien neu aufgefundene, wichtige chaldische Inschrift", *VBGAUE*, 1901, s.223-226.

Belck, W., "Forschungsreise in Klein-Asien", *VBGAUE*, XXXIII, 1901, s.452-522.

Belck, W., "Die Kelischin-Stele und ihre chaldisch-assyrischen Keilinschriften", *Anatole*, I, 1904, 74s., 3res.

Belck, W., "Die Steleninschrift Rusas "" Argistihinis von Etschiadzin", *ZDMG*, LVIII, 1904, s.161-197.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Inuspuas Sohn des Menuas", *ZA*, VII, 1892, s.255-267.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Über neuerliche aufgefundene Keilinschriften in russisch und türkisch Armenien", *ZE*, XXIV, 1892, s.122-152.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Mitteilung über weitere Ergebnisse ihrer Studien an den neugefunden armenischen Keilinschriften", *VBGAUE*, 1892, s.477-488.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Über die Kelishin-Stelen", *VBGAUE*, XXV, 1893, s.389-400.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Ein neuer Herrisch von Chaldia', *ZA*, IX, 1894, s.82-99 ve 339-360.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Hrn Sayce's neuester Artikel über die İnschriften von Van", *VBGAUE*, XXVII, 1895, s.592-601.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Eine neue Ausgabe der auf russischen Gebiet gefundenen chaldischen Keilinschriften", *VBGAUE*, 1896, s.586-589.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Armenische Expedition", *VBGAUE*, XXX, 1898, s.414-416, 522-527 ve 568-592.

Belck, W., C.F.Lehmann, "Bericht über die Ergebnisse der von Dr.W.Belck und C.F.Lehmann 1898/99 ausgeführten Forschungsreise in Armenien", *SPAW*, 1900, s.619-633; *VBGAUE*, 1900, s.430-439.

Belck, W., L.Messerschmidt, *Anatole*, I, 1904.

Belli, O., "Van Bölge Müzesindeki Çivi Yazılı Urartu Tunç Eserleri", *AnAr*, IV-V, 1976-1977, s.177-225, 7 res.

Belli, O., "Urartu Kralı Işpuini'ye ait Çivi Yazılı ve Resimli Tunç Eserler", *AnAr*, IX, 1983, s.329-358, 4 res.

Belli, O., "Van'da (Tuşpa) Bulunan Urartu Krallarına ait Çiviyazılı Zırh Göğüşlükleri", *AnAr*, IX, 1983, s.361-371.

Belli, O., "Oynar Yanaklıklı Urartu At Gemleri", *AnAr*, IX, 1983, s.373-385, 2 res.

Belli, O., A.M.Dinçol, "Hazine Piri Kapısı ve Aşağı Zivistan Taş Ocakları/ Die Inschrift von Hazine Piri

Kapısı und die Steinebrüche um der Burg von Nieder Zivistan", *AnAr*, VIII, 1980, s.167-179 (türkçe),s.180-181 (almanca özet), res.VII-IX s.188-190'da, 9 res.

Belli, O., E.Kavaklı, "Çivi Yazılı İki Urartu Kral Asası", *AnAr*, VII ,1979, s.15-25, 1res.

Belli, O., H.V.Kellner, Urartaeische Bronzgürtel mit Inschriften", *AnAr*, X, 1985, s.317-326,2tab.

Belli, O., "İnscribed Metal Objects", R. Merhav (ed.), *Urartu, a Metalworking Centre in the First Millenium BCE*, Jerusalem, 1991.

Benedict, W.C.,"The Urartian-Assyrian Inscription of Kelishin", *JAOS*, LXXXI, 1961, s.359-385, 2res.

Benedict, W.C.,"Two Urartian Inscriptions from Azerbaijan, *JCS*, XIX, 1965, s.35-40 2 res.

Beran, T., "Zur Inschrift Sardurs III bei Izori", *IM* VII, 1957, s.133-145, 3res.

Bilgiç, E., "Birkaç Yeni Urartu Kıral Kitabesi", *TAD*, IX-I, 1959, s.44-48, 2res.

Bilgiç, E., B.Öğün, "Excavations at Kef Kalesi of Adilcevaz 1965", *Anadolu*, VIII, 1965, s.64-92 (Türkçe), s.93-124 (Ingilizce).

Bilgiç, E., B.Öğün, "A second season of Excavations at Kef Kalesi of Adilcevaz 1966", *Anadolu*, VIX, 1966, s.1-10 (Türkçe), s.11-20 (Ingilizce).

Brosse(t), M., "Rapport sur diverses inscriptions recueillies par MM. Jules Kaestner et Ad. Berger", *BAİS*, ser.III, VIII, 1864, s.275-281; ve Melanges asiatiques, V, 1869, s.113-118.

Brosse(t), M., "Etudes sur les Monuments Georgiens Photographies par M.Jermakof, et sur leurs Inscriptions", *BAİS*, XVI, 1871, s.433-464.

Brosse(t), M., A. Kunik, "Notice sur deux inscriptions cuneiformes, decouvertes par M.Kaestner dans l'Armenie Russe", *BAİS*, ser.III, V, 1863, s.428-435; ve Melanges asiatiques, IV, 1863, s.670-674.

Delitzsch Fr., *Assyrische Lesestücke*, 1912.

Diakonoff, I.M., "Fragmenti klinopisnikh tebletok iz raskopok 1946 g. na Karmir-blura", *EV*, II, 1948, s.86-89.

Diakonoff, I.M., "Zametki po urartskoi epigrafike", *EV*, IV, 1951, s.102-116, VI, 1952, s.106-112.

Diakonoff, I.M., "Assiro-babilonskiye istoçniki po istorii Urartu", *VDI*, 1951, no.2, s.257-356, no.3, s.207-252, no.4, s.283-305.

Diakonoff, I.M., *Urartskiye Pisma i Dokument*, Moscova/ Leningrad, 1963, 145s.

Diakonoff, I.M., "On Some New Trends in Urartu Philology and Some new Urartian Texts", *AMI*, XXII, Berlin, 1989; s.77-102, *DV*, V, Erivan, 1988 (Rusça).

Diakonoff, I.M., M.Kaşkai, *Geographical names according to Urartian texts, Repertoire geographique des textes cuneiformes IX*,, Wiesbaden, 1981.

Dinçol, A.M., "Çavuştepe Kazısında Çıkan Yazıtlı Küçük Buluntular./ Beschriftete Kleinfunde aus der urartaeischen Burg Çavuştepe", *Anadolu*, XVIII, 1974, s.105-114 (türkçe), s.115-121 (almanca), 8res.

Dinçol, A.M., "Die neuen urartaeischen Inschriften aus Körzüt", *IM*, XXVI, 1976, s.19-30, res.3-5.

Dinçol, A.M., "Urartaeische Inschriften aus Çavuştepe-Sardurihinili"; *FS Akurgal, Anadolu*, XXI, 1978/1980, s.95-104.

Dinçol, A.M., "Yeni Urartu Yazıtları ve Yazıt Parçaları", *AnAr*, XI, 1989, s.137-141, (Almanca özeti s.142), 6 res.

Dinçol, A.M., B.Dinçol, "Die Urartaeische Inschrift aus Hanak (Kars)", *Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara, 1992, s.109-117, 5 res.

Dinçol, A.M., B.Dinçol, O.Belli, "Bir Bilgi Yanlışının Düzeltilmesi Hakkında", *AnAr*, IX, 1983, s.387-391 (alm. s.393-397).

Dinçol, A.M., E.Kavaklı, "Van Bölgesinde Bulunmuş Yeni Urartu Yazıtları/ Die neuen urartaeischen Inschriften aus der Umgebung von Van", *AnAr*, ek yayın I, İstanbul, 1978, 18 res., 73s.

Dinçol, A.M., E.Kavaklı, "Karahan Köyünde Bulunan Dört Yeni Urartu Yazıtı", *AnAr*, VI, 1979, s.17-28, (türkçe), s.29-32 (alm. özeti).

Dinçol, A.M., E.Kavaklı, "Van Bölge Müzesinde Bulunan Yazıtlı bir Urartu Boncuğu./ Ein beschrifteter urartaeischer Steinkugel", *AnAr*, VIII, 1980, s.231-232 (türkçe), s.233-234 (almance özeti),1 res.

Dinçol, B., A.M.Dinçol, "Eine wiederentdeckte Assyrische Inschrift auf den Van-Felsen", *AnAr*, X, 1986.

Engibaryan, N.G., "K interpretatsii odnogo otkrivka zvarknotsskoi urartskoinadpisi. (Zur Interpretation eines Abschnitts der urartaeischen Inschrift von Zvartnoc)", (erm.), *IFJ*, 1976, no.1, s.234-236.

Ebeling, E., "Rezensionen", *AfO*, VI, 1931, s.225-228.

Eichler, S., "Götter, Genien und Mischwesen in der urartaeischen Kunst", *AMI Erg.Bd.*, 1984.

Erzen, A., "Untersuchungen in der urartaeischen Stadt Toprakkale bei Van in den Jahren 1959-1961", AnAr, 1962.

Farmakov, B.V., "Archaiçeskii period v Rossii", Material po archeologii Rossii, XXXIV, 1914, tab.XVII.

Friedrich, J., "Beitraege zu Grammatik und Lexicon des Chaldischen", I ve II, *Caucasia*, VII, 1931, s.53-86 ve VIII, 1931, s.114-150.

Friedrich, J., "Die Inschrift des urartaeischen Königs Rusa I. aus Nor-Bajezet", *ArOr*, III, 2, 1931, s.257-271.

Friedrich, J., *Kleinasiatische Sprachdenkmaeler*, Berlin, 1932 (Kleine texte für Vorlesungen und Übungen, bd.163)

Freidrich, J., *Einführung ins Urartaeische. (Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft*, XXXVII, 3), Leipzig, 1933.

Friedrich, J., "Die urartaeische Inschrift von Kolagran", *Melanges linguistiquesofferts a Mr. Holger Pedersen*, 1937, ve *Acta Jutlandica*, IX, 1937, s.518-536.

Friedrich, J., "Die Namen des urartaeischen Sonnen- und Mondgottes", *Orientalia*, IX, 1940, s.211-218.

Friedrich, J., "Urartaeisches", *WZKM*, XLVII, 1940, s.187-201.

Friedrich, J., "Neue urartaeische Inschriften", *ZDMG*, XXX, 1955, s.53-73.

Friedrich, J., "Eine neue urartaeische Inschrift mit einem neuen Gottheitsnamen", *AfO*, XVIII, 1958, s.341.

Friedrich, J., "Urartaeische Kleinigkeiten: 1 Zu dem neuem Gottsnamen, 2 Noch eine Inschrift aus Arinberd", *AfO*, XIX, 1960, s.32.

Friedrich, J., "Die Keilinschrift des urartaeischen Kandelabers", *ZDMG*, III, 1961.

Friedrich, J., "Urartaeische Inschriften aus Iran", *AMI*, N.F. II, 1969, s.121-122.

Gaal, A., "Egy Tobb Szaz Evas Vilagrekord (eine vielehundert Jahre alter Wettrekord)", *Museumi Magazin*, 1969, H2, s.52-53.

Gajserjan, V., "Bronzegerate aus Kamo mit urartaeischen Inschriften" *VONO*, II, 1984, s.101-102 (Ermenice).

Gajserjan, V., "Die Inschrift Argistis II aus Sisian", *VONO*, VI, 1985, s.67-79 (Ermenice).

Ghafancyan, G., "Die keilinschrift von Nor Bajazet", *NIWKA*, IV, Erivan, 1930.

Golenişçeye, V.S., "Nadpis drevne-vanskogo Tsarya Rusi II-go", *ZVO*, XIII, 4, 1901, s.686-692.

Götze, A., "Zur Kelischin Stele", *ZA*, V, 1930, s.99-128.

Grotefend, G.F., *Original papers read before the Syrio-Egyptian society of London*, I, 1845, s.125vd.

Güterbock, H.G., "Urartian Inscriptions in the Museum of Van", *JNES*, XXII ,1963, s.268-272.

Guyard, S., "Les inscriptions de Van", *JA*, ser.VII, XV, 1880, s.540-543.

Guyard, S., "Inscriptions de Van. Les estampages de M.Deyrolle", *JA*, ser.VIII, I, 1883, s.517-523.

Guyard, S., "Note sur quelques passages des inscriptions de Van", *JA*, ser.VIII, II, 1883, s.306-307.

Guyard, S., "Etudes sur les inscriptions de Van" Melanges d'Assyriologie, Paris, 1883, s.113-144.

Hincks, E., "On the Inscriptions of Van", *JRAS*, IX, 1848, s.387-449.

Hoffman, H., "King Rusa's Candelabrum", *The Illustrated London News*, Nov.19, 1960, s.896-897.

Hoffman, K., J.Friedrich, "Der urartaeische Kandelaber in Hamburg und seine Keilinschrift", *ZDMG*, N.F.XXXVI, 1961, s.283-287.

Hulin, P., "Urartian Stones in the Van Museum", *AS*, VIII, 1958 ,s.235-244.

Hulin, P., "New Urartu Inscriptions from Adilcevaz", *AS*, IX, 1959, s.189-195, 1res.

Hulin, P., "New Urartian Inscribed Stones at Anzaf", *AS*, X, 1960, s.205-207, res.XXVII.

Huntington, E., "Peitere Berichte uber Forschungen in Armenien und Commagene", *ZE*, XXXIII, 1901, s.173-209.

Hyvernat, H., "Inscriptions inedites", P.Muller-Simonis (ed.), *Relation des missons scientifiques de MM. H.Hyvernat et P.Müller-Simonis (1888-1889)*, Paris-Lyons/Washington, 1892. s.560-565.

Israeljan, M.A., "Novootkritye Nadpisi Karmir-blura" (erm.), *TKM*, II, 1947, s.215-224.

Israeljan, M.A., Urartskaya nadpis iz s.Canfida", *TKM*, III, 1948, s.205-215 (erm.).,

Israeljan, M.A., *Istoriçeskii Armavir po Urartskim Nadpisyan* (erm.), 1948, (yayınlanmamıştır).

Israeljan, M.A., "Zametki po voprosam urartovedeniya.1. Novaya nadpis iz Arinberda (erm., rus. özet)", *IFJ*, II, 1958, s.204-215.

Israeljan, M.A., "Hram *Susi* Arin-berda i ego Nadpisi", *IAN Arm SSR ON*, IX, 1957, s.93-104.

Israeljan, M.A., "Urartagitaken Ditolutyunner İ Erku nor Arjanadrutyun/ Uratoveceskie Studii", *VONA*, IX, 1970, s.77vd. (erm., rus. özet).

Israeljan, M.A., "Utoçneniya k çteni urartskich nadpisyei/ Some Corrigenda to Urartian Inscriptions", *HA/DV*, II, Erivan, 1976, s.115-120, (engl. özet s.291-292).

Jensen, P.C., " Zu den zwei Inschriften Sarduri's des Ersten," *ZA*, VIII, 1898, s.375-381.

Kaestner, J., " Notice", *BAIS*, ser.III, V, 1863, s.430-435; ve *Melanges Asiatiques*, IV, 1863, s.674-680.

Kaestner, J., " Rapport sur diverse inscriptions recueilles par MM. Jules Kaestner et Ad.Berger, ", *BAIS*, VII, 1864, s.278; ve *Melanges Asiatiques*, V, 1868, s.113-118, (Brosse'ye bkz.).

Kafadaryan, K.G., "Karmir-blouri noragyova sepagir arjanagroutyounr/ Novonaidennaya klinoobraznaia nadpis na Karmir-blura", *Telekagir, IINI Arm.* (erm.) II, 1937, s.222-236.

Kafadaryan, K.G., "Raskopki Karmir-blura 1939g" *I Arm FAN*, III, 1940, s.26-36.

Kalantar, A., "Novootkritaya Haldskaya klinoobraznaya nadpis iz sel. Canfida"(erm., rus. özet), *KODA*, IV, 1930, s.1-32.

Kalaç, M., "Kömürhan Urartu Kitabesi", *Belleten*, XX (79), 1956, s.349-354. 9res.

Kapantsyan, G.A., "Noragyova ouratakan arjanagrovtyovne/ Novaya urartiiskaya klinopis " (erm.), *Nor Ugi*, II-III, 1929, s.298-303.

Kapantsyan, G.A., "Nor-Bayazeti sepagir arjanagrovtyoune/ Klinoobraznaia nadpis iz Novo-Bayazeda", *TGAİ*, IV, 1929, s.75-108(erm.), s.103-108(rus.), 2res.

Kapantsyan, G.A:, *Haldskaya Nadpis Rusa I iz Kelankrana (na ijnom beregu ozera Sevan)*, Erivan, 1931, 12s.

Karagözyan, O.O., "Ukaz Sarduri III, *IAN ArmSSR ON*, 1960, 10, s.79-85 (arm.).

Kleiss, W., *Bastam I: Ausgrabungen in den urartaeischen Anlagen 1972-1975 (Teheraner Forschungen, IV)*, Berlin, 1979, 263s.,80res.

Kleiss, W., "Bastam, An Urartian Citadel Complex of the Seventh Century BC.", *AJA*, LXXXIV, 1980,

s.299-304.

Kleiss, W., *Bastam II: Ausgrabungen in den urartaeischen Anlagen 1977-1978*, Berlin, 1988, 328s., 48res.

Kleiss, W., H.Hauptmann, *Topographische Karte von Urartu (AMİ*, Erg.bd. III), Berlin, 1976 ,46s., 2 harita.

König, F.W., "Zur Herkunst der Armenier nach den Inschriften von Muş und Trmerd", *HA*, LXVIII, 1954, s.415-430.

König, F.W., "Die Keilinschriften von Patnos", *WZKM*, LII, 1955, s.288-303.

König, F.W., "Chaldische Inschriften im Freiluftmuseum zu Van", *AfO*, XVII, 1956, s.359-360.

König, F.W., *Handbuch der chaldischen Inschriften* (*AfO*, Beiheft 8), I,II, Graz, 1955-1957, 276s., 128res.; Neudruck der Ausgabe, Osnabrück, 1967.

Köroğlu, K., A.M.Dinçol, "Palu Yazıtı Üzerine bir Not", *AnAr*, IX, 1989, s.123-126, 3res.

Kroll, S., "Gefaessmarken in urartaeischer Hieroglyphenschrift und Keilschrift aus Bastam", Kleiss, W. (ed.), *Bastam I*, Berlin, 1979, s.221-228.

Laroche, E., "Les Hieroglyphes d'Altıntepe", *Anadolu*, XV, 1971, s.55-61, 4res.

Layard, A.H., *Inscriptions in the Cuiniform Character from Assyrian Monuments*, London, 1851.

(Lehmann-(Haupt), C.F. için ayrıca, Belck, W., ve C.F.Lehmann-(Haupt)'a bkz.)

Lehmann, C.F., "Über neugefundene Menuas-Inschriften", *VBGAEU*, XXXII, 1900, s.572-574.

Lehmann, C.F., "Entgegnung auf Hrn. Belck's Einsendung 'über die Keil-Inschriften der Tigris-Grotte und über einige andere Ergebnisse der armenischen Expedition' ", *VBGAEU*, XXXII, 1900, s.612-626.

Lehmann, C.F., "Bericht über die Ergebnisse der von Dr.W.Belck und Dr.C.F.Lehmann 1898/99 ausgeführten Forschungsreise in Armenien", *SPAW*, XXIX, 1900, s.619-639; ve *VBGAUE*, XXXII, 1900 ,s.430-439.

Lehmann, C.F., "Von der deutschen armenischen Expedition", *WZKM*, XIV, 1900, s.1-45.

Lehmann, C.F., "Die chaldische Inschrift auf dem Bingöl-dagh", *VBGAUE*, XXXIII, 1901, s.422-424.

Lehmann, C.F., "Die neugefundene Steleninschrift Rusas' II von Chaldia", *ZDMG*, LVI, 1902, s.101-115.

Lehmann, C.F., "Über neugefundene chaldische Inschriften", *ZE*, XXXVI, 1904, s.488-490.

Lehmann, C.F., "Nachtrag zu seiner Mitteilung über neugefundene chaldische Inschriften", *ZE*, XXXVI, 1904, s.765.

Lehmann-Haupt, C.F., "Die Einwanderung der Armenier in Zusammenhang mit den Wanderungen der Thrakier und Iranier", *Verhandlungen des XIII. Internationalen Orientalisten-Kongresses*, Leiden, 1904, s.130-140.

Lehmann-Haupt, C.F., "Zwei unveröffentlichte chaldische Inschriften" *ZDMG*, LVIII, 1904, s.815-852.

Lehmann-Haupt, C.F., "Materialien zur aelteren Geschichte Armeniens und Mesopotamiens", *AGWG*, N.F.IX, 3, 1907, s.61-124, 1res.

Lehmann-Haupt, C.F., "Zwei unveröffentlichte Keilschrifttexte", *Assyriologische und Archaeologische Studien H.V.Hilprecht*, Leipzig, 1909, s.256-268.

Lehmann-Haupt, C.F., *"Die chaldische Keilinschrift von Kaisaran", Youşaryan/ Huschardzan FS aus Anlass des 100 jaehrigen Bestandes der Mechitharisten-Kongregation in Wien*, Viyana, 1911, s.253-257.

Lehmann-Haupt, C.F., "Der vorarmenische-chaldische Bronze-Kandelaber des Hamburgischen Museums für KÜnste und Gewerbe", *Kulturgeschichtl. Studien u. Skizzen aus Vergang. und Gegenwart. Festschr. z. Vierjahrhundertfeier der Gelehrtenschule des Johanneums zu Hamburg*, Hamburg, 1929, s.212-237.

Lehmann-Haupt, C.F., *Armenien einst und jetzt: Reisen und Forschungen*, I-III,Berlin/Leipzig, 1910,

1926, 1931, 1714s.

Lehmann-Haupt, *C.F.*, "Stele und sockel" *Klio*, XXIV, H.1, 1931, s.148-163.

Lehmann-Haupt, C.F., *Corpus Inscriptionum Chaldicarum*, I, Berlin, 1928, 54s., 42res.; II ,1935, s.57-168, res.43-65.

Lehmann-Haupt, C.F., "Epigraphisch-Archaeologisches aus Georgien und Armenien", *WZKM*, XLV, 1938, s.161-168.

Loon, M.van, "The Euphrates Mentioned by Sarduri II of Urartu", *Anatolian Studies Presented to H.G.Güterbock*, İstanbul, 1974, s.187-194, res.21.

Loon, M.van, "The Inscription of Işpuini and Meinua at Qalatgah, Iran", *JNES*, XXXIV, 1975, s.201-207, 4res.

Loon, M.van, "Teksten uit Urartu uit de 8e-8e eeuw v. chr.", *Schrijvend Verleden*, 1983, s.32-45, res.4,5.

Luckenhill, D.D., *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I,II, Chicago, 1926-1927.

Lynch, H.F.B., *Armenia, travels and Studies*, London, 1901 (I:The Russian Provinces, II:The Turkish Provinces).

Marr, N.A., "Haldiskaya klinoobraznaya nadpis iz sela Leska Vanskogo okruga", *IAN*, ser.VI, IX, 1915, s.1731-1738.

Marr, N.A., "Materiali po haldskoi epigrafikye iz komandirovki I.A.Orbeli v Turetskuyu Armeniyu" *ZVO*, XXIV, 1917, s.97-124, 4 tab.

Marr, N.A., "OblomkiDelibabinskoi haldskoi nadpisi", *ZVO*, XXIV, 1917, s.125-132, tab.V.

Marr, N.A., "Nadpis Sarduri II, sina Argiştiya v Das-Kerpi na Haldirskom ozere", *Zapiski Kavkasskago Muzeya*, B-I, Petrograd, 1919, 38s., 4res.

Marr, N.A., "Nadpis Rusa II iz Maku", *ZVO*, XXV, 1921, s.1-54, tab.1.

Marr, N.A., Fragment haldskoi nadpisi iz Alaşkerta", *IRAIMK*, I, 1921, s.51-60.

Marr, N.A., I.A.Orbeli, *Arkheologiçeskaya Exspeditsiya 1916 goda v Van*, St.Petersburg, Russkoe Arçeologicheskoe Obşçestvo, 1922.

Martirosyan, A.A., "Raskopki Argiştihinili", *SA*, 1967, no.4, s.220-236.

Maşkur, M.J., *Tarih mardum urartu va kaşfyek sang-nabişta bihatt urartu dar Azarbaijan/ The History of the Urartu Nation and the discovery of a few Urartian İnscriptions in Iranian Azerbaijan.*(Farsça, İngl. özeti), Tahran, 1953, 43s. 3res.

Melikişvili, G.A., "Klinoobraznaya nadpis urartskogo tsarya Rusi II iz Adilcevaza", *SAN GruzSSR*, XI, 10, 1950, s.683-690.

Melikişvili, G.A., "Fragment urartskoi klinoobraznoi nadpisi iz Adilcevaza" *SAN GruzSSR*, XII, 2, 1951, s.123-127.

Melikişvili, G.A., *Vostoçnom Şornik* (Gürcüce), I, 1960.

Melikişvili, G.A., *Urartskie Klinoobraznie Nadpisi*, Moskova, 1960, 504s.

Melikişvili, G.A., "Novaya Urartskaya Nadpis iz Iranskogo Azerbaidjana", *VDİ*, 1960, no.3, s.3-11.

Melikişvili, G.A., "Urartskie Klinobraznie Nadpisi, II: Otkritiya i publikatsii 1954-1970gg.", *VDI*, 1971, no.3, s.227-255; no.4, s.265-293.

Melikişvili, G.A., *Die urartaeische Sprache*, Roma, 1971, 105s.

Melikişvili, G.A., "Zur Lesung einer urartaeischen Inschrift aus Armavir", *Fs. B.B.Piotrovski*, s.265-269.

Melikişvili, G.A., "An Interpretation of a Passage in the Chronicle of the Urartian King Argişti I", *PAS* b III, 1979, s.171-176, (engl. özet s.274).

Mellink, M.J., "Archaeology in Asia Minor", *AJA*, LXIV, 1960, s.57-69, res.11-14; LXV, 1961, s.37-52, res.23-28; LXVI, 1962, s.71-85, res.19-24; LXVII, 1963, s.173-190, res.37-42; LXVIII, 1964,

s.149-166, res.47-52; LXIX, 1965, s.133-149, res.35-40; LXX, 1966, s.139-159, res.39-42; LXX, 1966, s.279-282, res.75-76; LXXI, 1967, s.155-174, res.53-60; LXXII, 1968, s.124-147, res.53-60; LXXIII, 1969, s.203-227, res.57-64; LXXIV, 1970, s.157-178, res.41-48; LXXV, 1971, s.161-181, res.37-44; LXXVI, 1972, s.165-188, es.35-42; LXXVII, 1973, s.169-193, res.31-38; LXXVIII, 1974, s.105-130, res.25-32; LXXIX, 1975, s.201-222, res.38-46; LXXX, 1976, s.261-289, res.46-54; LXXXI, 1977, s.289-321; LXXXII, 1978, s.315-338; LXXXIII, 1979, s.331-344, res.54-56; LXXXIV, 1980, s.501-518, res.59-62; LXXXV, 1981, s.463-479, res.70-73.

Merhav, R., A.Ruder, "The Construction and Production of a Monumental Bronze Candelabrium of King Menua of Urartu", (eds.) A Çilingiroğlu, D.French, *Anatolian İron Ages- The proceedings of the second Anatolian Iron Ages Collaquium held at Izmir 4-8 Mayis 1987*, Ankara, 1992.

Meşçaninov, I.I., "Po novodi Makinskoi nadpisi Rusi sina Argiştiya", *ZVO*, XXV, 1921, s.257-272.

Meşçaninov, I.I., *Haldovedeniye: Istoria drevnego Vana, vekliçaya drevneişiye svedeniya, Zakavkaziye. Sistema pisma i çteniye klinoppisnich tekstov haldov-upartov, (Trudy obşçestva Obsledovaniya i Izuçeniya Azerbaydjana* X) Baku, 1927, 274s.

Meşçaninov, I.I., "Haldskaya nadpis iz Nor-bayazeta", *DAN*, 1928 B, s.168-174.

Meşçaninov, I.I., "Nadpis na konskom pogrebenii haldskogo tsariya Menui", *DAN*, 1929 B, s.34-38.

Meşçaninov, I.I., "Haldskaya nadpis iz sel. Giusnents", *DAN*, 1930 B, s.32-37.

Meşçaninov, I.I., "Novaya haldskayanadpis iz Vana, Surb Pogos", *DAN*, 1930 B, s.143-146.

Meşçaninov, I.I., "Haldskaya nadpis Menui iz sel. Muşa", *DAN*, 1930 B, s.206-210.

Meşçaninov, I.I., "Haldeiskie nadpisi na bazah kolonn sobraniya B.N.Pahovskogo", *DAN*, 1931 B, s.29-36.

Meşçaninov, I.I., ""Nadpis Menui iz sel. Zivin", *DAN*, 1931 B, s.69-73.

Meşçaninov, I.I., "Neue chaldische Inschriften I.Die Inschrift von Nor-bajazet", *AfO*, VI, 1930-1931, s.273-279.

Meşçaninov, I.I., "Neue chaldische Inschriften II. Die Inschrift Sardurs III. in Daş-kerpi", *AfO*, VII, 1931-1932, s.160-164.

Meşçaninov, I.I., "Neue chaldische Inschriften III.Die Inschrift des Argistis aus dem Dorfe Lesk (Kaladjug)", *AfO*, VII,1931-1932, s.263-266.

Meşçaninov, I.I., "Kologranskaya nadpis", *IAN*, 1932, s.79-90.

Meşçaninov, I.I., "Stela Sardura v Vane Surb Pogos", *IAN*, 1932, s.161-166, 1foto.

Meşçaninov, I.I., "Novaya haldskaya nadpis iz sel.Taliş", *IAN*, 1932, s.341-348.

Meşçaninov, I.I., "Novaya haldskaya nadpis iz sel.Canfida", *IAN*, 1932, s.859-866.

Meşçaninov, I.I., "Haldskaya nadpis iz sel. Zivin", *IAN*, 1933, s.407-412.

Meşçaninov, I.I., "Vostoçnoe Zakavkaz vremen haldskih vavoevanii", *VDI*, 1937, 1, s.66-77.

Minorskii, V.F., "Kelyaşin stela u Topuzava i drevneişiye pamyatniki vblizi Urmiiskogo ozera", *ZVO*, XXIV, 1917, s.145-193, tab.VI.

Mordtmann, A.D., "Entzifferung und Erklaerung der armenischen Keilinschriften von Van und Umgegend", *ZDMG*, XXVI, 1872, s.465-496 (nos.1-46).

Mordtmann, A.D., "Über die Keilinschriften von Armenien", *ZDMG*, XXXI, 1877, 406-438 (nos.47-50).

Morgan, J.J.M.de, *Mission Scientifique au Caucase*, Paris 1889.

Morgan, J.J.M.de, V.Scheil, "La stele de Kel-i-Chin", *RT*, XIV, 1893, s.153-166.

Morgan, J.J.M.de, V.Scheil, "La stele de Kel-i-Chin", *Mission Scientifique en Perse*, IV, 1.partie, Paris, 1896, s.261-283, resXXV,XXVI.

Mühlbachs, "Mitteilungen der von Königl. Preuss. Ingenieur-Hauptmann Hrn. v. Mühlbach im oberen Euphrat gemachten Entdeckung einer Keil-inscription", *Monatsbericht über die Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin*, I, 1840, s.70-75, 1res.

Müller, D.H., "Miscelle. Eine neue Keil-inschrift von Van", *Oesterreichische Monatsschrift für den Orient*, XI, 1, Viyana, 1885, s.24.

Müller, D.H., "Drei neue Inschriften von Van", *WZKM*, I, 1887, s.213-219.

Müller, D.H., "Die Keilinschrift von Aschrut-Darga", *DWAW*, XXXVI, 2, 1888, s.1-26, 2res.

Müller-Simonis, P., H.Hyvernat, *Relation des missons scientifiques de MM. H.Hyvernat et P.Müller-Simonis (1888-1889) et les inscriptions cuneiformes du bassin de Van. Du Caucase au Golfe Persique a Travers l'Armenie, le Kurdistan et la Mesopotamie*, Paris-Lyon/ Washington, 1892.

Nagel, W., "Ein urartaeischer Helm aus dem Argişti- Magazin", *AfO*, XIX, 1959-1960, s.144-147.

Nikolskii, M.V., *Ararat*, 1892.

Nikolskii, M.V., *Mişak*, Tiflis, XCII, 1892, 22 aug.

Nikolskii, M.V., "Klinoobrazniya nadpisi vanskih tsarei otkritiya v predelah Rossii", *Tr. Vostoçnoi Komissii*, I, 3, 1893, s.375-453, res. XIII-XIV, (MAK V, nos.1-17'nin tekrarıdır).

Nikolskii, M.V., "Klinoobrazniya nadpis Rusi I v Kelani Kirlani (Aluçalu) na beregu Gokçi v Erivanskoi gubernii", *Arheologiçeski Izvestiya i Zametki*, I, 1893, (MAK V, nos.15, 18, 21 ve 21'in tekrarıdır).

Nikolskii, M.V., "Falşivaya Klinoobrazniya nadpis iz Erivanskoi gubernii", *Archaeologiçeskiye Izvestiya i Zametki*, IV, 1896, s.99-105.

Nikolskii, M.V., *Klinoobrazniya nadpisi Zakavkazya, (MAK*, V.) Moscow, 1896, 133s., 33tab..

Nikolskii, M.V., "Klinoobrazniya nadpis iz Ganlı-tapa okolo Erivani", *Tr. Vostoçnoi Komissi*, I, s.427-632, II, 1, 1896, s.24-27, res.1 (MAK V, nos.19 ve 22'nin tekrarıdır).

Nikolskii, M.V., "a) Leman i Belk o gorod Alniuni vanskih nadpisei. b) O drevnem nazvanii Vanskogo ozera", *Tr. Vostoçnoi Komissi*, II, 2, 1901, s.155-156.

Nikolskii, M.V., "Novootkritaya v Erivanskoi gubernii klinoobrazniya nadpis", *IAK*, XXXVII, 1910, s.i-xiii, res.1.

Nikolskii, M.V., "Klinoobrazniya nadpis iz Melazgerda", *Zapiski klassiçeskogo otdeleniya Imp. Russkogo Archeologiçeskogo Obşçestva*, VI, 1910, s.182-184.

Oganesyan, K.L., "Arin-berd (Ganli-tapa)-urartskaya krepost goroda Irpuini", *IAN ArmSSR ON*, 1951, no.8, s.75-88.

Oganesyan, K.L., "Raskopi Urartskogo Gorodo Erebuni", *SA*, 1960, no.3, s.289-296.

Orthmann, W., "Eine urartaeische Inschrift in Avnik", *AfO*, XXII, 1968-1969, s.77-78, 2res.

Otto,H.,"Die Amerikanischen Ausgrabungen am Burgfelsen von Van", *AfO*, XIV, 1941, s.94.

Öğün, B., "Urartu Araştirmalarının Anadolu Yunanistan ve Etrüsk Tarihi ve Arkeolojisi Bakımından Önemi", *Türk Tarih Kongresi*, VI, 1967, s.65-71.

Paiazat, A., *Klyuç haldskogo yazika* (erm.), Erivan, 1935/6, s.101.

Patkanov, K.P., "Vanskii nadpisi", *JMNP*, ocak 1874.

Patkanov, K.P., "Sur l'ecriture cuneiforme armeniaque et les inscriptions de Van", *Congres international des Orientalistes*, Paris, 1876, s.425-432.

Patkanov, K.P., "De quelques inscriptions de Van recemment decouvertes ", *Museon*, I, 1882, s.541-547.

Patkanov, K.P., "O klinoobraznih nadpisyah vanskoi sistemi otkritih v predelah Rossii", *JMNP*, CCXXIV, 1882, s.225-241; ve ek 1-6, 1883.

Patkanov, K.P., "De quelques nouvelles inscriptions cuneiformes decouvertes sur le territoire russe", *Museon*, II, 1883, s.358.

Patkanov, K.P., "Vanskiya nadpisi i znaçenie ih dlia istorii perednei Azii", *JMNP*, 1884.

Pecorella, P.E., M.Salvini, *Tra lo Zagros e l'Urmia. Ricerche ed Archeologiche nell'Azerbaigian Iraniano (Incunabule Graeca, LXVIII)*, Roma, 1982.

Piotrovskii, B.B., *Istoriya i Kultura Urartu*, Erivan, 1944, 364s., 16 tab., 1 harita.

Piotrovskii, B.B., "Gorod boga Teişebi: poslednii oplot urartskoi vlasti v Zakavkazye (Rezultat raskopok na Karmir-blurye)", *VDI*, 1948, no.4, s.143-153.

Piotrovskii, B.B., " 'Gorod Teişebaini' v urartskoi klinoobraznoi nadpisi", *EV*, II, 1948, s.83-85.

Piotrovskii, B.B., "Tri Urartskie nadpisi na bronzovih predmetah iz Teişebaini (Karmir-blur)", *EV*, III, 1949, s.88-89.

Piotrovskii, B.B., *Karmir-Blur I, (Rezultat rabot Archaologiçeskoi ekspeditsii Instituta istorii Akademii nauk ArmSSR i Gosudarstvennogo Ermitaja 1939-1949gg.)*, Erivan, 1950, 100s., 16res.;

Piotrovskii, B.B., "Klinoobrazniye nadpisi na bronzovih çaşah iz raskopok na Karmir-blura v 1949g." *EV*, V, 1951, s.110-112, 4 tab.

Piotrovskii, B.B., *Karmir-Blur II, (Rezultat rabot Archaologiçeskoi ekspeditsii Instituta istorii Akademii nauk ArmSSR i Gosudarstvennogo Ermitaja 1949-1950gg.)*, Erivan, 1952, 90s., 26 tab.;

Piotrovskii, B.B., "Urartskaya nadpis iz raskopok Karmir-blura, 1952g.", *EV*, IX, 1954, s.73-77, 1 tab.

Piotrovskii, B.B., *Karmir-Blur III*, Erivan, 1955.

Piotrovskii, B.B., "Klinoobrazniye urartskie nadpisi iz raskopok na Karmir-blura 1954g." *EV*, XI, 1956, s.80-82

Piotrovskii, B.B., *Vanskoye Tsarstro*, Moscova, 1959, 284s., 56 tab.

Piotrovskii, B.B., "Bronzobiye Izdeliya s Nadpisyami Sarduri II iz raskolok na Karmir-blurye", *Issledovaniye po Istorii Kultur Narodov Vostoka, FS I.A.Orbeli*, Moskova, 1960, *s.119-122.*

Piotrovskii, B.B., "Urartskaya Nadpis iz Raskopok Karmir-blura, svyazannaya s Osnovaniem Erebuni, *EV*, XVII, 1966, s.3-5.

Riemschneider, M., "Urartaeische Bauten in den Königsinschriften", *Orientalia*, XXXIV, Roma, 1965, s.312-335.

Rice. D.T., "Some monuments of Armenia", *Antiquity*, VI, 1932, s.463-466, res.3.

Robert, L.de, *Etude philologique sur les inscriptions cuneiformes de l'Armenie*, Paris, 1876.

Rösler, E., Archaeologische Forschungen und Ausgrabungen in Transkaukasien unternommen für die kaiserlich russische archaeologische Commission im Jahre 1900", *VBAGAEU*, XXXIV, 1902, s.242-245.

Salvini, M., "Neue urartaeische Inschriften aus Karmir-blur", *Orientalia*, XXXVI, Roma, 1967, s.437-449.

Salvini, M., "Nuove Iscrizioni Urartee Dagli Scavi di Arin-berd, nell'Armnia Sovietica", *SMEA*, IX, 1969, s.7-24, 4res.

Salvini, M., "Neue urartaeisches Inschriftenmaterial aus sowjetischen Veröffentlichungen", *ZA*, LXI, 1971, s.242-254.

Salvini, M., "Urartaeisches epigraphisches Material aus Van und Umgebung", *Belleten*, CXLVII, 1973, s.279-287, 3res.

Salvini, M., "An Urartian Bronze Strip in a Private Collection", *East and West*, XXVI, Roma, 1976.

Salvini, M., "Notes on the Chronology of some Urartion Artifacts", *East and West*, XXVI, Roma, 1976.

Salvini, M., "Eine neue urartaeische Inschrift aus Mahmud Abed (West-Azerbaidjan)", *AMI*, N.F.X, 1977, s.125-136, res.22.

Salvini, M., "A Dedicatory Inscription of the Urartian King Işpuini", *Assur*, I/8, dec. 1978, s.171-174, 1 res.

Salvini, M., "Die urartaeischen Tontafeln", (ed.) Kleiss, W., *Bastam I*, Berlin, 1979, s.115-131, res.28-31.

Salvini, M., "Zu den beschrifteten Tonbullen", (ed.) Kleiss, W., *Bastam I*, Berlin, 1979, s.133-136,

res.32-36.

Salvini, M., "Una "bilingue" assiro-urartea", (ed.) Carruba, O., *Studia Mediterranea P. Meriggi dedicata I*, Pavia, 1979, s.575-593.

Salvini, M., "Die urartaeischen schriftlichen Quellen aus Iranisch-Azerbaidjan.I. Die Inschriften der Könige Işpuini und Menua", *Akt.*, VII, Berlin, 1979, s.170-177.

Salvini, M., "Das Susi-Heiligtum von Karmir-blur und urartaeische Turntempel", *AMİ*, XII, 1979, s.24-269, tab.38.

Salvini, M., "Un Testo Celebrativo di Menua" *SMEA*, XXII, 1980, s.137-169.

Salvini, M., "Note sulle Nuove Epigrafi Urartee del Distretto di Van", *SMEA*, XXII, 1980, s.169-180.

Salvini, M., "Iscrizione Cuneiformi Urartee su Oggetti di Metalli", *SMEA*, XXII, 1980, s.181-190, res.I-IVa.

Salvini, M., "Die Urartaeischen Schriftdenkmaeller aus Bastam (1977-1978)", (ed.) Kleiss W., *Bastam II*, s.125-144.

Salvini, M., "Eine beschriftete Tonbulle aus Toprakkale (Van)", *FB*, XX/XXI 1980, s.271-272, 3.res.

Salvini, M., "Kelişin", *RLA*, V 5/6, 1980, s.327.

Salvini, M., "Prazisierungen in der Lesung zweier urartaeischen Inschriften in iranische Azerbaidjan/ Utoçneniia v çtenii dvuch Urartskitç nadpisei v Iranskom Azerbaicane", *FS. B.B.Piotrovskii*, Moscova, 1981.

Salvini, M., "Die Felsinschrift Sarduris II in Seqendel (Libliuni)" *AMI*, XV, 1982, s.97-98, 1 res.

Salvini, M., "Parte II, I documenti", (eds.) P.E.Pecorella, M.Salvini, *Tra lo Zagros e l'Urmia*, 1984.

Salvini, M., "Falso Ottocentesco di un'Epigrafe Urartea", *SEL*, II, 1985, s.143-146, 1res.

Salvini, M., "Una "bilingue" Assiro-Urartea" *Studia Mediterranea*, 1979, s.527-593.

Salvini, M., "Praezisierungen in der Lesung zweier urartaeischen Inschriften in iranisch-Azerbaidjan", *Fs.B.B.piotrovski*, s.69-73, res.46-59.

Sandalgian, J., *Les inscriptions cuneiformes urartiques: Transcrites avec une triple traduction interlineaire en Armenien classique, en Latin et en Française, Suives d'un Glossaire et d'une Grammaire*, Venedik, 1900, 506s.

Sandalgian, J., "Ourartaken sepagir arjanagrout ivnneri", *Handes Amsorya*, XXVII, 1913, s.393-409.

Sarkisian, P.N., *Telagroutiunk i pokr yev i mej hays/ Topographie de l'Armenie-Mineure et de l'Armenie-Majeure* (erm.), Venedik, 1864.

Saulcy, L.F.J.C.de, *Recherches sur l'ecriture cuneiforme assyrienne. Inscriptions de Van*, Paris, 1848.

Saulcy, Fr.de, *Voyage autour de la Mer Morte* et dans les terres bibliques, 2.cilt, Paris, 1853,

Sayce, A.H., "On the Cuneiform Inscriptions of Van", *(Kuhn) Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*, XXIII, 1877, s.407-409.

Sayce, A.H., "The Cuneiform Inscriptions of Van", *JRAS*, 1882, s.377-732 (nos.1-57); 1888, s.1-48 (nos.58-68); 1893, s.1-39 (nos.69-79); 1894, s.691-732 (nos.80-85); 1901, s.645-660 (no.86); 1906, s.611-653 (nos.87-90); 1911, s.49-63 (no.91); 1912, s.107-112 (no.92); 1914, s.75-77 (no.93); 1929, s.297-336 (nos.93-100); 1932, s.593-595 (no.101).

Sayce, A.H., "Les inscriptions vanniques d'Armavir", Museon, II, 1883, s.5-9.

Sayce, A.H., Inscriptions vanniques d'Armavir et de Tsolakert", *Museon*, II, 1883, s.358-364.

Sayce, A.H., "Deux nouvelles inscriptions vanniques", *Museon*, III, 1884, s.222-224.

Sayce, A.H., "Deux nouvelles inscriptions vanniques", *Museon*, V, 1886, s.374-378.

Sayce, A.H., "Inscription of Menuas, king of Ararat, in the Vannic language", *Records of the Past*, n.s.I, 1888, s.163-167.

Sayce, A.H., "The great inscription of Argistis on the rock of Van", *Records of the Past*, n.s.IV, 1890,

s.117-133.

Sayce, A.H., "Monolith inscription of Argistis king of Van". *Records of the Past*, n.s.IV, 1890, s.134-136.

Sayce, A.H., "A bilingual Vannic and Assyrian inscription", *Academy*, MCIX, 5auğ.1893, s.115-116.

Sayce, A.H., "Fresh contributions to the decipherment of the Vannic Inscriptions", *JRAS*, 1901, s.645-660 (no.86).

Sayce, A.H., "A new Vannic Inscription", *JRAS*, 1912, s.107-112 (no.92);

Sayce, A.H., "A New Inscription of the Vannic king Menua", *JRAS*, 1914, s.75-77 (no.93).

Sayce, A.H., "Some New Vannic Inscriptions", *JRAS*, 1929, s.297-336, (nos.93-100).

Sayce, A.H., "The Vannic Inscription of Nor-Bajazet", *JRAS*, 1932, s.593-595, (no.101).

Schaeffer, H.-P., "Zur Stele Menuas aus Bağın (Balin)", *IM*, XXIII-XXIV, 1973-1974, s.33-37.

Schaeffer, H.-P., "Die Inschrift Rusa II. Argistehinis in Mazgirt-Kaleköy (UKN 279-HChI 127)", *SMEA*, XVIII, 1977, s.249-268. 4res.

Scheil, V., "La Stele de Kelischin", *RT*, XIV, 1893, s.153.

Scheil, V., "L'inscription Vannique de Patnos", *RT*, XVII, 1895, s.78-80.

Scheil, V., "Inscription Vannique de Melazgert", *RT*, XVIII, 1896, s.75-77.

Schrader, E., *Keilinschriftliche Bibliothek*, II, Berlin, 1890.

Schuler, E. von, "Urartaeische Inschriften aus Bastam", *AMI*, N.F.III, 1970, s.93-106, res.46-48.

Schuler, E.von, "Urartaeische Inschriften aus Bastam II", *AMI*, N.F.V, 1972, s.117-134, res.28-30

Schulz, F.E., "Memoire sur le lac de Van et ses Environs", *JA*, ser.III, IX, 1840, s,.257-323.

Seidl, U., "Einige urartaeische Bronzezylinder (Deichselkappen?)", *AMI*, XIII, 1980, s.63-82, res.8-17.

Seidl, U. Calmeyer-, "Zu einem Pferde-Pektorale des Işpuini", *AnAr*, X, 1986, s.309-316.

Sembatiants, M.V., "?", *Hambavaber Rousioi* (erm.), LIII, Moskova., 1863.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1869, s.137-138.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1870, s.175-176.

Sembatiants, M.V., *Zap. Obtsastva lyubiteti kavkazkoi archeologie*, I, Tiflis, 1875.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1880, s.27-28.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1881, s.604-606.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1883, s.53, 242-243 ve 534-535.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1884, s.18.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1885, s.416.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1886, s.25-27 ve 491-492.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1892, s.555.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1895, s.204-205 ve 348.

Sembatiants, M.V., *Telagir Gelarkouni (Topographiie von Gelark'uni)* (erm.), Valarşapat, 1895.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1896, s.512-513.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1900, s.380.

Sembatiants, M.V., "?", *Ararat*, 1910, s.192.

Tanabe, K., A.Hori, T.Hayasi, S.Miyashita, K.Işhida, "Studies in the Urartian Bronze Objects from Japanese Collections", *Bulletin of the Ancient Orient Museum*, IV, Tokyo, 1982.

Taşyürek, O.A., "Some Inscribed Urartian Bronze Armour", *Iraq*, XXXVII, 2, 1975, s.151-155,

res.XXXIII-XXXV.

Torosjan, R.M., S.G.Amajakjan, "Die Ausgrabungen in Argiştihinili 1983 ve eine neugefundene urartaeische Inschrift" (erm.), *IFJ*, IV, 1984, s.160-169.

Tseretheli, G.V.,*Giorgii V. Sakartvelos Musunmis Urartuli Dzeglebi/ Urartskie pomyatniki Museya Gruzii/ The Urartian monuments in the Georgian Museum*, Gruzinskii Filial Akademii nauk SSSR, Tiblis, 1939, 77s., 32 tab.

Tseretheli, M. de/ von, *Die neuen haldischen Inschriften König Sardurs von Urartu*, Heidelburg, 1928, 84s. (ve *SHAW*, XVIII, 1927-1928).

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, I: La stele de Kelichine", *RA*, XXX, 1, 1933, s.1-49; "Rectifications", *RA*, XXXII, 1935, s.85, "Supplement", *RA*, XLV, 1951, s.205-208.

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, III: La stele de Sidikan-Topzaoua", *RA*, XLIV, 1950, s.185-192; XLV, 1951, s.3-20, 195-205; "Rectification", *RA*, XLVII, 1953, s.140.

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, IV: La stele de Kelichine", *RA*, XLVII, 3, 1953, s.131-140.

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, V: L'Inscription de Meher Kapussy, *RA*, XLVIII, 2, 1954, s.67-75, 192-206.

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, VI: L'Inscription de la Stele de Hagi", *RA*, LII, 1958, s.29-35, 63-73.

Tseretheli, M. de, "Etudes Ourarteennes, I: La stele de Zwarthnotz. II.La Stele de Keşiş-Göll", *RA*, LIII, 1959, s.169-176.

Vrouyr, N.E., *Inscriptions ourarteennes et annales des rois d'Assyrie*, 2nd ed., Anvers ,1952, 44s.

Werner, R., "Zwei urartaeische Inschriften-Fragmente", *JCS*, VIII, 3, 1954, s.96-97, 3 res.

Wilhelm, G., "Urartu als Region de Keilschrift Kultur-III Die Inschrift Sarduri I", *Xenia*, XVII, Konstanz, 1986, s.95-113.

Zimansky, P.E., "Urartian Royal Dockets from Bastam", *Abstracts of the 79th General Meeting of the Archaeological Institute of America*, 1977.

EK A - YAZITLAR BULUNDUKLARI YERLERE GÖRE

Adalak *Ada* (Malazgirt) 6.2.18
Adilcevaz (Bitlis) 11.1.1, 11.2.9-11.2.11, 13.1.1, 13.3.24-13.3.42
Ain-e-Rum (İran) 6.4.18
Akdamar adası (Van) 6.2.21
Alazlı *Tremerd* (Muş) 6.1.22
Alişar (İran) 7.3.32
Anzavur (Patnos) 6.1.24, 6.1.25, 6.3.7, 7.2.14, 7.2.27, 13.5.1
Arin berd (Erivan, Ermenistan) 7.2.3-7.2.7, 7.2.9-7.2.13, 7.2.15, 7.2.18-7.2.24, 8.2.1-8.2.5, 12.4.1, 13.3.98
Armavir (Ermenistan) 7.2.2, 8.3.2, 8.3.4, 8.3.5, 12.4.2, 13.1.36-13.1.38, 13.5.10
Artsovaberd (Erciş) 6.2.17, 6.5.8
Aşatokert (Yeşilalıç) 3.2.2
Astivatsaşan (Hoşap) 8.2.8
Atamhan *Tulihu* (Sevan gölü, Ermenistan) 8.1.6
Bağin *Balin* (Elazığ) 6.1.26
Bakımlı *İşhanikom* (Edremit) 6.2.7
Bakraçlı *Yedikilise* (Van) 6.3.21, 6.4.7, 6.4.15, 6.5.5-6.5.7
Bastam (İran) 9.3.14, 9.3.15, 11.3.6-11.3.8, 12.5.3, 13.1.39, 13.2.25, 13.3.101-13.3.104, 13.4.3-13.4.15
Başbulak (Ağrı) 6.3.12
Bingöl 8.1.4
Bitlis 13.1.29
Bostaniçi *Sihke* (Van) 6.3.26, 6.3.27, 6.5.17, 13.1.12
Bostankaya (Malazgırt) 6.3.19
Canfida (Armavir) 8.3.3
Çavuştepe (Van) 8.2.9-8.2.15, 13.1.9-13.1.11, 13.2.11, 13.2.12, 13.3.4-13.3.23
Celebi bağı (Erciş) 10.2.1
Dağönü *Ererin* (Van) 6.6.22
Davti-blur (Nor-Armavir, Ermenistan) 8.3.6, 13.3.99
Değirmen (Van) 6.4.13
Değirmendüzü *Kamışvan* 6.6.17
Delibaba (Erzurum) 6.3.2
Dizgin kale (Patnos) 6.7.21, 6.7.27
Dzorovank (Muradiye) 6.1.7
Ekece (Keşiş gölü) 13.1.2
Elar (Erivan) 7.1.5
Elmalık *Zivistan* 2.1.1-2.1.9, 2.1.14, 6.6.21
Erciş (Van) 6.5.10
Garna (Erivan) 7.1.9
Görüşlü *Anzaf* (Van) 2.1.13, 6.3.14, 6.3.15, 6.4.14, 6.5.14, 7.2.29
Göründü *Muçrapert* (Gevaş) 3.2.8
Guganis (Gürpınar ovasindaki terk edilmiş bir yerleşme) 6.6.18, 7.2.26
Gulican (Gümrü, Ermenistan) 7.1.6
Güzel Hisar (Pasinler) 8.3.11
Habibuşağı *İzolu* (Kömürhan, Elazığ) 8.1.3
Hanak (Kars) 7.1.11

Hasankale *Pasinler* (Erzurum) 6.3.3
Hasbey *Norköh* (Gevaş) 6.3.24, 6.3.25
Horkum (Bakımlı) 66.4.9
Hotanlu (Malazgirt) 6.2.19
Kaçaklar *Marmüs* (Malazgirt) 6.2.20
Kadembastı *Katepanths* (Edremit) 6.2.1, 6.2.9, 6.2.11-6.2.13, 6.2.15
Kalatgah (İran) 3.1.7
Kalecik *Lesk* (Van) 2.1.12, 7.2.25
Kaleköy 11.1.2
Kanlıca (Gümrü, Ermenistan) 7.1.7
Karagündüz *Çarkonis* (Van) 3.1.6, 6.5.13
Karahan (Van) 3.2.3-3.2.7, 5.1.3, 6.2.22, 6.5.1, 6.5.2, 6.5.11, 6.5.15, 6.6.19, 13.1.16-13.1.21
Karakale (Armavir, Ermenistan) 7.2.1
Karataş (Erciş) 8.3.7, 8.3.8
Karataş (Vastan) 13.1.13
Karatavuk *Guşak, Köşk* (Keşiş gölü) 6.1.4, 6.1.5, 6.1.15-6.1.17, 6.3.9, 13.1.3
Karmir-blur (Ermenistan) 6.7.2-6.7.7, 6.7.15-6.7.17, 7.3.1-7.3.10, 7.3.12-7.3.14, 7.3.16-7.3.19, 7.3.22-7.3.26, 7.3.28-7.3.31, 8.4.1-8.4.12, 8.4.17-8.4.28, 8.4.32-8.4.122, 9.3.1-9.3.11, 11.2.4-11.2.8, 11.3.3, 11.3.4, 12.1.1, 12.2.1, 12.2.2, 12.3.1, 12.5.1, 12.5.2, 13.2.13-13.2.24, 13.3.43-13.3.97, 13.4.2, 13.5.11-13.5.13
Karmirvor Vank (Van) 6.3.26, 13.1.22-13.1.26, 13.5.3-13.5.9
Kasımoğlu *Güşnents* 3.1.4
Kazancı (Armavir, Ermenistan) 7.2.16
Kelişin (İran) 3.1.1
Keşiş gölü (Van) 11.2.3
Kevenli *Susanths* (Van) 6.3.6, 6.3.18, 6.3.23, 6.3.28-6.3.30, 13.1.15, 13.3.2, 13.3.3
Kırkızlar (Sarap, İran) 10.1.2
Kızılkaya (Patnos) 6.5.1
Kuzey batı İran(?) 10.3.2
Livar (İran) 13.3.100
Mahmut Abad (Rezaiyeh,İran) 9.2.1
Maku (İran) 11.2.1
Malazgirt (Muş) 6.3.16, 6.5.16
Maşpak (Edremit) 6.2.14
Meher Kapı (Van) 3.2.1
Mergeh Karvan (Kelişin, İran) 9.1.2
Molla Beyazet *Bambakaşat* (Armavir, Ermenistan) 7.3.34, 8.3.1, 8.3.9, 8.3.10
Muradiye *Bergri* (Van) 6.1.6, 6.1.8, 6.2.16, 6.5.3, 13.1.32
Muş 6.1.23
Nor Beyazet 9.1.3
Ortaklı (Nor-Beyazet, Ermenistan) 7.1.8
Oskebak (Van) 2.1.10, 6.4.5
Pahriar (Armavir, Ermenistan) 7.2.17
Palu (Elazığ) 6.1.21
Patnos (Erciş) 2.1.11, 2.2.1-2.2.10, 2.2.12-2.2.15, 6.3.9, 6.3.13, 6.4.10-6.4.12, 8.2.7, 10.3.1, 10.3.3, 10.3.4
Patnos yöresi(?) 6.7.1, 6.7.8-6.7.10, 6.7.18-6.7.19, 6.7.23-6.7.28, 8.4.16, 8.4.29, 8.4.30
Pirabat (Ağrı) 6.3.4, 6.3.5

Rizaiye (İran) 6.6.16
Sarap (İran) 10.1.1
Sarıkamış (Kars) 7.1.4
Sarmaç *Kohbants* (Van) 6.3.17, 6.3.22, 6.4.15
Sarmansuyu *Edremit* (Van) 6.2.2, 6.2.10
Seqendel (İran) 8.1.8
Solakert (Ağrı) 6.3.10
Süngürtaş *Zivin* (Erzurum) 6.1.20
Talış (Armavir, Ermenistan) 8.3.10
Taşköprü, Taşkerpa, Daşkörpü (Ardahan, Kars) 8.1.5
Taşburun (Ağrı) 6.1.3
Taştepe (İran) 6.1.2
Toprakkale (Ağrı) 3.1.5
Toprakkale (Van) 9.3.12, 11.3.1, 11.3.2, 11.3.5, 12.4.3-12.4.16, 13.1.4-13.1.8, 13.2.1-13.2.10, 13.3.1, 13.4.1, 13.5.1
Topraklı (Erciş) 10.2.2
Topzawa *Kel-i-gaun* (Irak) 9.1.1
Tsovinar (Sevan gölü, Ermenistan) 9.1.4
Uluşar *Körzüt* (Muradiye) 6.1.9-6.1.14, 6.3.1
Uşnuye (İran) 6.3.20
Van 1.1.1-1.1.6, 3.1.2, 3.1.3, 4.1.1, 5.1.1, 5.1.2, 6.1.1, 6.4.1-6.4.4, 6.4.6, 6.4.8, 6.4.17, 6.4.19, 6.5.4, 6.5.12, 6.6.1-6.6.15, 6.6.20, 6.7.22, 7.1.1-7.1.3, 7.2.8, 7.3.20, 7.3.21, 9.2.2, 10.2.3, 13.1.14
Yalındüz *Tarr* 6.1.18, 13.1.28, 13.1.30, 13.1.31
Yazılıtaş (Erzurum) 6.1.19
Yeşilalıç *Pagan* 3.2.2
Yukarı Kaymaz *Yukarı Mejingirt* (Edremit) 6.2.3,
Zagalu (Sevan gölü, Ermenistan) 8.1.7
Zvarnots (Ecmiazin, Ermenistan) 11.2.2

Alanya Müzesi 8.4.13
Berlin Müzesi 7.3.15
Erivan Müzesi 3.2.9, 7.2.28, 13.1.33, 13.1.34
Gaziantep Müzesi 6.7.20
İstanbul Müzesi 8.4.14, 8.4.15, 13.1.27
Münih Antika Pazarı 2.2.11, 2.2.16, 6.7.11-6.7.13
Münih Müzesi 9.3.13,
Tahran Müzesi 8.4.31
Van Müzesi 6.6.20, 6.6.21, 6.7.14, 7.3.11, 7.3.33, 8.1.1, 8.1.2

Bilinmiyor 13.1.35

EK B - *UKN* İLE UYUM LİSTESİ

UKN	*PAYNE*
1	1.1.1
2	1.1.2
3	1.1.3
4	2.1.1
5	2.1.2
6	2.1.3
7	2.1.4
8	2.1.5
9	2.1.6
10	2.1.7
11	2.1.8
12	2.1.9
13	2.1.10
14	2.1.11A
15	6.4.11A
16	2.1.11B
17	2.1.12
18	4.1.1
19	3.1.1
20	3.1.2
21	3.1.4
22	3.1.3
23	3.1.5
24	3.1.6
25	3.2.2
26	3.2.8
27	3.2.1
28	6.1.1
29	6.1.2
30	6.1.3
31	6.3.11
32	6.1.4
33	6.1.5
34	6.1.6
35	6.1.7
36	6.1.19
37	6.1.20
38	6.1.18
39	6.1.21
40	6.1.22
41	6.1.23
42	6.1.26
43	6.2.1
44	6.2.2
45	6.2.3
46	6.2.4
47	6.2.5
48	6.2.6
49	6.2.7
50	6.2.8
51	6.2.9
52	6.2.10
53	6.2.11
54	6.2.12
55	6.2.13
56	6.2.14
57	6.2.16
58	6.2.17
59	6.2.18
60	6.2.19
61	6.2.20
62	6.2.21
63	6.4.1
64	6.4.2
65	6.3.9
66	6.3.10
67	6.3.1
68	6.3.2
69	6.3.3
70	6.3.12
71	6.3.15
72	6.3.16
73	6.3.17
74	6.3.23
75	6.3.22
76	6.3.24
77	6.3.25
78	6.3.18
79	6.3.19
80	6.4.3
81	6.4.4
82	6.4.5
83	6.4.7
84	6.4.8
85	6.4.6
86	6.4.9
87	6.4.10
88	6.4.13
89	6.4.14
90	6.4.15
91	6.3.21
92a-c	6.4.16
93	5.1.1
94	5.1.2
95	5.1.3
96	6.3.26
97	6.3.27
98	6.3.28
99	6.5.3
100	6.6.22
101	6.5.4
102	6.5.5
103	6.5.7
104	6.5.8
105	6.5.9
106	6.5.10
107	6.5.11
108	6.5.12
109	6.5.6
110	6.5.17
111	6.2.15
112	6.7.2
113	6.7.3
114	6.7.4
115	6.7.5
116	6.7.6
117	6.7.7
118	6.4.11
118a	6.7.15
118b	6.7.16
118c	6.7.17
119	6.5.14
120	6.5.15
121	6.3.23
122	6.3.29
123	6.3.29
124	6.6.19
125	6.5.16
126	6.6.20
127	7.1.1
128A,B	7.1.2
129a,b	7.1.3
130	7.1.4
131	7.1.5
132	7.1.6
133	7.1.7
134	7.1.8
135	7.2.8
136	7.2.1
137	7.2.2
138	7.2.4
139	7.2.9
140	7.2.16
141	7.2.17
142	7.1.10
143	8.3.5
144	7.3.1
145	7.3.2
146	7.3.3
147	7.3.4
147a	7.3.5
147b	7.3.6
148	7.3.9
148a	7.3.10
149	7.3.13
149a	7.3.16
149b	7.3.17
149c	7.3.18
150	7.3.19
151	7.3.22
152	7.3.23
153	7.2.25

UKN	*PAYNE*
154	7.2.26
155	8.1.1
156	8.1.2
157	8.1.4
158	8.1.3
159	8.1.5
160	8.1.6
161	8.1.7
162	8.2.7
163	8.2.8
164	8.2.2
165	8.3.4
166	8.3.1
167	8.3.7
168	8.3.8
169	8.3.2
170	8.3.3
171	8.3.9
172	8.3.10
173	8.4.1
173a	8.4.2
173b	8.4.3
174	8.4.4
175	8.4.7
176	8.4.8
176a	8.4.10
176b	8.4.11
177-190	8.4.13-8.4.26
191	8.4.27
192	8.4.28
193-259	8.4.29-8.4.95
259a	8.4.96
259b	8.4.97
259c	8.4.98
260	8.4.101
261	8.4.102
262	8.4.103
263	8.4.104
264	9.1.1
265	9.1.3
266	9.1.4
267	9.2.2
268	11.2.3
269	9.3.1
270	9.3.2
271	9.3.3
272	9.3.4
273	9.3.5
274	9.3.6
274a-c	9.3.7-10
274d	9.3.11
275	10.2.1
276	10.2.2
277	10.2.3
277a	12.2.2
278	11.1.1

UKN	*PAYNE*
279	11.1.2
280	11.2.1
281	11.2.2
282	11.3.1
283	11.3.3
284	11.2.7
285	11.3.4
286	11.3.5
287	12.4.4
288	12.4.2
289	12.4.5
290	12.4.6
291	12.4.7
292	12.4.8
293	12.4.9
294	12.4.10
295	12.4.11
296a	12.4.12A
296b	12.4.12B
297	13.1.14
298	13.1.14
299	6.4.12
300	13.1.1
301	13.1.2
302	13.1.15
303	13.1.10
304a-f	13.1.16-13.1.21
305a-e	13.1.22-13.1.26
306a	13.1.3
306b	13.1.4
307	13.1.5
308	13.1.7
309	13.1.8
310a-c	13.1.9
311a-c	13.1.12, 13.1.13
312	13.1.27
313	13.1.28
314	13.1.35
315	13.1.36
316	13.1.37
317	13.1.38
318	11.2.8
319-325 a	1.1.4
319-325 b	1.1.5
319-325 c	1.1.6
326	13.2.1
327	13.2.2
328	13.2.3
329	13.2.4
330	13.2.13
331	13.2.14
332	13.2.15
333	13.2.16
334	13.2.5
335	13.2.6
336	13.2.7

UKN	*PAYNE*
337	13.2.8
338	13.2.9
339	13.2.10
340a-x	13.3.1(a-x)
341	13.3.3
342	13.3.5
343	13.3.6
344	13.3.7
345-364	13.3.46-13.3.65
365	13.5.1
366a-g	13.5.3-13.5.9
367	13.5.10
368	13.5.11
369	13.5.13
370	13.4.2

UKN II	*PAYNE*
371	2.1.13
372	6.1.24
373	6.1.25
374	6.3.7
375	6.3.8
376	6.3.13
377	6.3.22
378	6.3.14
379	6.3.20
380	6.4.11B
381	6.6.18
382	3.2.9
382a	13.1.33
383	6.5.13
384	6.6.17
385	6.6.21
386	7.1.9
387	7.2.5
388	7.2.6
389	7.2.3
390	7.2.7
391	7.2.18
392	7.2.19
393	7.2.20
394	7.2.21
395	7.2.22
396	7.2.23
397	7.2.24
398	7.2.10
399	7.2.11
400	7.2.12
401	7.2.13
402	7.2.14
403	7.2.27
404	7.3.34
405	7.3.7
406	7.3.8
407	7.3.11
408	7.3.14

UKN II..... PAYNE

409 ..... 7.3.24
410 ..... 7.3.25
411a-x ..... 7.3.29 (a-x)
412 ..... 7.3.26
413 ..... 7.3.27
414 ..... 7.3.28
415 ..... 7.3.15
416 ..... 7.3.12
416a..... 7.2.28
417 ..... 8.1.8
418 ..... 8.3.6
419 ..... 8.2.1
420 ..... 8.2.3
421 ..... 8.2.4
422 ..... 8.2.5
423 ..... 8.2.6
426 ..... 8.3.11
427 ..... 8.4.5
428 ..... 8.4.6
429 ..... 8.4.118
430 ..... 8.4.99
431a-x ..... 8.4.114(a-x)
432a-x ..... 8.4.111(a-x)
433a-x ..... 8.4.112(a-x)
434a-x ..... 8.4.115(a-x)
435-440 ..... 8.4.105-8.4.110
441 ..... 8.4.100
442 ..... 8.4.9
443 ..... 9.3.12
445 ..... 10.1.1
446 ..... 10.1.2
448 ..... 11.2.4, 11.2.6
449 ..... 11.2.5
450 ..... 11.2.7
451 ..... 11.2.9
452 ..... 11.2.10
453a-x 11.2.11
455 ..... 12.1.1
456 ..... 12.2.1
457..... 12.3.1
458 ..... 12.4.1
459 ..... 12.5.1
460 ..... 12.5.2
461 ..... 13.2.17
462 ..... 13.2.19
463 ..... 13.2.18
464 ..... 13.5.12
465 ..... 13.2.11
466 ..... 13.2.12
467-501 ..... 13.3.66-
13.3.100
502a-x ..... 13.3.101(a-x)
503a-x ..... 13.3.102(a-x)
504 ..... 13.3.4
505a-x ..... 13.3.26(a-x)
506-522 ..... 13.3.27-13.3.43

UKN II ..... PAYNE

523a-x ..... 13.3.2(a-x)
524a-x ..... 13.3.45(a-x)
525 ..... 13.3.8
526 ..... 13.5.2

EK C - *HChI* İLE UYUM LİSTESİ

HChI	*PAYNE*
1a	1.1.1
1b	1.1.2
1c	1.1.3
2	2.1.9
3A-D	2.1.8
4a	2.1.1
4b	2.1.2
4c	2.1.3
4d	2.1.4
4e	2.1.5
4f	2.1.6
4g	2.1.10
5a	2.1.12
5b	2.1.11
6	3.1.2, 3.1.3
6a	3.1.4
6b	3.1.5
7	3.1.6
8	3.2.2
9	3.1.1
10	3.2.1
11	3.2.8
12	4.1.1
13	5.1.1
14	5.1.2
15	5.1.3
16	6.1.1
17	6.1.2
18a	6.1.7
18b	6.1.6
19a	6.1.4
19b	6.1.5
20	6.1.18
21	6.1.3
22	6.3.11
23	6.1.19
24	6.1.20
25	6.1.21
26	6.1.23
27	6.1.22
28	6.1.22
29a	6.2.1
29b	6.2.2
29c	6.2.3
29d	6.2.4
29e	6.2.5
30a	6.2.6
30b	6.2.7
30c	6.2.8
30d	6.2.9
30e	6.2.10
30f	6.2.11
30g	6.2.12
30h	6.2.13
30i	6.2.14
31	6.2.21
32	6.2.16
33	6.2.17
34	6.2.18
35	6.2.19
36	6.5.16
37	6.2.20
38	6.2.20
39	6.3.19
40	6.2.15
40A	6.7.2-6.7.7
40B	6.7.15
40C	6.7.16, 6.7.17
41	6.3.9
42	6.3.1
43	6.3.2
44	6.3.3
45	6.3.12
46	6.3.15
47	6.3.16
48	6.3.17
49a	6.3.22
49b	6.3.23
49c	6.3.29
49d	6.3.30
50a	6.3.24
50b	6.3.25
51	6.4.4
52	6.4.3
53a	6.4.5
53b	6.4.6
53c	6.4.11
53d	6.4.10
54a	6.4.7
54b	6.4.8
54c	6.4.9
55a	6.4.13
55b	6.4.15
55c	6.4.12
56	6.4.14
57	6.3.18
58	6.3.10
59a-c	6.4.16
60	6.4.1
61	6.4.2
62a	6.6.22
62b	6.6.19
63	6.5.4
64	6.5.5
64anm.	6.3.21, 6.5.6
65	6.5.7
66	6.5.8
67	6.5.9
68	6.5.10
69	6.5.11
70	6.5.15
71	6.5.12
72	6.5.14
73	6.1.26
74	6.5.3
75	6.5.17
76A	6.3.27
76B	6.3.26
76C	6.3.26
76D	6.3.26
76E	6.3.28
77a	13.1.12
77b	13.1.13
78	6.6.20
79	13.1.2
80	7.1.1
81	7.1.2
82	7.1.2
83	7.1.3
84	7.1.3
85	7.1.5
86	7.1.8
87	7.1.6
88	7.1.7
89	7.1.4
90	7.2.1
91	7.2.2
91A	7.2.4
92	7.2.16
93	7.2.17
94	7.2.25
95	7.2.8
96	7.2.9
97	8.3.5
98A	7.1.10
98B	7.1.10
98a	7.3.34
99a	7.3.1
99b	7.3.2
99A	7.3.3
99B	7.3.4
99C	7.3.5
99D	7.3.6
99E	7.3.20
100A	7.3.9
100B	7.3.13
100C	7.3.16
100D	7.3.17
100E	7.3.14
101a	7.3.19
101b	7.3.22
101c	7.3.23

HChI	*PAYNE*
101d	7.3.16
102	8.1.2
103	8.1.1
104	8.1.3
105	8.1.7
106	8.1.6
107	8.1.4
108	8.1.5
109	8.3.8
110	8.3.7
111a	8.2.7
111b	8.2.8
111c	8.2.2
112	8.4.1
112var.1	8.4.2
112a	8.4.4
112b	8.4.7
112c	8.4.8
112d	8.4.10, 8.4.11
112e	8.4.12
112A	8.4.102
112B	8.4.103, 8.4.104
112C	8.4.13-8.4.26
112D	8.4.29-8.4.95, 8.4.96, 8.4.97, 8.4.98, 8.4.101
112E	8.4.27, 8.4.28
113	8.3.4
114	8.3.1
115	8.3.3
116a	8.3.10
116b	8.3.10
116c	8.3.9
117	8.3.2
118	9.1.4
119	9.1.3
120	9.2.2
120a	9.3.1
121	11.2.3
122	9.1.1
123	10.2.3
123A	12.2.2
124	10.2.2
125	10.2.1
126	11.2.2
127	11.1.2
128	11.1.1
128A	11.2.7
129	11.2.1
130	11.3.1, 12.4.12A
130A	11.3.3
130B	9.3.2-9.3.6, 9.3.7-9.3.10, 9.3.11
130C	11.3.4
131	11.3.5

HChI	*PAYNE*
132	12.4.2
133a	12.4.6
133b	12.4.5
133c	12.4.7
133d	12.4.8
133e	12.4.4
133f	12.4.11
133var.1	12.4.9
133var.2	12.4.10
134	12.4.12B
135	6.3.8
136	6.3.13
137a	6.4.10
137b	6.4.11
137c	6.4.10
138	6.6.18
139	6.5.13
140	6.6.17
Inc.1	13.1.1
Inc.2	13.1.15
Inc.3a-c	13.1.9
Inc.3d	13.1.10
Inc.4a	13.1.16
Inc.4b	13.1.17
Inc.4c	13.1.18
Inc.4d	13.1.19
Inc.4e	13.1.20
Inc.4f	13.1.21
Inc.5	13.1.22-13.1.26
Inc.6	13.1.3
Inc.7a	13.1.4
Inc.7b	13.1.5
Inc.7c	13.1.6
Inc.7d	13.1.7
Inc.7e	13.1.8
Inc.8	13.1.27
Inc.9	13.1.28
Inc.10	13.1.35
Inc.11	13.2.1
Inc.12	13.2.2
Inc.13	13.2.3
Inc.14	13.2.4
Inc.15-19	13.2.5-13.2.10
Inc.20a-y	13.3.1(a-x)
Inc.21	13.3.4
Inc.22a-c	13.3.5-13.3.7
Inc.23	13.5.3-13.5.9
Inc.24	13.5.1
Inc.25	13.5.10
Inc.26	7.2.26
Inc.27	13.1.36
Inc.28	13.1.37
Inc.29	13.1.38
Inc.30	11.2.8
Inc.31	13.2.13
Inc.32	13.2.14

HChI	*PAYNE*
Inc.33	13.2.15
Inc.34	13.2.16
Inc.35	13.3.3
Inc.36a-n	13.3.46-13.3.65
Inc.37	13.5.11
Inc.38	13.5.13
Inc.39	13.4.2

EK D - VAN BÖLGE MÜZESİNDE BULUNAN TAŞ ÜZERİNDEKİ URARTU YAZITLARI

A .....Elmalık (Zivistan)'da(?) bulunan yarım ay şeklinde kırık kumtaşı sütun kaidesidir. Boyutları: Çap 90cm, yükseklik 24cm, genişlik 40cm. Yayınlanmamış.

B .....2.1.11 Boyutları: Çap 75cm, yükseklik 40cm, genişlik 63cm.

C .....6.5.5 Boyutları: Yükseklik 99cm, genişlik 62cm, kalınlık 32cm.

D .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 40cm, genişlik 66cm, kalınlık 45cm.

E .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 44cm, genişlik 63cm, kalınlık 45cm.

F .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 53cm, genişlik 37cm, kalınlık 45cm.

G .....11.2.9 Boyutları: Yükseklik 55cm, genişlik 175cm, kalınlık 63cm.

H .....6.5.1 Boyutları: Yükseklik 100cm, genişlik 58cm, kalınlık 26cm.

J .....6.4.16 Boyutları: Yükseklik 37cm, genişlik 137cm, kalınlık 47cm.

K .....6.3.14 Boyutları: Yükseklik 50cm, genişlik 97cm, kalınlık 25cm.

L .....Karagündüz köyünde bulunan bir bazalt blok üzerinde 17 satırlık bir yazıt yer almaktadır. 1939 yılında müzeye getirilmiştir. Boyutları: Yükseklik 114cm, genişlik 70cm, kalınlık 35cm.

M .....6.3.22 Boyutları: Yükseklik 39cm, genişlik 92cm, kalınlık 48cm.

N .....6.6.18 Boyutları: Üst çap 80cm, yükseklik 34cm.

P .....6.3.17 Boyutları: Yükseklik 43cm, genişlik 100cm, kalınlık 49cm.

R .....6.3.6 Boyutları: Yükseklik 22cm, genişlik 90cm, kalınlık 44cm.

S .....3.2.5 Boyutları: Yükseklik 70cm, genişlik 64cm, kalınlık 31cm.

T .....6.5.2 Boyutları: Yükseklik 172cm, genişlik 76cm, kalınlık 36cm.

1A .....3.2.3 Boyutları: Yükseklik 91cm, genişlik 63cm, kalınlık 30cm.

1B .....6.3.13 Boyutları: Yükseklik 188cm, genişlik 57cm, kalınlık 29cm.

1C .....6.1.1 Boyutları: Yükseklik 44cm, genişlik 150cm, kalınlık 62cm.

1D .....6.5.7 Boyutları: Yükseklik 96cm, genişlik 61cm, kalınlık 31cm, Çıkıntının boyutları: Yükseklik 16cm, genişlik 41cm, kalınlık 13cm.

1E .....Yarım daire şeklinde kırık bir kumtaşı sütun kaidesi üzerinde üç satırlık bir yazıt yer almaktadır. Boyutları: Çap 70, yükseklik 30cm, genişlik 43cm. 1987 yılında müzeye getirilmiştir.

1F .....3.2.6 Boyutları: Yükseklik 124cm, genişlik 63cm, kalınlık 28cm. artı çıkıntı.

2A .....6.2.22 Boyutları: Yükseklik 92cm, genişlik 60cm, kalınlık 33cm.

2B .....6.4.10 Boyutları: Çap 76cm, yükseklik 44cm.

2C .....6.4.11 Boyutları: Çap 76cm, yükseklik 39cm.

2D .....6.4.12 Boyutları: Çap 69cm, yükseklik 44cm.

2E .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 107cm, genişlik 98cm, kalınlık 45cm.

2F .....3.1.3 Boyutları: Yükseklik 88cm, genişlik 65cm, kalınlık 32cm.

2G .....6.4.5 Boyutları: Çap 73cm, yükseklik 20cm.

2H .....6.3.8 Boyutları: Yükseklik 44cm, genişlik 81cm, kalınlık 68cm.

3A .....3.2.4 Boyutları: Yükseklik 108cm, genişlik 64cm, kalınlık 30cm.

3B .....6.4.15 Boyutları: Yükseklik 72cm, genişlik 67cm, kalınlık 38cm.

3C .....6.6.22 Boyutları: Yükseklik 80cm, genişlik 70cm, kalınlık 35cm.

3D .....Karatavuk'ta(?) bulunan bir taş blok üzerinde yer almaktadır. Boyutları: Yükseklik 40cm, genişlik 80cm, kalınlık 88cm.

3E .....3.1.6 Boyutları: Yükseklik 151cm, genişlik 70cm, kalınlık 33cm.

3F .....3.2.7 Boyutları: Yükseklik 116cm, genişlik 67cm, kalınlık 31cm.

4A .....8.2.11 Boyutları: Yükseklik 35cm, genişlik 55cm, kalınlık 10cm.

4B .....8.2.15 Boyutları: Yükseklik 30cm, genişlik 50cm, kalınlık 10cm.

4C .....8.2.10 Boyutları: Yükseklik 35cm, genişlik 45cm, kalınlık 10cm.

4D .....8.2.12 Boyutları: Yükseklik 35cm, genişlik 50cm, kalınlık 10cm.

4E .....8.2.14 Boyutları: Yükseklik 35cm, genişlik 50cm, kalınlık 10cm.

4F .....8.2.9 Boyutları: Yükseklik 40cm, genişlik 55cm, kalınlık 10cm.

4G .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 97cm, genişlik 45cm, kalınlık 42cm.

4H .....8.1.2 Boyutları: Yükseklik 78cm, genişlik 36cm, kalınlık 37cm.

4J.....8.2.13 Boyutları: Yükseklik 33cm, genişlik 55cm, kalınlık 13cm.

4K ..... 6.6.21 Boyutları: Yükseklik 56cm, genişlik 38cm, kalınlık 40cm.

4L .....(Anzaf) Görüşlü'de(?) bulunan altı kırık bir kumtaşı blok üzerinde üç satırlık bir yazıt yer almaktadır. Boyutları: Yükseklik 10cm, genişlik 71cm, kalınlık 52cm.

4M .....Çavuştepe'de bulunan kumtaşı depo yazıtıdır. A.M Dinçol tarafından yayınlanacaktır. Boyutları: Yükseklik 30cm, genişlik 55cm, kalınlık 10cm.

4N .....6.1.9 Boyutları: Yükseklik 32cm, genişlik 65cm, kalınlık 50cm.

4P .....6.3.29 veya 6.3.30 veya her ikisidir. Boyutları: Yükseklik 20cm, genişlik 50cm, kalınlık 27cm.

4R .....6.1.14 Boyutları: Yükseklik 32cm, genişlik 51cm, kalınlık 63cm.

4S .....8.1.1 Boyutları: Yükseklik 60cm, genişlik 44cm, kalınlık 52cm.

4T .....2.1.13 Boyutları: Çap 88, yükseklik 17cm.

13.1.2 depodadır.

6.5.13 ve 6.6.17 müzede bulamadım.

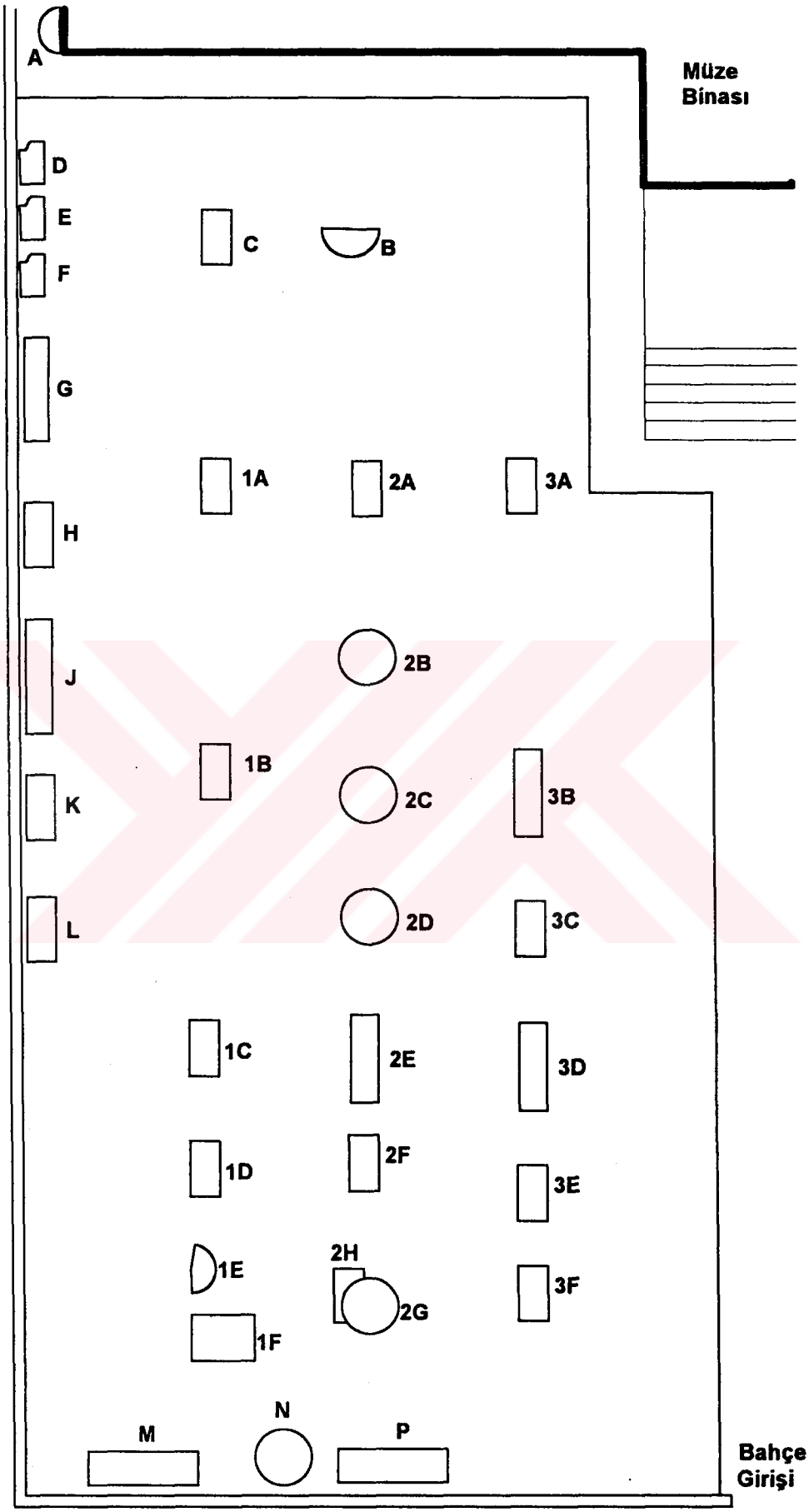

PLAN 1: Van Müzesi Bahçesi - Sol Tarafı

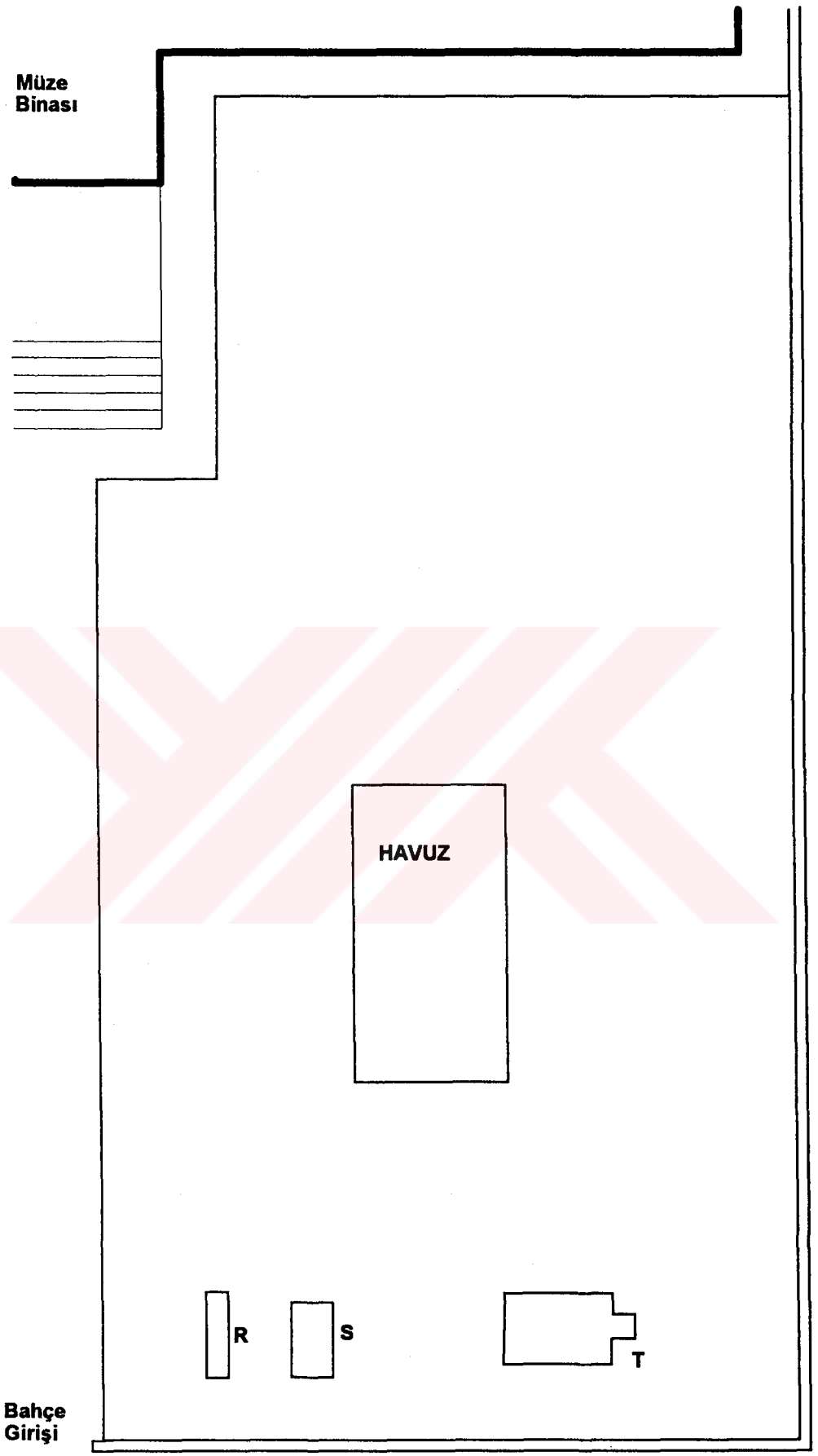

PLAN 2: Van Müzesi Bahçesi - Sağ Tarafı

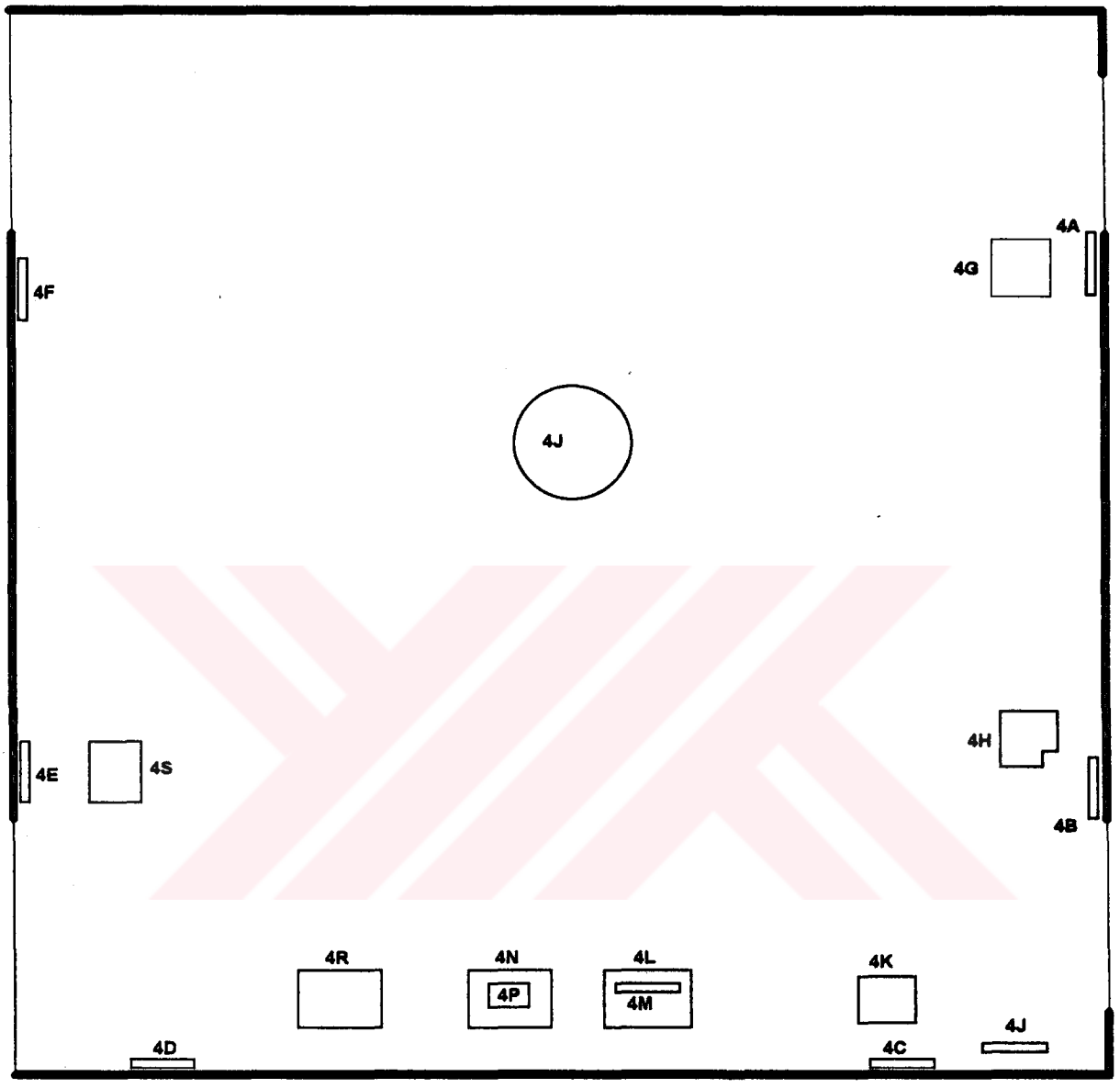

PLAN 3: Van Müzesi İç Avlusu

RES. 1 - A

RES. 2 - A

RES. 3 - B

RES. 4 - B

RES. 5 - C

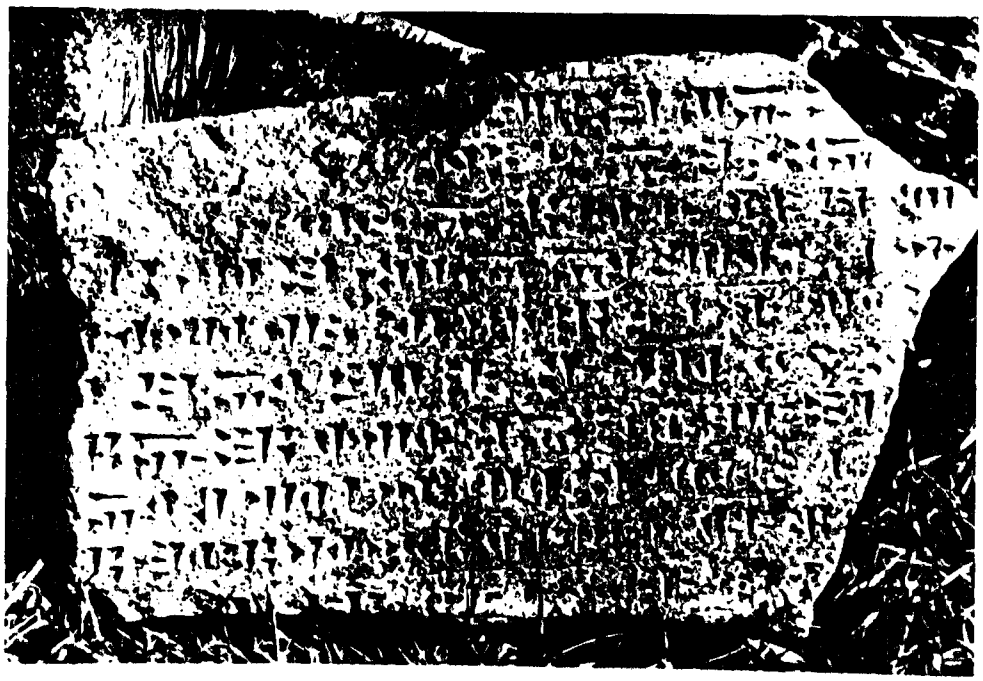

RES. 6 - D ön yüz

RES. 7 - D arka yüz

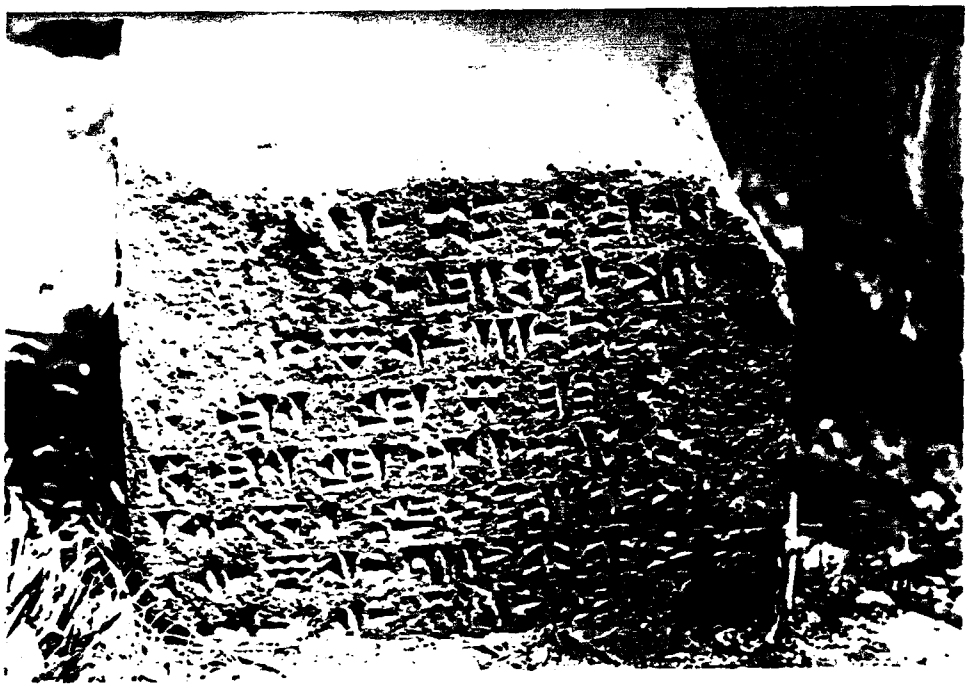

RES. 8 - D sol yüz

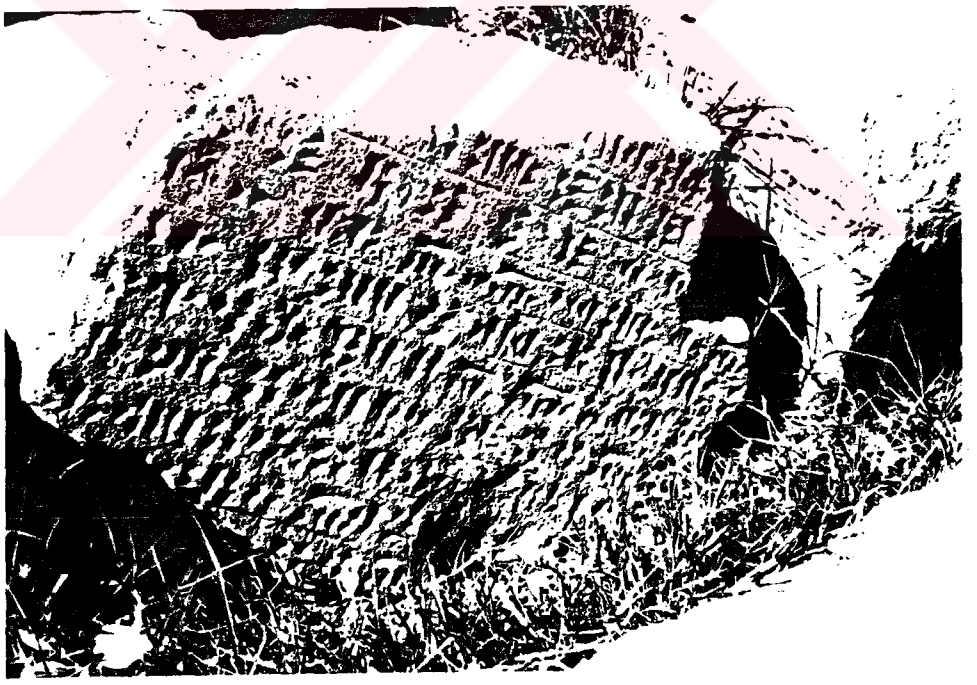

RES. 9 - E ön yüz

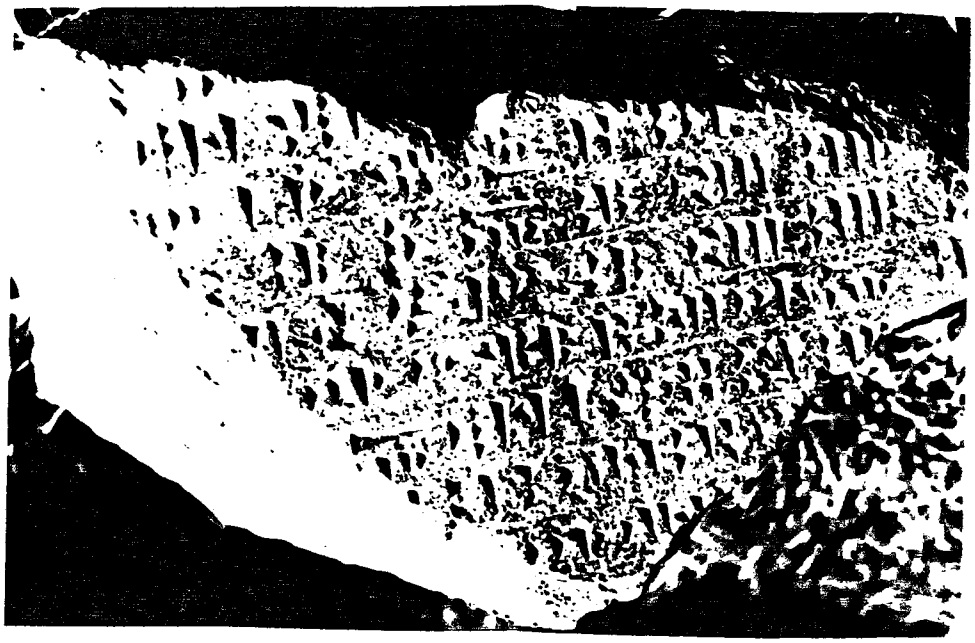

RES. 10 - E arka yüz

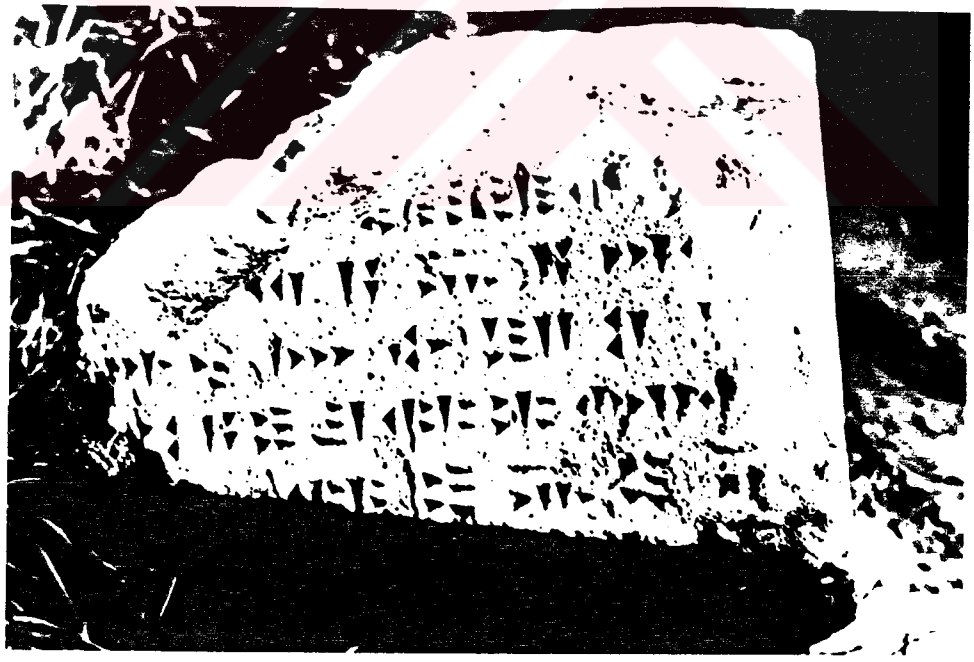

RES. 11 - E sol yüz

RES. 12 - F ön yüz

RES. 13 - F arka yüz

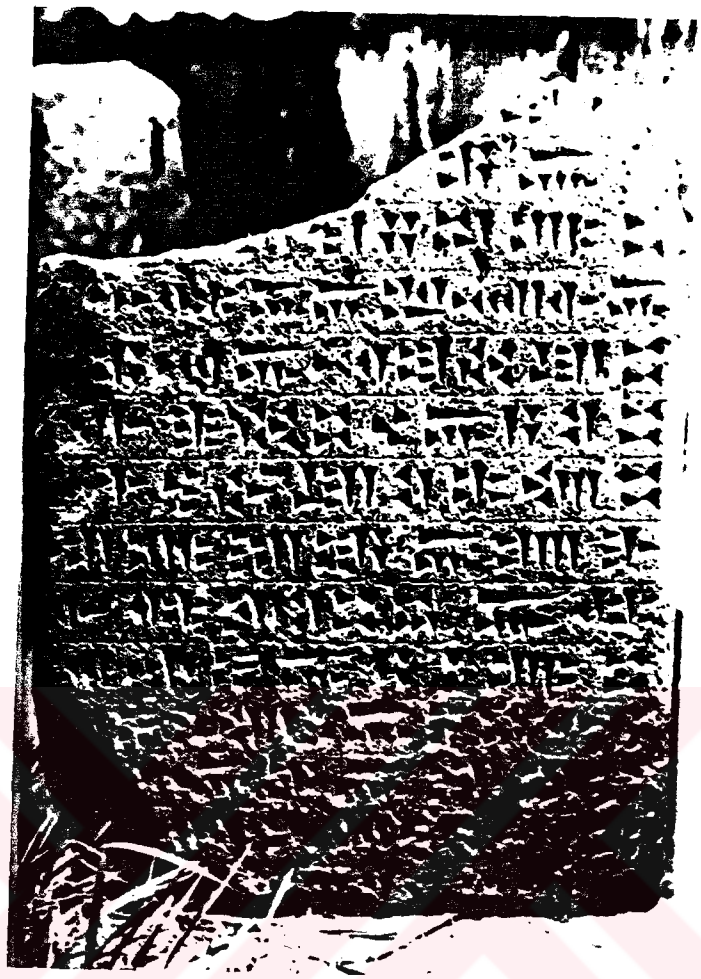

RES. 14 - F sol yüz

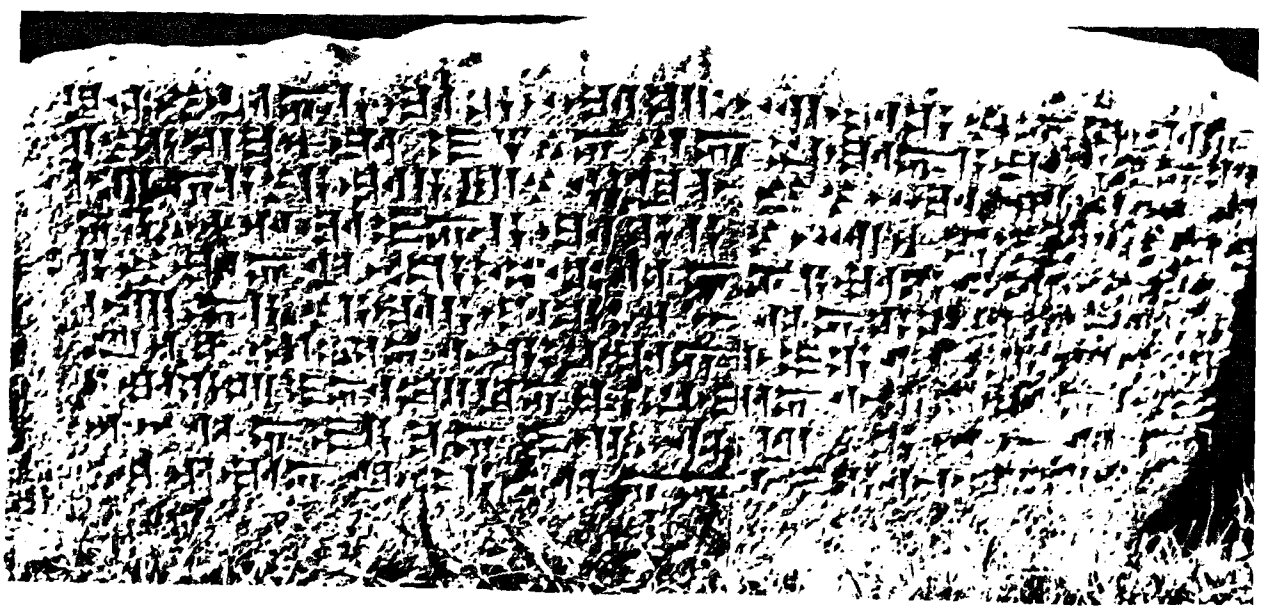

RES. 15 - G

RES. 16 - H

RES. 17 - J

RES. 18 - K

RES. 19 - L

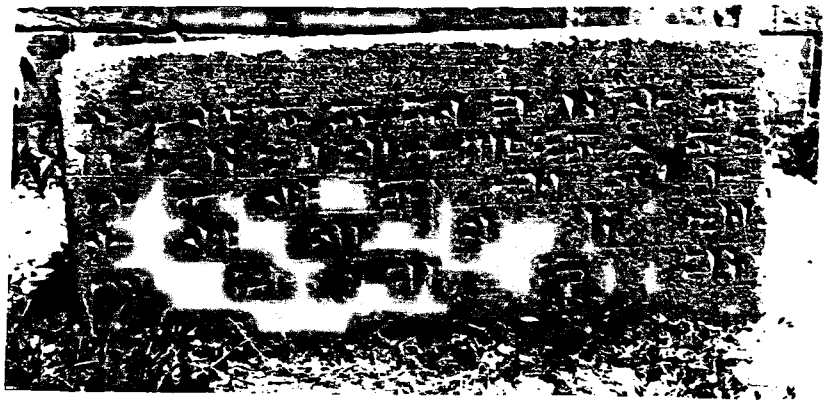

RES. 20 - M ön yüz

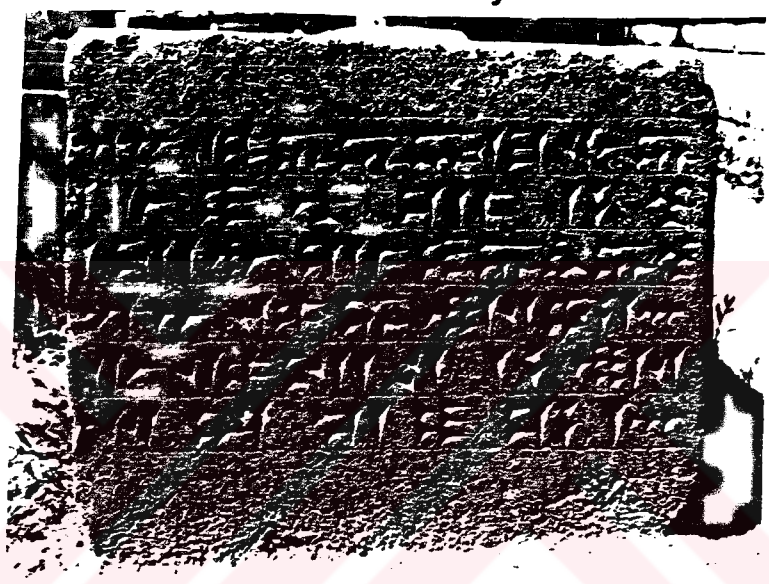

RES. 21 - M sağ yüz

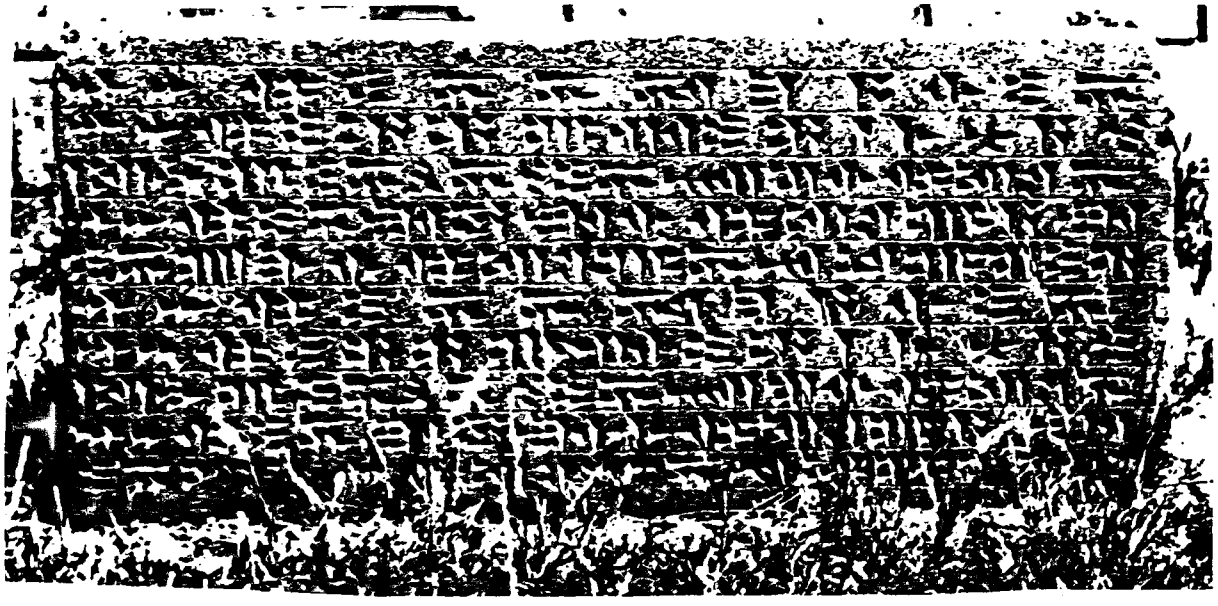

RES. 22 - P

RES. 23 - R

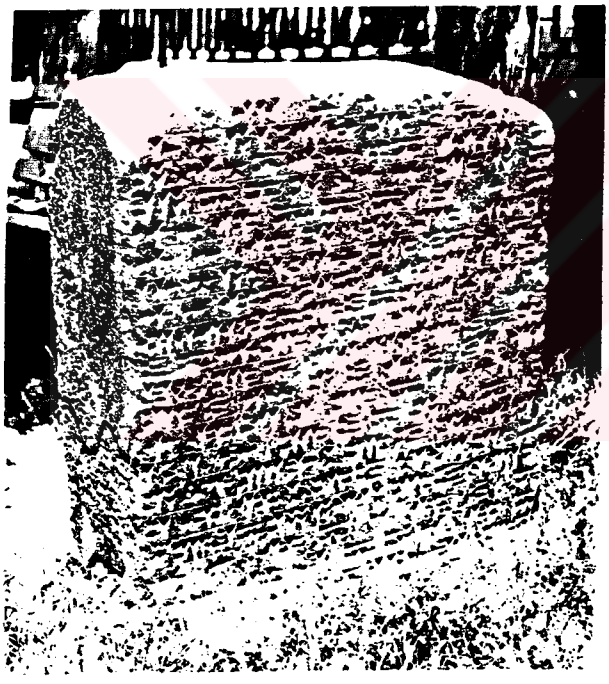

RES. 24 - S

RES. 25 - T

RES. 26 - T

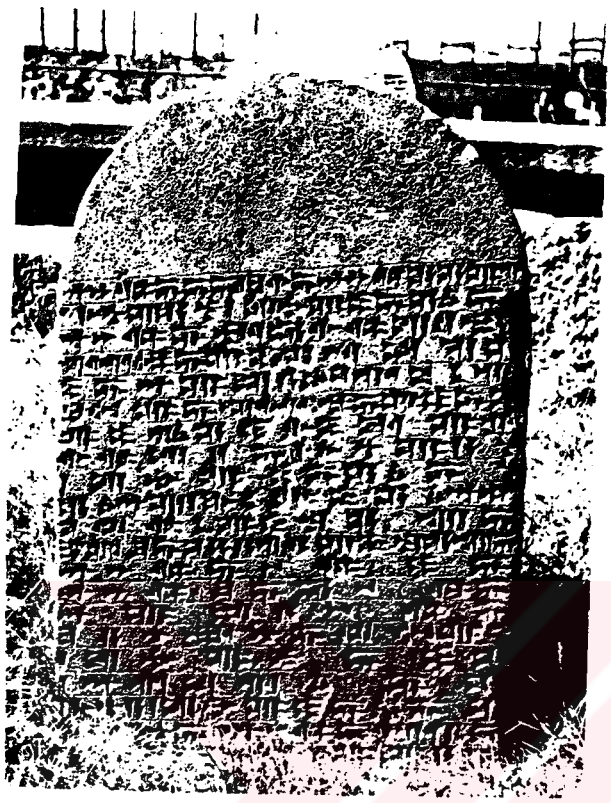

RES. 27 - 1A

RES. 28 - 1B arka yüz

RES. 29 - 1B ön yüz

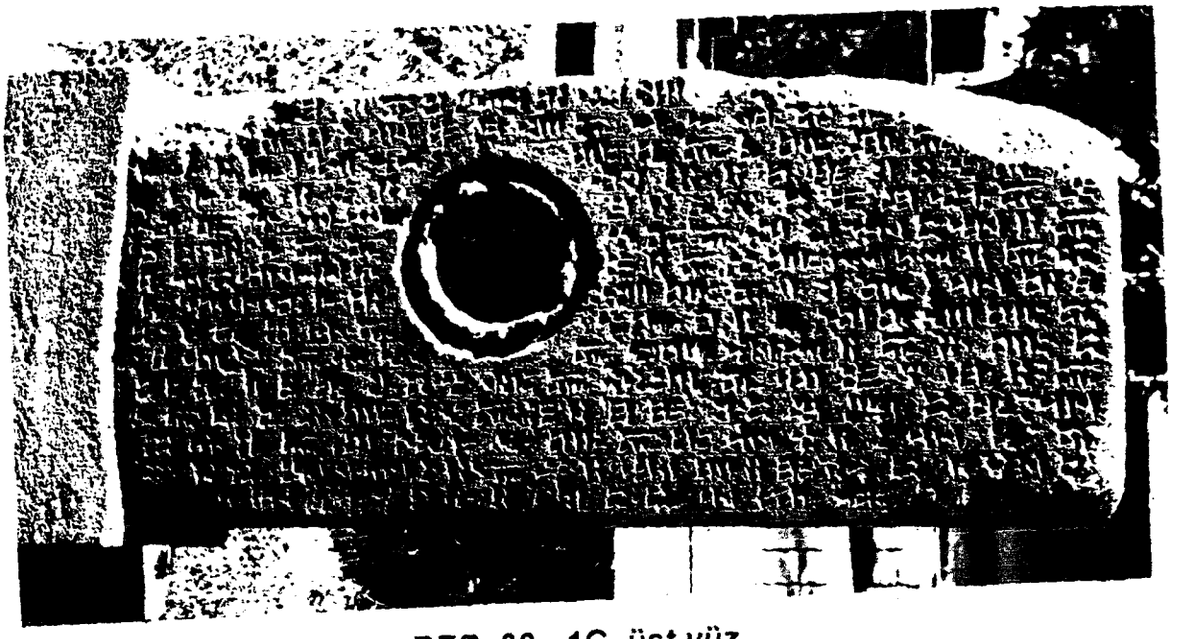

RES. 30 - 1C üst yüz

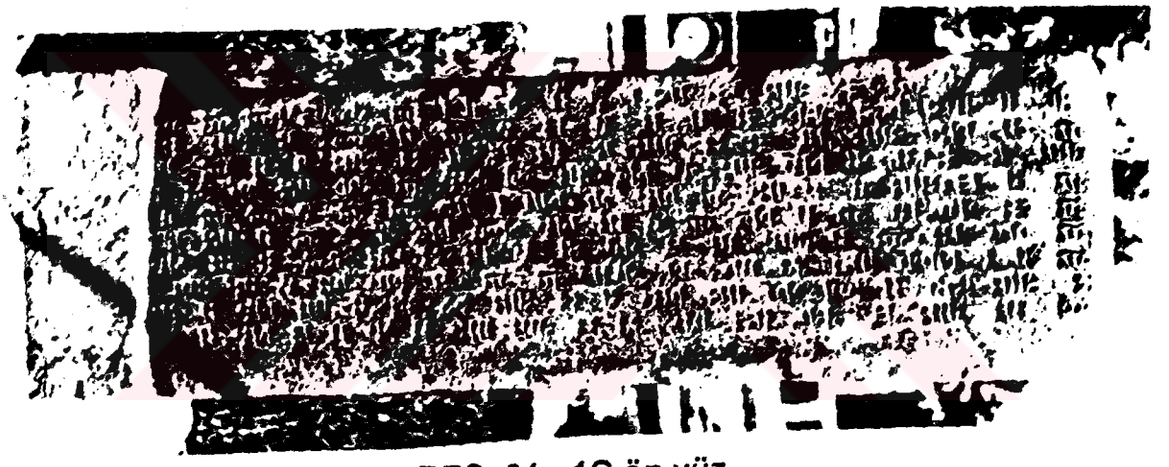

RES. 31 - 1C ön yüz

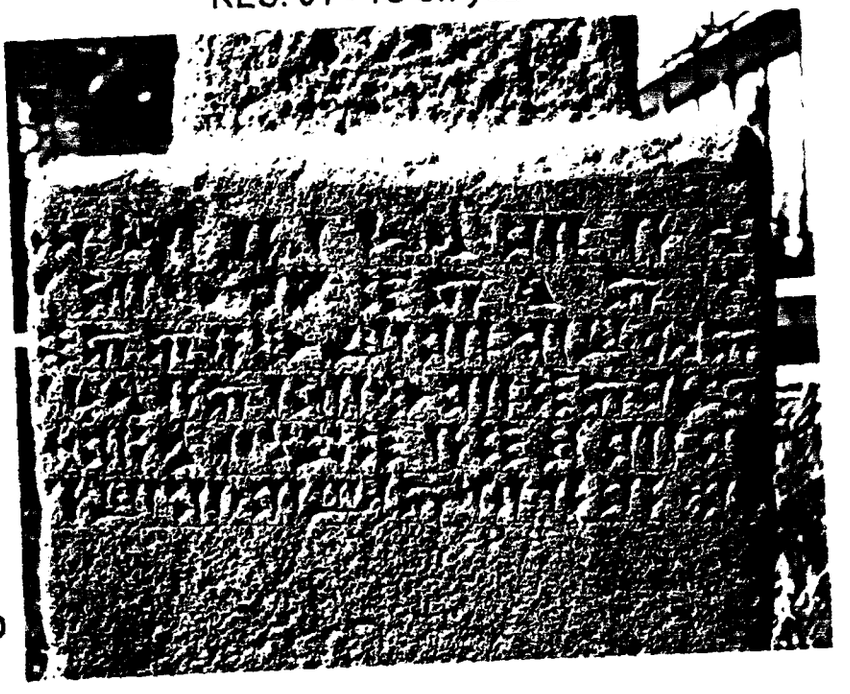

RES. 32 - 1D

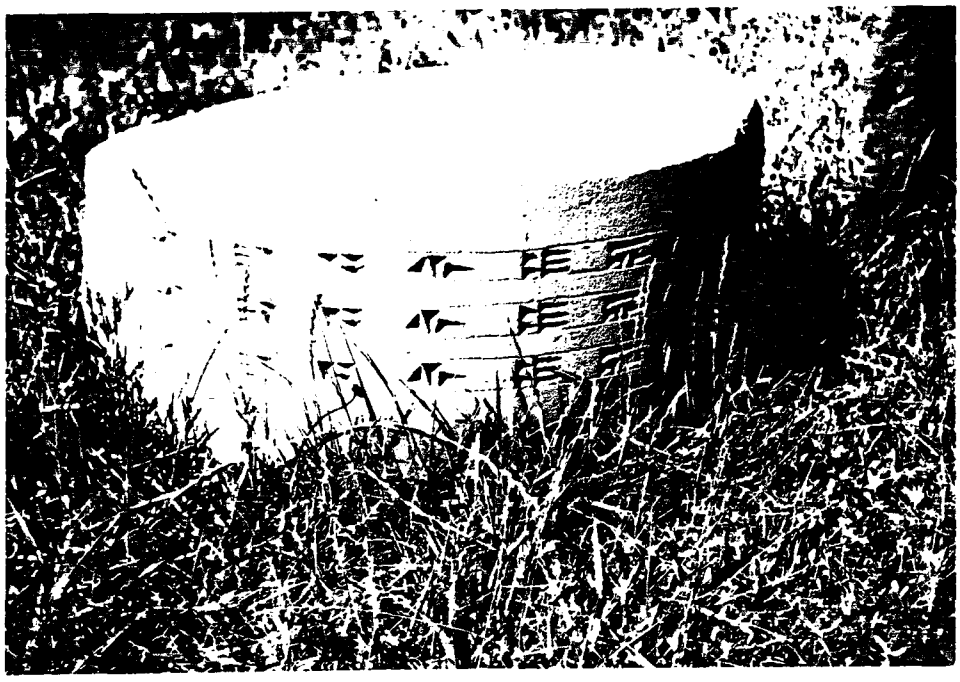

RES. 33 - 1E

RES. 34 - 1E

RES. 35 - 1F

RES. 36 - 1F

RES. 37 - 2A ön yüz

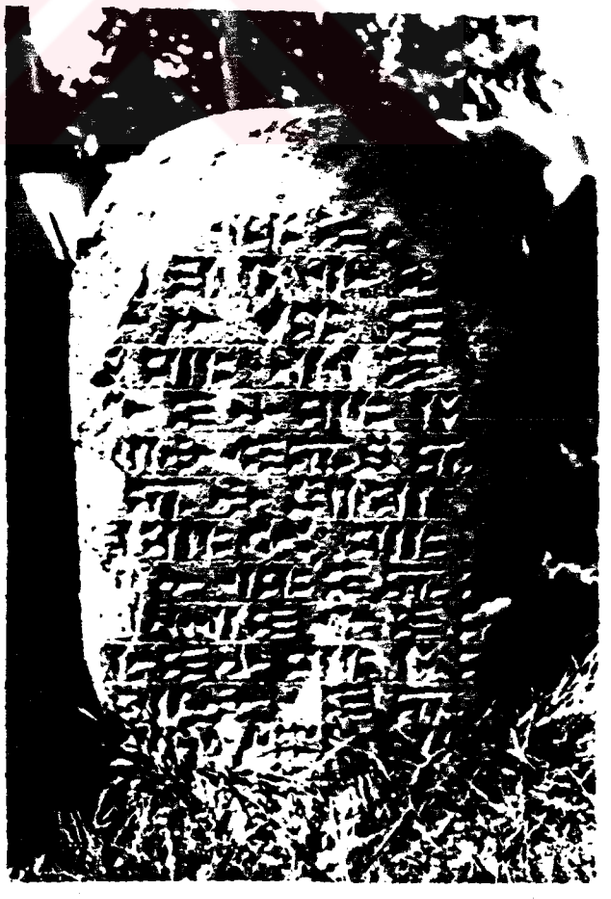

RES. 38 - 2A arka yüz

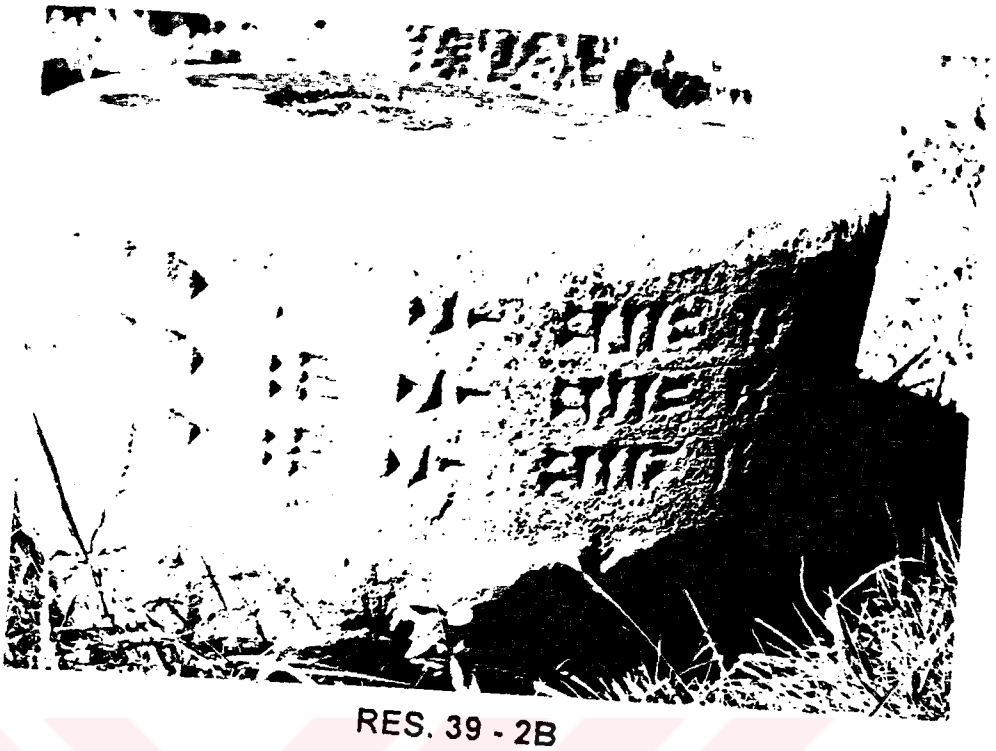

RES. 39 - 2B

RES. 40 - 2B

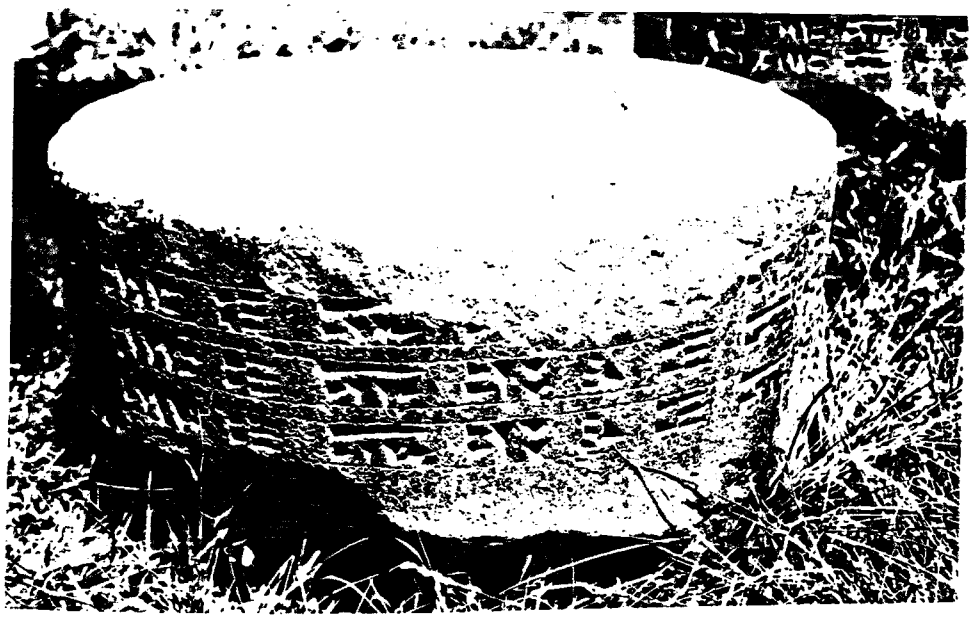

RES. 41 - 2B

RES. 42 - 2B

RES. 43 - 2B

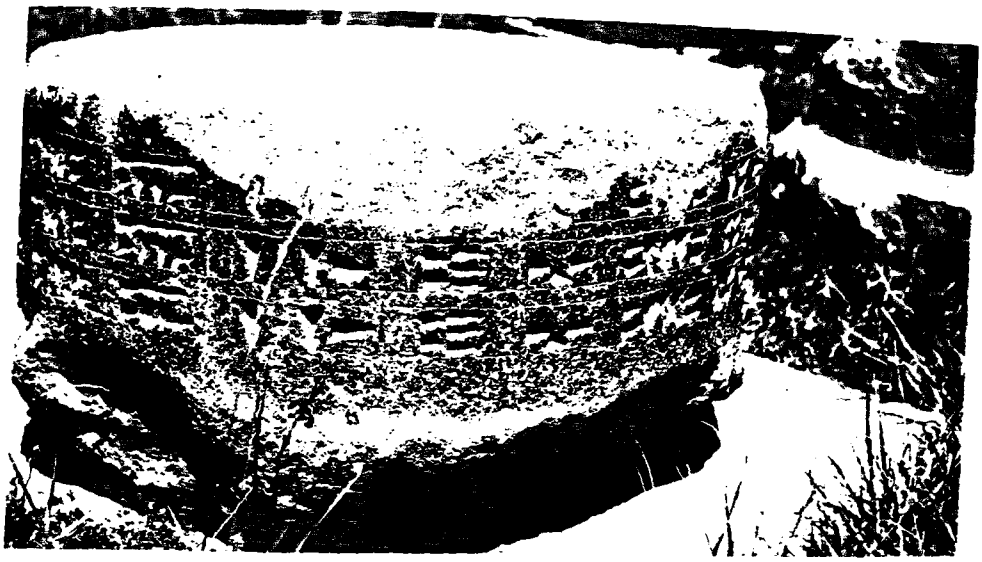

RES. 44 - 2C

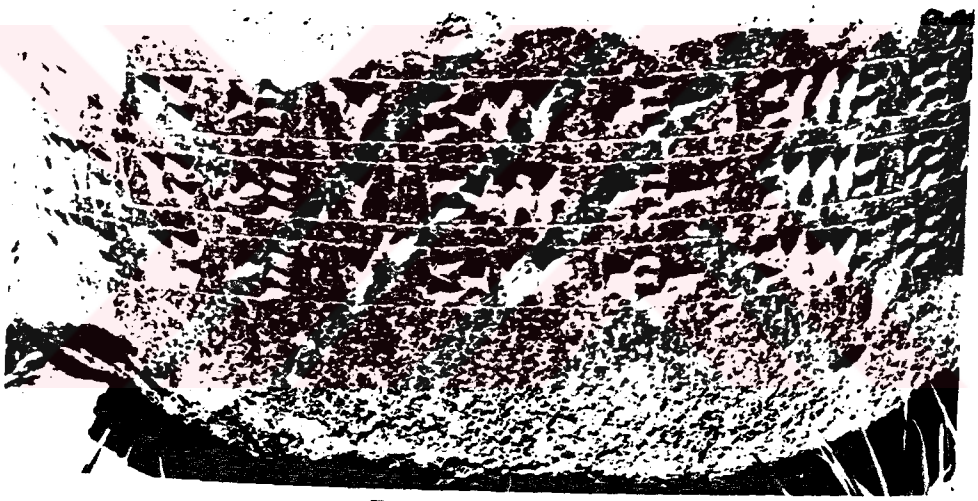

RES. 45 - 2C

RES. 46 - 2C

RES. 47 - 2C

RES. 48 - 2C

RES. 49 - 2D

RES. 50 - 2D

RES. 51 - 2D

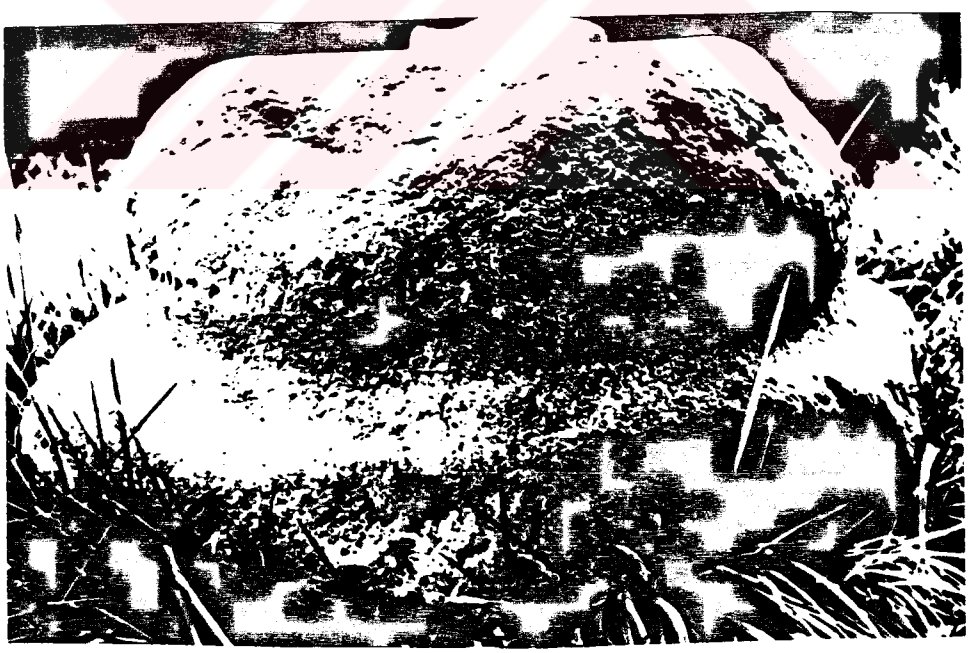

RES. 52 - 2D

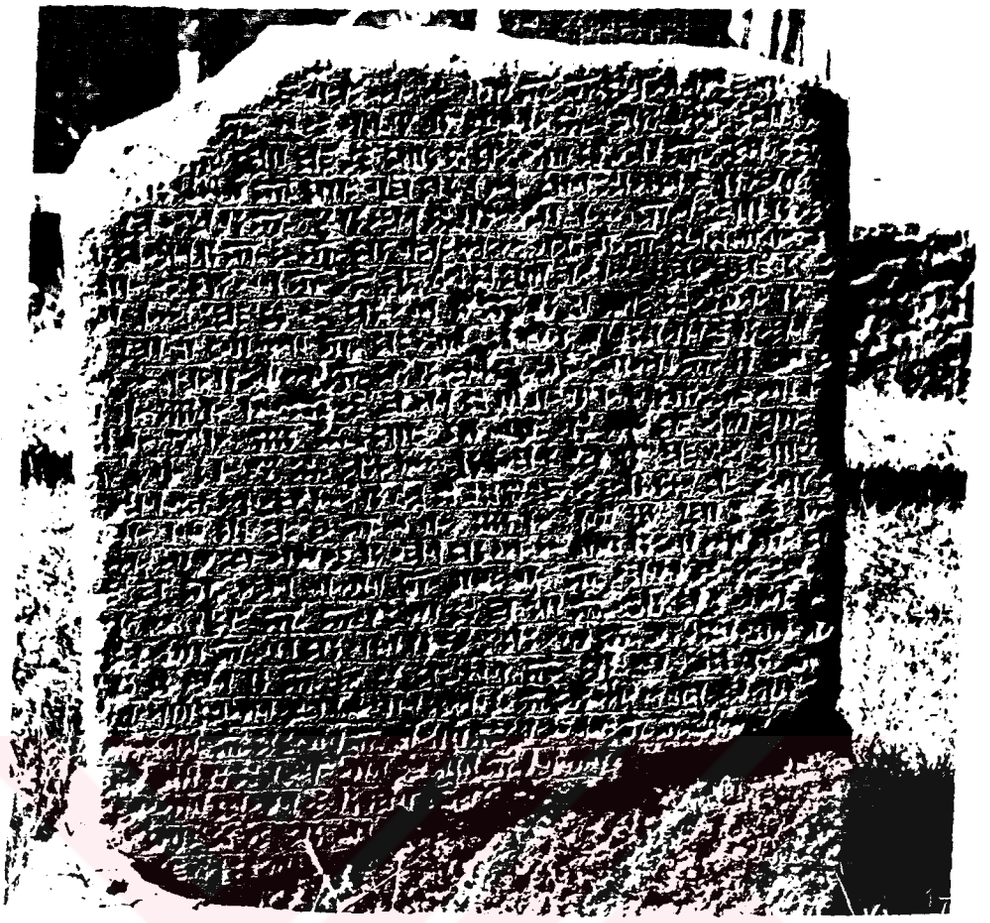

RES. 53 - 2E ön yüz

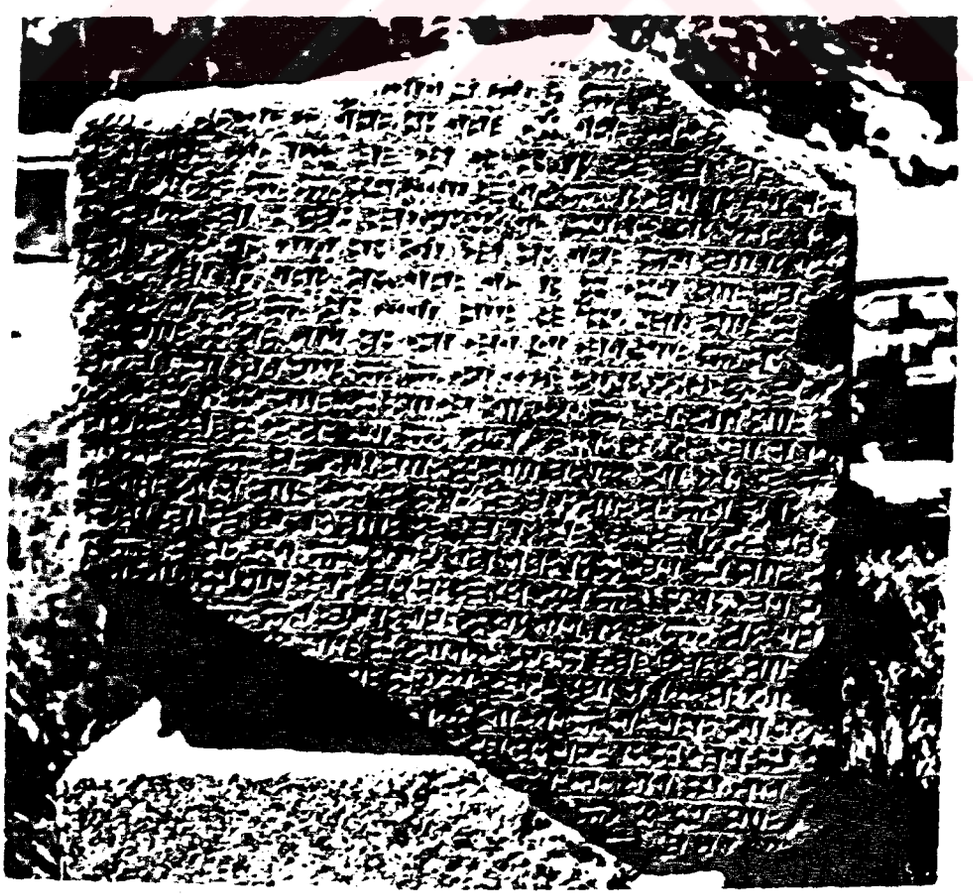

RES. 54 - 2E arka yüz

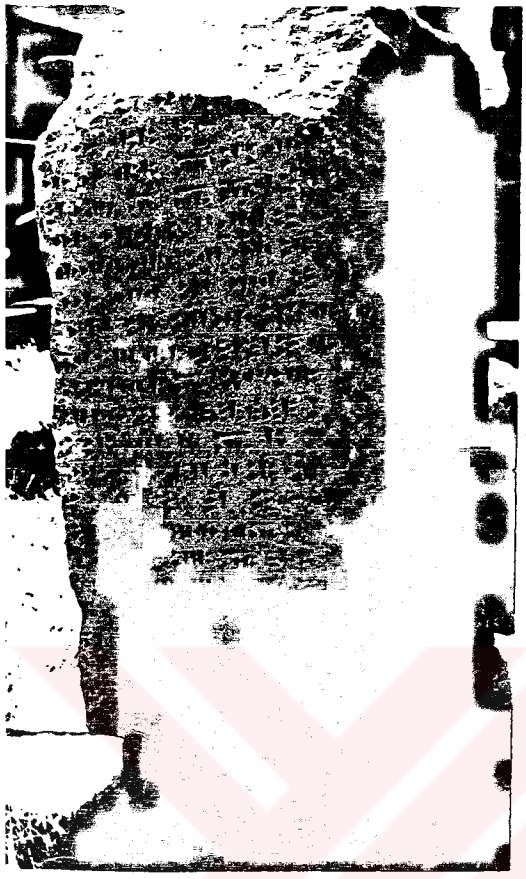

RES. 55 - 2E sol yüz

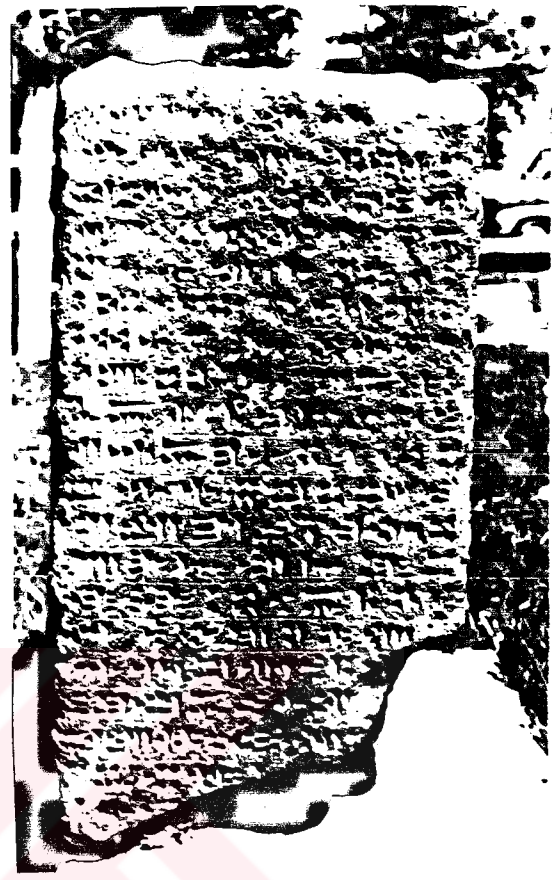

RES. 56 - 2E sağ yüz

RES. 57 - 2F ön yüz

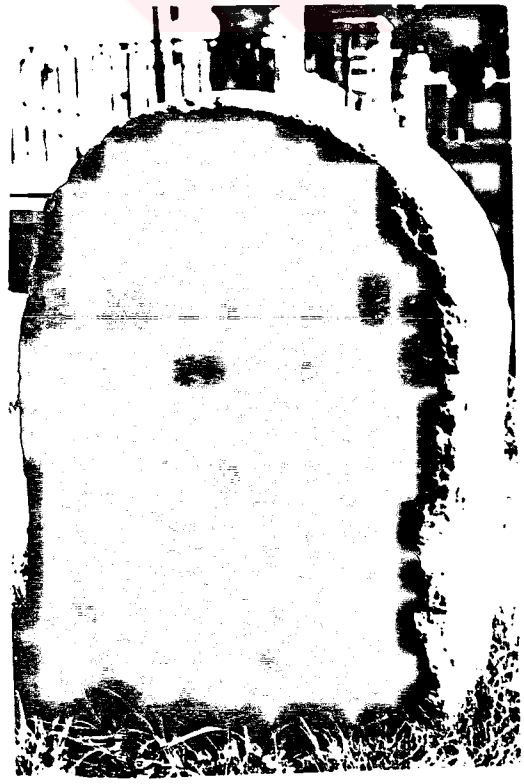

RES. 58 - 2F arka yüz

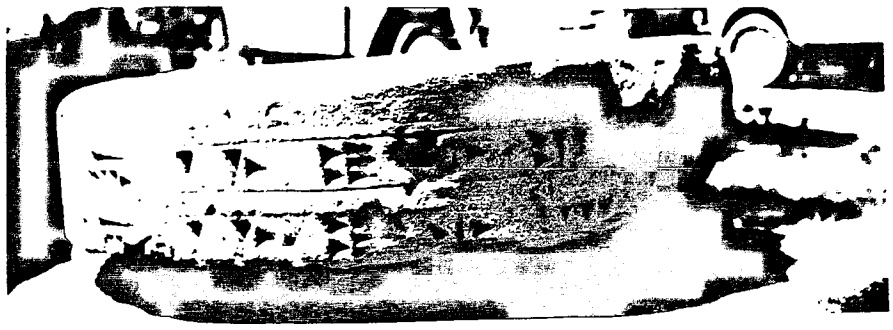

RES. 59 - 2G

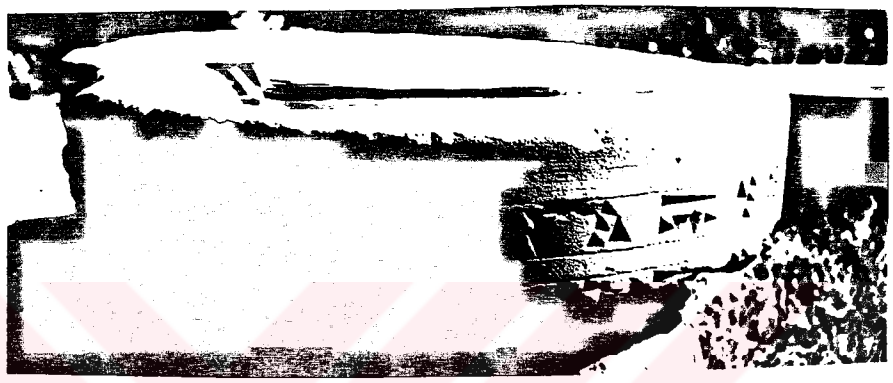

RES. 60 - 2G

RES. 61 - 2G

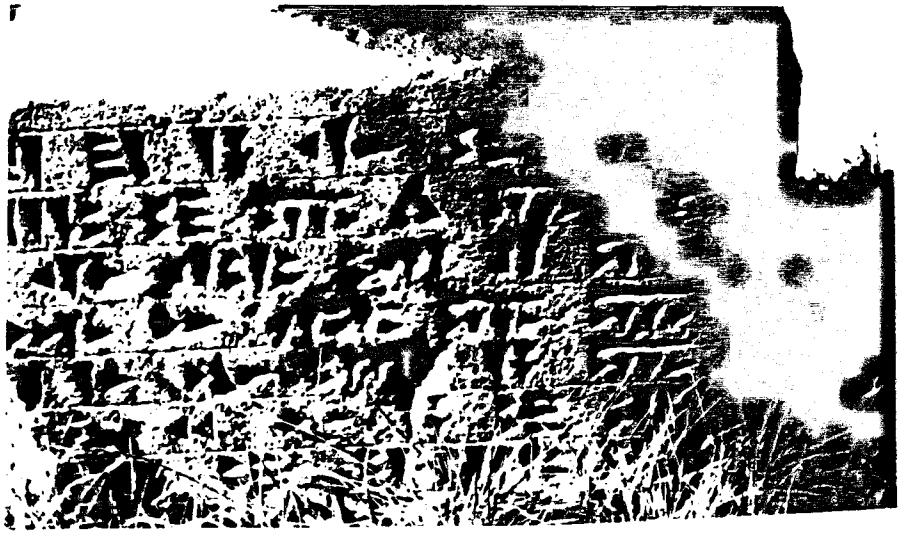

RES. 62 - 2H

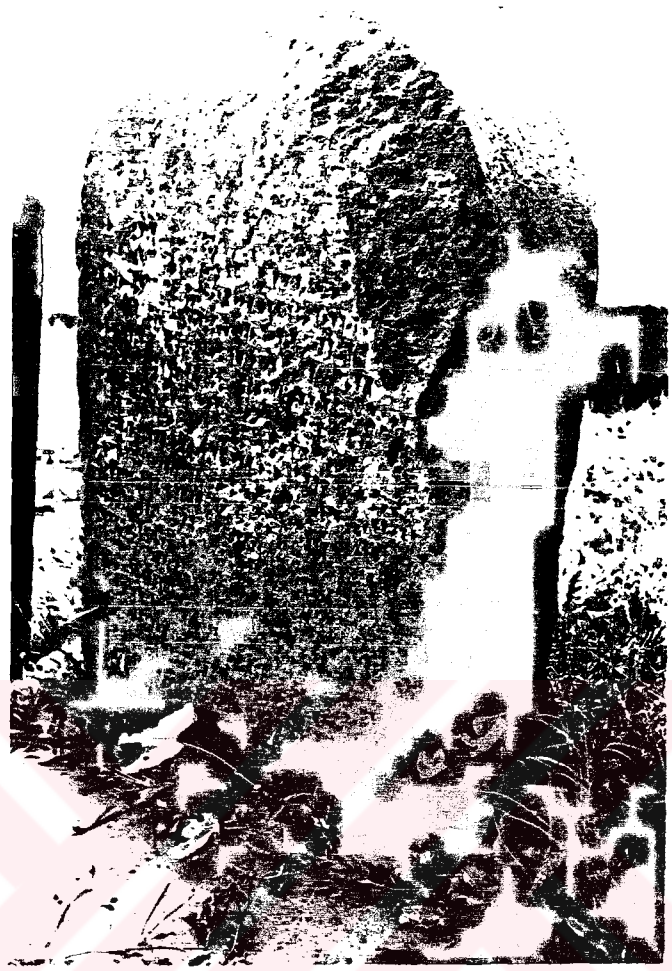

RES. 63 - 3A

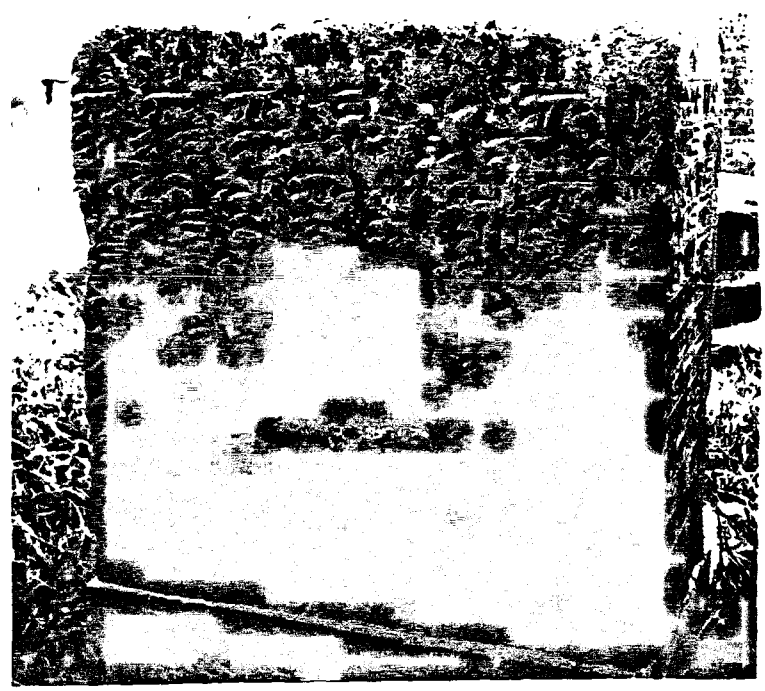

RES. 64 - 3B ön yüz

RES. 65 - 3B sağ yüz

RES. 66 - 3B üst ve sol yüz

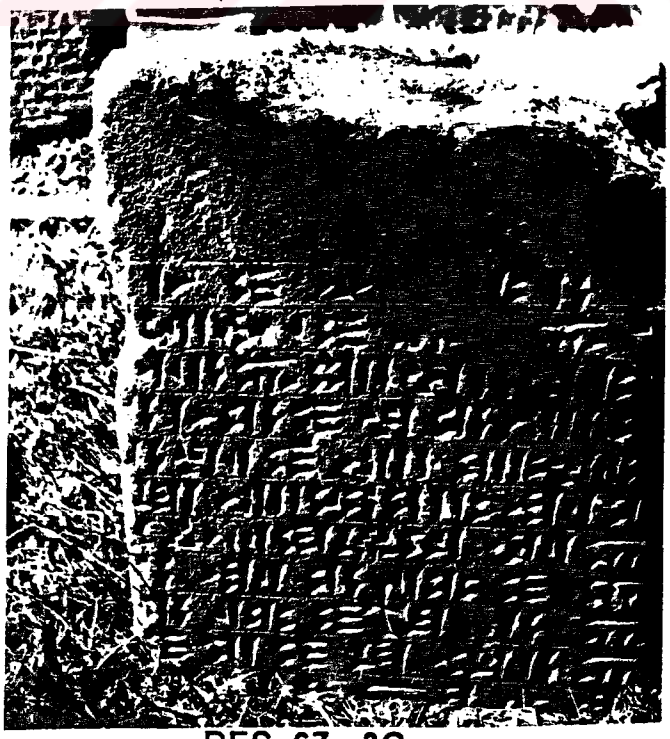

RES. 67 - 3C

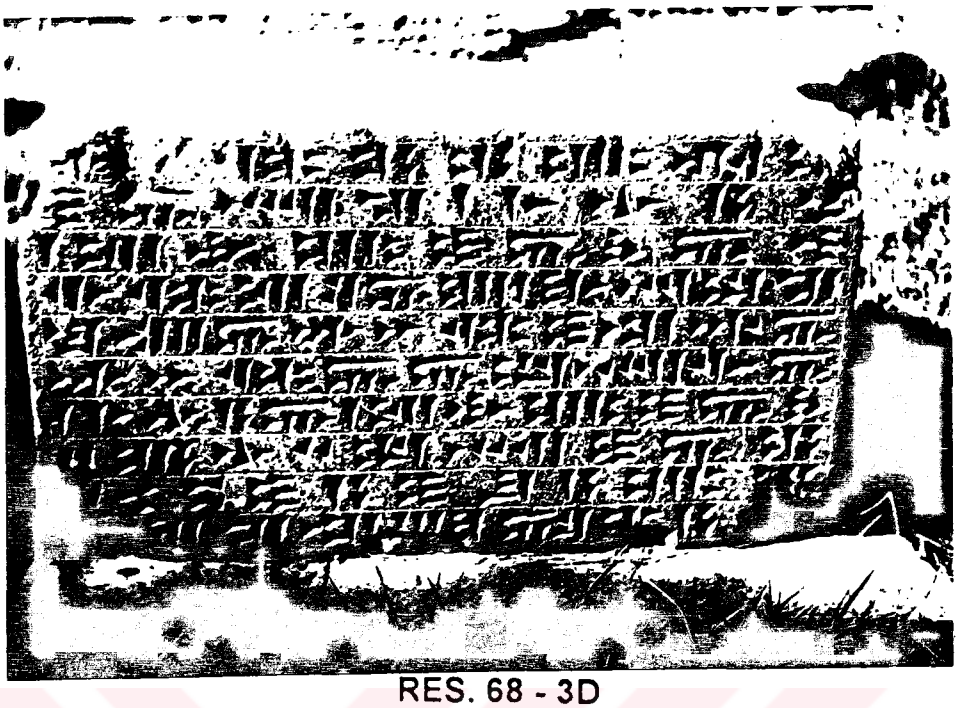

RES. 68 - 3D

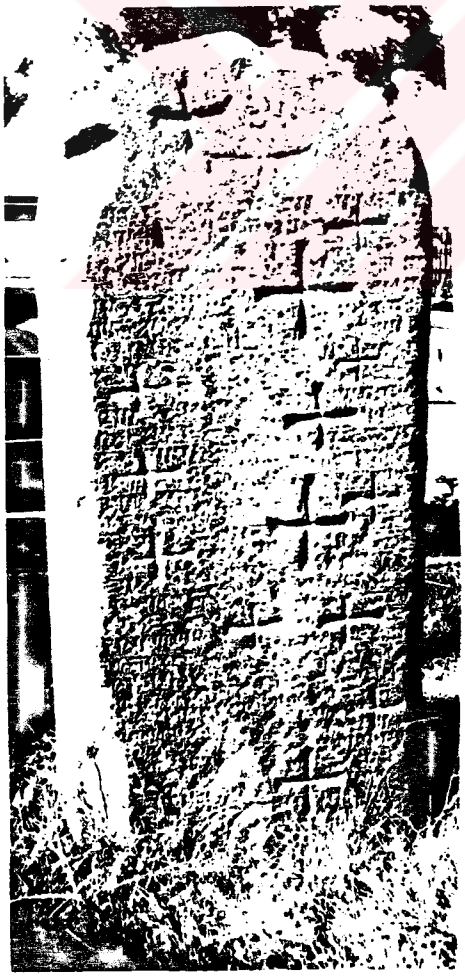

RES. 69 - 3E ön yüz

RES. 70 - 3E arka yüz

RES. 71 - 3F

RES. 72 - 4A

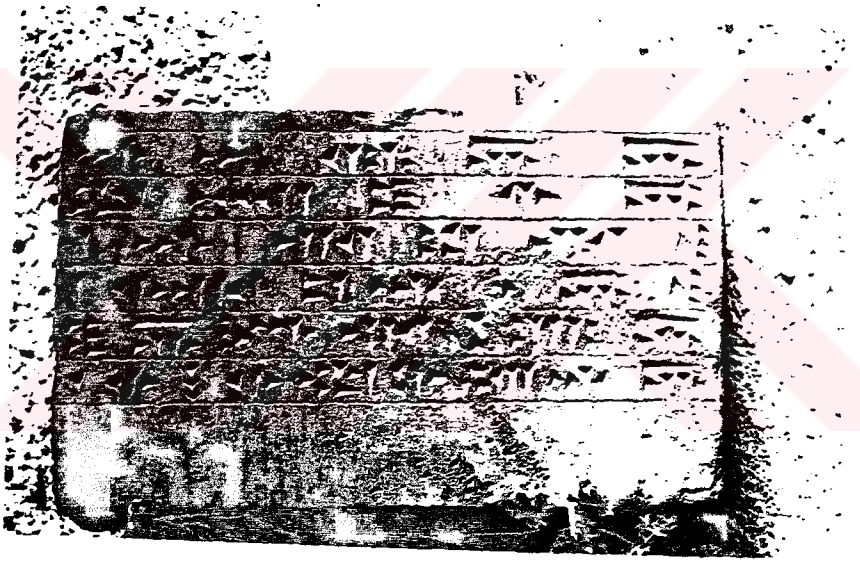

RES. 73 - 4B

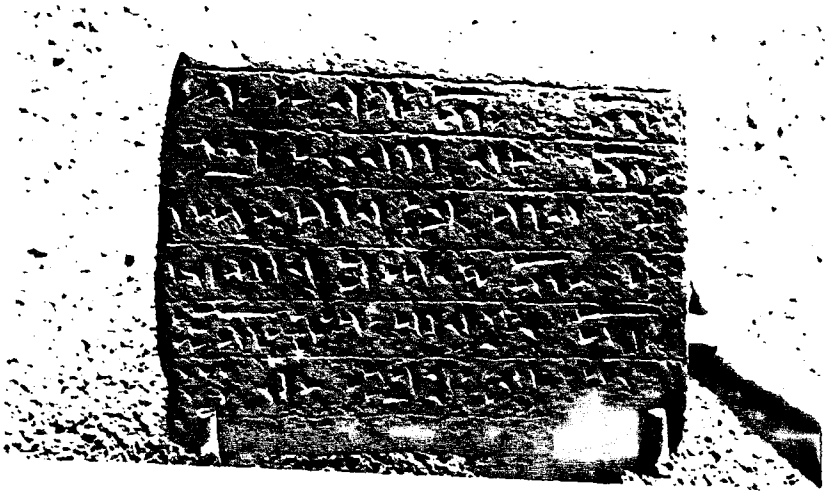

RES. 74 - 4C

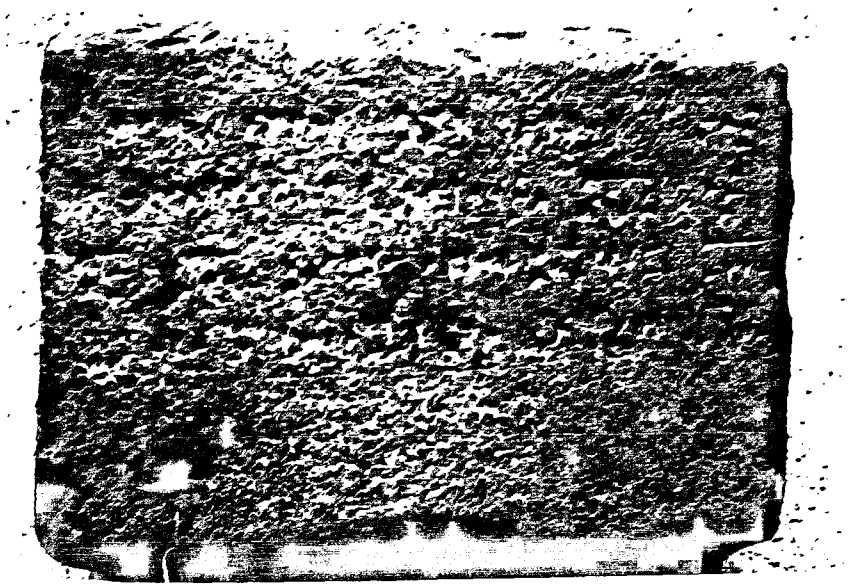

RES. 75 - 4D

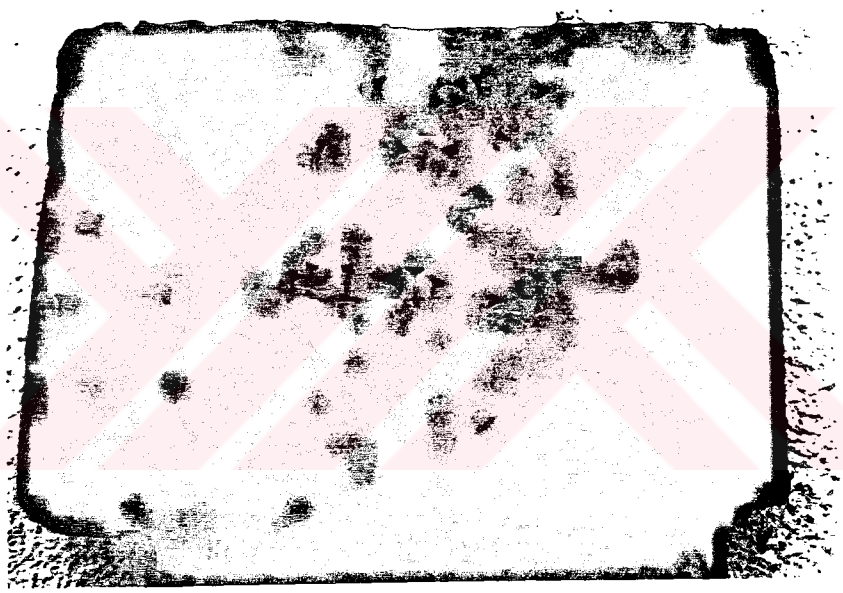

RES. 76 - 4E

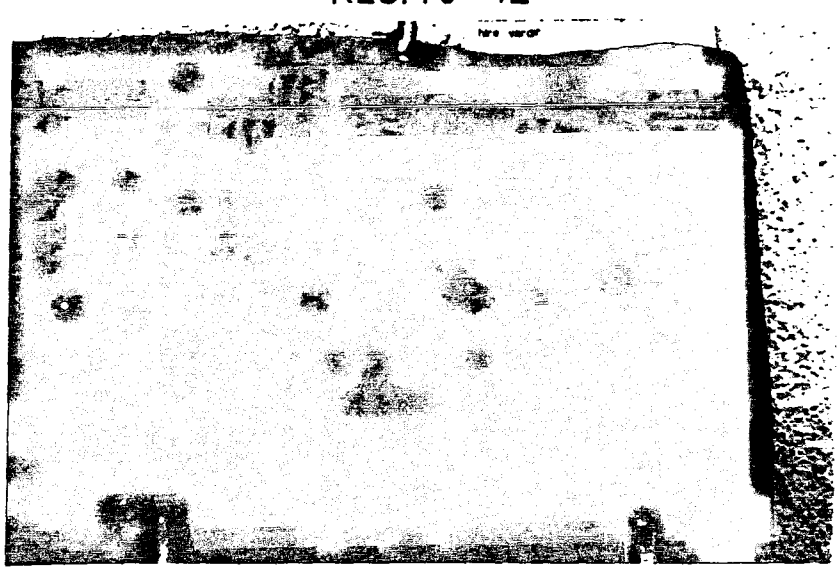

RES. 77 - 4F

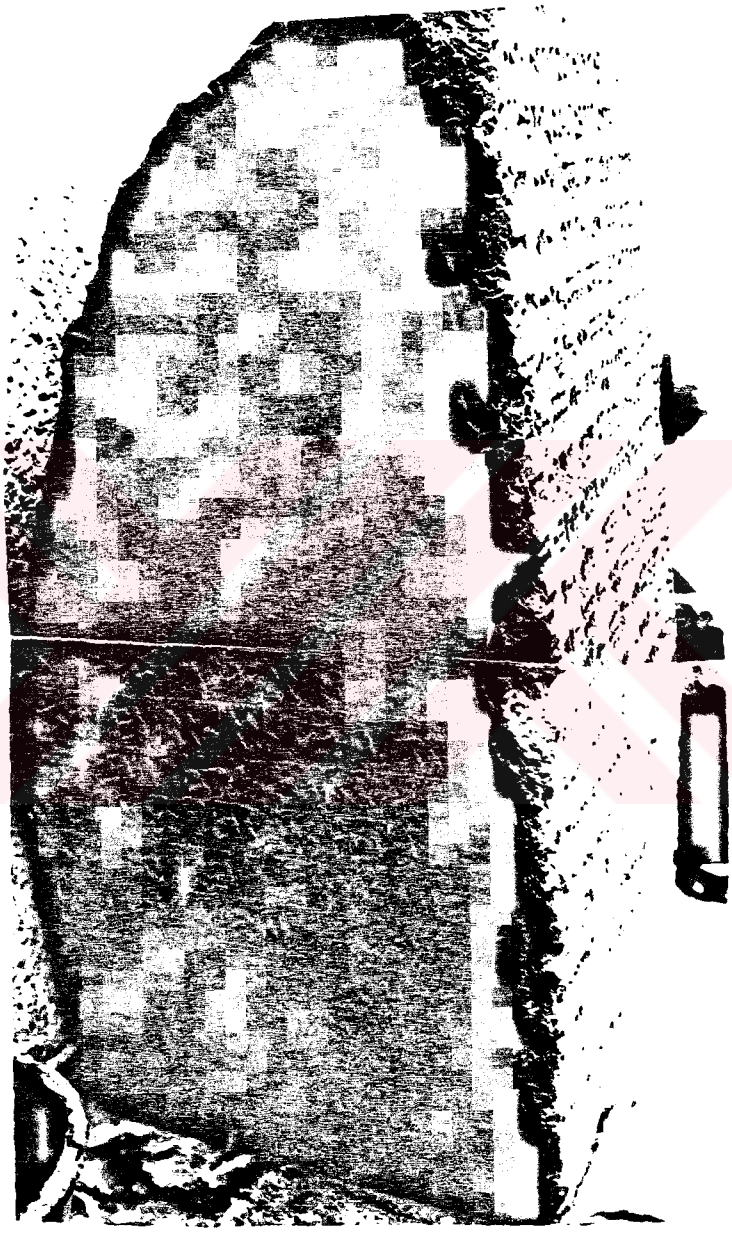

RES. 78 - 4G sol yüz

RES. 79 - 4G ön yüz

RES. 80 - 4G sağ yüz

RES. 81 - 4H ön yüz

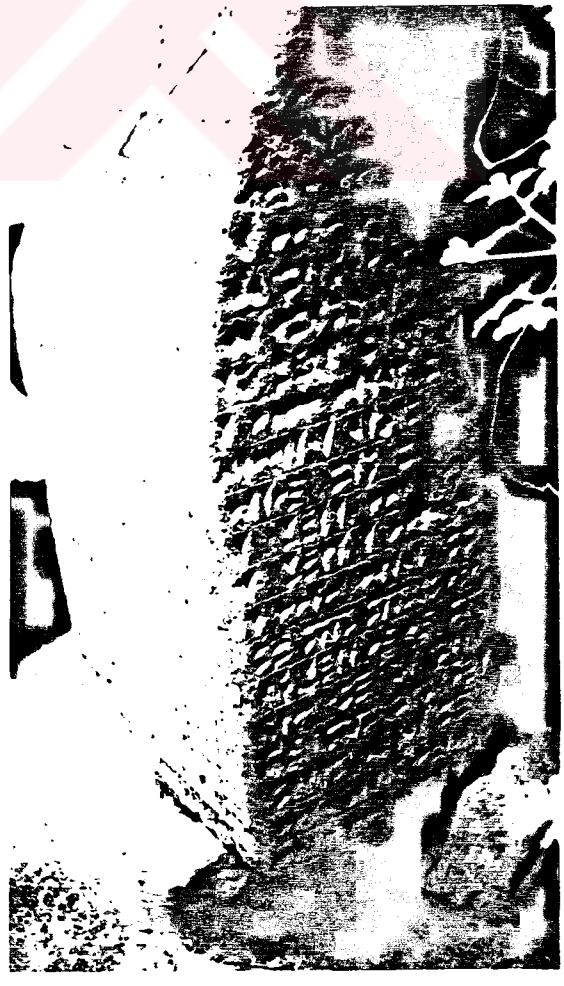

RES. 82 - 4H sağ yüz

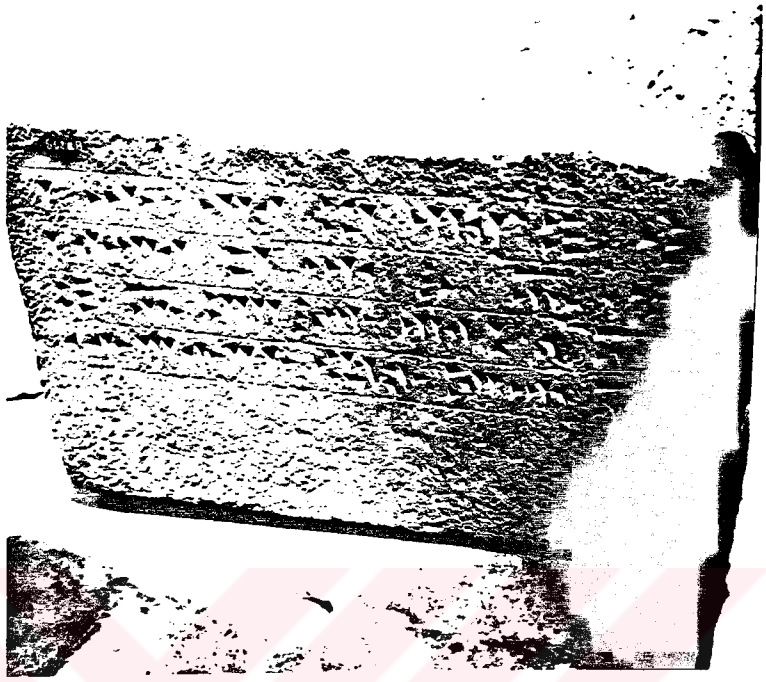

RES. 83 - 4J

RES. 84 - 4K

RES. 85 - 4L

RES. 86 - 4M

RES. 87 - 4N

RES. 88 - 4P ön yüz

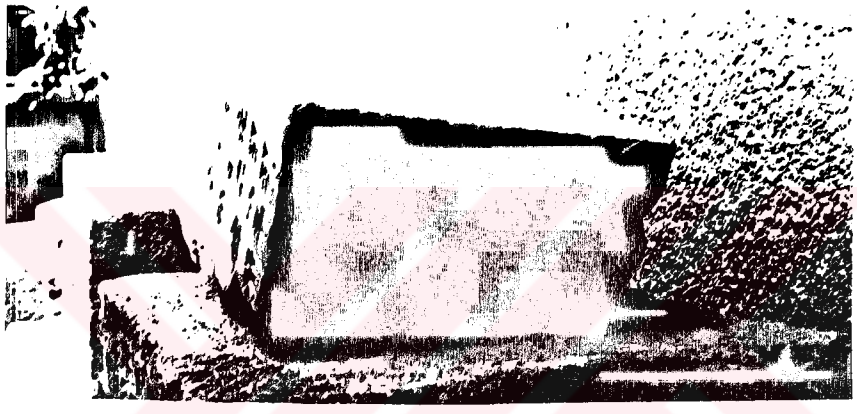

RES. 89 - 4P sağ yüz

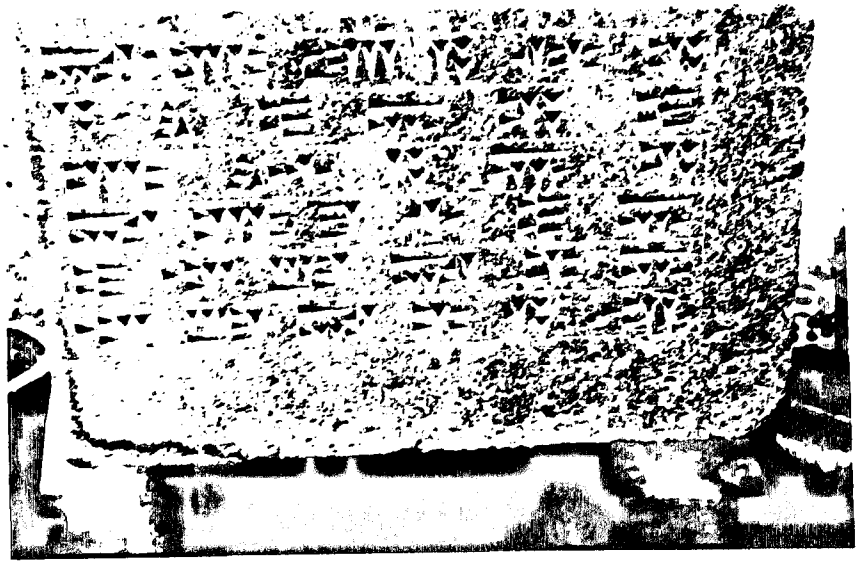

RES. 90 - 4R

RES. 88 - 4P ön yüz

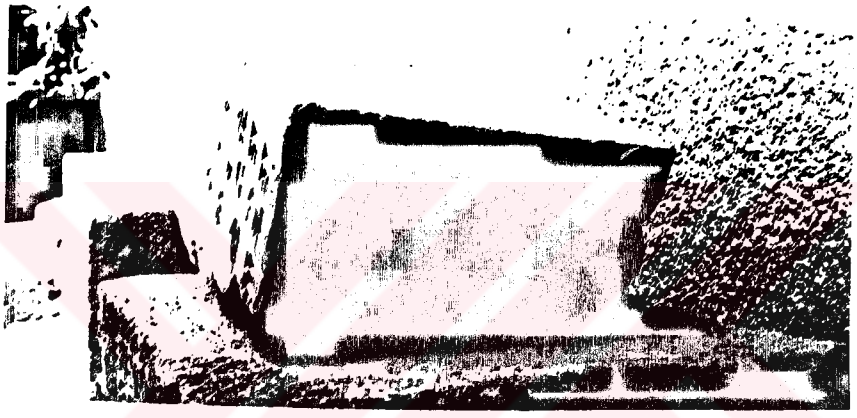

RES. 89 - 4P sağ yüz

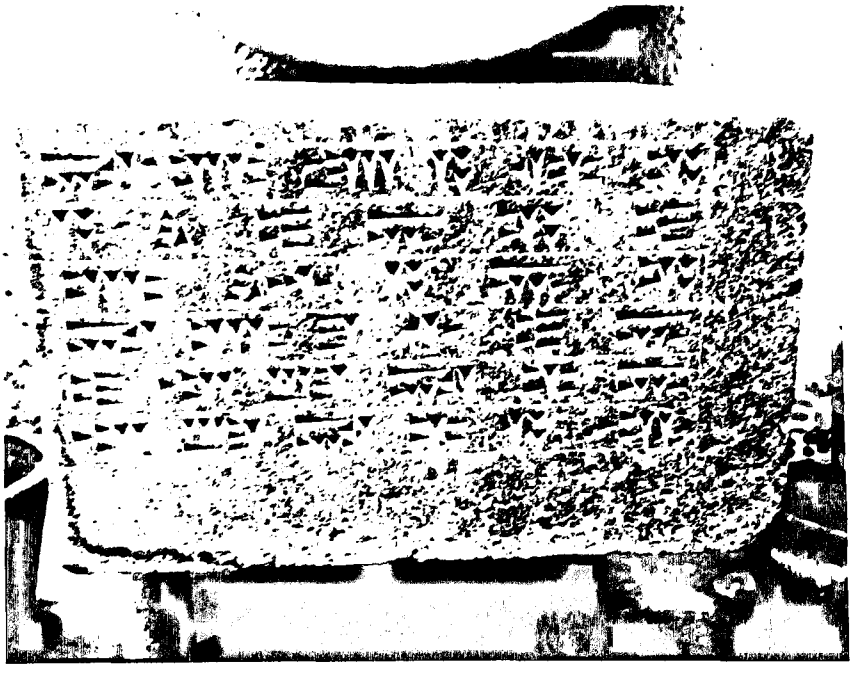

RES. 90 - 4R

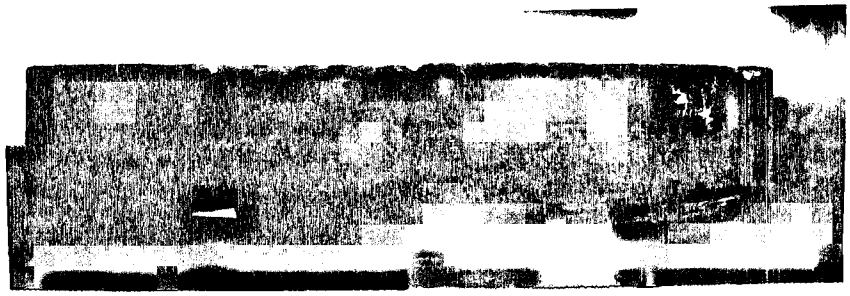

RES. 93 - 4T

RES. 94 - 4T

RES. 95 - 4T

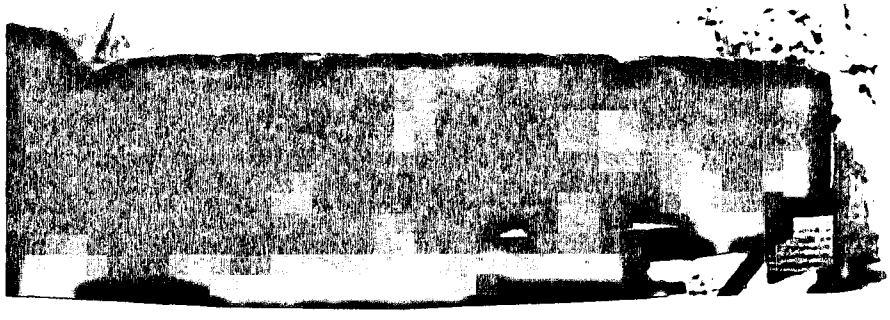

RES. 96 - 4T